C. J. Ball

The Book of Genesis

in Hebrew

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01619537 2

BS
1232
1896

THE present Edition of the *Sacred Books of the Old Testament* in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which the new translation of the Bible has been prepared by the learned contributors mentioned on the other page of the cover. It is, therefore, the exact counterpart of the English edition. Wherever the translation is based on a departure from the Received Text, the deviation appears here in the Hebrew text. Transpositions in the translation are also found here in the original.

Departures from the Received Text are indicated by diacritical signs: ·› (*i. e.* V = *Versions*) designates a reading adopted on the authority of the Ancient Versions; ‹› (*i. e.* c = *conjecture*), conjectural emendations; and ‹› (*i. e.* **נ** = נקוד), changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* ‹זבוב› ‹ימות, Eccl. **10**, 1). A פסק ׀ indicates transposition of the Masoretic סוֹף פסוק; ʼʼ is used in cases where the קרי has been adopted instead of the כתיב, and ״ for changes introduced on the strength of parallel passages. Doubtful words or passages are marked with notes of interrogation (‹›). Occasionally two diacritical marks are combined, *e. g.* « », *i. e.* deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by parallel passages; or ‹ ›, *i. e.* departures from the Masoretic points supported by the Versions, &c. — ⌷ calls attention to transposed passages, *e. g.* **8**, 8, the traditional position of the words in the Received Text being marked by ⌷ while the transposed words are enclosed in [ ]. In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by ^{1} ^{2} ^{3} &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* **15**, 2). Hopelessly corrupt passages are indicated by ‚ ‚ ‚ ‚ ‚, while asterisks * * * * point to *lacunæ* in the original.

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: 𝔐 = Masoretic Text; 𝔊 = LXX; 𝔗 = Targum; 𝔖 = Peshita; 𝔄 = Saadya's Arabic Version; 𝔍 (*i. e.* St. Jerome) = Vulgate; Ἀ = Aquila; Θ = Theodotion; Σ = Symmachos. ш denotes the Samaritan recension of the Pentateuch; ш^{T} = Samaritan Targum. 𝔊^{A} means Codex Alexandrinus (A), 𝔊^{B} = Bodleianus (E); 𝔊^{C} = Cottonianus (D); 𝔊^{L} = Lucianic recension (Λ); 𝔊^{M} = Ambrosianus (F; — M = Mediolanensis); 𝔊^{S} = Sinaiticus (א), 𝔊^{V} = Vaticanus (B) 𝔗^{O} = Targum of Onkelos; 𝔗^{י} = Targum of Pseudo-Jonathan (תרגום ירושלמי). The symbols 𝔖^{BM} and 𝔖^{W} are explained pp. 51, l. 30; 66, l. 35 respectively. It has not been deemed necessary to classify all the divergences exhibited by the Ancient Versions. As a rule, only those variations have been recorded on the authority of which an emendation has been adopted by the editor of the text.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (**1**, **2**, **3**, &c.) refer to the chapters, the numbers in ( ) to the verses of the Hebrew text. The mark ‸ means *omit(s)* or *omitted by*. † indicates that the references given comprise all the passages where the respective words or phrases occur in OT.

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

http://www.archive.org/details/bookofgenesiscri00balluoft

The Book of Genesis

BALL

LIBRARY
NOV 25 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

THE SACRED BOOKS
OF
The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

by eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

❊

PART I

The Book of Genesis

BY

C · J · BALL

Leipzig
J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1896

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

THE

Book of Genesis

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS

EXHIBITING THE COMPOSITE STRUCTURE OF THE BOOK

WITH NOTES

BY

THE REV. C·J·BALL, M. A.
CHAPLAIN OF LINCOLN'S INN, LONDON,
FORMERLY CENSOR AND LECTURER IN KING'S COLLEGE,
AND THEOLOGICAL EXAMINER IN THE UNIVERSITY OF DURHAM.

Leipzig
J·C·HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1896

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

PRINTING BY W· DRUGULIN
POLYCHROMY BY J · G · FRITZSCHE
D. R. G. M. No. 28784
PAPER FROM FERD · FLINSCH
Leipzig

BS
1232
1896

LIBRARY
APR 9 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

[*All rights reserved*]

Page 27, line 5: For אמר read $^{1\,23}$‹ב›א; *cf.* p. 26, l. 41.
Page 31, line 6: For ‹מחל›ת read בשמת as 𝔐; so, too, in ll. 7.15.19.26.
Page 31, line 24: For קְנַז׃$_{12}$ $^{\alpha}$□ אלוף עמלק$_{12}$ read קְנַז | $^{\alpha}$□ אלוף עמלק‹:›.
Page 31, line 34: For המים read ה‹מי›ם; see notes on p. 93, l. 39; p. 119, ll. 8ff.
Page 33, line 5: For וּצְרי read וצֳרי; *cf.* p. 38, l. 18.
Page 33, line 23: For ‹בכזב‹ה› read ‹בְּכֹזֵבָ‹ה› *in Cozeba.*
Page 35, line 38: Omit ‹פרעה›.
Page 40, line 26: For ‹שם› read ‹ש̅ם̅›.
Page 41, ll.38.39: For ידעת ‹הַ›יש read ‹ידעת‹ה› יש; see note on 45,5^{a} on p. 105, l. 6.
Page 42, line 32: Overline הא בית לחם; [See, however, *ad* 14,2 on p. 118.].
Page 43, line 16: For ויבָרבם read ויבָרכם.
Page 43, line 19: For אָחר read אחר (or אַחַר).
Page 44, line 12^{b}: For מעל read ‹מ›מעל; *cf.* p. 23, l. 22.
Page 44, line 16^{b}: For ‹מְרום› read ברכת, with 𝔐; see PSBA, April '96, p. 127.
Page 47, line 40: For *only* read *generally.*
Page 47, line 41: Deut. 33,26†, *dele* †.
Page 49, line 22: For לְבַתֵּר read לְבַתֵּר.
Page 51, line 51: For τῶν read τῶν.
Page 52, line 49: For ἄπαξ read ἅπαξ.
Page 54, line 23: For *ušesî-ma* read *ušeṣî-ma.*
Page 54, line 30: For *the the* read *the.*
Page 57, line 33: For ἔγεννήθησαν read ἐγεννήθησαν.
Page 60, line 29: For *the the* read *the.*
Page 61, line 15: For ὄθεν read ὅθεν.
Page 68, line 14: For πρὸς read πρός.
Page 68, line 45: For וגו read וגו'.
Page 69, line 10: For ἤδειν read ᾔδειν.
Page 75, line 9: For *obscure* read *corrupt.*
Page 76, ll.18.19: Omit the words "Possibly also . . . . *hear me!*".
Page 76, line 50: For παρὰ read παρά.
Page 77, line 9: For 𝔍 (4,4.5), read J (4,4.5)., with full stop instead of comma.
Page 82, line 19: For 𝔐 read ɯ.
Page 85, line 19: After Palestine. *dele* stop.
Page 88, line 12: For αὐτὸν read αὐτόν.
Page 91, line 31: For כְּשלם read בְּשלם.
Page 97, line 17: For כעיני read בעיני.
Page 98, line 24: For λεπτοὶ read λεπτοί.
Page 104, line 11: For μετὰ read μετά.
Page 104, line 23: For ‘Ηρωων read ‘Ηρώων.
Page 105, line 18: For μὴ read μή.
Page 106, line 21: For αὐτοὺς read αὐτούς.
Page 106, line 32: For Σίκιμα read Σικιμα.
Page 109, line 19: For *place* read *peace.*
Page 111, line 33: For ותשלח פארת read ותשלח פארת.

18 ארח כנשים seems to be a gloss on אחרי בלתי לי היתה ·עֶד·ה, which afterwards crept into the text. Before אחרי בלתי היתה לי עדה we must, of course, supply הַאַף אָמְנָם אֵלֵד (*cf.* v. 13). For the ellipsis, see BÄTHGEN *ad* ψ 2,6. The alteration of the original text אחרי בְּלְתִּי היתה לי ·עֶד·ה was no doubt intentional. — P. H.].

19 (16) [NESTLE, ZAT '96, 321 proposes to read וַיַּנִּחֻהוּ]; but this would require חוצה instead of מִחוּץ after it. On the other hand, *cf.* 2,15, וינִחהו בגן עדן, also in J. [*Cf.* also NESTLE's remarks on 19,36, *l. c.*, p. 322. — P. H.].

36 (24) [אֶת־הַיֵּמִם may be either a corruption of אֶת־חַמִּים (*cf.* GROTIUS *ad loc.*), or יֵמִם may be a dialectic by-form of חמים, just as we have يَمام (*cf.* the name of Job's first daughter, יְמִימָה) = حمام *pigeon* (*cf.* חמימְתא *pigeons*, Gitt. 69^b); *cf.* also Assyr. *emmu* 'hot,' *ummu* 'heat' (DELITZSCH, *Assyr. Gramm.*, § 34, γ; *Handwörterbuch*, p. 85^b below; ZIMMERN, *Babyl. Relig.*, p. 46). The reading of האימים ܣܡ, supported by the interpretation of 𝔗O, גִּבָּרַיָּא, would seem to suggest a pronunciation *em(m)îm*. Assyr. *emmu* 'hot' = *ḥammu*, just as *emu* 'father-in-law,' = *ḥamu; eqlu* 'field' = *ḥaqlu; ebru* 'companion' = *ḥabru*; *eššu* 'new' = *ḥadšu, ḥadašu* (see HAUPT, *Familienges.* 26,3; *E-vowel*, 26,10). יֵמִם might either be plural = חַמִּים (*cf.* חַמֵּי טבריה Chull. 8^a), or singular = ܚܡܝܡܐ (pl. ܚܡܝܡܐ) *hot spring*, *cf.* حميم *hot water* (חמימא Chull. 46^b), *hot bath* (حمّام *ḥammâm*), *hot spring* (حمّة *ḥamme*). The Arabs call the ruins north of *Ma'ân* (= מעונים; *cf.* KITTEL on 1 Chr. 4,41) *Ḥammâm* 'the Bath' (*cf.* BUHL, *Edomiter*, p. 41). If יֵמִם = חַמִּים, it is not impossible that the name תימן is to be explained in the same way. תימן could be a form with prefixed ת and affixed ן from חמם, like *targumânu* 'interpreter' (DELITZSCH, AG, § 65, No. 35). It is by no means certain that the name of the Edomite district תימן is identical with תימן *south.* DOUGHTY combines הַיֵּמִם with حمّام (*cf.* BUHL, *l. c.* 41). This combination seems to me improbable, but I believe that הימם in v. 24 has probably been influenced by the proper name הימם in v. 22. — P. H.].

49 (3) יתר שאתי ויתר עזי is perhaps preferable, as agreeing better with the previous lines.

(10) [שי in שִׁילֹה = אשר לו (p. 109, l. 32) may be an older form of שְׁ, שֶׁ (see *Johns Hopkins University Circulars*, No. 114, July, 1894, p. 111^a); *cf.* דִּי in Biblical Aramaic = ܕ in Syriac. — P. H.].

(16^b) Perhaps מְאַחֵד, or בְּיַחַד (see Deut. 33,5 and PSBA, April '96, p. 121). GRÄTZ proposed שפטי for שבטי; which is plausible, but hardly convincing.

P. 80, l. 17 add: Perhaps it has supplanted a ἅπαξ λεγόμενον אעשי or אעשה *hairy.*

Corrigenda

Page 1, line 7: For ‹ויהי כן› read ‹[ויהי כן]›.
Page 1, line 8: After [] insert :.
Page 2, line 22: For הוא read הא.
Page 7, line 23: For המים למבול read המים למבול; *cf.* l. 19.
Page 8, line 5: For ויִוָּלדו read ויִוָּלדו.
Page 10, ll. 9-20: should be *overlined* (J^3).
Page 11, line 2: For עֲמֹּרה read עֲמֹרה, without Dagesh.
Page 12, ll.25.26: should be *overlined* (RJE).
Page 12, line 31: For ·לְחִי· read ·לְחַי·.
Page 14, line 1: For כָּעֵת read ·כְּ·עֵת.
Page 18, line 40: For הכ·ינ·ת read ·הכ·ינ·ת·.
Page 23, line 22: For מעל read ·מ·מעל; *cf.* p. 44, l. 12.

Addenda

2 (4) The unusual ארץ ושמים of 𝔐 is probably right.

(6) [For אֵד, see my paper on *The Beginning of the Judaic Account of Creation* in the *Proceedings of the American Oriental Society,* April 1896. We must read: ואד יעלה ‹על› הארץ; *cf.* Merx, *Chrestomathia Targumica*, p. 61. — P. H.].

(19) האדמה, add ‹את כל הבהמה›, and read ‹ו›את for ‹את›; *cf.* v. 20. So Grätz, whose *Emendationes* I have just seen (July 26, 1896), through the kindness of the General Editor.

In a good number of instances I am so happy as to find myself in independent agreement with Grätz, *e. g.* 14,14 ויפקד; 20,4 הֲגַם (see my note); 27,33f. ברוך: ויהי; 49,24 (ויפַּזּר(ו, where also Grätz omits אבן as dittography of אביר. And I now very much incline to adopt in 9,26 בָּרֵךְ יהוה אָהֳלֵי שם, with Grätz after Schumann; חרן for נחור in 22,10; and נָפָץ for נפל in 25,18, with Krochmal and Grätz. In 19,29 המהפכה is probably correct (*cf.* Is. 1,7); in 21,28f. ויצג and הצגת (*cf.* 43,9; 47,2); in 26,22 Hitzig's ופרצנו for ופרינו; and the additions שְׁבָה עמדי after אתה 29,14, and וגמל after וצאן in 32,6.

On the other hand, Grätz's use of the Versions, especially 𝔊, leaves something to be desired; *e. g.* in 6,5 his note runs: "רק ו dg. Sp. P" (*i. e.* dittography, Septuagint, Peshita). But 𝔊 has ἐπιμελῶς, corresponding to רק. Again, in 9,7 𝔊 did *not* read ורדו, though it seems the right reading. Nor did 𝔊𝔖 read יֶתֶר instead of אחד in 48,22. As to 𝔊, see my note. 𝔖 has ܚܕܐ, and the term ܝܬܝܪܐ is simply exegetical of על. In 49,14 חֲסַר for חמור seems peculiarly unhappy; and the idea that 𝔖 read גבורים for גרם rests on a misapprehension of the translator's methods. ܓܒܪ̈ܐ ܓܢܒܪ̈ܐ is a paraphrase of חמור גרם (*bony he-ass = strong man, giant*, 2 Sam. 21,20), somewhat like ܐܝܠܐ ܡܫܠܚܐ for אַיָּלָה שְׁלֻחָה in v. 21 (*hind sent = fleet messenger*; because deer are swift runners). Otherwise, we might think 𝔖 read גִּבּוֹר or גֶּבֶר for חמור.

4 (1) [את־יהוה seems to mean here *just as well as JHVH* (*cf.* עם in Eccl. 2,16; 7,11) or *in spite of JHVH*, את = עם in עם־זה (مع هذا) Neh. 5,18 &c. Eve boasts herself of having produced a new human being in spite of JHVH, *i. e.*, although JHVH had commanded them not to eat from the forbidden fruit, *viz.* sexual intercourse. The question is discussed in a special paper which will be published in the *Journal of the American Oriental Society*. — P. H.].

(8) Instead of 𝔐 ויאמר we should, perhaps, read ויא‹רב›, and omit ‹נלכה השדה›.

(21) 𝔐's אהל ומקנה agrees better with the parallel expressions of the next two verses.

6 (3) I now think that 𝔐 בשגם originated in dittography of the following בשר. The sense is complete, and seems to me more solemn and emphatic without it.

7 (11) Instead of 𝔐 בשבעה עשר we should, perhaps, read בשבעה ‹ו›עשר‹ים›, following 8,14. This gives exactly a lunar year for the duration of the Flood, instead of a year and eleven days, for which there seems no reason. Such errors in numerals are common enough.

14 (2ff.) [I can hardly believe that the "glosses" הא צער &c. are due to R^P or to a special editor of c. 14; it seems to me more natural to suppose that the author of the chapter made those explanatory additions himself to heighten the artificial antique flavor of the narrative. They should, therefore, have been printed in *orange* without overlining. — P. H.].

(5) For 𝔐 בשָׁוֵה we should, perhaps, read בש‹ד›ה.

18 (12) [It is not impossible that the original reading of the passage was אחרי ‹בִּלְתִּי›
(*cf.* حَيْض, ܥܕ̈ܐ *'idde*, עִדִּים Is. 64,5) אחרי חדל להיות לי ‹כ›ארח נשים = היתה לי ‹ע›דָּה
in the preceding verse. It is true that אחרי בִּלְתִּי is unparalleled, but we have עד
בִּלְתִּי in the phrase עד בִּלְתִּי השאיר להם שריד ופליט, Josh. 8,23 &c. חדל להיות לשרה

50 (11) 𝔐 שְׁמָהּ; 𝔊 τὸ ὄνομα αὐτοῦ = שׁמה; *cf.* ɯ שמו. The reference, of course, is to the גרן. Jer. 51,33 (*fem.*), Hos. 9,2 (*masc.*) seem to be the only passages indicating the gender.

אבל מצרים was doubtless a real local name, meaning *Meadow of Egypt*, like אבל השטים, *Meadow of the Acacias*, and similar known designations. The writer naturally suggests a connection with אָבַל *to mourn*; as though the name meant *Egypt mourns*. 𝔊 πένθος Αἰγύπτου = אֵבֶל מצ׳; so the other Versions. *Cf.* LAGARDE, *Übersicht* 44.

(12) 𝔊 καὶ ἐποίησαν αὐτῷ οὕτως οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ, omitting כאשר, and reading שם for צום. Καὶ ἔθαψαν αὐτόν = ויקברו אתו, from v. 13.

(13) For the transposition, see 23,17.19; 49,30. *Cf.* also 25,9.

(14) אחרי קברו את אביו. ‸ 𝔊 (owing to homœoteleuton).

(16) 𝔐 ויצוו אל יוסף. The verb is clearly wrong; being an accidental anticipation of the following צוה. 𝔊 καὶ παρεγένοντο = ויבאו (47,15, *et passim*). We might also correct ויגשו (*cf.* 44,18; 18,23) = 𝔖 ܘܩܪܒܘ. (Even if ויצוו could mean *they sent a message*, it would still be unsuitable, as the context implies an interview between the brothers and Joseph).

(18) 𝔐 וילכו could only mean *they went away*, not, as 𝔍 renders, *veneruntque ad eum*. We restore ויבכו, after VATKE.

(20) והאלהים, ɯ𝔊𝔖𝔍𝔄; 𝔐 very abruptly אלהים.

(21) ועתה; 𝔊 εἶπεν δὲ αὐτοῖς = ויאמר אליהם.

(23) בנים שלשים, ɯ𝔖𝔗O (בנין תליתאין) 𝔄; *cf.* 𝔊 παιδία ἕως τρίτης γενεᾶς; so 𝔍. See Ex. 20,5; 34,7. 𝔐 בני של׳ carries the descent a step further.

יֻלְּדו על ברכי יוסף, ɯ ילדו בימי י׳ is a bad correction. *Were born upon Joseph's knees* = were laid at birth upon his knees; like a Roman father, he received and formally owned them as his legitimate descendants. *Cf.* note on 30,3. 𝔗O אתילידו ורבי יוסף *were born, and Joseph brought them up*. The Assyrian phrase *aplu reštû tarbît birkîa* (the firstborn son, the nursling of my knees) is similar (Sennacherib 3,64). *Cf.* also the Egyptian *sat Ra ḫert mentuf*, the daughter of Ra, who is on his knees (Pyramid of Pepi II.); see PSBA, Nov. 1895, p. 256.

(24) 𝔐 ואלהים, ɯ𝔊 והאלהים.

𝔐 נשבע, 𝔊 + ὁ θεὸς τοῖς πατράσιν ἡμῶν.

(25) מזה, ɯ𝔊𝔖𝔍𝔄 + אתכם. ‸ 𝔐, owing to previous אתכם (homœoteleuton of clauses).

(26) 𝔐 ויישם is possibly an error of writing for וַיָּשֶׂם (impers. use of 3 sing.). But ɯ ויושם (passive); so 𝔍 *repositus est*, and 𝔄. See 24,33. 𝔊 καὶ ἔθηκαν = וישימו; so 𝔗O and 𝔖. We adopt this, as the Hif'il and Hof'al forms of שים appear to be very doubtful.

49 *With them let him butt the peoples,*
And thrust them to the ends of earth!

an obvious metaphor, like that of 1 Kings **22**, 11 (see my paper on Deut. 33 in PSBA, April 1896). The imitation of our passage by the later poet is confined to vv. 25.26; and neither this verse, nor the line ורצון שכני סנה, has any parallel in the older poem.

ZIMMERN's not too poetical emendation of v. 22 is בן פָּרָת יוסף בן פֹּרת עֲלִי ראם בני צעיר עֲלִי שור *A young bullock is Joseph, a young bullock, a wild-ox calf* (Wildstierjunges); *my late-born son is an ox-calf.* Against this we observe: (*a*) that there is no proof that פָּרָה (פָּרָת) ever meant the female of the wild species; (*b*) that שור denotes the domestic animal, and ראם the wild, and the poet would hardly mix them in this incongruous fashion. Deut. **33**, 17 is certainly not a parallel in this respect; (*c*) בני צעיר would naturally mean *my youngest son*, that is, Benjamin, not Joseph; (*d*) the transition to the following verses, though easier than in the case of the Masoretic text, is still not without difficulty, inasmuch as a young bullock or ox would not be a likely object for the archers to aim at, though a young wild-ox might be; (*e*) the term עֲלִי (should it not be pointed עֱלִי? *cf.* Prov. **27**, 22) *young one*, from עלה *to grow up*, is extremely doubtful, in spite of the Assyrian *alû*, the designation of the celestial Bull in the Epic of Gilgameš. Indeed, to those who have not adopted HALÉVY's paradoxical views about the Sumerian language, it may seem that *alû* is only an Assyrianized form of the Sumerian ALA (= GALA) *demon.*

Passing over other debatable points, I observe, lastly, that if the reading of 𝔊 in v. 24^{ab}, which at least has the merit of yielding a natural sense, coherent with v. 23, be correct as we have seen reason to believe, Joseph is *not* represented as *defending himself, bow in hand, against the archers who assail him*; and if my transposition of the terms פרת and אילה in vv. 21.22 be accepted, the fact that the Zodiacal Archer — *the shooting Scorpion-Man* of the Babylonians — stands exactly opposite the Bull in the starry heavens, is quite irrelevant to the Hebrew poet's picture of the hart beside the spring, who is the mark for the shafts of the ambushed hunters.

In conclusion we may ask how it is, if there is any real relation between the Zodiacal symbols and those of this poem, that four of the five animals mentioned, *viz.* the ass, the hart, the wolf, the serpent, are not found among the twelve signs of the Zodiac? The second animal of the Chinese (Tatar) Duodenary Cycle is the Ox, and the sixth and seventh are the Serpent and the Horse (*cf.* Dan's Blessing), while the eighth is the Goat; but would Professor ZIMMERN admit any relation between this scheme and the imagery of the Blessing of Jacob? The metaphorical characterization of the Tribes was the poet's aim; and the lion, the wolf, &c. assign well-known traits to particular Tribes. Being merely metaphors drawn from animals existing in the country, they could be differently applied by the later poet, Deut. 33, so far as he chose to use them at all. [April 6, 1896].

50 (3) 𝔐 יִמְלְאוּ; *cf.* **25**, 24; Esth. **2**, 12. 𝔊 καταριθμοῦνται; perhaps ימנו (**13**, 16) or ימנאו by Aramaism.
𝔐 מצרים, so 𝔊 Αἴγυπτος; 𝔪 מצרימה, perhaps an inversion of המצְרים.
(4) דברו נא, 𝔊 + περὶ ἐμοῦ = על אודתי (Josh. **14**, 6) or עלי. But the addition is not necessary.
(5) 𝔪 + לפני מותו (so $𝔊^A$; but not $𝔊^V$ nor 𝔍).
𝔪 + כאשר השביעני (*cf.* v. 6).
(7) זקני. 𝔊𝔖𝔄 וזקני is hardly right, as that would imply וכל זק'.
(8) רק טפם. 𝔊 καὶ ἡ συγγενία αὐτοῦ (var. τὴν συγγένειαν) is an error, due to recollection of the common association of בית אב with מולדה (*e. g.* **12**, 1).

49 The Lion, again, is one of the most prominent constellations of the Zodiac, and the great tribe of Judah is here called a lion, or rather a lion's whelp. Moreover, the principal star in the Lion is Regulus, the "Royal Star" of the Babylonians and of the Arabian astronomers, whose position is on the breast of the Lion between his forefeet (the Arabs say, "in the Lion's heart"). Gunkel, quoted by Zimmern, sees here the ultimate source of the expression ומחקק מבין רגליו. But מבין רגליו seems to mean *from before him* (see note on v. 10), just as לרגליו or ברגליו means *behind him* (Ex. 11, 8; Hab. 3, 5). And it is surely strange that the ancient poet of Deut. 33 should have so far missed the meaning of his model, and the supposed connection of ideas between the lion and sovereignty, as to transfer the image from Judah, not to Joseph, but to the small though martial tribe of Dan. It would seem that he understood the lion's whelp, not as a symbol of royal sway, but of warlike fierceness and vigor. Hence also he compares Gad to a lioness.

Zimmern thinks that his hypothesis throws light on the enigmatical עד כי יבא שילה (where we might read שלמה, if we agreed with Wellhausen and Cornill that v. 10 is a later insertion). He renders the verse: *Nicht wird, bis er eingeht in die Scheol (d. h. zeitlebens), das Scepter von Juda weichen, noch der Herrscherstab von zwischen seinen Füssen, während er den Gehorsam von Völkern hat*, suggesting that שילה or שלה = שאלה, and that שילה might even be a by-name for the underworld, in the special sense of the region where the stars are, after their setting in the west, and therefore equivalent to the Assyrian *šîlân*, with which Jensen has compared שאול. He adds that the Chaldeans connected the stars below the horizon with the realm of the dead, according to Diod. Sic. ii, 31.

True as all this may be of the stars (*cf.* the Egyptian ideas about Ȧmenti), it is difficult to believe that שילה or rather שלה = שאלה in this passage: (*a*) A reference to Sheol would surely be strange in such a context, even if it would not have been avoided as ill-omened. — (*b*) The tribes, rather than their individual eponyms, are really the subjects of the poet's utterances; and he would hardly think of a tribe as *entering Sheol*, like an individual man. Nor would a Judean author be likely to contemplate the entire extinction of his own tribe, which was the principal theme of his panegyric. — (*c*) The phrase יבא שאלה is against usage; it should be ירד שאלה (37, 35; Is. 14, 15). — (*d*) The line ולו יקהת עמים is not a fitting sequel to עד כי יבא שאלה, as Zimmern himself seems to have felt, if we may judge by the curious inversion of the members of the verse in his translation, which makes the line *As long as (?) he holds the obedience of peoples* parallel to *Until he enter Sheol* (*i. e. during his life-time*); a construction of the Hebrew text which is quite impossible.

On the Blessing of Joseph, Zimmern remarks that the sense *fruit-tree* for פֹּרָת is assumed on the ground of this passage only. It has, however, the virtual support of all the Versions from 𝔊 downwards, inasmuch as their renderings presuppose the root פרה (𝔖 perhaps pointed פְּרָת or פְּרַת); and פֹּרָת = פֹּרָה = פֹּרִיָּה cannot be regarded as an inexplicable anomaly (see the Grammars). Next, on the ground of Deut. 33, 17, Zimmern thinks that Joseph must have been compared with an ox here also. He supports his case, further, by a reference to Num. 23 f., "where Israel repeatedly appears under the image of the lion and the wild ox," *and Israel denotes Judah and Ephraim*. But in Num. 23. 24 there is no indication whatever of such a division of peoples and symbols. On the contrary, in Num. 23, 23. 24 Israel, as a whole, is obviously intended; and the same must be said of Num. 24, 8. 9. And as to Deut. 33, 17, that passage does not say Joseph *is* a young bull or a young wild ox, but — as I read the text —

He is stately as the firstling of an ox,
And the horns of the wild ox are his;

49 *of his brothers*; *cf.* מוזר לאחי ψ 69,9; and for the form נזיר from זור. The Assyrian *zâru, izîr*, to hate, shows that the verb was *med.* י. Otherwise, we might read נזור Nifʿal part.; a ἅπ. λεγ., like מוזר in ψ *l. c.*

(28) שבטי ישראל, 𝔊 υἱοὶ Ιακωβ; *cf.* v. 33.
ויברך אותם, 𝔊 + אביהם.
𝔐 איש אשר כברכתו. ɯ𝔊𝔖 ‸ אשר, which may have originated in dittography. Or the true reading might be איש איש, as DELITZSCH suggested; *cf.* 2 Sam. **23**,21 Q^{e}rê.

(29) 𝔐 עַמִּי sing.; but see v. 33; **25**,8; **35**,29; Jud. **2**, 10 (אבותיו).

(32) 𝔐 מִקְנֵה, 𝔊 ἐν κτήσει. The verse is too far off to be regarded as an apposition to v. 29, or as a parenthesis referring to v. 30. We therefore correct נקנה; *cf.* Jer. **32**,43 ונקנה השדה.

(33) עמיו, ɯ𝔊𝔗^{O}𝔖𝔍𝔄 עמו; see on v. 29. —

At the last moment my attention has been called to an article by Professor ZIMMERN, entitled *Der Jacobssegen und der Tierkreis*, ZA vii, 2, p. 161. One's judgment is so apt to be overborne by almost everything that one reads in German, that I cannot but feel glad that I did not see this paper until my own independent study of the text was completed, and my notes, such as they are, finally revised for press. ZIMMERN lays stress on the four names Simeon and Levi, Judah, Joseph. Following a suggestion of NORK, he supposes a relation between the "brethren" Simeon and Levi, who alone are coupled together in this peculiar manner, and the Gemini or Twin Brethren of the Zodiac. Thus, he thinks, we get new light on the obscure statement הרגו איש ועקרו [sic] שור, which, he says, strikingly recalls the fact that the celestial Bull (like Pegasus) is mutilated, ἡμίτομος, *i. e.* only the forehalf of the animal is represented in the heavens; an appearance which must go back to Babylonian times, as it is alluded to in the Epic of Gilgameš [Nimrod] and elsewhere. Further, in this Epic it is Gilgameš and Eabani that answer to the Twins who mutilate (*verstümmeln*) the celestial Bull. The killing of the Man by Simeon and Levi corresponds to the killing of the tyrant Ḫumbaba by Gilgameš and Eabani; and the curse on Simeon and Levi may be compared with Ištar's curse on Gilgameš and Eabani for having mutilated the celestial Bull.

There is no *à priori* ground for rejecting combinations of this kind. We have already seen some traces of mythological influence in Genesis; and others remain to be noticed in connection with our English translation of the book. But here the differences seem to be greater and more important than the resemblances. Simeon and Levi do not cut the ox in twain; they merely hough or hamstring it (עקרו); a common proceeding in warfare, as regards the horses of the vanquished (Josh. **11**,6.9; 2 Sam. **8**,4). It was perhaps considered specially heinous that they treated *oxen* so. At all events, ἡμίτομος is not the same as νενευροκοπημένος. ZIMMERN's objection to regarding איש and שור as collectives may be met by reference to **32**,6, where שור = בקר; while such expressions as איש ישראל *the men of Israel* are common. The two tribes seem to be taken together (*a*) because of their common action which is the subject of the curse (*cf.* **34**,25.30); and (*b*) because Simeon, who is not mentioned at all in the so-called Blessing of Moses, Deut. **33**, was not important enough for separate mention at the time when the poem was written. But if we point אחים, and understand *howling creatures*, *i. e.* hyenas or jackals or something similar, the basis of the comparison with the heavenly Twins disappears. And some kind of savage animal seems almost required by the context (see note on v. 5). Lastly, we observe that, whether the narrative of **34** be based on the Curse here pronounced on Simeon and Levi, or *vice versa*, the general analogy of the poem undoubtedly favors the supposition of an historical rather than a mythological reference (see my paper on the *Testament of Jacob*, PSBA, May 1895).

49 מופז (1 K. 10,18): בכן יתרמא דהב על דרעוהי *therefore gold was laid upon his arms* (!) as if 𝔐 = *and the arms of his hands were gilded.* 𝔊 καὶ ἐξελύθη = וירפו (2 Sam. 4,1), a common phrase; but the subject is always ידים not זרעים (Zeph. 3,16; Jer. 6,24; 50,43; Ezek. 21,12). The expression זרעֵי יָדָם means *the arms of their might*; and the restored line is octosyllabic like the preceding one. Otherwise, וידְכּו (= וידְכּאו) would be a good parallel to ותשבר, and might easily have been misread וירפו.

𝔐 מידי אביר יעקב. The line is metrically too short; and as יְדֵי is not found again before a Divine title, we suggest מיד י' אביר וגו', *By the hand of* JHVH, *the Hero of Jacob.* 𝔗, which usually has תקיפא for אביר (ψ 132,2.5; Is. 1,24; 49,26), here has אֵל תקיפא. Lagarde, *Onomast.* 2,96, proposed משדי for מידי.

𝔐 מִשָּׁם רֹעֶה אבן ישראל; a disjointed sentence, which violates the parallelism, however it be translated, and is certainly corrupt. The line ought to correspond to the second of the quatrain, and parallelism requires מוֹרֵעַ or מוֹרְעֵי instead of משם, which 𝔗ᴼ𝔖 point מִשֵּׁם *By the name* (*cf.* ψ 20,1.2). 𝔊 ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ισραηλ = משם עֹזֵר ישראל (κατισχύειν = עזר, 2 Chr. 14,11, and in several other places); or perhaps משם המאמין ישראל (*cf.* ψ 89,22 זרועי תאמצנו). If משם רעה represent an original מורעי, אבן may equally well be a distortion of אמץ. On the other hand, יעזרך in the next line may be a natural repetition of עֹזֵר in this; and אבן was perhaps originally written in the margin by some one who remembered אבן העזר (1 Sam. 4,1; 5,1; 7,12).

𝔗ᴼ seems to take אבן in the sense of בן (*cf.* ψ 118,22 אבן, 𝔗 טליא); rendering די במימריה זָן אבהן ובנין זרעא דישראל. Or perhaps אבן suggested אב ובן = א'בן (!). 𝔄 ذَات, *essence, self.* 𝔖 ܡܢ ܫܡ ܪ̈ܥܝܐ ܕܟܐܦܐ ܕܐܝܣܪܝܠ (so 𝔖ᴮᴹ) *By the name of the Shepherd of the stone of Israel.* Lagarde: מִשֹּׁמֵר עֲדַת בני ישראל.

(25) 𝔐 ואת שדי. Some MSS, and ࠔ𝔊𝔖 (but not 𝔍𝔄; *cf.* Ex. 6,3) ואל שדי. (𝔊 ὁ θεὸς ὁ ἐμός *implies* this reading; *cf.* 17,1; 28,3; 35,11; 43,14; 48,3; Ex. 6,3).

The present passage suggests that אל שדי was the god of fertility, both of the soil and of men and animals; the chief blessing in the eyes of pastoral and agricultural communities. *Cf.* especially the line ברכת שדים ורחם; also 20,17.18; 35,11, אני אל שדי פרה ורבה; Hos. 9,14.16. The Ephesian Artemis with her many breasts (שדים) illustrates the same idea.

ברכת תהום רבצת תחת, *i. e.* the springs and streams, with which Joseph's land — the hill-country of Ephraim — abounded. *Cf.* Deut. 33,13. 𝔊 καὶ εὐλογίαν γῆς ἐχούσης πάντα = וברכַת מקום רַבַּת כל; or perhaps rather וברכת מקום בעלת כל. מקום (= γῆ, Ex. 23,20) is sometimes fem., *e. g.* 18,24. 𝔊 perhaps read the closing ת of תחת as מ; for it renders the following ברכת by ἕνεκεν εὐλογίας (*i. e.* מִבִּרְכַּת).

(26) אביך. ࠔ𝔊 + ואמך, καὶ μητρός; spoiling the rhythm. It perhaps originated in 𝔊; as mere dittography of the καὶ μήτρας of the previous line. It would thus be an interpolation in ࠔ. 𝔗ᴼ interprets ברכת שדים ורחם by ברכתא דאבוך ודאמך.

The second ברכת cannot be right. תאות *apices, cacumina*, in the parallel stichus, requires a corresponding term, and Deut. 33,15 has ראש. *Cf.* Is. 37,24 מרום הרים.

𝔐 הורי עד is evidently corrupt. The parallel phrase גבעת עולם justifies 𝔊 ὀρέων μονίμων = הררי עד (Hab. 3,6; 𝔊 τὰ ὄρη βίᾳ, absurdly reading עֹז); as does also the imitative passage, Deut. 33,15, where הררי קדם is the parallel to גבעות עולם. *Cf.* חוי for חרי, 36,2.

נזיר may be considered a natural metaphor. 𝔊 read נגיד (ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν; *cf.* 2 Sam. 5,2); but 𝔐 is preferable. Joseph might perhaps be called the *Nazarite* of his brothers, as being the comeliest in person (*cf.* Lam. 4,7), and from his youth the chosen of Heaven. *Cf.* also Am. 2,11; Jud. 13,5; 16,17. 𝔖 ܟܠܝܠܐ *crown*, pointing נֵזֶר. But it is strange to meet even a metaphorical allusion to the institution of Nazaritism in such a context; and it is not Joseph but Judah who is promised the sovereignty. We therefore suggest that נזיר אחיו = *the hated*

49 People do not shoot (v. 23) at vines; at harts they do. The expression בן אילה resembles בן ראמים, ψ 29,6; and it is perhaps worth noting that a town אילון belonged to *the House of Joseph*, Jud. 1,35.

𝔐 בן פרת עלי עין, 𝔊 υἱὸς ηὐξημένος μου ζηλωτός = בן פֹּרֶה לִי עַיִן. The recollection of the envy of Joseph's brothers suggested this strange connection of עין with the denominative עַיֵן, 1 Sam. 18,9.

𝔍 *et decorus aspectu* = בן פר' עֲדִי עין, is interesting as an attempt at textual correction (עדי, Ezek. 16,7). 𝔖 renders the couplet: *A son of increase* (ܐܪܒܝܬܐ = αὔξησις, Eph. 4,16) *is Joseph, A son of increase! Go up, O fountain!* differing from 𝔊 only in pointing עֲלִי, owing to the recollection of Num. 21,17, עלי באר. The hart at a spring (*cf.* ψ 42,1) is an admirable symbol for Joseph, whose hill-country (Ephraim) was full of streams and springs.

𝔐 בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר = 𝔍 *filiae* (*cf.* 30,13) *discurrerunt super murum*; a statement which obviously fails to harmonize with the context. 𝔊 υἱός μου νεώτατος, πρός με ἀνάστρεψον! = בני צְעִרִי עָלַי שׁוּב; *cf.* ш בני צעירי עלי שור, where שור is doubtless an error for שוב, the Samaritan ב, ר (ࠁ ࠓ) being very similar. The line thus becomes an ill-placed reference to Jacob's yearning after his lost favorite. (This is but one of many indications of 𝔊's influence on the editors of ш). 𝔖 ܒܢܝܢܐ ܡܣܥܪܢܐ ܣܠܩ ܠܫܘܪܐ = בִּנְיָן סֹעֵר הֶעֱלָה שׁוּר; which hardly improves matters. What we want is something to connect the hart standing by the spring with his enemies, the archers (v. 23). Now שור may mean *insidiari* (Jer. 5,26; Hos. 13,7), and עלי is an easy corruption of עלו *ascenderunt*. They *went up to lie in wait* at least supplies the link of connection we desiderate. The two preceding terms (𝔐 בנות צעדה) must in some way qualify this statement; and as 𝔊ш בני may be corrupted from בם, we suggest בְּמִצְעָדָו (or בְּמִצְעָדָה; though the sing. מצעד is not found), *in his tracks* or *spoor* (*cf.* Dan. 11,43; ψ 37,23; Prov. 20,24).

(23) 𝔐 וָרֹבּוּ is clearly ungrammatical, occurring as it does between two imperfects with ו *consecutive*. Syntax and symmetry would require וַיָּרֹבּוּ. But in place of the questionable verb רבב *to shoot*, we prefer ш ויריבֻהו = 𝔊 ἐλοιδόρουν (Ex. 17,2), 𝔍 *jurgati sunt*; which is quite as congruent with בעלי חצים as the preceding (Ex. 1,14) and following verb (27,41; 50,15). Otherwise we might suggest וַיִּרְמֻהוּ (Jer. 4,29; *cf.* ψψ 11,2; 64,5).

(24) 𝔐 ותשב באיתן קשתו *But his bow dwelt in a rock* (Num. 24,21 איתן מושבך); which is strange enough, apart from the strangeness of a bow and hands being assigned to a hart, as though some centaur-like figure were intended. 𝔊 καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν = ותשבר בא' קשתם is in harmony with the context, with common sense, and with the *usus loquendi* elsewhere (ψψ 46,9; 76,3; Hos. 1,5; Jer. 49,35; 1 Sam. 2,4). Further, it is not impossible that באיתן is a corruption of מיתר *bowstring* (ψ 21,12 *plur.*); *cf.* ψ 11,2 יתר = ΣΆ νευρά. This at all events would account for the enigmatical τὰ νεῦρα of the next line in 𝔊, which might thus be due to incorporation of ΝΕΥΡΑ (*i. e.* νευρά), written as a marginal correction of μετὰ κράτους. 𝔗ᴼ וִיתֵבַת (= 𝔐); but 𝔖ᴮᴹ ܘܝܬܒܬ, pointing וַתְּשָׁב (WALTON ‸ ܘ).

𝔐 ויפזו זרעי ידיו. 𝔊 καὶ ἐξελύθη τὰ νεῦρα βραχιόνων χειρὸς (χειρῶν, 𝔊ᴬᶜᴹ) αὐτῶν. *Cf.* 27,16 τοὺς βραχιόνας αὐτοῦ = 𝔐 ידיו. The verb פזז (2 Sam. 6,16) is quite inappropriate; we want a parallel to ותשבר. Now JHVH is often said to *break the arm* of his foes (ψψ 10,15; 37,17; Ezek. 30,22.24); and פזר *to scatter*, originally meant *to split, shatter*, like the Arabic فزر; *cf.* the imprecation فزر الله ظهورهم *Allah break their backs!* This sense of פזר, moreover, is suitable in ψ 89,10.11: *Thou brakest Rahab in pieces* (דכאת; *cf.* Job 22,9); *With Thine arm of might Thou didst shatter* (פזרת) *Thine enemies! cf.* ψ 53,4, where פזר עצמות is syn. with שבר עצמות (ψ 34,20; Is. 38,13), and with דכא עצמות (ψ 51,9); ψ 141,7.

𝔖 ܘܐܬܒܕܪܘ may indicate ויפֻּזרו; *cf.* Jer. 3,13 𝔐 ותפזרי, 𝔖 ܒܕܪܬܝ. 𝔗ᴼ thinks of פז and

49 nal annotator, writing after the fall of the Northern Kingdom, and sighing for the fulfilment of this prophecy, which makes of Dan a true bulwark of Israel.

(19) 𝔐 עקב; 𝔊^{V} αὐτὸν (𝔊^{AC} αὐτῶν) κατὰ πόδας = עקבם (𝔄 اعقابه), which is certainly right. In 𝔐 the ם has unhappily been connected with אשר in the next distich; to the detriment of both sense and form:

Gad — raiders will raid upon him;
But he will raid upon their rear!

(20) 𝔐 מאשר, against the analogy of all the other cases, which have no prefix to the proper name; see last note. 𝔖𝔊𝔄 ‸ ם.

𝔐 שמנה לחמו. As the subst. is elsewhere masc. (ܫܡ שמן here), and as the line is metrically short, its fellow being octosyllabic, the ה ( ) may represent an old misreading of י ( ); a relic or abridgment of (ה)יהי. But 𝔗^{O} טבא ארעיה (so also 𝔖) suggests חלקו or נחלתו in place of לחמו.

מעדני מלך. 𝔊 generalizes with τρυφὴν ἄρχουσιν; but *cf.* 1 K. 4,7.16; 10,5. The mention of the king certainly bears on the question of date.

(21) 𝔐 נפתלי אַיָּלָה שְׁלֻחָה ‖ הנתן אִמְרֵי שפר; a greatly corrupted distich. 𝔊 Νεφθαλει στέλεχος ἀνειμένον ‖ Ἐπιδιδοὺς ἐν τῷ γενήματι κάλλος, on the ground of which OLSHAUSEN and most moderns point אֵלָה, *terebinth*, and אֲמִרֵי *branches* (?). But (*a*) אלה, *terebinth*, is not elsewhere rendered στέλεχος, *stump, trunk*; (*b*) אמיר *top, crest*, of a tree or a mountain (Is. 17,6.9 only), is not found in the plur., which, moreover, is plainly inappropriate in the case of a single tree (though this difficulty might be evaded by suggesting אֲמִרִי, as a poetic survival like אסרי, v. 11); (*c*) נתן is not used of putting forth branches (= שלח), even if אמרי could mean branches, but of yielding fruit (ψ 1,3); and (*d*) the symmetry of the couplet almost demands הנתנה or הנתנת in place of הנתן (*cf.* v. 17).

Recurring now to 𝔊, we note that in some ten places γένημα = 𝔐 פרי *fruit*, *e.g.* Is. 65,21; so that ἐν τῷ γενήματι may represent בפרי. The corruption of an original (? מגדי; *cf.* Deut. 33,13 ff.) הנתנה פרי into either הנתנבפרי or הנתנאמרי would not be difficult (*cf.* 𝔗^{O} ואחסנתיה תהי מעבדא פירין). And as the second line refers to fruit-bearing, it is evident that στέλεχος in the first must denote some other tree than the terebinth. But whatever the tree referred to, it must be one to which the epithet שְׁלֻחָה is appropriate. Now שלח is specially used of the vine (ψ 80,11; Ezek. 17,6 ותשלח פארֹת *and shot forth sprigs*). The term פארה, moreover, is twice rendered στέλεχος (Ezek. 31,12.13). We conclude, therefore, that פרת, *a fruiting vine*, which now appears in v. 22, originally stood here, while אַיָּלָה *hart* really belongs to Joseph's Blessing. (𝔊 perhaps confused פֹּרָת with פֹּארה; *cf.* the proper name פֻּרָה = פארה, Jud. 7,10). We thus recover the excellent sense:

Naphtali is a branching vine,
That yieldeth comely fruit.

The name of Naphtali — from פתל, *to twist and twine* — may have suggested *vine tendrils* to the poet; *cf.* the uses of the Ar. افتل, فَتْلَة. At all events, the sole allusion, as in the case of Asher, is to the fertility of Naphtali's land; which agrees with Deut. 33,23. Naphtali is mentioned by name among the tribes that supplied Solomon's table; and its importance in the matter is perhaps reflected in the fact that the deputy who ruled there for this purpose was the king's son-in-law.

(22) 𝔐 בֵּן פֹּרָת יוסף. 𝔊 υἱὸς ηὐξημένος Ιωσηφ shows that the text was already corrupt, for αὐξάνεσθαι is the usual equivalent of פרה *to be fruitful* (1,22; *cf.* 47,27). If פרה (פֹּרָה) or פרת was repeated by a transcriber whose eye fell on the פרת or פרי of the previous distich, and some one afterwards wrote אילה as a correction in the margin, the latter term might easily have been inserted by mistake in the first line of Naphtali's couplet, in place of פרת, by some subsequent corrector or copyist. However it happened, it seems clear that the transposition was effected.

49 𝔐 ולו יקהת עמים, 𝔊 καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν = והא תקות עמים (Job 14,7 תקוה, Σ προσδοκία, Lam. 2,16). A verb would be natural in place of יקהת, which is only vouched for by Prov. 30,17 יקהת אם, *obedience to a mother.* Accordingly, 𝔗^{O} ישתמעון; ш יקהתו (𝔗^{ш} יתנגדון *adducentur*), which suggests יִקָּהֲלוּ. 𝔄 يَجْتَمِع, *i. e.* יִקָּווּ; see 𝔄 at Jer. 3,17 and Gen. 1,9. 𝔖 ܢܣܟܘܢ = יְקַוּוּ (and 𝔊 προσδοκία) may be a trace of the same reading; see note on 1,9. If the quatrain really expresses the prophetic hope of Judah's universal sway, this correction would suit very well:

Sceptre shall not depart from Judah
Nor staff of rule from before him,
Until his Ruler come;
And to Him the peoples flock!

(11) 𝔐 סותה, ш כסותו. 𝔊 τὴν περιβολὴν αὐτοῦ also favors כסות, for which in four places it gives περιβόλαιον, *e. g.* Ex. 22,27 (26), where 𝔖 ܐܨܛܠܝܬܐ as here.

(12) חכלילי, *dark*, from a root חכל, as the Assyrian *eklitu^{m}* 'darkness' shows. See DELITZSCH, *Assyr. Wörterb.*, p. 385, No. 185; *Handwörterbuch*, p. 55.

(13) 𝔐 והוא לחוף אנית = 𝔊 καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων, is tautologous and pointless after the previous line; and further objectionable because חוף, which recurs five times, is always joined either with הים (prose; *e. g.* Deut. 1,7) or with ימים (poetry; Jud. 5,17 only). We might restore וִיהִי חוֹבֵל אנ' or וְהָיָה חוֹ'; *cf.* Jon. 1,6; Ezek. 27,8. 27-29. But the parallel passage, Jud. 5,17, suggests והוא יגור אנית. For והוא, *cf.* v. 20.

𝔐 וירכתו על צידן. A marginal gloss, specifying Zebulun's point of contact with the sea-board, about which some difficulty was felt. As a local determination, it is without parallel in the entire poem, and is, besides, thoroughly prosaic. (For על, ш𝔊𝔖𝔍 עד is preferable). In Deut. 33,18.19 Zebulun and Issachar are coupled together (*cf.* v. 14), and it is said of them that *They shall suck the abundance of seas* ‖ *And treasures hid in the sand.* It is a curious indirect confirmation of this, in the case of Issachar, that תולע *purple fish*, was the name of his chief clan, 46,13; *cf.* Jud. 10,1.

(14) חמור גרם. 𝔊 τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν = חֶמֶד חָמַד (*cf.* Is. 27,2, where חֶמֶד has the double rendering καλὸς ἐπιθύμημα; Num. 16,15 𝔐 חמור 𝔊 ἐπιθύμημα); ш חמור גרים, *a stout male ass*; not, as 𝔗^{ш}, *an ass of sojourners* (גֵּרִים = תותבִים); *cf.* Ar. جريم, *large-bodied*; a term applied to camels, *e. g.* جِلَّة جريم. But the phrases حمار جَرْم (= חמור גרם), فرس جرم, cited GES. *Thes.* from SCHULTENS, appear to to find no support in the native lexical works (A. G. ELLIS). 𝔍 *asinus fortis*, correctly; Ἀ, ὄνος ὀστώδης.

𝔊 does not imply חמור גָּרַם, as GEIGER suggested; for in ψ 119,20 גרסה = ἐπεπόθησεν, and τοῦ ἐπιθυμῆσαι corresponds to לתאבה, which 𝔊 read לאהבה.

(15) 𝔐 מְנֻחָה כי טוב. ш𝔊𝔍 טובה; but the concord might be restored by pointing מְנֻחֹה = מְנֻחוֹ, *his resting-place*, from מָנוֹחַ (8,9); 𝔖 ܡܫܝܢܘܬܗ.

𝔐 נָעֵמָה, 𝔊 πίων = שמנה (v. 20); Num. 13,20; so 𝔗^{O} מעבדא פירין, 𝔗^{ш} שמינה (*cf.* 𝔗^{J}). נעם is not used elsewhere as here (yet *cf.* בנעימים, ψ 16,6); and ש, ע are sometimes confused. Rich pasture would be more attractive to the eye of an ass than a lovely landscape.

(17) שְׁפִיפֹן, 𝔊 ἐνκαθήμενος = יֹשֵׁב (Ex. 23,31), not understanding the ἅπ. λεγ.

𝔐 וַיִּפֹּל רכבו אחור, 𝔊 καὶ πεσεῖται ὁ ἱππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω = וְיִפֹּל רכב לאחור; *cf.* ψ 114,3.5; and for the sense, Jer. 8,16. As the bitten horse *throws* his rider, 𝔖 ܘܡܦܠ, *i. e.* וַיַּפֵּל, *ita ut dejiciat*, seems preferable.

𝔐 לישועתך קויתי יהוה. 𝔊 τὴν σωτηρίαν περιμένων Κυρίου, referring the line to Dan, as if מקוה stood in the text. This shows that the exclamation was felt as an interruption. It is out of rhythm and asymmetrical, the lines about Dan forming a hexasyllabic hexastich. It is probably the aspiration of some margi-

49 (10) as the kings and gods of Assyria and Babylonia bore for state, that is intended; but a long staff reaching to the ground; *cf.* (URA) *great man, chief, king*, a common Egyptian hieroglyph. The Bedouin sheiks and headmen of villages still carry such insignia of authority. The idea of a sitting figure, with the staff held between the feet, as seen in some ancient sculptures, does not harmonize with the context, which suggests movement.

𝔐 עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה would naturally mean *Until he come to Shiloh* (1 Sam. 4,12); which is unsatisfactory, if only on the ground that Shiloh was an Ephraimite not a Judean sanctuary. Nor, considering the actual history of the place, is TUCH's *As long as men come to Shiloh* (*to worship*), at all more probable; especially in the mouth of a Judean poet. If we must have a local name, it would be better to emend שלם, *to Salem*, *i. e.* Jerusalem (14,8; ψ 76,2). In Jer. 41,5 (=𝔊 48,5) 𝔐 שִׁלוֹ = 𝔊 Σαλημ. David's reign over all Israel is dated from his entry into Jerusalem, 2 Sam. 5,5 ff., *cf.* also 2 Sam. 7,10. Thus the sense of the quatrain would be:

The rod of rule shall not depart from Judah,
Nor the staff of sway from before him,

that is, he shall retain the position of leading tribe, the hegemony in place and war

Until he come to Salem (in triumph),
Having the submission of peoples.

Or שלם might be regarded as a secondary predicate: *Until he come home scatheless*; Judah being personified, like Benjamin in Jud. 5,14, as a warrior who has gone forth to battle in the common cause (Jud. 1,1.2); *cf.* Ahab's words עד באי בשלום, 1 Kings 22,27, and (perhaps) ויבא יעקב שלם, 33,18.

Another not essentially dissimilar view is suggested by a comparison of Deut. 33,7: שמע יהוה קול יהודה ‖ ואל עמו תביאנו ‖ ידיךְ רִיבֹה לו (*cf.* Ges.-Buhl^{12} 730) ‖ ועזר מצריו תהיה:. The resemblance between עד כי יבא שילה and ואל עמו תביאנו can hardly be accidental; especially as Deut. 33 imitates Gen. 49 in many other respects. And the likeness becomes more striking if, with all the old Versions, except 𝔗' and 𝔍, we read not שִׁילֹה but שֶׁלֹּה (=אשר לו), and render: *Until he come to his own.* So C. VON ORELLI; and perhaps John 1,11 εἰς τὰ ἴδια ἦλθε may depend on this view of the passage. The Song of Deborah, which in other respects has served the author for a model, sufficiently authenticates the ancient poetical use of the relative שׁ (Jud. 5,7).

𝔊 ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ may be thought to indicate something more than שלה (=אשר לו) in the original text. Hence CHEYNE's suggestion of יושם לה or יושת לה. In 24,2 אשר לו = 𝔊 τῶν αὐτοῦ. Κεῖμαι and its compounds are rare in 𝔊. For ἀποκεῖσθαι, see Is. 10,17, Σ (שיתו!); Hos. 6,11 (שת); *cf.* Job 34,23 ישים, Σ κεῖται; 2 Sam. 13,32 שימה, 𝔊 κείμενος. If then 𝔊 be supposed to indicate שָׂם לֹה, this might be regarded as a transposition of משלה, *i. e.* either מֹשְׁלֹה *his ruler*, or מֶמְשַׁלְתּוֹ...

49 ובק'. But further, רצון itself is an unsatisfactory parallel to אף, and in a bad sense is late. We therefore restore בעברתם, after v. 7^b, where we should expect ורצונם, if that term were original here. The term שור is collective, as in 32,6.

(7) ארור, so 𝔊. ш אריר is due to mere confusion of ד, ר, and ו, י, rather than design; just as ш חברתם for עברתם is due to the common Samaritan confusion or interchange of the gutturals.

The alliterations ארור אפם, עז ועברתם, and cases of internal alliteration like אחלקם ביעקב (ק-ק), should be noticed.

(8) 𝔐 ידך בערף איביך; ш𝔊 ידיך; but *cf.* 16,12. The (octosyllabic?) rhythm of the triplet seems to require a term like תאחז, which we supply as predicate to ידך; 25,26; Job 16,12.

(9) מטרף בני עלית, 𝔊 ἐκ βλαστοῦ ὑιέ μου ἀνέβης = *From a shoot* (*cf.* 8,11 טָרָף = κάρφος, *a twig*; Ezek. 17,9 טַרְפֵּי), *my son, thou grewest up!* (41,5; *cf.* Hif'il, Ezek. 19,3). But this does not suit the context, Judah being compared to a lion, not a plant, in the preceding and following lines. As גור is strictly *a cub, whelp*, we might perhaps render 𝔐: *Through prey, my son, thou grewest up!* = On prey thou wast reared; (*cf.* v. 12; Job 14,9 for מן). But the use of the term עלה suggests other possibilities. It is the term used, Jud. 1,1 ff. of Judah's *going up* to the conquest of the hill-country which was to become his permanent home. And there may be an intentional contrast between the sensual behavior of Reuben (עלית משכבי אביך, v. 4) and the martial vigor of Judah (⸢בטרף⸣ בני עלית ⸢*Against the prey, my son, thou wentest up!* Or, *On the prey ... ⸢thou sprangest⸣*; *cf.* 31,10). This would still be the case, if we read לְטֶרֶף; *cf.* 𝔍 *ad praedam, fili mi, ascendisti!* But the nearest verbal parallel, Jer. 4,7, עלה אריה מסבכו, suggests that מטרף may conceal a local determinative; and this idea derives some confirmation from the echo of the present passage in Deut. 33,22: דן גור אריה ‖ יזנק מן הבשן: *Dan is a lion's whelp* ‖ *That leapeth forth* from Bashan! Possibly therefore we should restore מערב, *From the desert* (Zeph. 3,3); from which Judah went up to the conquest of his mountain home. After all, however, inasmuch as the succeeding couplet *He crouched, he couched, like a lion* ‖ *Or a lioness — who durst rouse him?* represents him as lying down to doze, as these animals do, when sated with food (*cf.* Num. 23,24; 24,8.9); the common reading and interpretation may be right: *A lion's whelp was Judah;* ‖ *From the prey, my son, thou wentest up!* (*scil.* to thy mountain lair; Cant. 4,8). *Cf.* 17,22 ויעל וגו'.

(10) לא יסור שבט מיהודה; *cf.* Zech. 10,11: ושבט מצרים יסור; an apparent imitation, which shows how the passage was understood in later times. *Cf.* also the Chronicler's paraphrase of vv. 8.10 (1 Chr. 5,2), with 1 Sam. 9,16; 13,14 (לנגיד occurs in all three places; see also Dan. 9,25). 𝔊 οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ιουδα, apparently reading יסוף and שליט (= ἄρχων, 42,6). For שבט, see Num. 24,17 (where כוכב is probably, like Sumerian MULMUL, *a lance*; or else *a club, mace*, or *maul*, with a spiked head); Is. 10,5.15; ψ 2,9; Ezek. 19,11 שבטי משלים; as well as Jud. 5,14; ψ 23,4.

ומחקק מבין רגליו. 𝔊 καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ = 𝔍 *et dux de femore ejus* (*cf.* 𝔗O וספרא מבני בנוהי), see 𝔊 at 46,26; Deut. 28,57. The Chronicler understood the words in the same way, 1 Chr. 5,2. His ולנגיד ממנו is as clearly a paraphrase of this line, as the preceding כי יהודה גבר באחיו is of ישתחוו לך בני אביך, v. 8. But evidently מבין רגליו, which is parallel to יהודה in the former stichus, depends on יסור; and מחקק is not *leader* (Jud. 5,14; Is. 33,22), but synonymous with שבט, as the parallelism requires (Num. 21,18; ψψ 23,4; 60,9). And as, Jud. 5,27, בין רגליה means *before her, at her feet*, מבין רגליו here may denote *from before him*; referring to the actual position of the long staff, grasped in the right hand, as the chief walks or stands still.

מבין רגליו rather than מבין ידיו; because it is not a short ornamental sceptre, such

49 𝔐 אז חללת יצועי עלה is certainly corrupt; for (*a*) חלל is always transitive, *e. g.* Lev. 19,8, and יצועי is most naturally its object here; (*b*) the sing. יצוע is never found, though the word, which is poetical, occurs four times besides, *e. g.* ψ 132,3; (*c*) the parallel passage 1 Chr. 5,1 has ובחללו יצועי אביו; and (*d*) instead of יצועי עלה *my couch he climbed!* — which, as a sort of *sotto voce* addressed to the audience, is almost comic, besides being abrupt and unmetrical — the parallelism demands a phrase corresponding to מִשְׁכְּבֵי אביך, just as חללת corresponds to עלית. All the conditions are satisfied by יצועי יולדך *the couch of thy sire* (יו run together were misread ע; and ה ,דך). 𝔊 τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν οὗ ἀνέβης implies יצועי עלית (so also 𝔖𝔗^O); which is at least nearer the mark than 𝔐. Better still, 𝔍 *et maculasti stratum ejus.* 𝔖 אך for אז, perhaps rightly; 29,14; 44,28. As כי and אך are sometimes confused, we might even restore כי.

(5) 𝔐 כלי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם. A *prima facie* objection to the rendering *weapons of violence are their swords* (or *daggers*), is that all swords and daggers are instruments of violence. Court swords were hardly in fashion in those days. Nor does it seem likely that מכרות=*shepherds' staves* (see ψ 23,4 שבטך ומשענתך); especially as Simeon and Levi are expressly said to have been armed with swords (חרב) at the massacre of Shechem, 34,25 f. *Cf.* also 48,22; which proves that other weapons besides shepherds' crooks were familiar to the pastoral nomads of Canaan.

Again, even if מכרות could mean *compacts* or *contracts of marriage,* with reference to 34,13 ff., it is questionable if a nuptial agreement could be called a כלי; a term which, occurring some 320 times besides, is always used of material objects (*cf.* 27,3; 24,53; 31,37; 42,25; 43,11; 45,20). We follow ࠔ כלו חמס מכר׳, 𝔊 συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἱρέσεως (var. ἐξαιρέσεως) αὐτῶν; so 𝔗^O עֲבַדוּ (=כלו). The expression ἐξ αἱρέσεως αὐτῶν occurs 1 Macc. 8,30: ποιήσονται ἐξ αἱρ. αὐτ. AV *they may do it at their pleasures* (= Heb. יעשו כרצונם; *cf.* Neh. 9,24). It looks as if 𝔊 read מִבְּחָרָם instead of מכרתם, and interpreted: *they accomplished violence in consequence of their choice* (=at their pleasures). A noun ἐξαίρεσις does not, I believe, recur in 𝔊 or NT; but בחר is rendered ἐξαιρεῖσθαι, Job 36,21, and αἱρεῖσθαι, 2 Sam. 15,15, &c. Or, ἐξ αἱρέσεως may represent מנדבתם, as Nestle suggests. However all this may be, the rhythm of the parallel stichus favors מְכֹרֹתָם instead of מכרתיהם; as does also the fact that 𝔊 renders in the *sing.*

The ἅπ. מְכֹרָה *scheme, plot*, may fairly be derived from כרה *to dig,* in a metaphorical sense; *cf.* ψ 7,16; Prov. 16,27: *The wicked man* digs (*contrives*) *mischief.* So חפשׂ, חָפַשׂ, *to dig, search*, and then *devise*, ψ 64,6 (7). Or we may accept de Dieu's reference to مكر *to practice deceit, lay plots, stratagems* &c. (see Lane); Eth. መከረ፡ The idea of plots and stratagems, with reference to the crafty ruse by which the two brothers fatally deceived the Canaanite chiefs, is almost demanded by the context. Simeon and Levi are very brothers (in guile); their schemes are lawless and cruel; the patriarch washes his hands of their nefarious conspiracies — this is what the first four lines seem to declare. (As אַחִים is not quite satisfactory, and as five of the other tribes are figured as animals, we should perhaps point אֹחִים, *hyenas*, Is. 13,21). 𝔖 ܡܢ ܟܝܢܗܘܢ *from their nature* = מִמְּכֹרֹתָם (?); *cf.* Ezek. 16,3; 21,35.

(6) 𝔐 תֵּחַד; Is. 14,20 only. 𝔗^O𝔖 seem to have read either תרד or תֵּחַת *descendat!* ࠔ יֵחַר (= 𝔊 ἐρίσαι) is obviously wrong. Deut. 33,5 (point יָחַד) perhaps justifies 𝔐. As כבד is masc. in Lam. 2,11, we have read יֵחַד, but the term may be fem. here, as in Arab., Syr., Eth., and Talmudic use.

𝔐 כבדי, *my glory.* 𝔊 τὰ ἥπατά μου = כְּבֵדִי, *my liver*; *cf.* Lam. 2,11; and Assyr. *kabittu*, liver, as a synonym of *mind, heart, disposition.* See also ψψ 16,9; 57,9, &c. where the same pointing is probably right, as Hitzig noted.

𝔐 וברצנם. We might omit the unrhythmical ו; *cf.* בקהלם *supra*, where ࠔ𝔊𝔖𝔍

47 (30) בקְבֻרָתה; the original reference being to Rachel's grave (see last note). 𝔐 בקברתם.
(31) 𝔐 הַמִּטָּה, *the bed*, is certainly right, as the parallel 1 K. 1,47 וישתחו המלך על המשכב shows. Moreover, the bed — המטה — is mentioned again almost immediately, 48,2. So $\mathfrak{T}^{O}$ (ערסא), and 𝔍. 𝔊 τῆς ῥάβδου αὐτοῦ (=מַטֵּהוּ), pointing הַמַּטֶּה; so 𝔖, and Heb. 11,21.

48 (1) 𝔐 אחרי, ࠔ אחר (as in the same phrase, 22,1).
𝔐 אפרים, 𝔊 + ἦλθεν πρὸς Ιακωβ=ויבא אל יעקב; which is implied by ויקח (*cf.* 11,31; 12,5), and by the בא אליך of v. 2.
(7) 𝔐 פרן, ࠔ𝔖𝔊 + ארם.
(8) לך, ࠔ𝔊; ‸ 𝔐.
(11) As the rare פלל seems doubtful in the sense of *to suppose, believe*, we might conjecture חללתי (Job 35,14); *cf.* $\mathfrak{T}^{O}$ סברית, 𝔖 ܣܒܪܬ: *to see thy face I did not hope.* מללתי (21,7) also seems possible.
(12) וישתחו לאפיו ארצה, *cf.* Num. 22,31 (same source); 1 Sam. 25,23. 𝔊 implies the reading וישתחוו לו אפים ארצה. So also 𝔖.
(13) אתם, so 𝔊𝔖𝔍𝔄 rightly; *cf.* v. 10. ‸ 𝔐.
(14) יד, ࠔ𝔊; *cf.* v. 17. ‸ 𝔐.
שִׂכֵּל *he crossed* or *laid crosswise*, ἅπ. *Cf.* شكّل *to shackle* (horse or camel); *to plait* (two locks of hair) *on the right and left of the forehead* (Lane).
(15) 𝔐 את יוסף; 𝔊 αὐτοὺς=אתם, *i. e.* the two boys; *cf.* v. 16. בני may have fallen out in 𝔐; *cf.* 𝔍 *filiis Joseph.*
𝔐 מעודי; *cf.* Num. 22,30 (E). ࠔ מעדני; 𝔊 ἐκ νεότητός μου=מנְעֻרי (so 𝔖𝔍).
(16) המלאך, ࠔ המלך, *the King*; an interesting variant; but *cf.* Hos. 12,3.4.
𝔐 ידגו ἅπ., 𝔊 πληθυνθείησαν=ירבו (1,22; 3,16 *et saep.*); which is much more likely, and adds force to the following לרב (𝔊 εἰς πλῆθος πολύ=לרב מאד, 2 Chr. 9,9). So apparently 𝔖 (*cf.* 1,28).
(17) 𝔐 על ראש מנשה. But *cf.* 19,2.3; 2 Sam. 6,10 for אל (so 𝔄). $\mathfrak{T}^{O}$𝔖 prefix לשׂוּמָהּ.
(20) 𝔐 בך, 𝔊 ἐν ὑμῖν=בכם. 𝔐 is perhaps due to ישמך.
𝔐 יְבָרֵךְ, 𝔊 εὐλογηθήσεται=יְבֹּרַךְ; (due to memory of the other passages 12,3; 18,18; 28,14 &c.) and so 𝔖𝔍𝔄.
(22) שכם אחד. 𝔊 Σίκιμα ἐξαίρετον. The peculiar epithet may indicate the pointing אָחֻר; the term being understood as an Aramaism (אחז=אחר). More probably, אחד (ࠔ אחת) was taken to mean *unicus, sole of its kind, unmatched, unequaled*; *cf.* Ezek. 7,5; Judg. 16,28 (?). This was natural enough, as the *one shoulder* of the Heb. (*shᵉchém*) really denotes the site of Shechem, which lay on the *shoulder* or slope of Mt. Gerizim, in a situation of peerless beauty. See the *Dict. Bibl.* George Eliot speaks of *the shoulders of the Binton Hills* (Adam Bede, c. liii).

49 (2) והקשיבו. Or והאזינו. 𝔐 ושמעו; probably an inadvertent repetition. $\mathfrak{T}^{O}$𝔄 vary the verb.
(4) 𝔐 פַּחז כמים. The Versions give a verb; 𝔊 ἐξύβρισας (Σ ὑπερέζεσας) ὡς ὕδωρ; ࠔ פחות כמים; ࠔ^{T} אתבעת כמ' *ebulliisti instar aquarum*; 𝔖 ܛܥܝܬ *errasti*; 𝔍 *effusus es.* This seems better than פַּחז, which is awkward in junction with כמים. The form פחות, moreover, suits the octosyllabic rhythm of the triplet. But as neither פַּחז nor any form of פָּחַז occurs elsewhere, except the part. (Jud. 9,4; Zeph. 3,4), we prefer פַּחַז כמ' here; which suits the rhythm quite as well, if we point תִּוָּתֵר at the end of the stichus.
𝔐 אל תּוֹתַר. The Hif'il of יתר occurs 23 times besides; always transitively, in the sense of *letting remain over and above, e. g.* leaving food after a meal, or letting men survive (in two places, Deut. 28,11; 30,9, of *causing people to abound* in various goods). We therefore point תִּוָּתֵר; *cf.* Dan. 10,13. 𝔊 μὴ ἐκζέσῃς, perhaps reading אל תרום (see 𝔊 at Ex. 16,20). 𝔖 ܠܐ ܬܦܘܫ *thou shalt not remain!* 𝔍 *non crescas!*=אל תִּוָּתֵר.

47 text of 𝔊, which is self-evidently preferable. According to Syr. Hexapl., however, 𝔊 omitted $5^b.6^a$.

(6) 𝔐 ואם ידעת ויש; ɯ היש for the third word (*cf.* Eccl. 2,19, ומי יודע הֶחכם). ɯ sometimes wrongly has ה for 𝔐 ו (*e. g.* 19,2; 30,32); and reversely ו for ה (22,9.24); but here ɯ is preferable: *if thou knowest whether there are* &c. We, however, divide: ואם ידעתה יש (*plena scriptio*): *and if thou knowest there are* &c. For the construction, *cf.* 12,13; 21,7.

(9) 𝔐 מעט ורעים. For מעטים, see ψ 109,8. 𝔊𝔗^{O}𝔖𝔍 *adj. plur.*

(12) לפי הטף, 𝔊 κατὰ σῶμα, reading גוף for טף. But σῶμα may be a corruption of στόμα.

(13) 𝔐 ותלה ἅπ. λεγ.; an Aramaism (לאה=לְהָה). We prefer ɯ ותלא; *cf.* 19,11. But 𝔊 ἐξέλιπεν (21,15) suggests ותכלה (=וַתֵּכֶל). 𝔖 probably ותשם (v. 19).

(15) 𝔐 כסף, ɯ𝔊 הכסף. So again v. 16 *ad fin.*

(16) ɯ𝔊𝔍 + לחם, which has fallen out in 𝔐 after לכם.

(17) 𝔐 וינהלם is very strange in the sense of *he supported them.* 𝔊 καὶ ἐξέθρεψεν αὐτούς=ויכלכלם (45,11; *cf.* 50,21. But in ψ 23,2 ἐξέθρεψέν με=ינהלני). 𝔖 ܘܬܪܣ (=ויכלכל, v. 12); 𝔗^O זַן (so also in v. 12).

לא נִכְחַד, 𝔊 μὴ ποτε ἐκτριβῶμεν, wrongly pointing נִכָּחֵד (Ex. 9,15).

(18) 𝔐 ומקנה הבהמה אל אדני. If אל אדני be not a spurious interpolation, a word must have fallen out; and בא (or הֵבָא) is naturally suggested by ויביאו את מקניהם אל יוסף, v. 17. (אל אדני is not the same as לאדני; so that we cannot render 𝔐: *and the cattle are my lord's*).

(19) 𝔐 ותן זרע, 𝔊 + וְנזרע *that we may sow*; which might have fallen out through homœoteleuton. *Cf.* v. 23 *ad fin.*

(21) 𝔐 העביר אתו לערים, *he made them go and live in the towns*; an unlikely statement. We follow ɯ𝔊: העביד אתו לַעבדים, *he reduced them to the condition of serfs*; doing, in fact, what they had themselves suggested, v. 19; *cf.* v. 23.

(24) 𝔐 בתבואת, *at the ingatherings* or *harvests*; *cf.* 𝔗^O באעולי עללתא *when they bring in the crop* (so 𝔖). But תבואה means *proventus=yield, produce* of the soil; and ɯ reads בְּתבואתה *in the yield thereof* (*i. e.* of the land, v. 23); *cf.* Ex. 23,10. *A fifth in the yield*=a fifth of the yield.

𝔐 וְלְאָכְלכם ולאשר בבתיכם וְלֶאֱכֹל לטפכם is rather incoherent. Correcting וּלְאֹכֶל לכם *and for food for yourselves* (=𝔊 καὶ εἰς βρῶσιν ὑμῖν), and pointing וּלְאֹכֶל instead of וְלֶאֱכֹל, we at least get a well-knit clause. 𝔊 ^ ולאכל לטפכם; but *those who are in your houses*=your dependents, clansmen, slaves, &c. (=𝔗^O אנש בתיכון). Possibly we should correct: ולכל טפכם at the end. 𝔖 apparently ולאכ׳ וּלְאֹכֶל בתיכם וטפ׳.

(26) 𝔐 לפרעה לַחֹמֶשׁ does not suit the context syntactically. After וישם . . . לחק an infin. is expected, if anything; and 𝔊 actually gives ἀποπεμπτοῦν τῷ Φαραω (𝔊^{AM}; but 𝔊^E τῷ Φαραω ἀποπεμπτοῦν). חמש לְ *to pay fifth to* . . . is like עשר לְ *to pay tenth* (or tithe) *to* . . . (28,22); although in 41,34 חמש *c. acc. pers.* is *to exact a fifth from* . . (*cf.* עשר, Neh. 10,38). DILLM. לפרעה הַחֹמֶשׁ; *cf.* 𝔖 ܠܦܪܥܘܢ ܚܕ ܡܢ ܚܡܫܐ. This is quite possibly the true reading; but the superfluous character of the statement (*cf.* 1 Sam. 30,25), and the use of חמישית, not חמש, in v. 24, indicate the presence of a marginal gloss.

𝔐 לבדם, ɯ לבדה.

(28) 𝔐 ויהי, ɯ rightly ויהיו.

(29) After this verse we venture to insert 48,7, which is quite out of place where it stands in 𝔐, but perfectly appropriate here (see BRUSTON, ZAT '87, p. 206ff.); replacing 𝔐 מפדן (ɯ𝔊 + ארם) by מחרן, with KAUTZSCH-SOCIN, and adding אמך after רחל (ɯ𝔊𝔖). We follow ɯ in כברת הארץ for 𝔐 כברת ארץ (*cf.* 35,16) and אפרתה for אפרת (*cf.* 35,19).

𝔊 κατὰ τὸν ἱππόδρομον χαβραθα τῆς γῆς is *conflate.* The rendering ἱππόδρομος indicates a conjecture רכבת for כברת.

46 𝔐 ארבעה עשר, 𝔊 δέκα ὀκτώ (var. δέκα καὶ ἐννέα); because of additions to v. 20. ࠔ ארבַע עֶשְׂרֵה; *cf.* vv. 15.18. So again v. 25: 𝔐 שבעה, ࠔ שבע.

(23) ובני דן חֻשים. As *Hushim* is formally plur. (*i. e.* the name of a clan), it is not necessary to suppose the omission of any other name or names. (See also on 36,25). Num. 26,42, however, reads שוחָם; and 𝔊 offers yet another inversion Ασομ=חשום. The י was not originally written in this name, nor in שפם, חפם, v. 22. It marks the opinion of those who inserted it that these names are plur. — *Cf.* 1 Chr. 7,12.

(24) שַׁלֻּם; *cf.* ࠔ שלום; so 1 Chr. 7,13. 𝔊 Συλλημ. 𝔐 שִׁלֵּם.

(26) 𝔐 הבאה ליעקב מצרימה. We transpose the first two terms, as the sense requires, and v. 27 suggests. 𝔊𝔖𝔍 *with* (μετὰ, ܥܡ, *cum*) *Jacob*; which shows that the difficulty was perceived.

(27) ࠔ𝔊𝔗ᴼ𝔖𝔍 יֻלְּדו; 𝔐 יֻלַּד.

שנים, 𝔊 ἐννέα (corrupt for ἑπτά, see on v. 20). So 𝔊 adds πέντε, 5, to the total of 70. (Curiously, there are 75 lines in the Blessing of the Tribes, 49,3-27).

(28) 𝔐 להורת לפניו is meaningless. 𝔊 συναντῆσαι αὐτῷ=להקָּרת לפניו (2 Sam. 18,9; Deut. 22,6). Jacob sent Judah on before himself, to bid Joseph come to meet him in Goshen. Joseph obeys, v. 29.

In this sense, נקרא is construed with לפני as well as אל (Num. 23,16). We therefore further emend 𝔐 וַיֵּרא אליו, v. 29, to ויקָּרא אליו *and he met him*; which follows naturally on ויעל לקראת.

ࠔ להראות (1 Kings 18,2 *cum* אל); and in v. 29 ויֵּרָאֶה; so 𝔖 ܠܐܘܪܥܗ.

גֹּשנה. 𝔊 καθ' Ἡρωων πόλιν; and so again, v. 29. May not this reference to Heroöpolis, the Egyptian *Ero* or *Eru*, have originated in a misunderstanding of להורת (as if, *to Horoth*)? At all events, ארצה גשן is rendered εἰς γῆν Ραμεσση; *cf.* 47,11. — 𝔐 ויבאו; ࠔ𝔖𝔍 *sing.*

(29) ויבך על צואריו עוד. 𝔊 καὶ ἔκλαυσεν κλαυθμῷ πίονι (var. πλείονι), omitting the repeated על צואריו. The term עוד is strange, in spite of the parallel adduced from Ruth 1,14 (𝔊 ἔκλαυσαν ἔτι, as usual). It may be a marginal gloss, noting the repetition of על צואריו; or referring to the former occasion of Joseph's weeping, 45,14. At any rate, 𝔊 seems to have read ויבך בכה והרבה.

(30) הפעם, 2,23; 18,32. 𝔊 ἀπὸ τοῦ νῦν=מעתה (Mic. 4,7). Inversion and confusion of letters. — פניך, 𝔖 + בני, which may have fallen out owing to likeness to the previous word.

(31) ואל בית אביו; ‸ 𝔊. Perhaps וכל; *cf.* 𝔍 *et ad omnem domum patris sui.*

𝔐 אשר בארץ כנען, 𝔊 οἳ ἦσαν ἐν γῇ Χανααν. היו, which occurs in the next line, may have fallen out of 𝔐. But one would rather have expected אשר מארץ כ׳, *who are of* (=belong to) *Canaan*; *cf.* Jud. 13,2; or else, באו אלי מארץ כנען, without אשר; *cf.* 47,1.

(34) רֹעֵה, so 𝔊; but ࠔ𝔗ᴼ𝔖𝔍 רֹעֵי, as in v. 32. *Cf.* 47,3; where the Versions (ࠔ𝔊 &c.) rightly read the plur. for 𝔐 רעה.

47 (1) 𝔐 ויאמר (so ࠔ𝔖 + אליו); 𝔊 לאמר; 45,26.

(2) ࠔ + עמו; *cf.* 𝔊 παρέλαβε. So 48,1.

(3) 𝔐 אחיו, perhaps a misreading of אַחֵי י׳ (י being confused with ו). ࠔ𝔊𝔖𝔄 אחי יוסף, as required by context.

𝔐 רעה, ࠔ rightly רעי; and so the other Versions. Confusion of 𐤉 , 𐤄?

(4) ויאמרו אל פרעה. Possibly some such question as למה באתם הנה has fallen out before these words. Otherwise they seem redundant.

לגור בארץ באנו. As according to 45,17 f. (E), the Pharaoh had expressly sent for them, this statement clearly belongs to a parallel narrative or different source (*viz.* J).

(5) The original order is disturbed, and the text abridged in 𝔐 5^b.6. We follow the

44 (30) 𝔖 כבאנו for כבאי; *cf.* on v. 24. — אתנו, ࠔ אתי (to agree with אבי . . . כבאי).
(31) ࠔ𝔊𝔖𝔍𝔄 + אתנו rightly. 𝔐 thought of 42,36. *Cf.* vv. 30.34.
(32) ࠔ אביו; 𝔐 אבי; 𝔖 אבינו.

45 (5) 𝔐 לְמִחְיָה. In Jud. 6,4 מחיה=*a means of subsistence.* Here the sense of *preserver of life* seems necessary (=לְמְחַיֶּה; or לְמַחַיֵּה, 1 Sam. 2,6); *cf.* v. 7.
(7) 𝔐 לפליטה; *cf.* 32,9. ࠔ𝔊𝔖𝔄 ‸ *prep.*; rightly, as החיה is always joined with *accus.* elsewhere (for Gen., see 6,19.20; 19,19; 47,25; 50,20). Otherwise, we might render: *and to preserve* (*it*; *i. e.* שארית) *to you for a great body of survivors.* Nestle proposes להיות instead of להחיות.
(10) נשן, 𝔊 + Ἀραβίας (*cf.* 46,34); a gloss which is wanting in 47,1. 𝔄 السدير *Assadîr.*
For 𝔐 בניך ובני בניך 𝔖 reads ܒܢܝܟ ܘܒܢܝ ܒܝܬܟ, a plausible reading; *cf.* 15,3.
(11) תִּוָּרֵשׁ *come to want*; so 𝔗^O תתמסכן. *Cf.* Prov. 20,13; 23,21; 30,9; 1 Sam. 2,7 מוריש *makes poor.* 𝔊 ἐκτριβῇς (*cf.* Num. 32,21 ἐκτριβῇ=הוריש); 𝔖 ܬܐܠܨ, 𝔍 *pereas.*
(17) 𝔐 ולכו באו. 𝔗^O𝔖 הביאו, 𝔄 והביאו, for the second word, which is certainly more tolerable than באו (42,19). But the term was probably copied in from the next line.
(19) 𝔐 ואתה צֻוֵּיתָה זאת עשו has no syntactical connection with what follows, and is plainly corrupt. 𝔊 Σὺ δὲ ἔντειλαι ταῦτα=ואתה צוה את זאת (‸ עשו, which may be a mere repetition from v. 17). We adopt this, correcting אֹתָם for אתה (*cf.* Ex. 25,22 for the double accusative). Dillm. ואתה צוה אֹתָם, retaining 𝔐 זאת עשו.
(23) 𝔐 כְּזֹאת here only. We adopt the usual pointing.
𝔊𝔖𝔍 ועשרה, as though כזאת referred to the presents for the brothers, instead of to what follows.
לחם, 𝔖 חמר *wine.* *Cf.* 27,28.37; Deut. 32,14.
(25) אַרְצָה, as in v. 17; so ࠔ. 𝔐 ארץ, with note סבירין ארצה.

46 (1) 𝔊^A𝔖 הוא וכל; 𝔐 ‸ הוא, implying ויבאו plur. Many codd. of 𝔊 ‸ הוא.
𝔊^A𝔍 + שם; ‸ 𝔐. *Cf.* 1 Sam. 11,15.
(4) ישית ידו וגו׳. 𝔄 paraphrases rightly يغمّضك *shall close thine eyelids* (when thou diest).
(5) 𝔐 פרעה, 𝔊^A Ιωσηφ, (45,27); but Syr. Hexapl. Φαραω = 𝔐.
(12) 𝔐 חמול, so Num. 26,21. ࠔ המואל; *cf.* 𝔊 Ιεμουηλ.
(13) 𝔐 פֻּוָּה; ࠔ𝔖 פואה; see Jud. 10,1.
𝔐 יוב is certainly wrong; 𝔊 Ιασουφ, Ιασουβ=ישוב (Num. 26,24).
(16) 𝔐 צפיון, ࠔ𝔊 צפון (Num. 26,15).
𝔐 אצבן, ࠔ𝔖 אצבעון; 𝔊 Θασοβαν, scribal error for Εσοβαν. Num. 26,16 אזני.
(17) 𝔐 וישוה וישוי. The similarity of the two names renders them suspicious. Num. 26,44 omits the first. 𝔊^A καὶ Ιεσσαι καὶ Ιεουλ=וישוי ויעאל.
(20) 𝔊 + ἐγένοντο δὲ υἱοὶ Μανασση, οὓς ἔτεκεν αὐτῷ ἡ παλλακὴ ἡ Σύρα, τὸν Μαχειρ· Μαχειρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Γαλααδ. υἱοὶ δὲ Εφραιμ ἀδελφοῦ Μανασση· Σουταλααμ καὶ Τααμ· υἱοὶ δὲ Σουταλααμ, Εδεμ=ויהיו בני מנשה אשר ילדה לו פילגשו הארמית מָכִיר ויולד מכיר את גלעד: ובני אפרים אחי מנשה שׁוּתֶלַח וְתַחַן ובני שותלח עֵדֶן: See Num. 26,35.36.
(21) ואשבל, 𝔊 + ויהיו בני בלע; *cf.* 1 Chr. 8,3 ff.
𝔐 אחי וראש מפים must be corrected after Num. 26,38 to אחירם ושופם; *cf.* 1 Chr. 8,4.5. The corruption was perhaps prior to the adoption of the square character; מ and ש in the old script being similar (𐤌, 𐤔) and liable to confusion. It may, however, be due to mere transposition of the two letters.
𝔐 וארד; 𝔊 ויולד גרא את ארד; but see Num. 26,40. *Ard=Addar,* 1 Chr. 8,3. So 𝔖.
(22) 𝔐 יֻלַּד is ungrammatical. ࠔ𝔊𝔖 יָלְדָה, as in the same formula, v. 15. 𝔗^O𝔄 יֻלְּדוּ, as in v. 27.

43 (16) 𝔐 אִתָּם את בנימין; so, too, 𝔖. ш𝔊𝔍 אתם ואת ב׳.

(18) 𝔐 בית, ш ביתה as in vv. 16.17.

השב, *which returned*, as though of itself; indicating the mystery of the event. But ш𝔊 המושב, as before, v. 12.

𝔐 להתגלל ἅπ. λεγ. *Cf.* Hithpalpel, Job 30,14. But 𝔊 (τοῦ συκοφαντῆσαι ἡμᾶς) seems to have read להתרגל, and understood this in the sense of לְרַגֵּל (2 Sam. 19,28); *cf.* 𝔍 *ut devolvat in nos calumniam.* 𝔗O𝔖 (לאתרברבא; ܠܡܬܥܪܥܪܘ) suggest להתגדל (Is. 10,15). 𝔖, too, reads להתנכל (37,18) for the following להתנפל.

(23) אביכם, ш𝔊 plur. But *cf.* 50,17.

כספכם בא אלי, 𝔊 τὸ δὲ ἀργύριον ὑμῶν εὐδοκιμοῦν ἀπέχω = כספכם עבר בא אלי; עֹבֵר = δόκιμον, 23,16, being a gloss in their Heb. text. (For בא אלי = ἀπέχω, *cf.* Num. 32,19).

(26) After וישתחוו־לו, 𝔊 + אפים rightly; *cf.* 42,6.

(27) השלום אביכם. The term שלום is not an adjective here, any more than in 1 Sam. 16,4; 25,6 (see DRIV.); *cf.* the use of אמת, Deut. 22,20; 2 Sam. 7,28. The idiom perhaps expresses: *Is your father all well* (or *quite well*)? *Is thy visit wholly friendly?* Lit. *Is your father health* (*itself*)? and so on.

(28) חי. ш𝔊 + ויאמר ברוך האיש ההוא לאלהים; perhaps to account for the reverence exhibited by the brothers (ויקדו וישתחו; ш וישתחוו, as in v. 26), as though it were at the mention of the Deity. On the other hand, it is perhaps more natural to read וישתחו ויקד, referring the act of reverence to Joseph, who bows his head in thankfulness for the good news about his father; *cf.* 24,26. The addition will then belong to the original text. So NESTLE.

(30) על, ш𝔊; *cf.* 1 Kings 3,26. 𝔐 אל.

(32) We point לַמִּצְרִים as before. So the Versions. 𝔐 לְמִצְרַיִם.

(34) 𝔐 וַיִּשָּׂא *impers.*; *cf.* 42,25. 𝔊𝔖 plur. Perhaps we should point וַיַּשֵּׂא causative.

44 (1) 𝔐 יוכלון שאת. Verses 22.26 and 45,1 suggest יוכלו לשאת.

(4) At end, 𝔊 + ἵνα τί ἐκλέψατέ μου τὸ κόνδυ τὸ ἀργυροῦν; = למה גנבתם לי את גביע הכסף (or את גביעי גביע הכסף). 𝔖 begins v. 5 thus: *and have stolen that cup in which my lord* &c. 𝔍 *Scyphus quem furati estis* &c. But 𝔐 seems more natural, with its assumption that the culprits are well aware of what is meant by the charge. זה = the thing you wot of. *Is it not the very one my lord drinks out of, and which he himself indeed divines with?*

(8) הכסף, ш𝔊; 𝔐 כסף.

(9) 𝔐 ומת, ш יומת. *Cf.* verses 10.31.

(12) 𝔐 הֵחֵל . . . כַּלֵּה. For *infin. abs.*, *cf.* 1 Sam. 3,12; KLOSTERMANN on 2 K. 21,13.

(13) ויעמסו, the usual construction (*cf.* v. 11); so ш𝔊. 𝔐 sing.

(16) ויאמר יהודה. WELLH. omits the proper name, and corrects ויאמרו, on the ground that Judah does not come forward till v. 18. But if it is not to be supposed that all the brothers spoke at once, they must have had some one spokesman, and why not Judah (especially in the narrative of J)? When his pleading in this character fails, Judah draws nearer, and makes special intercession.

ומה נדבר, so ш𝔊𝔖𝔍𝔄. ‸ו 𝔐. — והאלהים, ш𝔊; ‸ו 𝔐, which is more emotional.

(20) 𝔐 לאמו, 𝔊^{A} לאביו which is perhaps right, as Rachel had so long been dead (35,16 ff.); *cf.* 24,67 (בי confused with מ).

(24) אבינו, so ш𝔖𝔍𝔄; 𝔐 אבי (נו perhaps fell out here before ונ). There seems no reason why the speaker should not say אבי, אבינו, according to context. Here the latter is clearly right, being preceded and followed by 1 plur. *Cf.* vv. 25.31. But in v. 32 לאבינו would spoil the sense. Variations of this kind may, of course, be partly due to attempts at uniformity. In v. 30 𝔐 אבי is perhaps preferable to 𝔊𝔖𝔍 אבינו; but in v. 27 𝔊𝔖𝔄 אבינו seems better than 𝔐 אבי (the homœoteleuton with אלינו may have caused the omission of נו—).

42 (9) ערות, 𝔊 τὰ ἴχνη=עקבֹת (רו run together?); so again v. 12. *Cf.* ψ 77,19.

(10) 𝔐 ועבדיך, ɯ𝔊𝔖 ‸ ו (duplication of י). כי rather than ו would have been used (*cf.* v. 12); but neither is wanted.

(11) 𝔐 נחנו, ɯ אנחנו, which, moreover, immediately follows.

(13) 𝔐 שנים עשר עבדיך אחים אנחנו. The context shows that the meaning is: *We, thy slaves, are twelve brothers*=שנים עשר אחים אנחנו עבדיך. 𝔐, however, says: *Thy twelve slaves (here) — brothers are we;* whereas only ten (v. 3) were addressing Joseph. Olsh. cancels אנחנו, but needlessly. *Cf.* v. 32.

(14) 41,28 shows that הדבר has fallen out; 20,16; Job 13,16 are very doubtful parallels for הוא instead of היא.

(16) 𝔐 ויקח, 𝔊 וקְחוּ.

After this verse, ɯ + ויאמרו לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו וָמֵת׃. See 44,22. This is by way of a reply to Joseph's proposal; which, however, was an announcement of his intention, from which there was no appeal for the brothers. Their immediate imprisonment, v. 17, finely suggests his despotic power.

(17) ויאסף, an unusual term (Is. 24,22), perhaps with an allusion to the name יוסף. Otherwise, we might correct ויאסר (*cf.* האסרו, v. 16).

(19) ɯ האחד, as in v. 33 (see on 43,14); but it has not yet been specified which brother is meant.

(20) 𝔐 ויעשו כן׃ looks like an interpolation of the same character as that of ɯ at the end of v. 16. Possibly this phrase belongs to the end of v. 25, and ויעשׂ להם כן belongs here: *and thus did he treat them*; *i. e.* in this strange way. Or the sentence is proleptic.

(21) צרת. ɯ בצרת is more vivid: *we gloated over* (ψ 22,18). 𝔖 also has ב. But *cf.* 21,16; 44,34.

𝔐 באה אלינו. ɯ𝔊𝔖𝔍 ב׳ עלינו rightly; *cf.* 32,9; 34,27.

(25) 𝔐 וימלאו את כל׳. We restore למלאות (1 Chr. 29,5), in accordance with the infinitives that precede and follow. So 𝔊 ἐμπλῆσαι. Or read לְמַלֵּא את &c.

𝔐 ויעש להם כן׃. The plur. ויעשו is required by the context (so 𝔖𝔍), while להם is superfluous. 𝔊 καὶ ἐγενήθη κτλ.=וַיֵּעָשׂ; *cf.* Esth. 5,6. 𝔊 wrongly points thus, 44,2. See on v. 20.

(27) 𝔊 צרור כספו, the former term being introduced from the parallel narrative, v. 35.

(28) 𝔐 הושב, 𝔊𝔍 + לי. — הנה; ɯ and four MSS Heb. + הוא; so also 𝔊 καὶ ἰδοὺ τοῦτο.

(30) 𝔐 ויתן אתנו, 𝔊 + במשמר, which is doubtless correct (40,3). 1 K. 10,27 is hardly parallel.

(32) 𝔐 אנחנו אחים, ɯ𝔊𝔖 reversely. See v. 13.

(33) 𝔊𝔗^O𝔖 + שבר, as before (v. 19); ‸ 𝔐.

(34) ואת אחיכם, so 𝔊𝔖𝔍𝔄; ‸ ו 𝔐.

(35) 𝔐 בשקו, 𝔖 ܒܦܘܡ ܛܥܢܗ = Heb. בפי אמתחתו (v. 27); *cf.* 𝔖 v. 28; 43,22.

43 (8) אתנו, so 𝔖𝔄 rightly; *cf.* v. 9. 𝔐 אתי (נו follow).

(11) 𝔐 מזמרת, but 𝔊 ἀπὸ τῶν καρπῶν. The term has nothing to do with זמרה (*liturgical*) *song*, but is related possibly to the Arabic ثَمَر *fruit*, تَمْر *date*, תמר *palm*, by interchange of dentals and sibilants; *cf.* بَتَكَ, בתק, ברק, and דור, זור; Aram. די, זי; and similar instances.

דבש *grape-syrup*=دِبْس (*dibs*) *date-juice* or *honey*, and in vulgar Arabic *grape-* or *raisin-juice* or *syrup*; *cf.* Assyrian (iv R² 21, 1 B, rev. 7) *akula ṭâba, šitâ dašpa*, Eat the good, drink the sweet! (*Cf.* Neh. 8,10: אִכְלוּ משמנים ושְׁתוּ ממתקים). The Assyrian *dišpu, dašpu*, like the Heb. דבש, mean both *honey*, and *honey-sweet liquors* or *syrups*.

(12) 𝔐 המוּשָׁב. We point as usual.

(14) האחד, so ɯ𝔊; see 42,19.33. 𝔐 אחר, which should, at least, be האחר.

(15 𝔐 מצרים, ɯ מצרימה (12,10). The evidence is the stronger, as ɯ is apt to omit ה—, both in verb and noun.

41 It was necessary to inform the people that Joseph had been set over them by the Pharaoh himself (*cf.* v. 41). The supposed Egyptian salutation thus disappears.

The Versions are hardly worth noticing here. 𝔊 καὶ ἐκήρυξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ κῆρυξ· καὶ κατέστησεν αὐτόν κτλ. depends apparently on reading אכרז or כרוא for אברך (Dan. 3,4; 5,29); a term which, being of Greek origin, can hardly be right here.

(45) צפנת פענח, 𝔊 Ψονθομφανηχ. It is perhaps the Hebraized form of 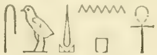 (*sut'a en pa-ānχ*)=The Protector of Life. Whatever the Egyptian title intended, it is evident that the first element in it has been assimilated to the Semitic root צפן, *to hide*, as was recognized by 𝔗ᴼ𝔖𝔄. (*Cf.* HIERON. *Quaest.* p. 61: *Licet Hebraice hoc nomen absconditorum reppertorem sonet.* He adds: *interpretatur ergo sermone Aegyptio Zapfanethfane . . . salvator mundi*; which is certainly nearer the mark). [*Cf.* LAGARDE, *Mittheil.* iii, 226.282, also CORNILL, *Einl.*² 51].

ויצא יוסף על ארץ מצרים is clearly not Heb. as it stands. ‸ 𝔊. We correct וישת את יוסף וגו', after v. 33. The error is due to a copyist's eye having wandered to ויצא יוסף in the second member of the verse. 𝔗ᴼ inserts שליט after יוסף (42,6); and so 𝔄 (*Waly over all the land of Egypt*).

(48) 𝔐 את כל אכל שבע שנים אשר היו cannot be right, as שנים is definite, and demands the article (see v. 47). But this change alone makes a poor sense. We, therefore, follow ɯ𝔊; *cf.* v. 53. 𝔖 *all the produce of the seven years of plenty which were* &c.

(50) 𝔐 יֻלַּד, ɯ𝔊 plur.

(51) נַשַּׁנִי, the antique sound, for the sake of assonance with מנשה. But the pointing is more likely a mere error for נִשַּׁנִי; *cf.* 30,20, and similar instances, which prove that the recognition of likeness between sounds did not depend much on vocalization.

(52) הפרני, 𝔊 ὕψωσεν=הרמני (פ confused with מ, and transposed).

(53) היה. ɯ𝔖𝔍 היו; but היה refers to השבע, *cf.* vv. 48.56.

(54) היה, 𝔊𝔖 לא היה (a misunderstanding).

(55) 𝔐 תעשו, ɯ תעשון.

(56) 𝔐 על כל פני, ɯ𝔊𝔖 על פני כל.

𝔐 אשר בהם is meaningless. את כל, of course, implies a substantive; and 𝔐 is an easy corruption of אצרת הב[ר], *the stores of grain*. *Cf.* 𝔊 τοὺς σιτοβολῶνας, ɯ אשר בהם בר, 𝔖 ܐܘܨܪ̈ܐ; and see Joel 1,17. The confusion may have begun in the old writing, in which 𐤑 (צ) resembles 𐤔 (ש).

𝔐 וַיִּשְׁבֹּר, *and he bought grain* (v. 57; 42,3.5), should, of course, be וַיַּשְׁבֵּר (*cf.* 42,6)=ɯ וישביר, *and he sold grain.*

42 (1) שבר, *grain*, as sold from the granaries, is not likely to be derived from שבר, in the sense of *that which is crushed in the mill.* It is perhaps from neo-Sumerian *širba*=*nirba*, *nidaba* (ZK ii, 421) the corn-god, Egyptian *nepri*. [*Nirba*, however, is an error for *Nisaba*; *cf.* DELITZSCH, HWB, p. 471; AW, p. 306.—P. H.]. The cuneiform characters for SA and IR are very much alike.

(2) ויאמר. ‸ 𝔊 (doubtless feeling its redundancy).

𝔐 משם. 𝔊 μικρὰ βρώματα=מעט אכל (43,2). As משם is needless after שמה, and ע is often confused with ש, we suppose משם is a corruption of מעט, אכל having fallen out.

(6) 𝔐 ויוסף הוא השליט על הארץ הוא וגו'. ɯ𝔖𝔄𝔍 smooth over the difficulty of the diction by reading והוא in the second instance; but it is evident that the statement הוא השליט על הארץ did not belong to the original sentence. שליט, which is not classical Heb. (𝔗ᴼ 41,45; 45,8=Heb. משל; Eccl. 7,19; 8,8; 10,5; *cf.* Ezek. 16,30), is perhaps Grecized as Σάλατις, given as the name of the first Hyksos king by Josephus (*Ap.* 1,14), but not yet found in the Egyptian Monuments.

41 21 𝔐 ואיקץ:, 𝔊 + ואישן (vv. 4.5), which seems necessary to the sense, but must be attached to next verse; *cf.* 𝔍 *Kursus sopore depressus*; and 𝔖, which begins v. 22: *And again I saw.*

23 צנֻמות. 𝔊𝔖𝔍 omit this Aramaizing ἅπαξ λεγ., which possibly originated in the following צמחות. E, no doubt, is fond of occasional Aramaisms; but if this were the original and principal epithet here, why do we find הדקות, and not rather הצנמות, in the reference, v. 24? Moreover, ORIGEN's Hexapla has no remark on the word (NESTLE).

ושדפות, so ɯ𝔊𝔖; and again, v. 27. See v. 6. ^ 𝔐.

אחריהן, ɯ; vv. 3.6.19.27.30. 𝔐 ם—; a mere scribal error. See on 31,9.

(26) 𝔐 פרות, ɯ𝔊 rightly הפרות; as the following clause, and v. 27, indicate.

(27) 𝔐 השבלים הרֵקות. The ears of grain have not been so described before (ריק=רֵק *empty*); and 𝔊 naturally points הרֵקות. But ɯ𝔖 are doubtless right with הדקות; see the same phrase, v. 23.

הקדים. We add שבע שנים הנה, as required by the symmetry of the verse; and read ותיו for 𝔐 יהיו, which does not agree with its fem. subject, besides being too abrupt.

33 𝔐 ירא, ɯ יראה לו; *cf.* 22,8.

34 𝔐 יעשה; ɯ ויעש; 𝔊 καὶ ποιησάτω, so 𝔖. For עשה of creating officers, *cf.* 1 K. 12,31. Perhaps יעשֶׂה *Let the Pharaoh do it!* or יַעֲשֶׂהָ *let the Ph. appoint him!* or even יעשה=יעשו *let the Ph. appoint him!* see 1 Sam. 18,1; 21,14, with DRIVER's notes on the very rare suffix. This seems better than ועשה.

𝔐 וחמש, 𝔊 καὶ ἀποπεμπτωσάτωσαν=וי(י)חמשו. ɯ ויחמש (so ɯ ויקבין, v. 35); but the plur. is better, as describing the function of the overseers. So 𝔖𝔗ᴼ𝔄.

את ארץ, 𝔊 πάντα τὰ γενήματα τῆς γῆς, paraphrasing; *cf.* 𝔍 *quintam partem fructuum.*

35 We restore ויתנו, by comparison of ויתן אכל בערים, v. 48. 𝔊 corrects thus: אכל בערים יִשָּׁמֵר:. ɯ𝔖 ישמרו for the last word, like the foregoing verbs.

36 𝔐 כמוך, anciently כמך, 𝔊 ממך (confusion of כ, מ).

40 𝔐 יִשַּׁק. Everywhere in Genesis נשק is *to kiss* (27,27; 29,13; 31,28; 32,1; 45,15); but construction, context, and the Ancient Versions are against that meaning here. על פיך is *according to thy command, at thy behest*, 45,21; and we might save the reading by pointing יָשֹׁק, *shall run to and fro* (*cf.* v. 44), Joel 2,9; ψ 119,32. 𝔊 ὑπακούσεται (*cf.* 𝔄) suggests ישמע or יענה (ὑπακούω=ענה some fourteen times); and if we point יֵעָנֶה (Ex. 10,3), we get an appropriate sense: *to thy command all my people shall submit.* (ענ confused with ש, as elsewhere; and ה with ק). 𝔗ᴼ יתזן *shall be fed*=ירעה. 𝔖 ܢܬܕܝܢ ܥܡܝ *shall receive judgment*=יִשָּׁפֵט, which is possibly right; and perhaps פניך should be read instead of פיך (*cf.* ψ 9,20). The sense would then be: *before thee all my people shall be judged.*

42 𝔐 רבִד הזהב, ɯ רביד זהב; *cf.* Ezek. 16,11. 𝔐 perhaps grew out of the graphical mistake רבדי זהב; the transposed י (in the old writing) being confused with ה.

43 𝔐 ויקראו לפניו אַבְרֵךְ ונתון אתו וגו׳. All the verbs up to this point (vv. 41-43) relate actions of the Pharaoh. Probably, therefore, ɯ𝔊𝔖 are right in reading ויקרא (Esth. 6,11). But the sentence is otherwise corrupt; for if אברך were an imperative, addressed to the people, it would be plur., not sing. Moreover, ונתון is an unusual construction, of which no certain example can be cited from Genesis; and ɯ reads ונתן. The term אברך, which as Af'el *infin. abs.* would be very strange (see Hif'il, 24,11 causative!), has always been supposed to be Egyptian; but none of the attempted identifications is satisfactory (See LE PAGE RENOUF, PSBA Nov. '88, who suggests 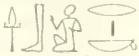 *âbu rek*=*Thy command is (our) desire!* as alone possible). After ויקרא, the phrase לאמר כי, introducing the terms of the proclamation, is not out of place; and אברכונתן is an easy corruption of [ל]אמרכינתן.

40 burst into bloom *all over*. The asyndeta mark the quick succession of the phenomena: *And it was budding — it sprang into blossom — its clusters bore ripe grapes.*

(13) ישא פרעה את ראשך, 𝔊 μνησθήσεται Φαραω τῆς ἀρχῆς σου, 𝔍 *recordabitur Pharao ministerii tui*; similarly 𝔖𝔗^{O}𝔄. See also 𝔊 v. 20; ψ 15,4. 𝔊 missed the grim humor of the ambiguous phrase נשא ראש (vv. 13.19). In 2 K. 25,27 the addition of מבית כלא leaves no room for misunderstanding. We may render: *Pharaoh will elevate thee*; *i. e.* in this case metaphorically, to office; in the other (v. 19) literally, to the gibbet.

(14) 𝔐 כי אם זכרתני וגו' is very puzzling. No exact parallel can be adduced (Mic. 6,8; Job 42,8 *apud* GESEN.[12] are certainly not such). It looks as if ועתה אל תשכחני (*cf.* v. 23) had fallen out before these words; as if the sense had been: *And now forget me not; but if thou have remembered me, when it is well with thee, pray do me a kindness* &c. *Cf.* Lam. 3,31.32. It is, however, simpler to restore אך for כי with WELLH. and DRIV. *Tenses*, Add. § 119δ. *Cf.* 𝔍 *Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, et facias mecum misericordiam*; which at least suits the context; 𝔊 ἀλλὰ μνήσθητί μου κτλ. For the construction, see 23,13.

חסד, 𝔖 + אמת (24,27). — מן הבית הזה, 𝔊𝔖𝔗^{O}𝔍 מבית הסהר (39,20).

(19) 𝔐 ראשך מעליך; *cf.* vv. 13.20. מעליך is an inept gloss, which spoils the *double entente*; or perhaps it is an accidental anticipation of the following מעליך.

41 (3) 𝔐 דקות; 𝔊 λεπταί, *cf.* Is. 29,5; Lev. 13,30. ࠔ רקות, as in vv. 19.20.27, is supported by the alliterative character of the phrase — *ra'oth mar'eh weraqqoth basar*, with *r* in every word. So again, v. 4. But in v. 6, where 𝔊 has λεπτοὶ, as before, 𝔐ࠔ דקות is confirmed by the alliteration: *daqqoth ušeduphoth qadim*, with *d* in each word.

(8) 𝔐 חלמו, ࠔ חלמיו (see on 37,8), because of the following אותם. 𝔖 also plur.; but the plur. of חלום is always חלמות (v. 12; 37,8.19.20); and the interpretation, v. 25, expressly says *the dream is one*. *Cf.* also v. 15. Else we might read חלמתיו, with KAUTZSCH-SOCIN.

𝔐 אותם, 𝔊 rightly אותו; see last note.

(9) 𝔐 את פרעה; ࠔ𝔊 אל פ' (*cf.* v. 17, where 𝔐 אל, ࠔ𝔗^{O} את).

(10) אתם, so ࠔ (𝔄 dual); *cf.* 𝔊𝔖 ἡμᾶς. 𝔐 אתי.

𝔐 במשמַר בית; 𝔊 ἐν φυλακῇ ἐν τῷ οἴκῳ, see on 40,3.

(13) השיב, *he*, *i. e.* Joseph *restored*, *scil.* in his interpretation. Otherwise, פרעה has fallen out.

(14) 𝔐 ויריצהו; Jer. 49,19. But 𝔊 καὶ ἐξήγαγεν (var. —ον) = ויציאהו; so 𝔄.

𝔐 ויגַלח is transitive (𝔄 + *his hair*). For Hithp. see Lev. 13,33; and *cf.* 38,14. We might also point as Nif'al, a form not found elsewhere. 𝔊 corrects וַיְגַלְּחֻהוּ.

𝔐 ויחַלף. We point as Hif'il; see the same phrase, 35,2; *cf.* also 31,7.41. Hif'il will also be right in 2 Sam. 12,20. Pi'el is not found elsewhere.

(16) 𝔐 בִּלְעָדָ֑י אלהים יענה את שלום פרעה; *cf.* 14,24 and note. Transferring Athnach to the preceding word לאמר, we might render: *Without me, God could give an answer of peace for the Pharaoh!* (*cf.* v. 44). So 𝔍: *Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni*; and 𝔄 *Without my knowledge, God will answer Pharaoh with peace* (*cf.* 𝔗^{O}). Or pointing בִּלְעֲדֵי, with ࠔ𝔊𝔖, we might take it as a question: *Without God can one answer peace for Pharaoh?* So in 40,8 emphasis is laid on God as the true interpreter. *Cf.* 𝔖: *Thinkest thou that without God one will answer peace to Pharaoh?* Either seems preferable to 𝔊 Ἄνευ τοῦ θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραω = ࠔ בלעדי אלהים לא יענה וגו'; pointing בִּלְעֲדֵי, יַעֲנֶה (*cf.* 𝔗^{O} יתּחב), and inserting לא.

(17) 𝔊 + לאמר, ^ 𝔐.

𝔐 הנני, ࠔ rightly והנני; *cf.* v. 22; 40,10.16. ו fell out in 𝔐 after י.

38 the child himself for defeating her prophecy; the passive, therefore, is inappropriate. Nor can the sense be *Why hast thou made a rent for thyself?* as though עליך were the same as לך. ࠔࠌ עלינו; apparently in the sense *upon us* (=בנו, Ex. 19,22; 2 Sam. 6,8): *Why hast thou broken out upon us?* and so 𝔄: *How excellent thine increase in my days!* taking פֶּרֶץ as in 28,14. It suits the context best to understand the words of 𝔐 as two exclamations: *What an outbreak hast thou made! Outbreak upon thee!* The imprecation, natural under the circumstances, is like חמסי עליך 16,5; עלי קללתך 27,13; *cf.* also ψ 3,9. Yet, as פֶּרֶץ has the appearance of *accus. cogn.*, it is conceivable that עליך should be corrected either into עלינו with ࠔࠌ, or into על אחיך.

𝔐 ויקרא, ࠔࠌ𝔖𝔄 ותקרא (so v. 30); *cf.* vv. 3.4.5. 𝔐 is either impersonal, or might perhaps be pointed as Nif'al, 35,10. The mother might name the children, but hardly the midwife.

39 (1) 𝔊 according to Syr. Hexapl. + ὑπὸ τῶν Μαδιανίτων; and 𝔖 also mentions the Midianites.

(4) 𝔐 בעֵינָיו, ࠔࠌ𝔊 בעיני אדניו, 𝔍 *coram domino suo.*

𝔐 וכל, ࠔࠌ𝔊𝔖𝔗^{O} + אשר correctly; as in v. 5 where the phrase is repeated.

(5) 𝔐 בביתו. There is no reason for this variation in the construction (*cf.* v. 4); and 𝔊 has ἐπὶ (=על) again; so also 𝔖𝔄.

𝔐 בכל, 𝔊^{A} ἐπί. *Cf.* last note.

(8) 𝔐 מה, ࠔࠌ𝔊 מאומה, as before v. 6. 𝔖𝔗^{O}𝔍𝔄 as 𝔐.

𝔐 בבית, ࠔࠌ𝔊𝔖𝔍 + ו, which has fallen out in 𝔐 before ו.

(13) ࠔࠌ𝔊 + ויצא, as vv. 12.15; and so 𝔊𝔖 in v. 18.

(14) 𝔐 ביתה; but *cf.* 𝔊 and v. 11; 38,21.

לשכב, 𝔊 λέγων κοιμήθητι=לאמר שכבי; *cf.* v. 17.

(15) אצלי=𝔊 παρ' ἐμοί. ࠔࠌ𝔖𝔄 בידי, making her criminate herself; and so 𝔍 (*pallium quod tenebam*). But perhaps they thought of a struggle.

(17) בי, 𝔊^{A} + ויאמר אלי שכבי עמי; but Syr. Hex. and all other codd. of 𝔊, except 135, ויא' אלי אשכבה עמך.

(20) 𝔐ࠔࠌ אסורי; Q^e^rê rightly אסירי (*cf.* v. 22) *prisoners.*

(21) 𝔐 וַיֵּט; *cf.* 38,1. 𝔊 καὶ κατέχεεν (αὐτοῦ ἔλεος)=(וַיַּעַט (עליו וגו'. So ψ 89,46 κατέχεας αὐτοῦ αἰσχύνην=העטית עליו בושה. But see Is. 66,12.

(22) האסירים, ࠔࠌ האסורים=𝔊 τοὺς ἀπηγμένους (so again 40,3; 42,16). See on v. 20.

(23) אין ... ראה את כל מאומה בידו is only a verbal variation of ולא ידע אתו מאומה, v. 6. 𝔊 misconstrued both.

𝔐 ואשר, ࠔࠌ𝔖 וכל אשר; *cf.* v. 22.

40 (1) 𝔊 renders the simple משקה and האפה by ἀρχιοινοχόος and ἀρχισιτοποιός, harmonizing with v. 2; and so 𝔖. *Cf.*, however, הכהן = the High-Priest.

(3) 𝔐 במִשְׁמַר, better *abs.*, as v. 4; *cf.* 42,17. So 𝔊𝔖𝔄. The same remark applies to v. 7. — אל בית הסהר ‸ 𝔖.

שר הטבחים, *i. e.* Potiphar, according to 37,36 and v. 7.

(8) פתרנים, 𝔊 ἡ διασάφησις αὐτῶν=פתרנם (pointing םָ—). Ἀ Σ also sing. (Syr. Hex.).

(10) 𝔐 כְּפֹרַחַת. 𝔊 θάλλουσα=מפרחת, Hif'il, ψ 92,13. מ and כ are sometimes confused. 𝔗^{O} כד אפרחת (*cf.* ࠔࠌ כאפרחת), 𝔖 ܡܐ ܕܦܪܥܬ, 𝔄 كما فرعت; as if כ with the part. were used according to a Mishnic construction, in the sense *when it budded* (=כְּפָרְחָה). But if 𝔐 be sound, we must rather render: *and it was as if budding* (lit. *like a budding one*). כ reminds the reader that all was but seeming; that what is being told is a dream, not reality.

𝔐 עלתה נצה. But נץ in OT means *a hawk*; and נצה is used collectively of vine blossoms, Is. 18,5; *cf.* Job 15,33. We therefore omit Mappîq. The phrase means: *it went up* (*in the shape of*) *bloom, i. e.* sprang into flower (*cf.* Is. 18,5.6); or

38 (3) 𝔐 ויקרא, ࠔ𝔗^{J}𝔄 ותקרא, as vv. 4.5. 𝔖 ויקרא in all three places.

(5) 𝔐 והיה בכזיב. ࠔ corrects ויהי בכזבה; but the datum evidently refers to the birthplace of Shelah. So 𝔊 αὕτη δὲ ἦν ἐν Χασβι=והיא בכזבי. The name of the town in 𝔊 may have been the same originally as in ࠔ, 𐤆 and 𐤎 having been confused; see on 30,13. According to 1 Chr. 4,22, כוזבא (=כֹּזֵבָה) was a town of the Bene-Shelah. It was doubtless identical with the אכזיב of Mic. 1,14; Josh. 15,44. 𝔄 pointed כֹּזִיב here (كوزيب). 𝔍 curiously renders: *quo nato, parere ultra cessavit*; and similarly 𝔖. The bringing of such a name into connection with Tamar, who is in turn deceived and deceiver, is significant for the origin of the legend. Moreover, as Tamar acts the harlot, we may perhaps compare the name כזבי, Num. 15,25; [*cf.* Assyr. *kuzbu* 'luxuriancy, lasciviousness'].

(9) ושחת seems to preserve the original meaning of the root שחת, viz. *to fall*=Assyr. *šaḫâtu*. השחית, שִׁחֵת, *to corrupt, destroy*, are therefore strictly synonyms of הפיל. Possibly, however, the word is here used in its ordinary metaphorical sense of corrupt behavior, and has been substituted for some more direct expression which was offensive to the Masorites. 𝔖𝔗^{O}𝔄 render it so.

(11) 𝔐 שְׁבִי. Lev. 22,13 ושבה אל בית אביה suggests the pointing שְׁבִי here, and וַתֵּשֶׁב, v. 12.

(12) 𝔐 ויעל על גֹּזֵי צאנו, so also 𝔊. But the phrase is strange; and v. 13 עלה לגז צאנו, compared with 31,19 לגזז את צאנו, suggests our correction. על (𝔗^{O}𝔖 אל) may be dittography (two MSS of ࠔ have לגזזי); and י may be a relic of את. We read לגזז in v. 13 also for the ἅπαξ λεγ. לגז.

(14) 𝔐 וַתְּכַס seems to require פניה, as in v. 15. It might be pointed as Nif'al (Ezek. 24,8); as תכסה might also in Deut. 22,12; but we follow ࠔ ותתכס; *cf.* 𝔗^{O}𝔖𝔊; 24,65. ת fell out after ת.

𝔐 והִוא לא נִתְּנָה לו; 𝔊 והוא לא נְתָנָהּ לו.

(15) פניה, 𝔊 + καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτήν, so 𝔍.

(16) 𝔐 אל, scribal error for על; *cf.* v. 21.

(18) 𝔐 ופתילך; see v. 25. 𝔊𝔖𝔗^{O}𝔍𝔄 sing. in both places.

(21) 𝔐 מקֹמהּ, ࠔ𝔊𝔖 המקום rightly; *cf.* v. 22. Enaim was not Tamar's *place* (*cf.* 18,33; 30,25).

𝔐 הִוא, ࠔ ההיא, The ה fell out in 𝔐 after ה. *Cf.* 19,33.

(24) 𝔐 כמשלש, ࠔ כמשלשת rightly, as חדש is masc. ת fell out before the similar letter ה.

𝔐 לזנונים, 𝔊 ἐκ πορνείας, and so 𝔗^{O}𝔖𝔄. *Cf.* v. 25 𝔐 לאיש, 𝔊 ἐκ τοῦ ἀνθρώπου (but see v. 18).

(25) 𝔐 החתֶמֶת והפתילים, see v. 18. חתמת for the ordinary חותם is ἅπαξ λεγ. Perhaps it is corrupt, and we should read החתֹם (or החתמת?). A transcriber may have altered sing. to plur. because of האלה. ࠔ החתים והפתיל, 𝔊 ὁ δακτύλιος καὶ ὁ ὁρμίσκος.

(26) 𝔐 בני. We add the usual לאשה (v. 14).

(28) חוט, so 𝔖^{BM} both here and in v. 30; *cf.* Jos. 2,18; ^ 𝔐 &c.

𝔐 יָצָא, 𝔊 ἐξελεύσεται, and so 𝔖𝔍. Either יֹצֵא, יֵצֵא, or a perfect of future certainty.

(29) 𝔐 כְּמֵשִׁיב could only mean *like one who draws back*; and an Aramaizing infinitive (כִּמְשִׁיב; *cf.* Num. 10,2) is too rare to be lightly assumed. It would be better to restore the ordinary construction כְּהָשִׁיב (so DILLM.), as ה and מ are sometimes confused. But we prefer כְּמוֹ הֵשִׁיב; a construction employed by J in 19,15. The *scriptio defectiva* כמהשיב, not being understood, led to false correction by omission of the ה. 𝔊 ὡς δὲ ἐπισυνήγαγεν.

מה פרצת עליך פרץ. 𝔊 τί διεκόπη διὰ σὲ φραγμός; *why was a fence broken through on thine account?* So 𝔍 *Quare divisa est propter te maceria?* 𝔖 *what a breach has been broken on thy account!* ܬܪܥܬ (so 𝔖^{BM}) ܡܐ ܬܪܥܬܐ ܥܠܝܟ, implying פֹּרְצַת or פֹּרְצָה, as though פֶּרֶץ were feminine. But the angry midwife is rebuking

37 (2) ואלה, so 𝔊𝔖𝔗𝔄. ‸ ו 𝔐 (after ן).
(3) 𝔐 ישראל, 𝔊^A יעקב; but Syr. Hexapl. (LAGARDE, *Bibliotheca Syriaca*) as 𝔐.
𝔐 ועשה. 1 Sam. 2,19 does not make it probable that this is frequentative. ࠔ ויעש. Perhaps ויעשה (1 K. 16,25) was the original form; and as this was unusual, the י was omitted by some ignorant copyist.
כתנת פסים is well rendered by 𝔖 ܟܘܬܝܢܐ ܕܦܕ̈ܝܬܐ *a tunic with sleeves.*
(4) 𝔐 מִכָּל אחיו, ࠔ𝔊 מִכָּל בניו rightly. A further reference to אחיו would have been expressed by מכלם *above them all*, which indeed is what 𝔖𝔗𝔄 actually have.
5 ויוספו עוד שנא אתו is a natural anticipation of the result. It is, however, omitted by 𝔊. See DILLM.
(8) ויוספו וגו׳. The mention of *his dreams* — whereas we have read of but one dream as yet, and another immediately follows (v. 9) — suggests that this clause is a misplaced interpolation. ࠔ indeed reads חלמיו; but this is only an Aramaism (*cf.* 𝔗^{O}𝔖).
(9) 𝔐 לאחיו, 𝔊 לאביו ולאחיו, which agrees better with vv. 10.11. *The sun and moon, i. e.* his parents, were not concerned in the former dream.
(10) 𝔐 ויספר אל אביו ואל אחיו is strange on account of the construction ספר אל, as well as superfluous after the statement of v. 9. ࠔ has the usual ל instead of אל (*cf.* 24,66; 40,9). ‸ 𝔊. The narrative might, no doubt, be made more coherent, according to our ideas, by transferring v. 5^b to the place of 8^b, and the latter to the end of v. 9. We might then read ויספר לאביו, and reject ואל אחיו as an intruding gloss.
(17) 𝔐 שמעתי, ࠔ שמעתים.
20 𝔐 ונהרגהו, ࠔ𝔖 ‸ ו *init.*; and so again v. 27.
21 𝔐 ראובן. We adopt WELLHAUSEN's conjecture.
27 ובשרנו, so ࠔ𝔊𝔖𝔗 rightly. 𝔐 ‸ ו *init.*, which fell out after ו.
28 אנשים מדינים סחרים. 𝔊 felt the same difficulty which oppresses modern critics, and accordingly turned this indefinite subject into a definite one; thus identifying the Midianites with the already mentioned Ishmaelites (Οἱ ἄνθρωποι οἱ Μαδιηναῖοι οἱ ἔμποροι, for which 𝔊^B actually substitutes οἱ Ἰσμαηλῖται!). The *puzzles of criticism* would seem to be neither newfangled nor fanciful, as is so often and so foolishly asserted.
33 היא, so ࠔ𝔊𝔖𝔄; ‸ 𝔐. The Oriental Versions at least indicate the natural construction, even if they only supplied the missing pronoun.
(35) 𝔐 ויקמו, 𝔊 συνήχθησαν=ויִקָּוו; see on 1,9. Perhaps a confusion of ו and מ in the old writing; or due to indistinct dictation, *m* and *w* being related sounds.
וכל, ‸ 𝔊; perhaps feeling the difficulty in the mention of all Jacob's daughters, when only one (Dinah) is otherwise known.
𝔐 לנחמו, 𝔊 καὶ ἦλθον παρακαλέσαι = ויבאו לנחמו. The added verb is necessary after ויקמו (*cf.* 31,17), and favors that reading.
(36) והמדינים; so v. 28, and all Versions. 𝔐 והמדנים. Many MSS of 𝔊 Ἰσμαηλῖται ἔμποροι.
𝔐 אתו; ࠔ𝔊 את יוסף (את י׳?).
אל מצרים, ࠔ מצרימה.
פוטיפר is probably the same name as פוטיפרע, 41,45; in Egyptian perhaps *Pu ti pe Rā*, the gift of Ra, a name like Mattaniah, Dorotheos, &c. [*Cf.* LAGARDE, *Genesis Graece*, p. 20; STEINDORFF, *Beitr. zur Assyr.* i, 336].

38 (1) אל, *cf.* v. 16. 𝔐 עד seems improbable. אל may have been changed to על, as often, and then further to עד. The same may be said of 1 Sam. 9,9, which, moreover, is not quite parallel.
2 𝔐 ושמו must be right. But 𝔊 ᾗ ὄνομα (so 𝔖) is interesting, because it shows that the original spelling was ושמה (שמֹה), which was misread ושמָה. Hence 𝔊 omits בת, v. 12.

36 (26) 𝔐 דִּישָׁן; 𝔊𝔖𝔍 and 1 Chr. 1,41 דִּישׁוֹן rightly (ten MSS of ࠔࠌ דישון).
𝔐 כְּרָן; 𝔊𝔖 כְּרָן.

(27) ואלה, so ࠔࠌ𝔊𝔗^{O}𝔖𝔍; ‸ ו 𝔐. Both here and v. 28 ו, which fell out after ן, agrees with the context.
𝔐 ועקן, 𝔊 and 1 Chr. 1,42; Num. 33,31 ויעקן.

(30) 𝔐 לְאַלֻּפֵיהֶם, 𝔊 ἐν ταῖς ἡγεμονίαις αὐτῶν=לְאַלְפֵיהֶם (1 Sam. 10,19); and so 𝔗^{O}𝔖𝔄.

(31) 𝔐 לבני, so 𝔗^{O}𝔖𝔄. The ל is suspicious as unusual, and as altering the construction. We should expect ב; and we have already met with several instances of ב misread ל (see 10,20). 𝔊^A ἐν Ιερουσαλημ=בירושלם; 𝔊^B, Syr.-Hex., Ald., Rom., Compl. and three MSS (mtz; *cf.* Lag. *Gen. Graece*, pp. 5-7) ἐν Ισραηλ, which is doubtless right.

(32) בלע should perhaps be בלעם, as, like the famous prophet of Aram (Num. 23,7), he is surnamed בן בעור, and ם may have fallen out before the similar letter ב. The name may be compared with بلغ (*balḡ* or *bilḡ*) and بليغ *eloquent*; which agrees with the reputation of the Edomites for wisdom and culture (Jer. 49,7; Obad. 8; Bar. 3,22), as well as with what is recorded of the prophet Balaam ben-Beor (Num. 22-24).
בעור is perhaps a variant of בעיר, and بعير *a camel*; a name like חמור *ass*, or עכבור *mouse* (v. 38).
𝔐 דִּנְהָבָה, as if *Give Judgment!* should probably be accented *milraʿ*. 𝔊 Δενναβα; *cf.* Δαναβά=דהבנא *Dahbânâ* in Palmyrene. This confirms the suggestion that this first king was of Aramean origin. *Cf.* v. 37.

(34) 𝔐 חֻשָׁם, 𝔊 Ασομ=𝔖 ܚܫܘܡ=חָשֻׁם (Ezr. 2,19; Neh. 7,22). Perhaps *weanling*, like גמול.

(35) בְּדַד may be a contraction of בן דד or בן הדד *son of Dad* or *Hadad*; or of בלדד *Bel is Dad* (*cf.* Eldad, *El is Dad*) Job 2,11. But דד in these names is perhaps דֹד; *cf.* דודי and Assyr. *Dâdîa*.

(36) With משרקה *cf.* مشرقة *mášriqah*, a sunny place. The forms correspond exactly.

(38) It is a curious coincidence that Saul is succeeded by Baal-hanan in Edom, as in Israel Saul was succeeded by El-hanan (David).

(39) 𝔐 הדר, but some MSS, 𝔖, and 1 Chr. 1,50.51 הדד, which is confirmed by ࠔࠌ חדד, and 𝔊, which fluctuates between Ἀραθ, Ἀραδ, Ἀδαλ. The name Hadad was dynastic in Edom; *cf.* v. 35; 1 K. 11,14ff.
𝔐 פעו, 𝔊 Φογωρ=פעור, which is probably right. Syr. Hex., however, ܦܥܘ.
𝔐 בת מי זהב; 𝔊𝔖 בן מ׳. With the name מטרד, *cf.* مطرد *miṭrad*, a short spear.

(40) 𝔖 לתלדתם, instead of 𝔐 למקמתם, suggests the use of another text.
𝔐 בשמתם is curious, occurring as it does after שמות. 𝔊 ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν αὐτῶν=בארצתם ובגויהם (10,20.31).

(43) עירם; so 1 Chr. 1,54. It seems identical with *Ârammu*, the name of a king of Edom mentioned by Sennacherib (Taylor Cylinder ii,54). 𝔊 Ζαφωειν, Ζαφωιν, Ζαφωει, &c. was identified by Ewald with צפו (v. 11; 𝔊 Σωφαρ). He thus got the attractive total of twelve tribes, instead of eleven, for Edom as for his brother Israel; assuming, of course, that the real equivalent of עירם had fallen out of 𝔊. See Nestle, *Marg.*, p. 12. 𝔖 ܥܝܪܡ. [For the name *Ârammu*, see Ball, *The true name of the God of Israel* in the *Babyl. and Orient. Record*, Feb. '89, vol. iii, p. 55; Sayce, *Records of the Past*, New Series, vol. vi, London, 1892, p. 88, n. 9. Most Assyriologists read the name *Malik-rammu*. The reading of both *Â* and *Mâlik* is uncertain. — P. H.].
עשו, 𝔐 אדום; but see v. 40, and the closing gloss here.
𝔐 למשבתם, ࠔࠌ למשפחותם.
𝔐 הוא עשו אבי אדום; and so 𝔊. This form of the explanatory addition (gloss?), however, can hardly be original; *cf.* vv. 8.9.19.

35 (28) אשר חי, from 𝔊. ^ 𝔐. See 25,7.

(29) 𝔖 alone has the addition, which, however, looks original, and seems almost necessary after ויקברו, besides being in the manner of P. But ^ $𝔖^{BM}$.

36 (1) עשו should be repeated before הוא אדום; *cf.* vv. 8.19; so 𝔖 only.

(2) בן צבעון, so ɯ𝔊𝔖 here and in v. 14; *cf.* vv. 24.25. 𝔐 בת צ' in both places. See 2 Chr. 11,18 for an instance of the opposite error.

𝔐 החוי, scribal error for החרי (v. 20).

(3) 𝔐 בשמת (see 26,34), ɯ מחלת (28,9); and so throughout (vv. 4.10.13.17). In 28,9, P has already named Mahalath bath-Ishmael, the sister of Nebajoth, as Esau's third wife. If, therefore, Basemath be the original reading here, we can only attribute it either to a *lapsus memoriae* on the part of P, or to another hand, *viz.* R.

(5) ɯ𝔊𝔖$𝔗^{O}$𝔄𝔍 יעוש; so Q^e^rê and v. 18. K^e^thîb יעיש. *Cf.* v. 14. (يغوث, the Lion-god; W. R. SMITH, *Rel. Sem.* pp. 37.43).

(6) 𝔐 וילך אל ארץ is obviously incomplete. 𝔖 + שעיר, in harmony with the context. But ɯ𝔊 וילך מארץ כנען suggests בארץ, which was misread מארץ; and then כנען was naturally substituted for שעיר.

(10) ואלה, so 3 MSS, ɯ𝔊𝔖𝔍; ^ ו 𝔐.

ורעואל, so 𝔊𝔖𝔍𝔄; ^ ו 𝔐 (after preceding ו).

(11) 𝔐 וגעתם. The preceding names are without the conjunction, which in this case may be due to repetition of the ו of צפו. ^ ו 𝔊. But ɯ𝔖𝔄 read ו with every name after the first.

(15) 𝔐 אלוף צפו אלוף קנז:; and then (v. 16) אלוף קרח אלוף געתם. See vv. 11.12, where געתם follows צפו, and קרח does not appear at all among the Bene-Eliphaz. אלוף קרח, in fact, belongs to v. 18, and is rightly omitted here by ɯ. The transposition of געתם is warranted by the otherwise undeviating order of the names.

(19) 𝔐 הוא אדום is evidently wrong; *cf.* v. 8. ɯ𝔖 rightly prefix עשו.

(20) 𝔐 ישבי, 𝔊 sing., in agreement with החרי, seems preferable.

(21) 𝔐 דִּישָׁן, 𝔊 Ρεισών, so again vv. 28.30. 𝔄 דלישן(!). 𝔖 *Daishan.* The name is probably corrupt, but must remain indeterminate.

(23) ושפו, so ɯ𝔖𝔍 rightly; 𝔐 שפו.

(24) 𝔐 ואיה; ɯ𝔊𝔖𝔍, 4 MSS, and 1 Chr. 1,40 איה.

𝔐 הַיֵּמִם, 𝔊 τὸν Ιαμειν, transcribing the Heb. ɯ האימים *the Emim* (Deut. 2,10; Gen. 14,5); so $𝔗^{O}$ גִּבָּרַיָּא, which is, on the face of it, unlikely; nor does 𝔄 البغال *the mules* seem at all more probable. Possibly הימם is only an accidental repetition of הימם *Hemam*, which occurs just before (v. 22); in which case it seems hopeless to speculate what it was that Anah *found in the wilderness.* 𝔖, however, read or corrected המים *the water*; a plausible emendation, for water is just what a herdsman would desire to find in a wilderness. Moreover, ענה may be related to عنو, *to put forth herbage* [عنت الارض بالنبات]; *cf.* the phrase اعنى الرّجل *the man found or lighted on land that had produced* عشب, *and of which the pasturage had become abundant* (see LANE). The rendering *hot springs*, 𝔍 *aquae calidae*, is based by St. Jerome on the Punic dialect: *nonnulli putant aquas calidas juxta Punicae linguae viciniam, quae Hebraeae contermina est, hoc vocabulo significari. Cf.* Hieron. *Quaest. Hebr. in libro Geneseos*, ed. LAGARDE (Lips. 1868) p. 57. Unfortunately the *Punic* term compared is unknown. Syro-Hexapl. ܡܚܡܝܐ τὴν πηγήν; see FIELD. [*Cf. Addenda* on p. 118].

(25) בני ענה דשן. Possibly some names have fallen out. Yet the writer may have written בני mechanically, having written it so many times already; or he may have intended to include Oholibamah (so 𝔖𝔄), whom he afterwards specifies as a daughter; or he may even have remembered that Dishon was really a tribal name. 𝔖 ^ בת ענה. ɯ דישון *plene.*

34 (5) 𝔐 והחריש, a scribal error; *cf.* 31,7. ࠌ וחריש looks as if י had early fallen out, and then a careless copyist had inserted ה. But perhaps this is only another instance of 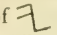 being misread in the ancient text.

(9) 𝔐 אתָּנו. The alternative construction with ב (Deut. 7,3) indicates אִתּנו.
לכם, 𝔊 לבניכם (a reminiscence of Deut. 7,3); but *cf.* v. 16.

(13) 𝔐 במרמה וידבְּרו; 𝔖 reverses the order; and so SCHUMANN, SCHRADER &c. ענה ב, however, is a known construction (ψ 69,13; 1 K. 18,24; Ezr. 3,11); and וידברו may be corrupted — possibly from וירַמּם *and deceived them* (29,25). But Ex. 5,9; ψ 35,20 suggest בְּדִבְרֵי מרמה. The following ויאמרו אליהם, v. 14, is against 𝔖.
𝔐 טמא. ࠌ𝔊𝔖 plur., as in v. 27.

(15) זכר, 𝔖 + כאשר אנחנו נמלים; *cf.* v. 22.

(21) 𝔐 שלֵמים הם אתנו וישבו. ࠌ𝔊𝔖 ישבו; see vv. 10.23. The use of שלם 1 K. 8,61 is different. Perhaps we should point שלֹמים (ψ 55,21).

(22) ולהיות 𝔖𝔄; *cf.* v. 16. 𝔐 ^ ו (after ו); so 𝔊 ὥστε εἶναι.

(24) וימלו את בשר ערלתם כל זכר:, so 𝔊: καὶ περιετέμοντο τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτῶν πᾶς ἄρσην. 𝔐 וימלו כל זכר כל יצאי שער עירו: is due to a transcriber's eye having wandered to the preceding line (*cf.* 17,23.24; and v. 14).

(27) Verses 27-29 are not consecutive to v. 26, but a parallel account. It is questionable whether החללים here means *the slain*; people do not usually attack (באו על; v. 25; Jud. 18,27) the dead. Possibly it was intended as an equivalent to (ה)כאבים, v. 25; *cf.* ψ 69,26 כאב חלליך. Perhaps, however, 𝔍 is right: *Quibus egressis, irruerunt super occisos caeteri filii Jacob* &c., and we may read ובני with ࠌ𝔊𝔖𝔄, ו having fallen out in 𝔐 after the preceding ו.

(29) 𝔐 שבו ויבֹזו ואת is awkwardly expressed. We follow ࠌ𝔖 (𝔖 read בעיר for בבית at the end, and 𝔊 has both).

(31) יעשה, 𝔖 points יֵעָשֶׂה; *cf.* v. 7.

35 (1) 𝔊 εἰς τὸν τόπον Βαιθηλ, which is interesting in view of 28,11; 31,13.

(2) 𝔐 אשר בתכבם, 𝔊𝔖 מתכבם.

(3) 𝔊𝔍𝔄 נעשה.

(4) שכם; 𝔊 + ויאַבדם עד היום הזה:, an ancient gloss. See 2 Kings 19,18.

(5) יעקב, 𝔊 Ισραηλ.

(7) 𝔐 אל ביתאל; 𝔊𝔖𝔍 ^ אל, which was perhaps corrupted from ההא (so 𝔖𝔍), which seems required after למקום. Besides, *God of Bethel* is an extraordinary name for a *place.* — 𝔊𝔖 + עשו at the end.

(9) עוד, 𝔊 + בלוז. — אתו, ࠌ𝔊 + אלהים.

(12) נשבעתי, so 𝔖. 𝔐 נתתי.
אתננה, 𝔊 δέδωκα αὐτήν, in order to vary from the following δώσω. But it is evident that the second member of the verse is an addition.

(13) כאשר כלה לדבר אתו: *when he had done talking with him*; *cf.* 17,22; 18,33. 𝔐 במקום אשר דבר אתו is mere dittography (v. 14).

(16) After מביתאל 𝔊 inserts v. 21. — וַתֶּקְשׁ, Hif'il, as in v. 17. 𝔐 וַתְּקַשׁ Pi'el.

(18) בצאת נפשה; *cf.* 42,28 ויצא לבם.
כי מֵתה *for she died*; but 𝔊 ἀπέθνησκεν γάρ *for she was dying*=כי מֵתָה (so 𝔖𝔗^{O}𝔄).

(20) 𝔐 ^ הזה, which, however, 𝔗^{O}𝔖 preserve. See on 19,37.

(22) וישמע ישראל. The Masorah notes פסקא באמצע פסוק, perhaps suspecting an omission [? — *cf.* GEIGER, *Urschrift*, p. 373]. There may have been some reference in the source to the cursing of Reuben (*cf.* 49,3). 𝔊 + καὶ πονηρὸν ἐφάνη ἐναντίον αὐτοῦ = וירע בעיניו *and it was grievous in his eyes* (21,12; 48,17). *Cf.* also 34,7.

(24) ובני, ࠌ𝔊𝔖𝔄; *cf.* vv. 25.26. 𝔐 ^ ו.

(26) 𝔐 ילד; some MSS and ࠌ plur., as in the same formula, 36,5.

(27) בארץ כנען 𝔊𝔖; ^ 𝔐. — NESTLE proposes קריתה ארבע; and in seven passages out of nine, the name is anarthrous. See Neh. 11,25.

32 (25) בהאבקו עמו. The play on the name (ה)יבק is naturally repeated, to secure due attention.

(29) ישראל is explained by איש + שרה + אל(!); *cf.* note on 30,18.

(30) לי 𝔊𝔖𝔗𝔄. It is the usual complement to הגידה. ^ 𝔐.

(31) פנואל, some MSS and ɯ𝔖𝔗; v. 32; Jud. 8,8; 1 K. 12,25. 𝔐 פניאל.

(33) הנשה, 𝔊 ὃ ἐνάρκησεν *which became numb.* 𝔊 thus renders ותקע, v. 25. Here, 𝔊 evidently read השנה and pointed הַשָּׁנֶה; *cf.* 𝔖 ܘܥܡܠ = ותקע, v. 25.

33 (2) שתי 𝔊𝔗; *cf.* 31,33 ^ 𝔐.

ראשׁנם, 𝔐 ראשנה. *Cf.* 13,4; 38,28; note on 32,22.

(4) 𝔐 וַיִּשָּׁקֵ֫הוּ ויבכו. 𝔊 naturally transposes the doubtful term to follow ויחבקהו; yet *cf.* Luke 15,20. The superlinear dots seem to indicate a doubt, because the word interrupts the usual sequence *fell on his neck, and wept* (45,14; 46,29). ויבכו (𝔊 + שניהם) can hardly be right, as it is preceded and followed by sing. verbs. The ו— is perhaps due to that of וישא; or it may be a corruption of ה. Clearly vv. 4.5 are concerned only with the unexpected behavior of Esau.

(8) 𝔐 מי לך, 𝔊 מי אלה לך (v. 5). The resemblance of 𐤋, 𐤄 would account for 𝔐.

(11) 𝔐 הֻבָאת; but ɯ הבאתי (=𝔊 ἤνεγκα), and so 𝔖𝔗𝔄.

With יש לי כל *cf.* בכל, 24,1. Otherwise we might suspect רב for כל.

(13) 𝔐 עלות עלי. The second word, though attested by ɯ𝔊 (𝔄𝔗 עמי), looks like dittography; 48,7 is not really parallel.

𝔐 ודפקום *and should men overdrive them.* ɯ𝔊𝔖𝔗𝔄 ודפקתים is a needless substitution.

המקנה, so 𝔊 τὰ κτήνη, which includes the large as well as the small cattle. 𝔐 הצאן, indicating the latter only.

(16) לדרכו requires וילך, which we supply; see 32,2.

(17) שם, so 𝔊; ^ 𝔐.

(18) 𝔐 שָׁלֵם; 𝔊 εἰς Σαλημ, and so 𝔖𝔗. But the context indicates that Shechem was the city which Jacob had arrived at (*cf.* also c. 34); hence 𝔗O שְׁלֵים *safe, sound* (so 𝔄, Rashi, and most moderns). The construction ויבא יעקב שלם, however, is unusual and suspicious; and it is easy to suppose that ב has fallen out after the ב of יעקב. This gives us בְּשָׁלֹם, the phrase of 28,21; *cf.* ɯ שלום. Even this is not altogether satisfactory, for the phrase עיר שכם instead of שכם is unusual; and WELLH. may be right in correcting שכם for שלם; *cf.* 34,16 ɯ𝔊 כעם for 𝔐 לעם. (The phrase עיר שכם is like עיר נחור, 24,10; that is to say, Shechem is a personal name). Moreover, we should rather expect בשלום in connection with Jacob's arrival at Bethel again than here (*cf.* 28,21 with 35,6); and yet more in connection with his return to Isaac, 35,27. GEIGER regarded שלם עיר as an interpolation due to Jewish jealousy of the Samaritans (*Urschrift*, p. 75). He also questioned בני, v. 19.

(19) The name of the בני חמור may be the real origin of *Bît Ḫumria*, the Assyrian name of the kingdom of Samaria; and Jehu *abal Ḫumri* may conceivably mean Jehu *the Hamorite*[?], rather than *Son of Omri*, as is usually assumed. (The quality of the ח is not decisive against this suggestion in the case of a proper name like חֲמֹר; *cf.* חנון, from חנן, حَنَّ, Assyr. *Ḫanunu*; חמת, حماة, Assyr. *Ḫamatti* as well as *Amatti*).

𝔐 קשיטה here as well as Job 42,11; Josh. 24,32. If the word be connected with قسط (*qisṭ*) *justice, a balance*, it must be pointed with שׂ not שׁ; *cf.* קשט *truth.*

(20) 𝔐 ויצב שם מזבח, We emend with WELLH. *Cf.* 35,14.20; 8,20; 12,7.8; 35,7.

34 (2) החוי, 𝔊 ὁ Χορραῖος=החרי; *cf.* 36,2.

𝔐 וישכב אתה ויענה; the terms are reversed 2 Sam. 13,14. 𝔊 μετ' αὐτῆς=אתה, which is probably right in every case; the alternative construction being שכב עם, *e. g.* 39,7. [*Cf.* BUDDE on 2 Sam. 13,14].

31 v. 29, implies that he is accompanied by numerous clansmen. No אחים accompany Jacob, v. 17 f.; and perhaps even אחינו, v. 32, and אחי ואחיך, v. 37, are Laban's companions with whom Jacob might claim kindred. *Cf.*, however, 35,2.6.

וילקטו, so 𝔊; 𝔐 ויקחו.

ויאכלו, 𝔊 + וישתו; but 𝔄 + לחם (v. 54).

𝔊 adds at the end of the verse (𝔐 48^{a}): ויאמר לו לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום.

(47) This verse does not well agree with 48^{b}. See also v. 49.

(48^{a}) 𝔊 ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והמצבה הזאת אשר הרימתי ביני ובינך עד הגל הזה ועדה המצבה הזאת. See vv. 51.52^{a}.

(49) והמצבה אשר הרים קרא המצפה כי אמר *And the maççebah which he had raised he called ha-Mizpah; for he said* &c. 𝔐 והמצפה אשר אמר, ࠔ והמצבה וגו'. We expect the *maççebah* to be mentioned after the cairn, and its name to be specified and justified in like manner. Ewald restored והמצבה המצפה; but it seems probable that more words have fallen out between the two similar ones.

𝔐 יהוה, 𝔊 ὁ θεός = אלהים, as in v. 50, which is more natural in Laban's mouth.

(51) 𝔐 יריתי, 𝔊 ἔστησα, see v. 45.

(53) 𝔐 ישפטו, but ࠔ𝔊𝔖𝔍𝔄 sing.; assuming that Nahor's god was the same as Abraham's.

𝔐 אלהי אביהם, ‸ some MSS and 𝔊. It is a transparent gloss, suggesting perhaps that the god of Abraham and of Nahor was the god of the two parties, Jacob and Laban; or else of Terah, their common ancestor. *Cf.* Josh. 24,2. Had Laban spoken the words, it would not have been *after* the closing term בינינו (v. 37; Ex. 18,16; Is. 5,3). 𝔖 corrects אבתינו.

(54) Jacob's invited *brethren* are Laban and his company.

לאכל לחם ויאכלו לחם. 𝔊 ויאכלו וישתו is probably evidence of another form of the text, if not rather a wanton alteration.

32 (2) לדרכו, 𝔊 + καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς ἴδεν παρεμβολὴν θεοῦ παρεμβεβληκυῖαν = וישא עיניו וירא מחנה אלהים חנים; perhaps a variant of ויפגעו בו מלאכי אלהים.

(6) וצאן, so some MSS and ࠔ𝔊𝔖𝔍𝔄 rightly. 𝔐 ‸ ו.

(8) 𝔐 והגמלים; so $𝔊^{B}$ & Syr.-Hex., but ‸ $𝔊^{A}$. (A gloss; otherwise ואת הגמ'). *Cf.* 30,43; 31,17.

(9) 𝔐 האחת, scribal error for האחד (so ࠔ).

𝔐 הנשאר, 𝔊 השני.

(14) הבא בידו. Not the same as אשר בידו (*cf.* 35,4); but *that which had come with him*, *viz.* his livestock; *cf.* 1 Sam. 14,34; 1 K. 10,29. 𝔊 ὧν ἔφερεν. $𝔗^{O}$𝔖𝔄 *what he had brought with him*, as if pointing הֵבָא.

(16) 𝔐 בניהם; a scribal error, as in 31,9.

(19) 𝔐 מנחה הוא שלוחה. 𝔊 δῶρα ἀπέσταλκεν shows that this was written מנחה הא שלחה, which 𝔊 read thus: מ' הָא שְׁלֻחָה.

(21) בא ࠔ𝔊$𝔗^{O}$; ‸ 𝔐. The word fell out between יעקב אחר'.

אפו = 𝔖 ܐܦܘܗܝ; *cf.* Prov. 16,14. 𝔐 פניו, which is without a parallel.

(22) 𝔐 בַּמחנה. The statement והוא לן בלילה וגו' takes us back to v. 14^{a}: וילן שם בלילה ההוא. Jacob is still at Mahanaim (שם). The entire narrative, vv. 2-22, centres upon that ancient sanctuary, the name of which — *Two Camps* — is alluded to again and again. Thus we have *God's Camp*, v. 3, and Esau's 400 men imply another camp or host. Then, v. 8, Jacob divides his own following into *two camps*, which he mentions as evidence of his prosperity in his prayer, v. 11; and lastly, we have here במחנה, or rather perhaps במחנַם (Final ם and ה are sometimes confused).

(23) 𝔐 בלילה הוא. But ࠔ rightly ההוא; *cf.* vv. 14.22; 19,33. — יבק, ࠔ𝔊 היבק; *cf.* הירדן.

(24) את כל אשר, ࠔ𝔊𝔖𝔍𝔄 rightly. 𝔐 ‸ כל.

31 (27) 𝔊 inserts למה נחבאת לברח after עשית, v. 26, and omits ותגנב אתי, beginning: καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἄν σε=ולא הגדת וגו' (*cf.* 23,5). But 𝔐 is preferable. The repetition ותגנב את לבבי — ותגנב אתי is quite in the style of a complainant, harping on his grievance.

(29) עמך, so ɯ𝔊𝔗. 𝔐 עמכם perhaps arose out of עמכה *script. plen.*

אביך, so ɯ𝔊, as in v. 30. 𝔐 אביכם; an alteration to suit עמכם.

(30) ולמה, 𝔊𝔄 rightly. 𝔐 ‸ ו, destroying the connection: *However, thou hast actually departed, because thou wert homesick; but why* &c.?

(31) 𝔐 :מעמי; 𝔊 + καὶ πάντα τὰ ἐμά·[32] Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ιακωβ, which looks original.

(32) מה לך, so 𝔊𝔄; 𝔐 לך מה.

(33) ויחפש ɯ (ויחבש; fourteen MSS with פ) 𝔊; ‸ 𝔐; *cf.* v. 35; 44,12.

𝔐 places ובאהל שתי האמהת after ובאהל לאה, which disagrees with the following מאהל לאה (not מאהלן). Laban would suspect Jacob most, his own daughters least. He therefore enters Jacob's tent first, then that of the two subwives, and lastly those of his daughters.

ɯ השפחות, for האמהת, would indicate another source for the phrase in which it occurs.

(36) ומה, some MSS, ɯ𝔊𝔖𝔄. But 𝔐 ‸ ו (owing to preceding י).

(37) 𝔐 כי משׁשת את כל כלי; but ɯ𝔊 וכי, which is preferable, as the clause really belongs to the last verse.

(40) 𝔐 הייתי ביום. We transfer הייתי to the next verse; though the anacoluthon is perhaps not indefensible here; *cf.* v. 43.

(41) The repetition with which this verse opens (*cf.* v. 38) suggests another source. Possibly vv. 38 (רחליך וגו') to 40 are cited from a poem.

בצאנך *for thy flocks*, like the preceding בשתי בנתיך *for thy two daughters.* It is not carping criticism to point out that this hardly agrees with the previous narrative (30,31 ff.). 𝔊 felt the difficulty; for after rendering the latter phrase ἀντὶ τῶν δύο θυγατέρων σου, it renders this ἐν τοῖς προβάτοις σου, *among thy sheep.* See also on v. 7.

(42) 𝔊𝔖𝔗𝔄 ויוכִחך; but *cf.* 1 Chr. 12,17.

(44) The words והיה לעד cannot refer to ברית; but to some material object which is to be the sign and memorial of the compact. Moreover, the accounting for the name of the borderland of גלעד being a principal motive of vv. 44 52, and גל appearing as the complement of עד in vv. 47.48.52, it is natural to suppose, with OLSHAUSEN, that ונעשה גל has fallen out of 𝔐. The proposal is carried out, v. 46. Otherwise, we might suppose the missing words to be ונבנה מזבח; *cf.* Is. 19,19.20; v. 54.

In Is. *l. c.* a מזבח is associated with a מצבה, and the two together are to serve as a sign and a witness (והיה לאות ולעד).

Possibly the original text of our story here contained the words: ונבנה מזבח ונצבה מצבה והיה לעד וגו' *and let us build an altar, and set up a maççebah; and let it serve as a witness* &c. (*cf.* 33,20). Thereupon, the speaker suits the action to the word, and erects a *maççebah.* Later theological prejudice would account for the omission supposed. The *covenant* must have been *made with sacrifice* (*cf.* v. 54); and the eating mentioned v. 46 will also have been a sacrificial meal.

𝔊 adds at the end of v. 44: ויאמר אליו יעקב הנה אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך (*cf.* v. 50). This might have been omitted owing to homœoteleuton; and it agrees with v. 45, where Jacob sets up a *maççebah*, as at Bethel, 28,18. But יעקב, v. 45, appears to be an incorrect gloss; see vv. 49.51, the latter of which is 48ª in 𝔊. The term וירימֶהָ, instead of ויצב, may be intentionally used as a play on הארמי (v. 20); *cf.* v. 51.

(46) 𝔐 ויאמר יעקב. The following לאחיו suggests that it was Laban rather than Jacob. Laban's *brethren* are specially mentioned, v. 23; and his boast of superior strength,

30 (42) The sense of העֲטֻפִים (Lam. 2,19) and הקְשֻׁרִים must evidently depend on that of המקשרות, v. 41, and בהעטיף in this verse. 𝔊 ἄσημα *unmarked* and ἐπίσημα *marked*; in disagreement with its version of the latter terms, and probably a mere guess. (𝔊 perhaps read ובהמליט for ובהעטיף; *cf.* Is. 66,7. At all events, it renders ἡνίκα γὰρ ἔτεκον, after explaining המקשרות by ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα.) Ἀ Σ 𝔍 𝔖 𝔗^{O} understand the distinction to be that of spring and autumn lambs and kids; the former being the more robust (*lit.* well-knit), and therefore preferred by Jacob for breeding purposes. (𝔗^{O} מבכיריא — לקישיא; and similarly 𝔖).

31 (2) 𝔐 איננו, by a construction κατὰ σύνεσιν, but ࠔ אינם, which may be right, as ם might be confused with נו. So again in v. 5.
עמו, 𝔊 πρὸς αὐτὸν=עליו or אליו. *Per contra*, in v. 5 𝔐 אלי, 𝔊 μετ' ἐμοῦ=עמי, and so 𝔗^{O}.

(3) 𝔐 אבותיך, 𝔊 τοῦ πατρός σου, *cf.* 48,21. Plur. of אב with ארץ does not occur elsewhere in the Pentateuch; *cf.* also 12,1.
ואל מולדתך, so ࠔ; 𝔐 ולמולדתך.

(7) ויחלף, so ࠔ. 𝔐 והחלף; but *cf.* v. 41 ותחלף. It is simplest to suppose a confusion of י with ה in the old writing (𐤉, 𐤄); *cf.* on 15,6.
אלהים, ࠔ יהוה, and so again vv. 9.16^{a}.

(9) אביכן, so ࠔ and vv. 5.6.7. 𝔐 אביכם, a mere slip of the pen. Similarly ࠔ has לבניהם, v. 43, and בנימים for בנימין, 35,18 *et al.* *Cf.* also 36,28 ארן, 𝔊𝔍 Αραμ, *Aram*, and many similar instances. The confusion was perhaps due to indistinct pronunciation.

(12) [Both SIEGFRIED-STADE, p. 552^{a} below, and GESENIUS-BUHL^{12}, p. 607^{a}, point עֹשֶׂה instead of עֹשֶׂה].

(13) 𝔐 האל ביתאל is not Hebrew for *the god of Bethel* (35,7). The natural supposition that something has fallen out is confirmed by 𝔗^{O}, which usually agrees so closely with 𝔐, but here gives האל הנראה אליך בביתאל=אלהא דאתגליתי עלך בבית אל. This is probably the true text of 𝔐 (*cf.* 35,1). 𝔊 ὁ θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῷ τόπῳ, with במקום instead of ביתאל (*cf.* 28,11.17 ff.), may represent an older state of the Heb. text.
משחת לי, so 𝔊𝔖; 𝔐 ‸ לי.
ואשר, so ࠔ𝔊𝔗^{O}; 𝔐 ‸ ו.
ועתה, so ࠔ𝔊; 𝔐 ‸ ו.

(15) כנכריות, 𝔊𝔖𝔍𝔄; *cf.* Job. 18,3; ψ 44,22. 𝔐 omits כ, owing to the following כ.

(16) כי confirms the negative answer implied by the question of v. 14. *Cf.* vv. 26.31. For אלהים in the second half of the verse, 𝔖 יהוה; perhaps therefore 16^{b} belongs to J.

(18) 𝔐 מקנה קנינו אשר רכש; ‸ 𝔊𝔖, owing to homœoteleuton with previous clause. For מִקְנֵה קנינו, which is not found elsewhere, we restore מקנהו וקנינו (so 𝔗^{O}); *cf.* 34,23; 36,6.

(20) In v. 19 Rachel steals (ותגנב) Laban's *teraphim.* Here, Jacob steals a march (ויגנב) on Laban. Perhaps the former motive of Laban's pursuit of Jacob belongs to E, and the latter to J (*cf.* v. 27). — With *Laban ha-Arammî*, *cf.* the classical *Leucosyri*, or White Syrians (NESTLE).
על בלי, ࠔ עד בלתי.

(21) אל הר; *cf.* Num. 24,1; 2 K. 12,18; Luke 9,51. 𝔐 ‸ אל; but 𝔗^{O}𝔖 have ל.

(24) מטוב עד רע, 𝔊 simply πονηρά, giving the sense. So again, v. 29.

(25) 𝔐 בָּהָר, but a defining proper name has evidently fallen out after this word; *cf.* the following contrasted בהר הגלעד. We therefore supply המצפה, which is otherwise strangely isolated in v. 49. Israel and the Ammonites occupy the same relative positions, Jud. 10,17. *Cf.* also רמת המצפֶּה, Josh. 13,26. LAGARDE anticipated this conjecture, as also אהלו for אחיו (*Agathangelus*, 157).

30 ࠔ יבוא suggests כל for על (*when all my hire comes before thee*); and 𝔄 corrects אבוא (*when I come about my hire before thee*); while 𝔍 *quando placiti tempus advenerit coram te* corrects עת for על.

(35) הנקדים, so 𝔊 τοὺς ῥαντούς (v. 33); *cf.* τὰς ῥαντάς=הנקדות which follows immediately. So also 𝔖; *cf.* v. 32.
𝔐 העקדים *striped, brindled* (31,10).

(36) בינו *between himself, i. e.* his own encampment, which would include his sons (v. 35). ࠔ𝔊𝔄 בינם, referring to the latter.
ࠔ+ ויאמר מלאך אלהים אל יעקב בחלום ויאמר יעקב ויאמר הנני ויאמר שא נא עיניך וראה את כל העתודים העלים על הצאן עקדים נקדים וברדים כי ראיתי את כל אשר לבן עשה לך אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה ואשר נדרת לי שם נדר ועתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ אביך ואיטיב עמך׃, an interesting attempt to bring the narrative into harmony with 31,7-13; see especially vv. 11-13 of that chapter.

(37) לחשף *so as to lay bare* the white on the rods. 𝔐 מחשף is generally explained as an Aramaizing *infin. abs.*; but the form is unique in JE (למסע, למקרא, Num. 10,2, belong to P). 𝔊 περισύρων suggests מְחַשֵּׂף *repeatedly laying bare.* 𝔖 also part. הלבן, 𝔊 τὸ χλωρόν=הלח; so that the sense becomes *stripping off the green.* 𝔊 then continues: ἐφαίνετο δὲ ἐπὶ ταῖς ῥάβδοις τὸ λευκὸν ὃ ἐλέπισεν ποικίλον=וַיֵּרָא על המקלות הלבן אשר פצל נקד׃.

(38) 𝔐 ויחמנה, instead of ותחמנה, may be an archaism or an Aramaism, but is just as likely to be a mere textual corruption; especially as תבאן and ותלדן precede and follow. י and ת are sometimes interchanged, *e. g.* 38,29.

(39) 𝔐 ויחמו הצאן אל המקלות, ࠔ ויחמנה וגו׳, as in the last verse. ויחמו הצאן may be a marginal substitute for the strange ויחמנה of v. 38, inserted in the wrong place; and אל המקלות also looks like a needless interpolation, unless it belongs to v. 38: *and the flock conceived — when they came to drink — at the rods* (24,11; but 𝔗^O has ב for אל, as in v. 41). ויחמו הצאן would hardly be followed directly by ותלדן הצאן in the same narrative. — נקדים, ‸ 𝔖.

(40) When his device had proved successful, Jacob *separated the young* (הכשבים includes the kids); putting the unusually colored ones, which by the agreement were his own perquisite, in droves by themselves, as soon as they were old enough to be parted from their dams. 𝔐 ויתן פני הצאן אל עקד וכל חום בצאן לבן. But the equipollence of phrases demands כל עקד (so 𝔗^O𝔗^J𝔄, HOUBIGANT), in connection with וכל חום; the former expression, of course, meaning the abnormally colored kids, the latter the lambs. 𝔊 ἐναντίον=לפני, instead of פני; so also 𝔖. 𝔐 could only mean: *he put the face of the flock* &c. ࠔ𝔊𝔖 conjecture איל *ram* for אל. But even if איל might stand for תיש (v. 35) or עתוד (31,10), we should have to read איל again for כל in the next clause. Instead of בצאן לבן, due perhaps to the following צאן לבן, 𝔊 has preserved ἐν τοῖς ἀμνοῖς=בכשבים.

The meaning of the text as restored is: *putting before the main flock every striped and every black one among the young.* One object of putting his own cattle in front was doubtless to give them the first feed of the pastures. The next clause adds by way of further explanation: *he set them in droves by themselves* (32,17), *and put them not along with Laban's flock.* לו because of the sing. כל עקד and כל חום. Otherwise we might render as 𝔊: *he set for himself droves by himself* &c. *Cf.* also 43,32.

Verses 41.42 do not describe a second trick; they simply add a qualification of the one already described: *And whenever the sturdy cattle were in heat, Jacob would set the rods before the eyes of the flock in the water-troughs, that they might couple at the rods; but when the flock happened to be feeble, he would refrain; so the feebler young would fall to Laban's share, and the sturdier to Jacob's.*

(41) 𝔐 בכל יחם. עת has fallen out; *cf.* 31,10. 𝔊 ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκίσσων. 𝔗^O בכל עדן &c. 𝔖 Urmia *every year* &c., but 𝔖^BM ܒܟܠ ܥܕܢ = 𝔗^O.

30 been wonderfully great (vv. 29.30). In future he would like to have a share in this increase, so largely due to his own good shepherding; but what share? Only the abnormally colored births. All lambs wholly white, all kids uniformly dark-brown or black — the normal colors — are to belong to Laban; only black lambs and particolored kids are to be Jacob's perquisite (vv. 32.33). Abnormal coloring would, of course, be the exception; but crafty Jacob is careful to seem to reduce his own chances still further by the proposal that Laban shall at once remove all the abnormally colored animals that happen to be in the flocks already, so as to prevent their breeding with the others (v. 32). Covetous Laban eagerly closes with a plan so obviously disadvantageous to Jacob; and forthwith takes the preliminary step of removing these animals, which he puts under the charge of his own sons, who were not likely to be favorable to Jacob (*cf.* 31,1), and then moves his camp to a considerable distance from Jacob and the flocks left in his care; so that Jacob is quite precluded from the ordinary means of increasing the number of unusually colored animals (vv. 34-36). The purport of the whole story is to show how Jacob's superior cunning and resourcefulness made the best of a hard bargain; and the remaining verses (37-42) relate the extraordinary means by which he contrived to make his employer's uniformly colored flocks produce an unusual proportion of black lambs and particolored kids. It is perhaps significant for the origin of this popular tale that the *white* sheep — *ṣôn laban* — belong to *Laban* (The White); while *Jacob* (as if, The Streaked) is to have the striped and spotted cattle; *cf.* the Arabic uses of the root עקב in عقاب (*ʿuqâb*) *striped* or *variegated garments* (=ابراد *abrâd*); عقبة (*ʿaqbe*) *variegated* or *figured cloth*; اعقاب *successive streaks*; and Heb. עקבות *footprints, traces.*

(32) עבר (*cf.* 𝔍 *gyra*=סְחֹר), the imperative, suits the context better than 𝔐 אעבר, ɯ אעברה, which may be due to the preceding verbs ארעה...אשמר. Laban would hardly trust Jacob to remove the animals; *cf.* v. 35 ויסר *and he* (Laban) *removed*; and v. 31 אם תעשה *if thou* (Laban) *wilt do* &c.

והסר, so 𝔊 καὶ διαχώρισον. 𝔐 הסר, which might be *infin. abs.* But the imperative is more natural (so 𝔍 *et separa*), as ויסר follows, v. 35.

כל שה חום בכשבים וכל שה נקד וטלוא בעזים; *cf.* 𝔊 πᾶν πρόβατον φαιὸν ἐν τοῖς ἀρνάσιν καὶ πᾶν διάραντον καὶ λευκὸν ἐν ταῖς αἰξίν. 𝔐 כל שה נקד וטלוא וכל שה חום בכשבים וטלוא ונקד בעזים cannot be right, as נקד וטלוא describes only the abnormally colored goats, and cannot be made to include the sheep, which are described by the term חום (vv. 33.35). It does not therefore help us much to remove Athnach to the first וטלוא, as Dillm. proposes. There is no reason for repeating the characteristic of the goats; and נקד וטלוא is the regular order of the terms (vv. 33.35.39).

והיה שכרי, strictly understood, would refer to the animals which Jacob proposes that Laban should separate from the rest of the flock; but the whole context must determine the meaning, which is: *and such shall* in future *be my hire.* Conversation is not always rigidly logical and precisely grammatical; nor is the verbal accuracy of a modern historian to be expected of the old Hebrew popular *raconteur.*

(33) צדקתי either *my sense of right, my conscience*; or objectively, *my right, what is due to me* on the basis of our agreement; *cf.* Is. 54,17.

In 𝔐 לפניך follows שכרי, awkwardly enough for the obvious sense of the verse. We transpose it to follow צדקתי, and restore אל for על, thus getting the statement: *And my* (stipulated) *right shall answer* (witness) *against me before thee* (*cf.* 1 Sam. 12,3; where נגד=לפני here) *hereafter, when thou comest to my hire*; *viz.* to inspect it, and see that I have not defrauded thee. The second member of the verse proves that there is a reference here to such a visit on the part of Laban.

30 *dwelling*, to which there is an evident allusion: *At last my husband will dwell with me. Cf.* also איזבל and Phœn. בעלאזבל. The double assonance is hardly decisive for two sources; *cf.* 29,32; 30,13. 𝔊 αἱρετιεῖ=יבחרני (Mal. 3,17).

21 *Dinah* is not explained; perhaps because the meaning — *judgment, vindication* — was considered self-evident (*cf.* c. 34). But the same might be said of *Dan*, which is explained. This looks as if the extract were not complete. 𝔊 + καὶ ἔστη τοῦ τίκτειν, *i. e.* ותעמד מלדת (29,35).

(23) *Joseph* is here connected with אסף *asaph*, to take away; but in v. 24 with *yasaph*, to add (35,18). The different Divine names point to E and J respectively. *Joseph* is hardly an adaptation of the Assyrian *âšipu*, diviner (SAYCE); the sibilants do not correspond. The Ephraimite ס=שׁ (Jud. 12,6) does not get rid of the fact that *âšipu* appears in Hebrew as אַשָּׁף, whereas יוסף is never יושף. [It might be well to add, however, that the first stem-consonant of אשף *to enchant* is not א, but و; *cf.* DELITZSCH, *Handwörterbuch*, 247. As to the sibilants, see *Johns Hopkins University Circulars*, August '87, p. 118; *cf.* ZA ii, 278, n. 1]. If the name were of Egyptian origin, and related to *Osar-siph*, we might, perhaps, compare 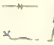 *sef*, babe; *cf.* Ra-mes. But the old Canaanite town *Isep-el* (Karnak lists of Tutmes III.) may be יוסף־אל; which would prove that the name was indigenous to Palestine. (*Cf.* יוספיה, *Josiphiah*; *i. e.* Joseph-Jah); and Mr. PINCHES has lately found the personal names *Yasup-ili* and *Yaqub-ili* (*i. e.* Joseph-el and Jacob-el) in Babylonian contracts of the period of Hammurabi, about 2500 B. C.

(24) יהוה, 𝔊𝔖 אלהים, both here and in v. 27; deliberate alterations (in the latter case, to agree better with 31,19.30).

(25) ואל ארצי, so ɯɯ; 𝔐 ולארצי.

(26) אתך, *i. e.* probably אִתְּךָ; *cf.* 29,27.30, where עבד is construed with עם.

(27) 𝔐 אם נא מצאתי חן בעיניך נחשתי; but it would be hard to parallel the supposed aposiopesis in these narratives. Something has fallen out; שבה עמדי כי *stay with me, for* I have taken the omens &c. (29,19); *cf.* 𝔄 who supplies اقم *stay!* or אל תלך כי *do not go, for* &c. (v. 26). There is no proof that נחשתי=*ahnen, vermuthen, vernehmen* (GES.-BUHL^{12}); *cf.* 44,5.15. ℭO𝔖 נסיתי, ܢܣܝܬ; as if the Heb. were נסיתי=נִשֵּׁתִי!

בגללך, 𝔊 ἐπὶ τῇ σῇ εἰσόδῳ may indicate לרגלך (v. 30); or else the Aramaism בעללך *at thy entering.*

(28) ויאמר, ‸ 𝔊𝔍.

(29) עבדתי, so 𝔖; ‸ 𝔐. *Cf.* v. 26.

(30) The meaning of לרגלי is determined by that of its antithesis לפני. As the latter=*before my coming*, it must mean *after my coming, in my wake.* See Is. 41,2, CHEYNE. We point לְרַגְלַי, after the analogy of ברגליו *behind him*, Jud. 5,15, and as a closer parallel to לְפָנַי. 𝔖ℭO𝔄 *on my account* or *through me*; as though the word were בגללי (v. 27). But *cf.* Hab. 3,5, where also לרגלי is contrasted with לפני.

(31) 𝔐 ארעה צאנך אשמר:. The second verb, which is superfluous after the first, which involves it, must be a gloss; perhaps on אעבר (v. 32), for which it might be an ignorantly suggested substitute, and which it resembles closely enough for confusion. If it be kept, the accentuation must be altered, so as to get the sense: *I will again be shepherd — thy flock* (instead of my own) *will I keep.* But 𝔊𝔖𝔍𝔄 ואשמר.

(32) Jacob does not propose that he shall be paid at once and beforehand for his new term of service. He has to earn his hire before it is paid, just as in the former term of seven years' service for Rachel. Every year there will be, of course, the natural increase of the flocks under his charge; which, thanks to his skill and the blessing of JHVH, as he is careful to remind Laban, has hitherto

30 (8) Rachel seems to say: *A God's bout* have I wrestled with my sister, *i. e.*, I have had an arduous, a superhuman struggle with her; I was overmatched, but have won at last. Or the meaning may be: *Wrestlings with God have I wrestled — i. e.* I have earnestly striven with Him in prayer; *cf.* v. 6; 32,24ff.; Hos. 12,4f. — *like my sister* (*cf.* 𝔗^{O}𝔍). Similarly 𝔖^{BM} ܒܥܝܬ ܡܢ ܡܪܝܐ ܘܐܬܟܫܦܬ ܥܡ ܚܬܝ ܘܐܦ ܐܬܚܝܠܬ *I begged of the Lord, and intreated with my sister, and moreover I prevailed.* (Did these Versions connect the name *Naphtali* with the root of התפלל?).

𝔍 *comparavit me Deus cum sorore mea et invalui=God matched me with my sister, and I overcame!* takes נפתולי אלהים in the sense of *wrestlings appointed by God.*

וגם, so ࠔ𝔊; 𝔐 ‸ ו (omitted after י).

(10) The form of this verse in 𝔊 is: ותבא אליה יעקב ותהר זלפה שפחת לאה ותלד ליעקב בן; *cf.* vv. 4.5. It is difficult to believe that 𝔐 is not an abridgment of this. See also v. 12.

(11) בְּגָד, or בַּגָּד (*c. artic.* as in Is. 65,11), means *With Gad's help!* Gad being a god of luck. For the construction, *cf.* ψ 18,30 בך. 𝔐 points בָּגָד=בא גד *Gad is come!* and so 𝔗^{O}𝔖; but 𝔊 ἐν τύχῃ is nearer the mark.

(13) באשרה *With Ashera's help!* Ashera, like Venus, being a goddess of good fortune, and the Canaanite equivalent of the Babylonian *Ištar-Mylitta*, in connection with childbirth. See PSBA, May '94. 𝔐 בְּאָשְׁרִי, *Through my luck!* But (*a*) אֹשֶׁר is not found elsewhere; (*b*) the expression of the text, whatever its precise form, must be parallel to בגד in sense; (*c*) י and ה might easily be confused in the old writing (𐤉, 𐤄), if the change was not rather made intentionally, upon theological grounds.

(15) לאה, so 𝔊. 𝔐 לה. 𝔖 לה לאה.

ולקחַתְּ, perf. with Strong Waw. 𝔐 ולקחַת as if infin. (so 𝔗^{O} ולמסב); but *cf.* Num. 13,9.10; Is. 7,13; Ezek. 34,18.

That it is Reuben who finds the love apples, agrees with his sensual character (35,22; 49,4); and as they were believed to be potent as philters, there may even be a reference in the original story to the meaning of his name (*Reconciler*; 29,32).

(16) 𝔐 תבא, ࠔ + הלילה.

ההוא, so ࠔ; 𝔐 הוא; see on 19,33.

(18) It is evident from the words שכרי and לאישי that the writer resolves יששכר into איש שכר *man of hire, hireling*; *cf.* אִישַׁי=יִשַׁי, 1 Chr. 2,13. [See also KITTEL's note on 1 Chr. 7,1]. 𝔊 adds to the name the ancient gloss ὅ ἐστι Μισθός=הוא שכר. *Cf.* שכר, 1 Chr. 26,4; and Jer. 31,16; ψ 127,3; also the note on 15,1.

It is conceivable that we have here a vestige of Egypt, שכר representing the name *Sokar* or *Seker*, an Egyptian god; so that Issachar=*Sokar's Man.* But perhaps it is an old appellative of the *ass* as the tribal totem (49,14), meaning *The Red*, like חמור the common name of that animal; the root being שכר=شقر[?], which we see in اشقر (*ashqar*), *sorrel* or *reddish-brown*, of horses; *cf.* such names as יחמור, a reddish kind of antelope. In this case, the unvocalized second ש may be due to *Volksetymologie.* NESTLE, however, regards it as a *mater lectionis*, indicating that the first ש is שׂ; *cf.* BLEEK-WELLH.^{6} § 268 (p. 585); *Transactions ix Congress Orient.* 2,62. In that case, Amos 5,11 בושסכם is similar. *Cf.* also the Palmyrene ישסרלה and the Sabean ישכראל.

(20) The name of *Zebulun* (*cf.* Jeshurun) suggests to the writer the two different roots *zabad*, he gave, and *zabal* (*cf.* Zebul, Jud. 9,28). As to the former, *cf.* Jozabad, Zebadiah, and other names. The latter is not to be explained here by reference, with FRIEDR. DELITZSCH, to the Assyrian *zabâlu*, which means to *carry, bring* (=Sumerian SAGILA, *carry on the head*); but according to the Heb. use of זבול,

28 יהוה. Perhaps E's expression was אל בית אל or אלהי המקום הזה.
(22) 𝔐 יהיה, 𝔗^{O}𝔄 + לי (omitted because of the following לי).

29 (1) 𝔊𝔍 ^ בני, but *cf.* Is. 11,14. 𝔊 was influenced by ארץ קדם, 25,6. After קדם, 𝔊 + אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו; an interpolation from 28,5.
(2) ɯ𝔗^{O}𝔄 ואבן; 𝔐 והאבן. The former is most natural here, with האבן in the reference, v. 3; *cf.* 1,3.4.
(3) ɯ𝔄 הרעים *the shepherds*, the natural subject of וגללו and the following verbs, is preferable to 𝔐𝔊 העדרים *the flocks*; *cf.* v. 8, where ɯ𝔊𝔄 rightly read הרעים for 𝔐 העדרים.
(9) רחל, 𝔊 + בת לבן.
רעה הא, 𝔊 + הצאן אשר לאביה (*cf.* 36,24); perhaps an inadvertent repetition; but it is quite as likely that 𝔐 represents a revision in which such apparent redundancies of expression have, to some extent, been pruned away.
(12) לאביה, 𝔊 + כדברים האלה; *cf.* v. 13 *ad fin.*
(13) שמע, 𝔊 שם; so again, Num, 14,15; 1 Kings 10,1.
(14) 𝔐 וישב עמו. וישב is possibly a corruption of ויעבד (ע and ש are often confused); or ויעבד may have fallen out after the similar וישב. Thus עבדתני, in the next verse, becomes intelligible as a reference to the previously stated fact. Jacob had already given practical proof of what he could do, v. 10. But the supposition is hardly necessary; *cf.* vv. 19.20.
(16) WELLHAUSEN is probably right in connecting לאה with לוי. Here we are told that Leah's eyes were רכות *weak, dull*, 𝔊 ἀσθενεῖς. The story evidently implies that one sister was ugly, the other beautiful. Now לאה agrees very well with the root لوئ *to be ugly*; II *to look ugly* or *malignantly*; and the same idea may perhaps be found in לוי; *cf.* the curse on Levi, Gen. 49.
(23) אליו, 𝔊 אל יעקב. 𝔐 may have originated in אל יע'.
אליה, ɯ𝔊 + יעקב. The two *Jacobs* may both be original; see on v. 9.
(24) לבן 𝔐 + לה, which perhaps originated in dittography. ɯ𝔖 ^ לה.
לשפחה, so ɯ𝔗^{O}; 𝔐 ^ ל. *Cf.* v. 29; to which 𝔊𝔖 assimilate the order of words here.
(27) ונִתּנה, Nif'al perf. (38,14) with Strong Waw, and accusative following. ɯ𝔖𝔊𝔍 substitute ואתן, understanding the verb as 1 pers. plur. impf. Qal cohort. with Weak Waw.
(28) לבן, so 𝔊. 𝔐 לו, noting that a few copies omit the second לו.
(30) 𝔐 גם את רחל. 𝔊𝔍 ^ גם, which is due to the previous גם אל רחל.
(31) יהוה, 𝔊 + אלהים (2,4 &c.).
(32) בן, 𝔊 + ליעקב.
The obscure name ראובן sounds like the Egyptian *Ra-uban*, and so may possibly preserve a trace of Israel's sojourn in Egypt. But it is more likely cognate with رؤوب *ra'ûb*, a chief who mends matters; a big, portly chief. The root رأب is to mend, and reconcile, or repair a breach between people; a meaning which would suit the estranged relations between Jacob and his hated wife, and her hope about her son. See also note on 30,15. The name has a double assonance; first with רָאָה בְּעָנְיִי, and then with יֶאֱהָבַנִי (or rather יאהבַני; see 19,19).
(33) The name שמעון is perhaps an animal designation; *cf.* سمع *sim'*, said to be a hybrid between the hyena and wolf. Then we might point אחים (Is. 13,21) in 49,5. צבעון (36,2; *cf.* צבעים, ضبع) might be a dialectic variation of שמעון; *cf.* דישון, דיצא, *gazelle*; זמן = رجع; and similar cases [*cf.* ZA ii, 263,1].
קראה, so ɯ𝔖𝔄𝔍, in agreement with v. 35; *cf.* also vv. 32.33. 𝔐𝔊^{A} קרא (ἐκλήθη).

30 (3) With בלהה, *cf.* بلهاء (*balhâ'*) *simple, artless, easily misled*, said of a young woman; and the incident, 35,22 (also perhaps 37,2).

27 (29) וישתחו, so also 43,28. ࠔ and Q^{e}rê in both places וישתחוו, as in the next line here. לאחיך, 𝔊 sing., and so 𝔗^{O} (לאחוך), which usually agrees with 𝔐. The translators remembered that Jacob had but one brother; but parallelism requires the plur. *Cf.* ψ 50,20.

(33) 𝔐 מכל is possibly a perversion of ממנו (𝔄), 2,17. HITZIG proposed אֱכֹל.
גם, ࠔ𝔖 וגם (ו precedes).

(34) כשמע, ࠔ𝔊 rightly prefix ויהי (29,13), which was omitted after יהיה. We restore: ואברכהו גם בָרֻךְ: ויהי, for ואברכהו גם ברוך יהיה:.

(36) הכי, 𝔊 δικαίως, 𝔍 *juste* (similarly 𝔗^{O})=הָכֵן? But *cf.* 29,15. 𝔖 ܫܪܝܪܐܝܬ seems to indicate אך; see 29,14.15 in that Version.
ויאמַר, 𝔊𝔖 + עשו לאביו.
ברכה, 𝔊 + אבי.

(37) 𝔐 ולכה; probably due to confusion with the expletive לכה (19,32; 31,44). ࠔ rightly ולך.

(38) וידֹם יצחק, so 𝔊 κατανυχθέντος δὲ Ισαακ (Lev. 10,3). ‸ 𝔐. The sentence accounts for the repetition of עשו in what follows.

(40) תריד is very doubtful. 𝔊 καθέλῃς, pointing תֹריד [*cf.* NÖLD. ZDMG 37,539f.] from ירד (24,18.46).

𝔐 and the Book of Jubilees תאדר *thou waxest great* (Nifʿal, Ex. 15,6.11; or perhaps Hifʿil used intransitively); a figure like that of Is. 10,27 *the yoke shall burst by reason of fat* (*cf.* also Deut. 32,15). The root רוד hardly suits here (Jer 2,31; Hos. 12,1; ψ 55,3). DILLM. *when thou strivest* or *exertest thyself*; but how, except by striving, could Edom break his brother's yoke? 𝔊^{B} *when thou wishest* (θέλῃς, تُرِيد; possibly 𝔊^{A} καθέλῃς is a corruption of καὶ θέλῃς); but the wish to be free would always be present with the subjugated race. 𝔖 ܘܐܢ ܬܬܘܒ *and if thou repentest*, and 𝔍 *cum excutias* imply תנוד and תניד respectively.

Esau's Blessing is certainly not metrical, but prophetic prose (*cf.* והיה כאשר, a prose construction). It should not, therefore, be divided into lines, as KAUTZSCH-SOCIN give it.

28 (2) 𝔐 לך, 𝔊 ἀπόδραθι=ברח (27,43); 𝔖 + לְךָ (12,1).

(4) 𝔐 אברהם, ࠔ𝔊 + אביך (v. 13).
𝔐 אתך, 𝔊𝔍𝔄 אחריך; the usual phrase (17,7.8.9.10).
𝔐 אלהים, ࠔ יהוה(!).

(6) 𝔐 ושלח. Omission of י after a similar letter. 𝔊 καὶ ἀπῴχετο=וילך (26,31).

(9) אל ישמעאל ‸ ࠔ. — 𝔐 מחלת; 𝔖 ܒܣܡܬ = בשמת; *cf.* 36,3.

(10) ࠔ corrects the summarizing וילך to ללכת (*cf.* 𝔖𝔄).

(11) באה, *cf.* 15,17. 𝔐 בא. (The ה fell out before ה).

(13) נצב עליו *was standing beside him* (𝔄 *before him*); like the Three Men, 18,2. *Was standing upon it* (𝔊𝔖𝔍) does not agree with the context, which states that *angels of God were* (all the while) *ascending and descending* the ladder. Else we might compare Am. 7,7; 9,1.
𝔐 יצחק, 𝔊 + μὴ φοβοῦ=אל תירא (15,1).

(14) 𝔐 ובזרעך is an awkward addition to the usual formula (12,3; 18,18), and is probably a gloss, harmonizing the passage with 22,18; 26,4; as well as with v. 13.

(15) את כל אשר, so 𝔊𝔄; 𝔐 ‸ כל.

(18) שם, 𝔊 ἔθηκεν ἐκεῖ=שם שם (dittography).

(19) לוז, ࠔ לוזה 𝔍 *Luza*; *cf.* Josh. 18,13.
𝔐 לראשנה; see 13,4. The occasional confusion of ב and ל may account for the variation.

(20) אלהים, 𝔊 Κύριος ὁ θεός (misreading יהיה as יהוה). [*Cf.* 𝔐 אלהים = יהוה = יהיה, ψ 45,7].

(21) והשִׁבני, so 𝔊; *cf.* v. 15. 𝔐 ושבתי.

26 (18) 𝔐 בימי; ɯ𝔊𝔍 עבדי, and so *Book of Jubilees.* 𝔖 *the slaves of his father in the days of Abraham, his father.*

After the second אברהם, 𝔊 + אביו.

After the second להן, 𝔊 + אברהם.

(19) 𝔐 בנחל, 𝔊 + גרר.

(21) 𝔐 ויחפרו, 𝔊 ἀπάρας δὲ Ισαακ ἐκεῖθεν ὤρυξεν = ויעתק משם יצחק ויחפר (*cf.* vv. 17.22).

(22) 𝔐 ויחפר, ɯ𝔖𝔄 plur.

𝔐𝔖 ופרינו, 𝔊𝔗^O𝔍𝔄 וַיַּפְרֵנוּ; *cf.* 28,3.

(24) 𝔐 עבדי; *cf.* 18,17. 𝔊 אביך (from 24^a). 𝔄 ‸.

(28) 𝔐 בינותינו בינינו. 𝔊𝔖𝔍𝔄 omit one of these equivalents. בינותינו recurs Jud. 11, 10 only; *cf.* בינתם, 43,23. בינינו crept in from the margin. It occurs four times besides.

(29) 𝔐 נגענוך, 𝔊 ἐβδελυξάμεθα = נגעלוך (Lev. 26, 11); נ confused with ל, as perhaps in 25, 18.

𝔐 אתה עתה, 𝔊 ועתה אתה; so ɯ, but without ו.

(32) 𝔐 לו, 𝔊 οὐχ = לא (*Have we not found water?*); *cf.* 23, 5.

(33) 𝔐 אתה, 𝔊𝔖 שמה (v. 22) rightly.

𝔐 שבעה *seven* = שבע; see 21, 28.31. 𝔖𝔍 curiously point שָׂבְעָה *Plenty.* As the name of the well was שבע, and no trace of שבעה is found elsewhere, we restore שבע here. שבעה may represent a marginal gloss, שְׁבֻעָה *oath.*

𝔐 על כן, 𝔊𝔖 + קרא rightly (11, 9; 21, 31).

(34) 𝔐 בארי (Hos. 1, 1 only) may have been influenced by באר in the previous line; *cf.* Judith 8, 1 מררי.

החוי, so 𝔊𝔖; 𝔐 החתי. *Cf.* 36, 2.

* * *

27 (1) ותכהיןָ, ɯ *plene* ותכהינה; but *cf.* the reverse, v. 7.

(2) לא, 𝔊𝔖𝔍𝔄 ולא. The ו was perhaps omitted after preceding י.

(3) The ἅπαξ λεγ. תליך (ɯ תליתך) is rendered *thy quiver* by 𝔊𝔗^J𝔍 and Aben Ezra; *thy sword* by 𝔖𝔗^O and Rashi. Sword and bow are mentioned together, 48, 22; *cf.* our term *hanger.* A hunting-knife may be meant.

(5) להביא is right. 𝔊 τῷ πατρὶ αὐτοῦ would require לצוד לאביו ציד.

(9) טובים, 𝔊 רכים וטובים (18, 7).

(16) חלקת. As חלקה elsewhere is a plot of land (33, 19), we point חֲלָקֹת with 𝔊 (τὰ γυμνά), fem. plur. of חָלָק, v. 11.

(18) ויבא; 𝔊𝔖𝔍 ויבֹא, as in vv. 10.14.31; where, however, ל follows, not אל as here.

(24) אתה, ɯ האתה. *Cf.* 18, 12; Job 2, 9 (In 2 Kings 20, 9 *leg.* הֲיֵלֵךְ).

(25) 𝔐 מציד, 𝔊𝔍𝔄 מצידך; but *cf.* v. 31.

(27) שדה, 𝔖𝔊𝔍 + מלא; *cf.* 2 Sam. 23, 11 חלקת השדה מלאת עדשים. If the original phrase here was מְלֹא עדשים, we have another reference to Jacob's lentile porridge (25,34). Nor can it be fairly objected that this addition would spoil the rhythm; for this and the next verse are elevated (prophetical) prose, not poetry.

(28) תירש *must, new wine,* Aram. מאריתא [*cf.* ZDMG 32,741 n.], has been assimilated to the Semitic root ירש, but is really derived from the Sumerian SIRAS, SIRIS[?], whence the Assyr. *sirašû, sirišû* 'palm(?) wine,' or the like. [*Cf.* DELITZSCH, *Assyr. Handwörterbuch,* p. 512; JENSEN, *Kosmologie,* p. 412. The *û* in *sirâšû* represents the affix י, *cf. Hebraica* i, 179, n. 4; the name of the drink is *serâšu,* or with امالة, *serêšu,* with final *ŭ.* The *e* in *serâšu* = *sirâsu* is due to the influence of the *r*; *cf.* DELITZSCH, *Assyr. Gramm.* § 36. For the امالة, see HAUPT, *The Assyr. E-vowel,* p. 27, a & b. The primitive form of the word seems to be *sirâsu; širâsu* and *sirâšu* are due to dissimilation; *cf. sabâsu* 'to be angry,' which is also spelled *šabâsu* and *sabâšu*; see JENSEN, *Kosm.* 279, n. 2; ZIMMERN, *Busspsalmen,* 69, 53].

𝔐 יהוה, 𝔊 ὁ θεός=אלהים.

25 (22) 𝔐 למה זה אנכי is not quite enough for sense. 𝔖 ܠܡܢܐ ܚܝܐ ܐܢܐ *why do I live? Cf.* 27,46, and for the construction עיף אנכי, v. 30; in accordance with which we supply חיה.

(23) 𝔐 גיים Keṭhîb (=גֵּיִים), is probably a scribal error for גוים Qerê, ࠔ.

𝔐 צעיר, ࠔ הצעיר, which violates rhythm as well as grammar.

(24) 𝔐 תומים, ࠔ תאמים; *cf.* 38,27 תאומים (in the same phrase); Cant. 4,5 †. 𝔐 may be a vulgar pronunciation or an Aramaism, but is more likely a scribal error. *Cf.* Assyr. *tuâme.*

(25) 𝔐 ארמוני, 1 Sam. 16,12; 17,42, of David †. Here the context requires the meaning *red-haired* rather than *ruddy*. The *hairy garment* need not be of goat's hair, which in Syria is usually black. It might *e. g.* be of camel's hair (*cf.* Matth. 3,4 with Zech. 13,4). But see BUDDE, *Urgeschichte*, 217, Anm. 2. The original term may have been סמר, *rough, shaggy* (Jer. 51,27) or, indeed, שָׂעִיר; for which R substituted ארמוני, thinking of ארום and perhaps also of اسمر *tawny*. שער alludes to Esau's other name שעיר, and עשו may be=عُثّى (*'uththa*) plur. of عَثْوة (*'áthwe*) *long hair*; ארמוני, therefore, hardly agrees with the context.

𝔐 ויקראו, 𝔊𝔖 sing. as usual; *cf.* vv. 26.30. But ࠔ plur. in v. 26 also.

(28) 𝔐 ציר, 𝔊𝔖 צידו, *his (Esau's) venison.* The Versions (except 𝔖) paraphrase בפיו, which is difficult, for it can hardly mean *nach seinem Geschmack* (KAUTZSCH). Some such expression as המתיק (Job 20,12) may have fallen out; *his venison was sweet in his mouth. Cf.* also Ezek. 3,3. But it is simpler to read לפיו *to his taste.*

(30) 𝔐 מן האדם האדם הזה, 𝔊 ἀπὸ τοῦ ἑψέματος τοῦ πυῤῥοῦ τούτου=מן הנזיד האדם הזה; *cf.* v. 29. There is no special reason for repeating the epithet; while, on the other hand, a substantive is necessary to sense, and even to grammar.

(31) 𝔐 יעקב, 𝔊+אל עשו.

(33) 𝔐 וימכר, 𝔊+עשו.

26 (1) אברהם . . . . . מלבד is an obvious interpolation; and v. 2^b *Abide in the land that I will tell thee of!* (*cf.* 22,2^b) stands in strange juxtaposition with v. 3^a: *Sojourn in this land! — viz.* where thou now art. But further, if vv. 3^b-5 be assigned to R, it is difficult to avoid the reference of the whole passage (vv. 2-5) to the same hand; for the command *Sojourn in this land!* is hardly enough by itself to justify the Theophany, as it is evident from v. 1 that it was already Isaac's intention to sojourn there. V. 2^b may belong to a parallel story in E; and v. 5^b has patent traces of D.

(3) 𝔐 את כל הארצות האל, 𝔊 πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην; so again, v. 4. As to האל here and in v. 4 — ࠔ האלה in both places — see note on 19,8.

(5) 𝔐 אברהם, ࠔ𝔊+אביך (v. 3).

(7) 𝔐 לאשתו; *cf.* 32,30; 43,7. ࠔ על אשתו (so 𝔖) and 𝔊 περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ are easier but less idiomatic.

𝔐 אשתי, ࠔ𝔊𝔖𝔄+היא, as required by grammar.

(8) 𝔐 כי, ࠔ כאשר, an explanatory substitute.

(11) 𝔐 כל העם, ࠔ𝔊 כל עמו; suggesting an original כל עמה.

(12) 𝔐 מאה שערים, *a hundredfold* (Matth. 13,8); but some MSS and 𝔊Σ𝔗𝔖 שערים *barley* instead of the ἅπαξ λεγ. שערים *measures. Cf.* سعر (*si'r*) *current price* or *rate of sale*; سعّر (*sa''ara*) *to fix a price*; 𝔗^O על חד מאה בדשערוהי *a hundred times greater than what they had valued it at*; 𝔄 *a hundred in amount* (بالحزر).

(15) V. 16 states the direct consequence of v. 14^b. This verse, which interrupts the connection, was inserted by R. The like applies to v. 18.

𝔐 סתמום and v. 18 ויסתמום may be due to the natural assimilation of *n* before the labial *p*, rather than to neglect of gender, which is observed twice in v. 18 להן, and also in vv. 21.22.33. The *m* is, therefore, evidence of dictation.

24 אהלה שרה (*cf.* ביתה יוסף, 43,17); but we should expect simply *into the tent*, האהלה; *cf.* 18,6. We think שרה אמו is a marginal correction of אמו at the end of the verse (*cf.* on 23,1). 𝔊 ‸ שרה.

𝔐 אחרי אמו, 𝔊 περὶ Σαρρᾶς τῆς μητρὸς αὐτοῦ. 𝔐 must be corrupt. At least the word מות has fallen out (25,11); for we cannot say *was comforted after his mother*, in Hebrew any more than in English. Further, according to the data of 17,17; 23,1; 25,20; Isaac's mourning for his mother must have lasted, if אמו be correct, three or four years, whereas 30 and 70 days were considered long (50,3; Deut. 34,8). The original text of J may have been אחרי מות אביו *after his father's death* (See WELLHAUSEN, *Composition, ad loc.*).

25 (2) 𝔐 ואת מדן ואת מדין, either a case of dittography, or the marginal correction ואת מדין has been incorporated in the text side by side with the defective ואת מדן; *cf.* 37,28 המדינים=המדנים 37,36.

There are thus five *Sons* of Keturah, as also of Dedan according to 𝔊 (v. 3), and of Midian (v. 4).

(3) 𝔐 שבא, 𝔊+καὶ τὸν Θαιμαν=ואת תימא (v. 15; Is. 21,14). 𝔊 writes Θαιμαν for תימן also (36,11.15). Sheba and Dedan are named together, 10,7; Ezek. 38,13; Dedan and Tema, Jer. 25,23.

𝔐 אשורים, 𝔊 Ραγουηλ καὶ Ναβδεηλ καὶ Ασουριμ=רעואל ואדבאל ואשורים. For Reüel, see 36,4.10; for Adbeël, v. 13.

(5) 𝔐 ליצחק, ࠔ𝔊𝔖+בנו (v. 6). — As 24,36 obviously refers to this verse, and as Abraham's death was originally recorded in that section of J's narrative, the first six verses of our chapter, as well as 11^{b}, owe their present position to R.

(6) 𝔐 הפילגשים, 𝔖 ܦܠܓܘܬܗ, sing., meaning Keturah. פלגש, as a Semitic (Semitized) word, recalls the sounds of פלג, *to halve, split*, فلق *to split, cleave*, ܦܠܩܐ *ax* (=Assyr. *pilakku*), and פלש, ܦܠܫ, *palâšu, to bore* or *dig through*; thus suggesting sexual intercourse; [*cf.* זכר, נקבה]. Possibly the Sumerian 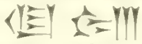 KI LAG-SI, *a female slave* (Assyr. *ardatu*), was pronounced in this sense *pi-lag-si* [?].

(8) 𝔐 וְשָׂבֵעַ, ࠔ𝔊𝔖𝔍 ושְׂבַע ימים rightly (35,29).

𝔐 עמיו, 𝔊 τὸν λαὸν αὐτοῦ (עמו was read עַמּוֹ instead of עַמָּו. So again v. 17; 35,29; 49,33). So ࠔ𝔗^{O}𝔍𝔄, but wrongly.

(9) 𝔐 בניו, 𝔊 οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ=שני בניו; but שני is a gloss.

(10) 𝔐 השדה, 𝔊+καὶ τὸ σπήλαιον=והמערה; probably a correction.

𝔐 חת, 𝔖+לאחות קבר (23,20).

𝔐 קָבַר, ࠔ קבור, 𝔊 ἔθαψαν (קברו); but 𝔖𝔗^{O}𝔍𝔄 as 𝔐.

(15) 𝔐 חדד, so most MSS, and 1 Chr. 1,30. ࠔ הדד, but 𝔊 Χοδδαν (Χοδδαδ, Χαλδά) and 𝔄 support 𝔐. Some MSS and 𝔖 חדר; 𝔗^{O} הדר.

𝔐 קדמה; so 1 Chr. 1,31; but 1 Chr. 5,19 נודב rightly. Kedmah, *eastward*, is a singular name, and נו might be misread ק, while ב, מ, are often confused.

(18) 𝔐 וישכנו, 𝔊𝔍 sing., which is shown to be right by the second member of the verse.

𝔐 באכה אשורה must be corrected to באכה שורה *as thou goest to Shur* (1 Sam. 15,7; 27,8, where מעולם is corrupted from מחוילה); a marginal gloss or variant reading of עד שור. The formula is already complete with the word מצרים, as the two passages of Samuel show (*cf.* also 2 Sam. 5,25; Gen. 10,19.30). *From Havilah to Shur which lies before Egypt* concluded the original verse; but R has added על פני כל אחיו נפל, because he remembered Hagar's (and so Ishmael's) Egyptian origin, and saw in אשר על פני מצרים a fulfilment of the oracle ועל פני כל אחיו ישכן: (16,12). 𝔐 נפל is unparalleled. 𝔊 κατῴκησεν, as if שכן (*cf.* 16,12 κατοικήσει); and so 𝔖𝔗^{O} (שרא). This may be right; but נחל *he received a heritage* (Jos. 16,4; *cf.* Num. 18,20) is nearer to נפל.

(21) 𝔐 אשתו, 𝔊 רבקה אשתו, as in the second member.

24 θαι ὕδωρ=ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים (v. 13). The homœoteleuton המים....מים may have caused the omission of the clause; or a reviser may have judged it superfluous.

(44) 𝔐 לבן ארני, 𝔊 τῷ ἑαυτοῦ θεράποντι Ισαακ· καὶ ἐν τούτῳ γνώσομαι ὅτι πεποίηκας ἔλεος τῷ κυρίῳ μου Αβρααμ; probably interpolated from v. 14.

(45) 𝔐 השקיני נא, ࠔ𝔖 + מעט מים מכדך; 𝔍 + *paululum*; from v. 17.

(46) 𝔐 מעליה, 𝔊 ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς (‸ 𝔊^{S}) ἀφ' ἑαυτῆς, which is *conflate* of the two readings על ידה (v. 18) and מעליה.

(47) 𝔐 את, 𝔊 + ἀνάγγειλόν μοι (v. 23).

(48) Neh. 9, 12 is the only other instance of the perf. Hif'il of נחה. *Cf.* v. 27.

(49) 𝔐 על . . . . על, scribal error for אל . . . . אל; *cf.* Ex. 16, 10.

(50) 𝔐 הדבר, as in 41, 32; *cf.* 21, 11; 34, 19. Two MSS and 𝔊𝔄 + הזה needlessly.
𝔐 רע או טוב, ࠔ רע וטוב.

The mention of Bethuel in this verse is clearly not original. The expression *mother's house*, v. 28, and the principal part played by Laban throughout, vv. 29 ff. 55, while Bethuel is not consulted at all (*cf.* v. 59 *their sister*, not *their daughter*), as well as the omission of Bethuel in v. 53, make it probable that Rebekah's father was supposed to be dead in the original form of the story. Josephus makes Rebekah tell the servant so (*Ant.* i, 16, 2); which at least proves that he felt the difficulty.

(55) 𝔐 ימים או עשור, ࠔ ימים או חדש; 𝔖 ܝܪܚ ܝܘܡܬܐ=חדש ימים, a phrase which occurs 29, 14. We therefore read חדש ימים או עשור, *a month or ten days.* So OLSHAUSEN.
𝔐 אחר, some MSS and ࠔ𝔊𝔖𝔍𝔗'𝔄 ואחר; *cf.* 18, 5.

(60) 𝔐 רבקה, 𝔊^{A}𝔖 + אחתם; v. 59.
𝔐 לאלפי רבבה is meaningless. 𝔊 εἰς χιλιάδας μυριάδων (רבבת). We prefer 𝔗^{O} לאלפין ולרבבן=לאלפים ורבבת; so 𝔖. *Cf.* Num. 10, 36; Deut. 33, 17.
𝔐 שנאיו, ࠔ איביו.

(61) KAUTZSCH and SOCIN observe: *V. 61^{a} duldet 61^{b} nicht neben sich.* But . . . ויקח וילך merely states the fulfilment of the bidding קח . . . ולך, v. 51; and 45, 24 is a similar instance of inversion of the order of events. We agree, however, that the death of Abraham was probably mentioned at this point in the original text of J, but omitted by R, who wished to introduce P's relation of the same event afterwards (25, 7 ff.).

(62) 𝔐 ויצחק בא מִבוֹא באר לחי ראי is evidently unsound. ࠔ𝔊 במדבר instead of מבוא, which gives the sense: *Now Isaac had come into the wilderness of Beer Lahai Roi* (16, 14). But *the wilderness* of Beer Lahai Roi is not mentioned elsewhere; and במדבר looks like a conjecture. Comparing 22, 19; 25, 11, we restore ויצחק בא מבא[ר שבע אל] באר לחי ראי *Now Isaac had come from Beersheba — i. e.* after the death of Abraham who resided there, 22, 19 — *to Beer Lahai Roi*, where we find him settled afterwards, 25, 11. As KAUTZSCH-SOCIN remark, there is nowhere any trace of his having separated from his father during the lifetime of the latter. (A transcriber inadvertently passed from the first to the second באר).

(63) 𝔐 לשׂוח, 𝔊 ἀδολεσχῆσαι, *to chat*, as if לשיח (ψ 77, 3. 6); but it was not necessary to go out into the field in order to chat, and v. 65 proves that Isaac was alone. Further, ההלך בשדה there seems parallel to לשוח בשדה here; and 𝔖 actually renders *to walk in the field.* In spite of the שׂ, therefore, we identify this word with Ar. ساح يسيح *to take a walk, to ramble, to stroll*; *cf.* سيّاح, *rambler, pilgrim.* We may even point לשׁוח or לשׁיח, on the supposition that the ἅπ. λεγόμ. was confused with שׂיח. [*Cf.* NÖLDEKE, ZDMG 37, 538].
𝔐 גמלים, ࠔ הגמלים rightly. The ה fell out after ה.

(65) 𝔐 הלזה (37, 19); ࠔ הלז, owing to the following ה.

(67) 𝔐 האהלה שרה אמו is not Hebrew. *Into the tent of Sarah* might be expressed by

24 𝔐 הכנת, but 𝔊 ἡτοίμασας=הכ(י)נות; so 𝔖𝔗^{O}𝔄𝔍. So in v. 44. *Cf.* 41,32; 43,16.25.
𝔐 אדני, ࠔ𝔊+אברהם.

(15) 𝔐 לדבר, ࠔ𝔊+אל לבו (v. 45); 𝔍 *intra se.*

(18) 𝔐 ותשקהו, 𝔊+ἕως ἐπαύσατο πίνων=עד אם כלה לשתת (vv. 14.19).

(19) 𝔐 ותכל להשקתו, ‸ 𝔊. 𝔍 *Cumque ille bibisset*; *cf.* on v. 18.
𝔐 כלו, 𝔊𝔍+כֻּלָּם. So again, v. 22, 𝔊+כל after כלו; *cf.* v. 20.

(21) 𝔐 משתאה, ࠔ משתה, a mere error, which, however, is combined in 𝔖 with the true rendering: ܡܫܬܐ ܘܡܣܬܟܠ, *potabat*(!) *et contemplabatur.* We restore משתעה (Is. 41,10.23), as שעה, *to look at*, is used by 𝔍 (4,4.5), It is the Assyrian *šê'û, šitê'û,* to gaze at, ἀτενίζειν, &c.
𝔐 מחריש, ࠔ𝔊𝔖 ומחריש; but the term is an old gloss on the obscure, because corrupt, משתאה, as if it were from שאה=שמם.
Verses 22-25 appear thus in 𝔐: [22]ויהי כאשר כלו הגמלים לשתת ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם: [23]ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך מקום לנו ללין: [24]ותאמר אליו בת בתואל אנכי בן מלכה אשר ילדה לנחור: [25]ותאמר אליו גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון: It is not, however, likely that the man gave Rebekah the valuable presents *before* he had inquired her parentage; and the reverse is expressly stated, v. 47.

(22) 𝔐 משקלו, ࠔ+וישם על אפה, *and put it on her nose*; an addition which is necessary to the sense; *cf.* v. 47. Further, וישם is implied by על ידיה; *cf.* 𝔄. The Versions here and in vv. 30.47 take נזם as *ear-ring* (35,4); but the addition על אפה, v. 47, shows that it here means *nose-ring.*

(23) 𝔐 ויאמר, 𝔊=וישאל אתה ויאמר; which is perhaps original, but perhaps merely harmonistic with v. 47.
𝔐 ללין; but ללון, v. 25, and always elsewhere (Jud. 19,10.15; 20,4; Jer. 14,8). ࠔ ללין in both verses.

(26) 𝔐 ויקד, 𝔊 καὶ εὐδοκήσας (=וירץ); so again, v. 48.

(27) כי אם, so 𝔖 correctly. 𝔐 אנכי.
𝔐 אַחַי, plur.; but 𝔊𝔗^{O}𝔖𝔍𝔄 אָחִי, sing., as in v. 48. On the other hand, in v. 55 𝔊𝔖𝔍 have plur.

(29) Verses 29.30 are in disorder. We adopt ILGEN's re-arrangement, with KAUTZSCH-SOCIN. 𝔐 reads: [29]ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין: [30]ויהי כראת [כראותו ࠔ] את הנזם ואת הצמדים על ידי אחתו וכשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר כה דבר אלי האיש ויבא אל האיש והנה עמד על הגמלים על העין:

(31) 𝔐 ויאמר, 𝔊𝔖𝔍+לו.

(32) 𝔐 ויבא; 𝔍 *et introduxit*=וַיָּבֵא, which MICHAELIS, OLSHAUSEN, KAUTZSCH-SOCIN prefer. But the change of subject is common, and את האיש would have been more natural after the causative stem.

(33) 𝔐 וַיּוּשַׂם, *i. e.* Q^{e}rê וַיּוּשַׂם as a passive; so ࠔ. The K^{e}thîb וַיִּישֶׂם recurs 50,26 without a Q^{e}rê, where also ࠔ ויושם. We think the י was repeated by mistake, as in 8,12 וייחל; and we read וַיָּשֶׂם=𝔊 καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς (לפניהם).
For the second ויאמר of 𝔐, ࠔ𝔊𝔖 read the plural.

(35) 𝔐 connects מאד with ברך, which is contrary to usage. We transpose with 𝔖; *cf.* 26,13; 27,33.

(36) 𝔐 בן, 𝔊 υἱὸν ἕνα=בן אחד; the following אחרי having been misread; *cf.* the reverse error, 22,13.
𝔐 זִקְנָתָהּ, ࠔ𝔊 זקנתו, pointing זִקְנָתוֹ.

(38) 𝔐 אם לא, ࠔ כי אם לא=𝔊 ἀλλ' ἤ. The לא is a scribal error, having grown out of dittography of the following אל. We restore כי אם.
𝔐 לבני, 𝔊𝔖+משם (v. 7).

(40) 𝔐 יהוה, 𝔊^{A}+ὁ θεός (‸ 𝔊^{S}); an obvious interpolation; *cf.* v. 42. The same is true of αὐτός (=הוא), which was necessary in v. 7, but not here, though 𝔖 has it too.

(43) 𝔐 המים, 𝔊+καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως ἐξελεύσονται ὑδρεύσασ-

23 business. So ࠔ𝔗^{O}𝔖𝔍, and 𝔄 who paraphrases *Don't mention price, my lord!* The order of words is not decisive for לֹא rather than לֻא (=לוּ), for it is the same here as in vv. 14.15, where we must restore לאמר: לוּ אדני שמ'; see on v. 5. Further, 𝔊 has παρ' ἐμοὶ γενοῦ, κύριε, καὶ ἄκουσόν μου=לי אדני ושמעני, which supports the reading לוּ (𝔊 having misread it לִי; *cf.* v. 13). We therefore point לֻא (*cf.* 2 Sam. 18,12) with HITZIG, and render: *Would my lord listen to me!*

(13) 𝔐 העם, 𝔊𝔖 prefix כל.

𝔐 אך אם אתה לו שמעני, which is usually explained as an instance of *anacoluthon*: *If only thou — pray listen to me!* This, however, is without parallel in the book. ࠔ reads לי instead of לו; so 𝔊 ἐπειδὴ πρὸς ἐμοῦ εἶ, ἄκουσόν μου *Since thou art on my side, listen to me!* a consecutive but improbable sense; *cf.* 𝔗^{O} ברם אם את עֲבֵד־לִי־טֵיבוּ *But if thou art about to do me a kindness.* We might restore אך אם נֵאתָּה לי שמעני *Well, if thou consentest, listen to me!* (34,15.22.23); *cf.* HITZIG and 𝔖 ܐܢ ܨܒܐ ܐܢܬ ܫܡܥܝܢܝ *If thou be willing, hear me!* ; or, as Abraham asked that Ephron would *give* the field (v. 9), and Ephron had thrice said that he would *give* it (v. 11), we may suppose that Abraham repeats Ephron's emphatic expression: אך אם נתתה לי שמעני, *Only, if thou have given it me, listen* &c. Possibly also לו . . . אם=אלו (Esth. 7,4; Eccl. 6,6): *If thou* (emphatic) *wouldst but hear me!* We prefer the second emendation, נתתה for אתה.

𝔐 נתתי, ‸ 𝔊. In this and the next verse 𝔊's MS was defective.

𝔐 ואקברה, 𝔊 καὶ θάψον=וקברה.

(14) 𝔐 לאמר לו:, ࠔ לאמר: לא=𝔊 λέγων, Οὐχί; see on v. 5.

(15) 𝔐 ארץ ארבע. ארץ (‸ 𝔊) may have grown out of dittography of ארבע, or be a marginal gloss, as everywhere else in the chapter the term used is שדה. It is *the price*, not the land, that Ephron affects to make nothing of. (Did the name קרית ארבע suggest the number ארבע, as אליעזר = 318 suggested the number of Abram's young men in 14,14?).

(17) 𝔐 אשר בַּמכפלה *which was in Ha-Machpelah.* The expression proves that Ha-Machpelah was a local name. 𝔊 ὃς ἦν ἐν τῷ διπλῷ σπηλαίῳ *which was in the double cave*; an instance of servile consistency at the cost of sense.

𝔐 לפני, ࠔ על פני (v. 19). 𝔊 κατὰ πρόσωπον *bis.*

24 (3) 𝔐 לבני, 𝔊+ליצחק (v. 4). So again, v. 7.

(4) 𝔐 כי, ࠔ כי אם; so fifteen Heb. MSS.

𝔐 תלך, 𝔊+καὶ εἰς τὴν φυλήν μου=ואל משפחתי; probably only an alternative rendering of ואל מולדתי, or else a gloss upon it.

𝔐 ליצחק, 𝔊+ἐκεῖθεν=משם (v. 5); so 𝔍.

(7) 𝔐 השמים, 𝔊+καὶ ὁ θεὸς τῆς γῆς=ואלהי הארץ, as in v. 3. The phrase is probably a gloss in both places. *Cf.* Ezr. 5,11.12; Neh. 1,4.

𝔐 ואשר דבר, 𝔊𝔍 ‸ ו which may be dittography of preceding י.

𝔐 לזרעך אתן את הארץ הזאת, 𝔊 σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου; *cf.* 13,15. Other Versions as 𝔐; *cf.* 12,7.

(8) 𝔐 אחריך, 𝔊+εἰς τὴν γῆν ταύτην=אל הארץ הזאת (v. 5).

𝔐 לא תשֵב, ࠔ לא תשיב. *Cf.* on 19,17.

(10) 𝔐 וילך וכל can hardly be right. The slave did not take *all* his master's valuables with him; and וילך recurs immediately. 𝔊 καὶ ἀπὸ πάντων, omitting וילך and reading ומכל. We think ויקח מכל was purposely altered; but *cf.* 14,11.12 for a similar repetition. 𝔖𝔍 וילך ומכל.

(11) 𝔐 ויברך, 𝔊 καὶ ἐκοίμησεν=וירבֶּץ (*cf.* 49,8); their text being defaced here.

𝔐 אל, ࠔ𝔖𝔄 על. 𝔊 παρὰ=אצל (1 Sam. 20,19)?

(14) 𝔐 הנערָ, Q^{e}rê ࠔ הנערה, and so throughout (vv. 16.28.55). The K^{e}thîb is an instance of *defective writing*, analogous to קראן, and not an archaism.

𝔐 אשקה, 𝔊+ἕως ἂν παύσωνται πίνουσαι=עד אם כלו לשתת (v. 19).

22 least be complete in sense, as EWALD perceived when he supplied *let us praise him!* though indeed there is nothing proverbial about such a saying as that. *In the mountain* (*i. e.* when perplexity is at its height; *cf.* Zech. 4,7; Matth. 21,21) *JHVH will choose* (or *provide*), would at least meet this requirement; *cf.* 𝔊 ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη, 𝔖 ܒܛܘܪܐ ܗܢܐ ܡܪܝܐ ܢܚܙܐ *In this mountain the Lord will see*, 𝔍 *In monte Dominus videbit*; all pointing בָּהָר, and the two latter יֵרָאֶה. In view, however, of the not infrequent confusion of ב and ל (10,20; 23,10.18) we emend לְהַר and render: *As the mountain where JHVH appears is called at the present day*; a statement of R explaining the obscure המריה (v. 2) by the phrase יהוה יראה (as though מריה were contracted from מַרְאֵה יָהּ=מַרְאִיָּה *appearance of Jah*).

Otherwise, the expression מַרְאֶה בָּהָר (Ex. 25,40) might account for the origin of a proverb *In the mountain JHVH shows* (*His will*, or the like; pointing יַרְאֶה).

(16) 𝔐 יחידך, ࠌ𝔊𝔖𝔍 + ממני (v. 12), which is necessary to complete the sense. ‸ 𝔗𝔄. The כי (‸ 𝔖) of v. 17ᵃ is perhaps a relic of it (=ני).

(17) 𝔐 וירש, *i. e.* ויירש as ࠌ.

𝔐 שער, 𝔊 τὰς πόλεις=𝔗^{O}𝔗^{J} קִרְוֵי=ערי *cities*; 𝔖 ܐܬܪܘܬܐ *countries.* But *cf.* 24,60, where also 𝔖 has *countries.*

(19) 𝔐 יחדו, ‸ 𝔊. *Cf.* vv. 6.8.

(20) 𝔐 אחרי, ࠌ אחר as v. 1; 15,1.

(23) 𝔐 ילד, ࠌ הוליד.

(24) 𝔐 ופילגשו ושמה. Ew. § 344ᵇ accounts for the construction of ותלד, but not for the awkward and unusual ושמה. We restore ופילגש לו *and he had a subwife.* But perhaps we should correct שמה, the ו being dittography of the preceding ו: *And his subwife — her name was Reumah — she bare* &c.

23 (1) 𝔐 ויהיו חיי שרה is unusual; we should expect ויהיו שני חיי שרה; *cf.* 25,7; 47,9.28. 𝔊 omits the redundant שני חיי שרה at the end of the verse. We regard this as a marginal correction of חיי שרה.

𝔐 בקרית ארבע, ࠌ בקרית הארבע אל עמק. The strange addition אל עמק *by the Dale* (=𝔊 ἥ ἐστιν ἐν τῷ κοιλώματι) is an old gloss (*cf.* 37,14), which must be corrected after Jos. 15,13 (=אבי ענק).

𝔐 ולבכתה. The כ' זעירא indicates that the letter was wanting in the archetype of 𝔐. See 2,4. 𝔗𝔖𝔄 have the root בכה.

(3) 𝔐 וידבר, 𝔊 + Αβρααμ; *cf.* v. 16.

(4) 𝔐 מתי, ࠌ rightly את מתי; *cf.* vv. 6.8. The masc. מת is used of either sex, like the Arabic قَتِيل.

(5) 𝔐 לאמר לו:, so again v. 15. But לאמר occurs 77 times besides in Genesis, and always without any such superfluous addition (*cf.* vv. 3.8.10.13); as appears to be true of the OT generally, except Lev. 11,1.

The לו (ࠌ לא, 𝔊 μή; *cf.* ψ 100,3) is part of the reply. The question whether we should read and point לֹא (*Nay!=Not so!* politely deprecating his self-depreciation); or לוּ (=לְא, לוא, *would that* . . .) is more difficult to decide. Upon the whole, לוּ seems best (*cf.* v. 13 where לא שמעני would destroy the sense). 𝔊 did not understand the peculiar and apparently unique construction of לוּ *c. imperat.* (*cf.* 17,18; 30,34). 𝔗^{O}𝔄 and virtually 𝔖 agree with 𝔐 (so again v. 14); but 𝔍 *dicentes; Audi nos, Domine!* correctly.

(6) כי, so 𝔊; ‸ 𝔐 (after ך). So EGLI. 𝔐 מקבר מתך, 𝔊 + ἐκεῖ=שמה (v. 13). So 𝔄.

(8) 𝔐 אתם, 𝔊 + Αβρααμ.

𝔐 בן צחר, ࠌ + החתי, a gloss.

(10) 𝔐 לכל, but v. 18 בכל. 𝔊 καὶ πάντων (so 𝔖𝔄) in both places, not understanding the idiom.

(11) 𝔐 לא אדני שמעני, *Nay, my lord, listen to me!* He waives all idea of payment, and offers field and cave as a present — the usual Oriental *façon de parler* in doing

21 might not have suggested more than one possible connection for a name like Beersheba (*cf.* vv. 6.9, where E has apparently done so in the case of *Isaac*).

(29) 𝔐 הנה *here* again calls attention to the fact that the name of Beersheba is to be accounted for (v. 23). The Versions take it as a demonstrative pronoun.

𝔐 כבשות, ш הכבשות is right (so also in v. 30). This looks like an error due to dictation, the second guttural being indistinctly heard after the first.

𝔐 לבדנה, ш לבדהן as in v. 28.

(30) 𝔐 ויאמר, ш𝔊 + אברהם.

(33) 𝔐 ויטע, ш𝔊𝔖𝔍 + אברהם.

𝔐 עולם, ш העולם needlessly in a proper name. *El Olam* must have been the god of the old sanctuary of Beersheba. *Cf.* the *Old Bel* of the Babylonians, and the Greek Κρόνος.

22 (1) 𝔐 אברהם. Two MSS, 𝔊𝔍 repeat, as in v. 11. *Cf.* 46,2.

(2) 𝔐 יחידך, 𝔊 τὸν ἀγαπητόν; so again vv. 12.16. Perhaps confusion with ידידך; see Jud. 11,34; Jer. 6,26; ψ 60,7.

𝔐 אל ארץ הַמֹּרִיָּה. 𝔊 εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλήν=אל ארץ המר(ו)ם; see on 12,6. ш אל ארץ המוראה (*cf.* ш מורא for מורה, 12,6), which the Samaritan Version renders לארע חזיתה *into the land of Vision*; so 𝔍 *in terram visionis*, connecting המריה with ראה (*cf.* vv. 8.14). 𝔗^{O} לארעא פולחנא and 𝔄 الى بلد العبادة, *into the land of worship* or *service*, connect it with ירא *to fear*; apparently reading המרה (מוֹרָה = מוֹרָא, ψ 9,20). 𝔗^{J} has לטור מוריה, meaning the Temple Mount, called by the Chronicler הר המוריה (2 Chr. 3,1; *cf.* Jos. *Ant.* i, 13, 1.2); the only recurrence of המריה in OT. 𝔖 ܠܐܪܥܐ ܕܐܡܘܪܝܐ *into the land of the Amorites*, as if reading האמרי (*cf.* 21,34). In any case, יה— cannot be the Divine name יָהּ, which is never found in local names; and as a gentilic מרי, מריה, is unknown, it is tempting to agree with BLEEK that the original reading was אל ארץ המֹרֶה (12,6; Jud. 7,1); which was afterwards intentionally altered in order to dissociate the story from the Samaritan Temple. But, upon the whole, we prefer the reading, or conjecture, of 𝔖, in spite of the obvious allusive references to the etymology of המריה in vv. 8.14.

(3) 𝔐 את שני נעריו *his two young men*; 𝔊 δύο παῖδας, because of 14,14.24. 𝔊 makes the ass fem. (so also in v. 5); *cf.* 1 K. 13,13.

(7) 𝔐 ויאמר .... ויאמר. We should have expected לאמר in the second place; but *cf.* 46,2. 𝔊 has λέγων (=לאמר) for the third ויאמר.

(8) 𝔐 השה, ш𝔊 שה.

(10) 𝔐 וַיִּקַּח, 𝔊 λαβεῖν=וְיִקַּח wrongly.

(11) 𝔐 יהוה; 𝔖 אלהים in the Urmia edition, but 𝔖^{BM} ܡܪܝܐ = יהוה.

(12) 𝔐 אל scribal error for על (*cf.* 37,22 בו). ш על; so 𝔊𝔖𝔍.

(13) 𝔐 אחר *behind*, 𝔍 *post tergum*; but this sense would require אחריו. Besides, when one *looks up*, one does not see what is *behind* but what is *before* one. Many MSS, ш𝔊𝔖𝔗^{J} rightly אחד. 𝔗^{O} embodies both readings (בתר אלין *after these things* —דכרא חדא *a ram*). Possibly אָחֻז; a variant of נאחז from the margin (or *vice versa*).

𝔐 נֶאֱחַז perf.; 𝔊𝔖𝔗^{O}𝔄𝔍 imply נֶאֱחָז part., which is preferable after הנה.

𝔐 לעלה, ш עלה (2 K. 3,27).

𝔐 בנו, 𝔊 prefixes יצחק.

(14) The designation יהוה יראה *JHVH chooses* (*it*), lit. *looks* (*it*) *out* (*cf.* 1 Sam. 16,1.17) is to be understood in the light of Deut. 12,13.14, where ראה and בחר are both used with reference to the site of the Temple. *Cf.* also v. 8, and 41,33. The phrase certainly appears to be intended as a resolution of המריה (v. 2).

𝔐 אשר יאמר היום בְּהַר יהוה יֵרָאֶה. KAUTZSCH-SOCIN render: *daher man noch heute zu sagen pflegt: auf dem Berge, wo Jahwe erscheint.* But how could *On the mountain where JHVH appears* be a popular saying? A popular saying must at

21 (2) 𝔐 אשר דבר אתו; so 𝔗^{O}. But 𝔊 καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ = כאשר דבר אִתּוֹ. Two Heb. MSS have כאשר, and 𝔖 has ܥܡܗ = אִתּוֹ.

(7) 𝔐 ילדתי, ࠔ𝔖 + לו; *cf.* v. 2.

𝔐 לזקניו, 𝔊 ἐν τῷ γήρει μου (ב for ל; *cf.* 10,20). But see v. 2; 24,36.

(8) 𝔐 יצחק, ࠔ𝔊 + בנו.

(9) 𝔐 מצחק, 𝔊 + μετὰ Ισαακ τοῦ υἱοῦ ἑαυτῆς = את יצחק בנה (*cf.* 26,8); so 𝔍. The omission obscures the play on the name, which is obviously implied by the use of the term מצחק.

(10) 𝔐 גרש, ࠔ + את, as symmetry requires.

(11) 𝔐 בנו, 𝔊 + Ισμαηλ (a gloss).

(13) 𝔐 האמה לגוי, ࠔ האמה הזאת לגוי גדול. 𝔖𝔍 also read גדול; *cf.* v. 18.

(14) 𝔐 שם על שכמה ואת הילד, dislocated Hebrew, which is not much improved by reading וישם (*cf.* 22,6) with 𝔊𝔖. Restoring ואת הילד to its original place before שם, we get a natural antithesis as in 15,10: *Abraham having taken bread and a skin of water, handed them to Hagar; but the child he put on her back, and so dismissed her.* As according to P Ishmael was over fourteen at this time (17,25), a reviser modified the text here; but vv. 15.18 show that Hagar carried her son.

(16) After the second מנגד 𝔊 + μακρόθεν = הרחק, as in the first clause. 𝔐 ותשא את קלה ותבך, but 𝔊 ἀναβοήσαν δὲ τὸ παιδίον ἔκλαυσεν = וישא [הילד] את קלה ויבך, rightly; *cf.* v. 17. Altered in 𝔐 for the same reason as v. 14; or perhaps rather because the suffix in קלה was misunderstood.

(17) 𝔐 הנער, 𝔊 + ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἦν = באשר הוא שם; see end of verse.

𝔐 אל קול, some MSS and ࠔ את קול. The words וישמע אל', שמע אל', obviously refer to the name ישמעאל, which is conspicuous by its absence at the end of the verse.

𝔐 באשר הוא שם, if understood of the child's position, seems superfluous; unless we suppose an allusion in the unabridged story to the origin of the well Beersheba. The meaning would then have been that just where Ishmael lay, the spring burst forth (*cf.* vv. 14.19); though this miraculous feature has disappeared from the existing narrative. Otherwise, we might point שֻׂם *positus* (*cf.* Num. 24,21; 2 Sam. 13,32), or read הוּשָׂם *positus est*, which would agree with the idea of the child's tender age and feebleness. On the other hand, באשר הוא שם gains in force if we render *in the place where He* (*i. e.* God) *is*. *Cf.* ψ 18,6.

(19) מים, 𝔊 + ζῶντος = חיים; an original touch (26,19).

(20) 𝔐 וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת; for the construction, *cf.* 4,2. KAUTZSCH and SOCIN render *und wurde ein Schütz, ein Bogenschütz*; suggesting that קַשָּׁת *archer* is an old gloss on the unusual רבה. But 𝔊 ἐγένετο δὲ τοξότης suggests קֶשֶׁת *bow* (*cf.* τοξότης in Am. 2,15; 1 Chr. 10,3; 2 Chr. 14,8; 17,17); and as רבה is really unsupported in the sense of *shooting*, and is easily confused with רמה, we restore רֹמֵה קֶשֶׁת: (*cf.* Jer. 4,29; ψ 78,9). 𝔗^{O} has רָבֵי קַשְׁתָּא. *Cf.* 𝔖 *and he was learning the bow.*

(22) 𝔐 ויאמר, corrupted from ויבא, which is necessary to the sense.

𝔐 אבימלך, 𝔊 + καὶ Οχοζαθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ = ואחזת מרעהו (26,26). So again v. 32.

(23) השבעת לי הנה *swear to me here!* The הנה is emphatic, and calls attention to the name of the place Beersheba. So probably in v. 30. ^ 𝔊 in both places, but 𝔖𝔗^{O}𝔄 support 𝔐.

(25) 𝔐 וְהוֹכִחַ must be corrected to וַיּוֹכַח; *cf.* ࠔ ויוכיח, and note on 15,6.

𝔐 באר, 𝔊 *plur.* because of 26,18.

(28) The unheralded expression *the seven ewe lambs of the flock*, which is hardly intelligible in the present context (hence ࠔ צאן; so 𝔊), and the allusion to the name Beersheba in the number *seven* (*cf.* v. 23), indicate another source. The former is perhaps the stronger evidence; there seems no reason why the same writer

20 εἰπεῖν ὅτι Γυνή μού ἐστιν, μή ποτε ἀποκτείνωσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως δι' αὐτήν=כי ירא לאמר אשתי היא פן יהרגֻהו אנשי העיר עליה; *cf.* v. 11. Moreover, the abrupt introduction suggests that the story is already so well known to the reader that details, otherwise necessary, may be omitted. In the parallel account just quoted, we read: *The men of the place asked about his wife, and he said: She is my sister*; a much more natural mode of introducing the incident for the first time. 12,11 ff. has an even fuller explanatory preface. The present narrative can hardly be independent of those. It has, at least, been revised in view of them.

(3) 𝔐 על, ࠌ+אודת (21,11.25).

(4) 𝔐 ארני, so ࠌ; but some MSS יהוה.

𝔐 הגוי גם צדיק תהרג. So Versions, 𝔊 merely adding ἀγνοοῦν to explain δίκαιον, and 𝔄 substituting *man* for *nation*. The peculiar גוי, however, perhaps originated in dittography of גם. Abimelech himself is threatened, not his people; and הגם צדיק תהרג is a suitable remonstrance on his part. *Cf.* 18,23. Had the meaning been general, we should have expected הַדּוֹר (ψ 14,5).

(5) 𝔐 והיא גם הִוא *and she — she, too, = and she herself, too.* The היא is interesting as showing that the scribes were not quite certain about the supposed archaism הוא=היא, about which Comparative Philology makes us altogether skeptical. *Cf.* 38,25. 𝔗ᴼ והיא גם היא, but 𝔖 ܘܐܦ ܗܝ=וגם היא, omitting היא (so 𝔊𝔍); ࠌ והיא גם, omitting הִוא. Possibly היא is a gloss on הִוא.

(8) 𝔐 האנשים, ࠌ𝔊𝔍 prefix כל.

(9) 𝔐 מה עשית, so 𝔗ᴼ𝔍; 𝔊 τί τοῦτο ἐποίησας=מה זאת עש' (12,18; 26,10); so 𝔄. But 𝔖 ܡܢܐ ܚܛܝܬ ܠܟ *what have I done to thee*? which agrees better with the sequel.

𝔐 חטאתי, 𝔊𝔍 חטאנו.

(10) 𝔐 מה ראית; so all Versions. *What hadst thou in view? what was thy object? Cf.* the use of راى (DILLM.). But ראה is certainly not usual in this sense, and מה יראת *what wast thou afraid of?* is more suitable (26,7). *Cf.* v. 11.

(11) 𝔐 כי אמרתי, ࠌ כי יראתי כי אמ' *I was afraid, for I thought.*

(12) 𝔐 אמנה; Jos. 7,20 only. ࠌ האמנם (four MSS אמנם). Confusion of ם with ה.

(13) 𝔐 התעו, ࠌ התעה. But for plur. *cf.* 35,7 (also E).

מבית אבי, ࠌ+ומארץ מולדתי (12,1).

(14) 𝔐 צאן, ࠌ אלף כסף וצאן; so 𝔊. Erroneous inference from v. 16.

(16) *But to Sarah he said: See, I give thy brother a thousand (shekels) of silver! There thou hast a blind* (lit. *an eye-cover*) *for all about thee!* Her credit with her household, which had been injured by her forcible abduction, would be restored, and the malicious taunts (*cf.* 16,4) or gossip of men and maids would be checked, when they saw how dearly the unintentional insult had been atoned for. We point הִוא (=היא) instead of הוא; but it is not necessary to read with ࠌ𝔊 ולכל for 𝔐 לכל.

𝔐 וְאֵת־כֹּל וְנֹכָחַת׃ is corrupt. 𝔊 καὶ πάντα ἀλήθευσον=ואת כל הֹּכָחִי׃, the term הוכיח being taken as synonymous with צדק in the special sense of *speaking the truth* (Job 33,12; Is. 41,26), which is ingenious but hardly right, the idea of rebuke to Sarah under cover of an apology being against the context. We correct וְאַתְּ כַּלִּי תֹכָחֹת׃ *and for thy part, have done with complaints!* say no more about thy wrongs; be satisfied with this reparation!

All the Versions treat ונכחת as 2 fem. sing.; but another possible correction would be וּתְכַל תכחת׃ *that it* (*i. e.* the כסות עינ') *may put an end to reproaches!* For כלה, *cf.* Num. 17,25.

(17) 𝔐 וַיֵּלֵדוּ׃. The original sound was probably וִילָדָו *and his children* (BREDENKAMP). V. 18 is an obvious gloss, which does not well agree with the implications of the previous narrative (*e. g.* v. 7).

(18) 𝔐 יהוה, ࠌ אלהים.

19 (18) 𝔐 אדֹנָי with note קדש; 𝔊 Κύριε. But how can this be right, after אליהם *to them*? (*cf.* also v. 2). Only on the understanding that JHVH who *sent* them (v. 13) was somehow present with (or *in*) them. Hence the sing. in vv. 19.21 f. See note on v. 1. Otherwise, we must suppose that the compiler has joined portions of different accounts so carelessly as to violate sense. (𝔖 ܡܪ̈ܝ *my lords*, as in v. 2).

(19) The pointing תַּדְבָּקַנִי is wrong; it should be Hif'il, as in 31,23. The construction and meaning of Qal are different; see 2,24; 34,3; Deut. 28,60.

(20) 𝔊 + ἕνεκεν σοῦ = בגללך (12,13)! a striking instance of the ineptitude of some glosses.

(21) 𝔊 ἐθαύμασα = נִשְׂאֵתִי (*cf.* Is. 17,12).
𝔐ࠔ לדבר, *cf.* 17,20 (P). 𝔊 ἐπὶ τῷ ῥήματι = על הדבר.

(22) 𝔐(𝔗^{O}𝔖) העיר; 𝔊𝔍 + ההיא.
𝔐 צוער, ࠔ צער; *cf.* v. 23 צערה. 𝔊 Σηγωρ; but 13,10 Ζογορα. See LAGARDE, *Übersicht* 54 f.

(23) 𝔐 יצא, ࠔ יצאה rightly; *cf.* 15,17.

(26) There is a play on לוט, נמלט, in vv. 17.19.20.22, as though לוט = *Escaped One*. Perhaps we should read: ולוט נמלט ותבט אשתו וגו'.

(27) וילך has fallen out after בבקר (*cf.* v. 2); ... וישכם אל could not be a *constructio praegnans* implying the same idea.

(28) 𝔐 על כל פני ארץ הככר is suspicious. We find הככר and ככר הירדן, but never ארץ הככר. We restore על פני כל הככר; *cf.* ࠔ על פני כל הארץ הככר (a *conflate* reading, earlier than 𝔐?) = 𝔊 ἐπὶ πρόσωπον [πάσης; so 𝔊^{B}] τῆς γῆς τῆς περιχώρου, so 𝔖. The ארץ or הארץ is an accidental anticipation of the following הארץ.

(29) For the first אלהים of 𝔐, 𝔊 reads Κύριον = יהוה.
𝔐 את ערי, 𝔊 πάσας τὰς πόλεις = את כל ערי.
𝔐 בהפך, ࠔ בהפכו, 𝔊 + Κύριον (𝔊^{B} Κύριον τὸν θεόν = יהוה אלהים).

(30) 𝔊 + μετ' αὐτοῦ = עמו at end. So ࠔ𝔍.

(31) 𝔐 עלינו, a scribal error for אלינו = 𝔊 πρὸς ἡμάς; so 𝔄𝔍.

(32) 𝔐 לכה, a scribal error for לכי, which ࠔ has, but which does not recur in Gen. *Cf.* 1 K. 1,12.

(33) 𝔐 בלילה הוא recurs 30,16; 32,23; 1 Sam. 19,10; but it is very doubtful Hebrew, and is naturally noted סבירין ההוא. The three-ה's coming together is quite enough to account for the omission of one of them. Otherwise, the apparent anomaly might be due to abridged writing בליל' ההוא, or even to the use of the now rare ליל (Is. 16,3). Read ההוא with ࠔ; *cf.* v. 35.

(34) 𝔐 אבי. Read אבינו with 𝔊.

(35) 𝔐 ותקם, so 𝔗^{O}𝔄ࠔ; but 𝔊 καὶ εἰσελθοῦσα = ותבא (v. 33); so 𝔖𝔍.
We read ותקם ותבא, which is livelier than 𝔊, and more correct than 𝔐.
𝔐 עמו, three MSS and 𝔊 את אביה, as in v. 33.

(37) 𝔐 שמו, ࠔ את שמו (so in v. 38 also).
𝔐 מואב, 𝔊 + λέγουσα ἐκ τοῦ πατρός μου = לאמר מֵאָבִי; after which הוא must have fallen out before the following הוא (*cf.* 20,5 for repeated הוא).
𝔐ࠔ עד היום; so v. 38; 35,20. But 𝔊 ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας = the usual עד היום הזה (26,33; 32,33; 47,26; 48,15). So 𝔗^{O}.

(38) 𝔐 ותקרא שמו בן עמי, 𝔊 καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Αμμαν, ὁ υἱὸς τοῦ γένους μου. This portion of the Heb. text appears to have suffered considerably. We restore ותקרא שמו עמון לאמר בן עמי הוא, according to the context and general analogy. בן עמי obviously explains the national name עמון (Assyrian of 8th cent. *Ammâna*; *cf.* 𝔊); which cannot therefore have been omitted in the original text, especially as it is parallel to מואב, v. 37.

20 (2) This verse has an air of abridgment. We feel that some such link of connection is wanting between 2^{a} and 2^{b} as is supplied by 𝔊 (from 26,7^{b}): ἐφοβήθη γὰρ

19 *Angel before thee ... my Name is in him*; Ex. 33,14 *My Face shall go with thee*; Is. 63,9 *the Angel of His Face*). This explains why מלאכי יהוה is never found. It also helps us to understand the point of view of Gen. 18.19. We may render מלאך by *Angel*; but in the older scriptures we have to think, not so much of spiritual beings existing independently of the particular occasion, as of special manifestations of Deity. The corresponding formula of E, מלאך האלהים (Ex. 14,19; *cf.* Jud. 13,6; 2 Sam. 14,17.20) is similarly used to imply the particular mode of Divine self-manifestation. Accordingly, in 48,15.16 we find האלהים and המלאך as convertible terms (*cf.* Hos. 12,4.5 with 32,25.31). [*Cf.* CHEYNE's and SOCIN's notes on the English translation of Is. 63,9 and Hos. 12,5].

(3) 𝔐ࠔ אפה, so 𝔄𝔍; but 𝔊 + αὐτοῖς=להם, so 𝔖𝔗^{O}.

(5) 𝔐 לו, ࠔ אליו=𝔊 πρὸς αὐτόν.

(6) The פתח, which 𝔊^{A} omits, is the forecourt (𝔊^{C} πρὸς τὸ πρόθυρον).
𝔐 סגר, so 𝔊𝔖^{W}𝔗^{O}𝔄𝔍; but ࠔ סגרו; and so 𝔖^{BM}.

(8) 𝔐 הָאֵל, with note סבירין האלה; ࠔ האלה. So again, v. 25; 26,3. The supposed archaism is merely an unusual instance of *scriptio defectiva*; we therefore point הָאֵלֶ. Perhaps 𝔐's archetype had האל'.
כי על כן *because*, (viz.) *for this reason; because — upon this account*; or simply *because then=inasmuch as, considering that, since*. This passage well illustrates the idiom. It would have been fatuous to urge that the men had entered his house to escape molestation, which is the meaning of AV. But it was a very strong argument to say: Let them alone *inasmuch as they are guests*; in other words: Do not violate the sacred laws of hospitality.
𝔐 בצל קרתי, here only. 𝔊𝔖 pointed קֹרֹתַי *my rafters* (Cant. 1,17); but 𝔗^{O}𝔄𝔍 as 𝔐.

(9) הלאה (ࠔ גשה) גש, *Go further off!* (Is. 18,2; 49,20); or *Stand back there!* 𝔊 ἀπόστα ἐκεῖ.

(10) 𝔐 ידם; so 𝔍; but 𝔗^{O}𝔖𝔄 *their hands* (=𝔊 τὰς χεῖρας). .
𝔐 הדלת, so 𝔗^{O}𝔖𝔄𝔍; but 𝔊 τὴν θύραν τοῦ οἴκου=דלת הבית.

(11) 𝔐 הפתח should be הדלת (=𝔊 τὴν θύραν). The people were already in the פתח or πρόθυρον, and wanted to break down the דלת (v. 9).

(12) The reading of 𝔐 חתן ובניך ובנתיך is attested by 𝔗^{O}𝔄𝔍. 𝔖𝔗' alter the ungrammatical חתן to חתניך; *cf.* 𝔊 γαμβροὶ ἢ υἱοὶ ἢ θυγατέρες. חתן may have originated in a marginal gloss by some one who recollected that no sons of Lot had been mentioned hitherto, and wished to correct בניך in accordance with the sequel (vv. 14-16); *cf.* ࠔ and some Heb. MSS חתן בניך ובנתיך, a reading which even more clearly indicates the intrusive character of חתן. The question itself implies that *the Men* did not know the particulars about Lot's family. Although, therefore, ובניך might have originated in dittography of ובנותיך, we read בניך ובנתיך.
𝔐 המקום, ࠔ𝔊 + הזה (v. 13).

(13) 𝔐 לשחתה, so 𝔊 ἐκτρίψαι αὐτήν. As the singular suffix can only refer to המקום הזה, we might point לשחתה=לשחתו; but the sense demands לשחתם after צעקתם; so 𝔍 *ut perdamus illos*.

(14) לקחי בנתיו=*who were to wed his daughters*; *cf.* 27,46. So 𝔍 *qui accepturi erant filias ejus*. 𝔊 wrongly τοὺς εἰληφότας; it is against the spirit of the story to suppose that any persons of Lot's own blood were left to perish in Sodom, as his married daughters were on this interpretation.
𝔐 קומו צאו. The dagesh in צ bars the reading קומו וצאו, which we find in 𝔊𝔄.

(15) הנמצאות includes his wife as well as his daughters. 𝔊 + καὶ ἔξελθε=וצא.

(17) 𝔐ࠔ ויאמר, so 𝔗^{O}; but 𝔊 καὶ εἶπαν, and so 𝔖𝔍 (𝔄 dual). *Cf.* 18,9.10, and v. 18 אליהם.
𝔐ࠔ המלט, 𝔊 σώζων σῶζε=המלט המלט (1 Sam. 27,1).
𝔐ࠔ תביט. The unusual י may be only a *mater lectionis* (תַּבֵּט=תַּבִּיט).

18 (15) 𝔐 ויאמר לא, 𝔊 καὶ εἶπεν αὐτῇ Οὐχί=ויאמר לה לא; *cf.* ࠌ ויאמר לה, where לא has evidently fallen out.

(16) 𝔐 סדם, 𝔊 + καὶ Γομόρρας, v. 20; 19,28. Abraham, however, intercedes for Sodom only (vv. 24.26), the place where Lot was living; and Gomorrah is not named again until 19,24.

(17) 𝔐 מאברהם, 𝔊𝔖 + עבדי *my servant.*

𝔐 אשר, ࠌ את אשר.

(19) 𝔐 ידעתיו למען אשר; *cf.* Ex. 33,12; Am. 3,2 for the sense of ידע: *I know him* (= recognize him), *in order that he may charge his sons . . . and they may keep* &c. But ࠌ ידעתי 𝔊 ᾔδειν ὅτι, *I know that he will charge* &c. is a more usual way of speaking; 𝔖 *I know him* (ܠܗ), *that he will charge . . . that they may keep* &c.

𝔐 את אשר, 𝔊 πάντα ὅσα=את כל אשר; so 𝔍.

(20) 𝔐 זעקת, but ࠌ צעקת as v. 21; 19,13; 27,34. OLSHAUSEN supplies שמעתי before this word. הן or הנה would be enough; but nothing is necessary: *The outcry* (𝔗O קָבֲלַת) *against Sodom . . . verily it is loud.* 𝔊𝔖𝔍 take כי (Is. 7,9) in both clauses as a particle introducing direct speech (=ὅτι). Instead of רבה *is loud*, 𝔖 has ܐܬܬ=באה *has come*, from the next line (a proof of translation from the Hebrew). 𝔊 mispoints חַטֹּאתָם, αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν; so 𝔖.

(21) 𝔐 הכצעקתה, but 𝔊 εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν; so 𝔗O𝔄. This suits better with עשו. 𝔖 read הכצעקָתה (like אימתה, ישועתה).

𝔐 הבָּאה accented *mil'el*, as perf. 𝔊 τὴν ἐρχομένην=הבאָה *milra'*, the participle is correct. *Cf.* 12,7; 46,27.

𝔐 עשו כָּלָה, *cf.* Ex. 11,1. 𝔊 συντελοῦνται=עשו כַּלֵּה; so 𝔖 ܥܒܕܘ ܘܫܡܠܝܘ, 𝔍 *opere compleverint.* 𝔗 took כלה in the sense of *destruction* (Is. 10,23); and if 𝔐 be right, we must needs understand *they have wrought ruin*, according to the use of the phrase עשה כלה, Jer. 4,27; 5,10, and refer it to acts of violence and oppression, such as צעקה might imply. OLSHAUSEN restored כֻּלָּם; and so 𝔄 جملتهم *their whole body, all of them.*

(22) 𝔐ࠌ ואברהם עודנו עמד לפני יהוה, and so all Versions (*cf.* 19,27). We adopt the well known correction suggested by the Jews — the only תקון סופרים in Genesis — transposing the two proper names. This agrees better with the context and with 19,1; where, however, שני may be a gloss suggested by this passage and 19,8 (*two daughters*).

(23) 𝔊 + καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής=והיה כצדיק כרשע (v. 25).

(24) 𝔐 תספה, 𝔊 ἀπολεῖς αὐτούς. We therefore add אתם. 𝔖𝔗O take אף in the sense of *anger* (רגז).

(27) 𝔐 אדני, some MSS יהוה; so again v. 31.

(29) After the first ויאמר ࠌ + אליו (perhaps from dittography of אולי).

𝔐 אעשה, so 𝔄; but ࠌ אשחית, 𝔊 ἀπολέσω, 𝔖 ܐܚܒܠ. So v. 30. 𝔍 *percutiam*, v. 29; *faciam*, v. 30.

(33 𝔐 יהוה, 𝔊 ὁ Κύριος=אדֹנָי; see on v. 27.

19 (1) 𝔐 שני המלאכים, so the Versions; but so far they have been called (ה)אנשים; see also vv. 5.8.10.12.16. A reviser substituted המלאכים here and in v. 15; yet he left האנשים in vv. 10.12, in spite of the intervening designation of the Sodomite mob by the same word, v. 11. ࠌ, however, has המלאכים in v. 12 also; and 𝔊 presents οἱ ἄγγελοι in v. 16 as well as v. 15. We restore האנשים, as המלאכים does not recur in OT in the sense of *angels* (*cf.* 32,7 for its ordinary meaning); we find only מלאכי אלהים (28,12; 32,1 †), מלאכי רעים (ψ 78,49 †), and מלאכיו five times, *viz.* Job 4,18; ψψ 91,11; 103,20; 104,4; 148,2 (all much later than J). On the other hand, we have the frequent expression מלאך יהוה *the Angel of JHVH* or *JHVH's Messenger* (16,7.9.10.11; 22,11.15; *cf.* 24,7.40 *JHVH . . . His Angel*); while in 16,13 *JHVH's Angel* is identified with JHVH Himself (*cf.* Ex. 23,20.21 *I send an*

18 v. 2, indicates that there was nothing extraordinary in their appearance (*cf.* Jud. 13,6); they looked like travelers (vv. 3.5). The first hint of their quality is given, v. 10; and Sarah's fear, v. 15, suggests a dawning perception of the fact. We, therefore, point אֲדֹנָי, as in 19,2, where the term is noted as חול.
אֲדֹנָי recurs in vv. 27.30.31.32; 19,18; 20,4; not elsewhere in Genesis. *Cf.* Am. 5,16; 7,7.8 &c.

(4) 𝔊 ^ מעט.
𝔐ш𝔗O𝔍 ורחצו, but 𝔊 καὶ νιψάτω, 𝔖W ܘܐܫܝܓ; 𝔖BM ܘܢܫܝܓ 1 plur.
העץ not collective; *cf.* 𝔊 ὑπὸ τὸ δένδρον, and see on 13,18.

(5) פת, 𝔖 ܦܬܬܐ, 𝔍 *buccellam*, is a ἅπαξ λεγ. in Gen. See Lev. 2,6; 6,14 (P). ^ 𝔊.
𝔐 לבכם אחר, ш לבבכם ואחר. לבכם only recurs in ψ 48,14; Is. 66,14; לבבכם about forty times.
𝔐 תעברו, 𝔊 + εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν = לדרככם (19,2).
𝔐 עברתם על, 𝔊 ἐξεκλίνατε πρὸς = סרתם אל; *cf.* 19,2.3. So 𝔍. This must be right, as עבר would hardly be used in different senses in two consecutive lines; and the strangers *had* 'turned off' the road to visit Abraham, for when he first noticed them, they were נצבים עליו (v. 2).
𝔐 ויאמרו, 𝔊 καὶ εἶπεν; an alteration to conform with the sing. of v. 3. So again, v. 9ª (*cf.* v. 10).

(6) 𝔐 ויאמר, 𝔊 + αὐτῇ = לה; so again, v. 15.
𝔐 סלת, ^ 𝔊; ἅπαξ in Gen. Σεμίδαλις here = קמח, as in 1 Sam. 1,24 (Usually = מנחה).

(8) 𝔐 ויתן לפניהם והוא ... העץ ויאכלו:, so ш; but the order of 𝔊, according to which ויאכלו follows לפניהם, is better. The talk would begin after the meal (*cf.* 19,3), and the setting on is usually followed at once by the eating (*cf.* 25,34; 2 Sam. 12,20).

(9) The dotted אֵלָיו — noted as נקוד על איו — indicates a doubt about the reading; but whether אל אברהם, or אלהים, or simply לו, was in the scribe's mind, cannot be determined. *Cf.* on 16,5.
𝔐 ויאמר, 𝔊 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν = ויען ויאמר (v. 27).

(10) 𝔐 כעת חיה, but 𝔊 κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον (= למועד הזה = εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, v. 14) εἰς ὥρας (= כעת חיה v. 14). We restore למועד הזה כעת חיה, on account of v. 14, and 2 K. 4,16, the only place where the phrase recurs. As εἰς ὥρας means *next year* (Plut. *Pericles* 13), it is evident that 𝔊 regarded the expression in the text as equivalent to P's למועד הזה בשנה האחרת (17,21). The obscure חיה must be an old word for *Spring*, the season of new or reviving life in the animal and vegetable world (*cf.* Lucretius, *De Rer. Nat.* i, 1-21). The pointing כָּעֵת (= *now*, Num. 23,23; Jud. 13,23; *cf.* כַּיּוֹם) can hardly be right. כְּעֵת חיה *about spring-tide* is a phrase like לְעֵת ערב, 8,11. If it be urged that כְּעֵת חיה *about this time, in spring* is similar to כְּעֵת מחר *about this time, to-morrow* (*cf.* Jos. 11,6 מחר כְּעֵת הזאת), then 𝔊 למועד הזה in this verse and 𝔐 למועד, v. 14 (*cf.* 21,2), must be rejected as old glosses. The idiom כעת חיה was no longer understood by 𝔗O which renders כעדן דאתון קימין *at a time when you are (still) living*, nor by 𝔖 ܒܥܕܢܐ ܗܢܐ ܟܕ ܗܝ ܚܝܐ *at this time, she being (still) alive.*
𝔐 והנה בן לשרה, 𝔊 καὶ ἕξει υἱὸν Σαρρα = והיה וגו; *cf.* 15,4.
𝔐 והוא אחריו *it* (the door) *being behind him*; but ш והיא אח' = 𝔊 οὖσα ὄπισθεν αὐτοῦ, *she being behind him*; as though 𝔐 had וְהִוא.

(11) 𝔐 ארח כנשים; read כארח נשים; *cf.* 31,35.

(12) 𝔐 אחרי בלתי היתה לי ערנה, 𝔊 οὔπω μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν = אֲבָל בִּלְתִּי היתה לי עֲדֶנָה, not understanding the ἅπ. λεγόμ. ערנה, and misled by the idiom of the perf. היתה; but Ἀ, rightly, μετὰ τὸ κατατριβῆναί με; Σ, μετὰ τὸ παλαιωθῆναί με.

(13) 𝔐 שרה, 𝔊 + ἐν ἑαυτῇ = בקרבה (v. 12).

(14) 𝔐 מיהוה, 𝔊 παρὰ τῷ θεῷ.

17 (14) After ערלתו 𝔊 + τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ = ɯ ביום השמיני, *on the eighth day*; *cf.* v. 12. 𝔐𝔗^{O}𝔗'𝔖𝔄.

(16) 𝔐𝔗^{O}𝔗'𝔄 וברכתיה והיתה .... ממנה. 𝔊𝔖𝔍 refer 16^{b} to the son: καὶ εὐλογήσω αὐτόν .... καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν ἐξ αὐτοῦ ἔσονται. We prefer 𝔐.
𝔐 מלכי, some MSS ומלכי; so 𝔖𝔗'𝔍𝔄. But *cf.* v. 20^{b}.

(17) 𝔐 בלבו, 𝔊 + λέγων = לאמר; *cf.* 39,14; 43,3; 47,5.

(18) 𝔊 Ισμαηλ οὗτος ζήτω, reading לוא as הוא. For לוא = לו, *cf.* 23,5.11.13; 1 Sam. 14,30.

(19) 𝔐 אלהים, 𝔊 + πρὸς Αβρααμ = אל אברהם; so some MSS, 𝔖^{W}𝔍, but ɯ𝔗^{O}𝔗'𝔄𝔖^{BM} as 𝔐.
𝔐 אבל, ɯ𝔊 + הנה.
𝔐 אתו ... לזרעו. So ɯ; but some words must have fallen out; otherwise we should have אתו ... ואת זרעו, *with him ... and with his seed.* The defect may be supplied from v. 7: להיות לו לאלהים ולזרעו. Many MSS, ɯ𝔊𝔖𝔍𝔄 confirm this with ולזרעו.

(20) 𝔊 gives ἔθνη for נשיאם (𝔄 *sherefs*), which being perhaps half effaced, was read לאמם.

(23) 𝔐 בעצם, 𝔊 ἐν τῷ καιρῷ = בעת. So again, v. 26. *Cf.* 7,13; Ex. 12,17.

(24) 𝔐 שנה, ɯ שנים (𝔗^{O}𝔗' שנין) rightly. Instead of 𝔐 תשעים ותשע שנה we must read תשעים שנה ותשע שנים; *cf.* 23,1.
𝔐 בשר, ɯ את בשר rightly (vv. 11.14.25.).

(27) 𝔐 נמלו אתו *were circumcised with him*; so ɯ. 𝔊 περιέτεμεν αὐτούς = מָל אתָם (*cf.* v. 23; 21,4; Jos. 5,4.7); 𝔖 ܓܙܪ ܐܢܘܢ.

18 (1) 𝔐𝔖𝔗^{O}𝔍 יהוה, 𝔊 ὁ θεός = אלהים. The vague plural agrees better with the immediate sequel, which was, no doubt, the reason for the substitution. 𝔄 goes further, with *an angel of God*; *cf.* 𝔗' *the glory of* יי.

It might be supposed that cc. 18.19 embody extracts from two originally independent stories; the *first* relating a visit of JHVH, who announces to Abraham the birth of Isaac and the doom of Sodom for which Abraham makes intercession (18,1.9 [*and He said*, 𝔊].15.17.18.20.21.23-33); after which, JHVH rescues Lot, who pleads successfully for the exemption of Zoar from the general overthrow (19,18 [reading *Him* for a reviser's *them*].19-25.27.28); — the *second* relating a visit of Three Men, conceived as בני אלהים or more briefly אלהים, who after being hospitably entertained by Abraham (18,1 *And Elohim appeared*; 2-8), proceed to Sodom where they are similarly entertained by Lot; but, being shamelessly molested by the men of the place, they resolve to sweep it off the earth, sparing only their good host and his family (18,16; 19,1 [reading *And the men came*]; 14-17 [*they said*, 𝔊]; 26). Allowing for one or two insertions and alterations by a reviser (18,19.22; 19,1 *the two angels*; 13 *because the cry* &c.), and for gaps caused by intentional omissions (Sarah's cakes not served, 18,6.8; 19,17–19,26), this gives two fairly connected narratives. The objection is that there is little (19,9 ויאמרו האחד ... שפוט; 26; which may belong to E) or nothing in the language of the sections, thus demarcated, to prevent us from assigning the whole to J.

𝔐 האהל, so 𝔗^{O}𝔗'𝔖𝔄; but 𝔊 τῆς σκηνῆς αὐτοῦ = אהלה (So again v. 2, but v. 6 τὴν σκηνήν). *Cf.* 9,21; 18,9; 24,67.

(3) 𝔐 אדנָי, noted as קדש by Masorah, in order to make it agree with יהוה, v. 1. This necessitated the further change from plur. to sing. in the suffixes and verbs of this verse. But ɯ reads בעיניכם, תעברו, עבדכם, instead of 𝔐 בעיניך, תעבר, עבדך; in agreement with the sequel, vv. 4.5, and with the general meaning of the context. It is obvious that Abraham does not at once recognize that his visitors are divine; he merely treats them with friendly hospitality. The expression *three men*,

16 should be restored; *cf.* Jud. 13,3. For the part. (used of the third pers.), see 17,19; Is. 7,14. *Cf.* NESTLE, *Marginalien* p. 15 (the points suggest alternatives).

(12) 𝔐 פרא אדם is well rendered by 𝔖 ܚܡܪܐ ܕܒܢܝܢܫܐ *the wild ass of mankind.* 𝔊 ἄγροικος ἄνθρωπος (=איש שדה, 25,27); perhaps reading ברא(!) ἀγρός (Dan. 4,9.18) instead of פרא.

(13) 𝔐 ותקרא; 𝔊 + Αγαρ. 𝔊 otherwise agrees with 𝔐 in the first half of the verse, except that it points רֹאִי instead of רֳאִי, rendering ὁ ἐφιδών με. But 𝔐 can hardly be the original text; for how could אַתָּה אל ראי be a personal name? Plainly, the pronoun is superfluous, and worse; but pointing אִתָּה, we see that it is a variant of אליה, or *vice versa* (*cf.* דבר את 17,3; 23,8; 42,30). *El Roï* (pausal רֹאִי, not רֳאִי as 𝔐) is formally a good name, whatever its original significance. The sacred writer suggests *God of Vision*=God that may be seen, *scil.* without dying. The second clause in 𝔐 — הגם הלם ראיתי אחרי רֹאִי — is much more corrupt. 𝔊 καὶ γὰρ ἐνώπιον ἴδον ὀφθέντα μοι; perhaps reading פנ(י)ם for הלם (Ex. 33,11 ἐνώπιος ἐνωπίῳ); *cf.* v. 14. But ἐνώπιον may be corrupted from ἐνύπνιον=חלם; so 𝔖. The name of the well, באר לחי ראי, and the whole context, show that WELLHAUSEN was right in restoring אלהים in place of this unsatisfactory word. אחרי is probably a corruption of וָאֶחִי (*cf.* WELLH.); and being read אַחֲרֵי (*cf.* 𝔍 and Ex. 33,23), רֹאִי was then added to complete the sense, such as it was. הגם את האלהים ראיתי ואחי׃ *have I even seen God, and survived?* suits the entire context as nothing else could.

(14) 𝔐 קרא *impers.* (11,9); but ࠔ קראה *fem.* So 𝔊𝔖𝔍.

𝔐 באר לַחַי רֹאִי *well of the Living One who sees me*; but this does not agree with the point of the whole, which is that Hagar saw God, not *vice versa.* We must point לְחִי רֹאִי, and render *Well of Life* (i. e. *survival*) *of Vision* (חַי, חֵי, *life*, as in the well-known formula חי נפשך, 1 Sam. 1,26). The ל is in any case so peculiar, that MICHAELIS was probably right in supposing that לְחִי *jawbone, i. e.* a rock so shaped (Jud. 15,19) was the original name. ראי then will have been some animal, *e. g.*, as WELLHAUSEN suggests, a species of deer; *cf.* اروية *urwîye*, pl. اروى *arwâ* mountain goat. The name on which J thus plays will really have been *Well of the Roe's Jawbone*, and *El Roï* will have been an animal deity.

For Kadesh and Bered 𝔖 has ܪܩܡ *Raqem* and ܓܕܪ *Gadar* (mistake for *Gerar*); 𝔗^{O} רְקַם and חגרא (v. 7); Saad. رقيم *Raqîm* and يرد *Yarid* (a mistake for برد *Barid*). 𝔊 Βαραδ.

(15) 𝔐 ילדה; 𝔊𝔖^{W} (*i. e.* WALTON's text in the London Polyglot) + לו, but ∧ 𝔖^{BM}.

𝔐 בנו; 𝔖^{W} + ܕܐܬܝܠܕ ܠܗ=הנולד לו (21,3); an additional mark of P's authorship.

17 (1) 𝔐 אל שדי, so 𝔗^{O}𝔗^{J}𝔄𝔍; 𝔖^{W} + אלהים. 𝔊 ὁ θεός σου; not implying a different reading.

(2) 𝔐 במאד מאד *with muchness of muchness*=very greatly (Assyr. *mu'dû*=*multitudo*; *ma'du*=*multus*); so 𝔗^{O}𝔗^{J}𝔖𝔍𝔄. But 𝔊 σφόδρα=מאד (so again vv. 6.20).

(4) 𝔐 אני. 𝔊 καὶ ἐγώ=ואני; so seven MSS of ࠔ. But 𝔗^{O}𝔗^{J}𝔖𝔍 as 𝔐. *Cf.* 9,9.

(5) 𝔐(𝔗^{O}𝔗^{J}) את שמך. Some MSS and ࠔ ∧ את; *cf.* 35,10.

(6) 𝔐 ממך; 𝔖 ממעיך (15,4). But 𝔖^{BM} as 𝔐.

(10) 𝔐ࠔ זאת, 𝔊 καὶ αὕτη=וזאת. OLSHAUSEN + אות; *cf.* 9,12.

𝔐 תשמרו, so ࠔ𝔖𝔗^{O}𝔗^{J}𝔍𝔄; but 𝔊 *sing.*

𝔐 אחריך. 𝔊 + εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν=לדרתם (v. 9), which doubtless belonged to the gloss ובין זרעך אחריך in its original form.

(11) 𝔐 ונמלתם. The pointing וּנְמַלְתֶּם is preferable; *cf.* v. 27 נמלו. 𝔐 והיה is ungrammatical; read והיתה with two MSS, 𝔗^{O}, and ࠔ. *Cf.* 9,13. For לאות 𝔊 has ἐν σημείῳ=באות. *Cf.* note on 10,20.

(12) 𝔐ࠔ𝔖𝔗^{O} יליד בית, 𝔊 ὁ οἰκογενὴς τῆς οἰκίας σου=יליד ביתך, a mistake due to glancing at v. 13; *cf.* 𝔄𝔗^{J} (*your houses*).

(13) 𝔐 יליד, ࠔ ילידי, as v. 23.

15 𝔐 אימה חשכה גד׳, *a terror*, viz. *a great darkness*; an explanatory apposition. The appositional phrase may, however, be taken from a parallel narrative. *Cf.* Job 4,13.14. 𝔖 gets rid of the doubt with וחשכה *and a great darkness.* 𝔊 φόβος σκοτινὸς μέγας, taking חשכה as an adjective; but *cf.* Is. 8,22; ψ 18,12.

(13) 𝔐 לא להם; 𝔊 + καὶ κακώσουσιν αὐτὸ[υς]=והרעו להם (19,9; Ex. 5,22), which may have fallen out by homœoteleuton; but may also have originated in an alternative rendering of וענו אתם; *cf.* 𝔊 16,6.

(14) 𝔐 יעברו; ࠔ יעבידו, a needless correction. 𝔊, rightly, ᾧ ἐὰν δουλεύσωσιν.
𝔐 יצאו; 𝔊 + ὧδε=הנה (v. 16).

(15 תאסף, so 𝔗^O תתכנש and 𝔖 ܬܬܟܢܫ; 𝔐 תבוא. *Cf.* 25,8; ψ 49,20.
𝔐 תקבר; 𝔊 τραφείς; a copyist's blunder for ταφείς.

(16) 𝔐 ודור רביעי ישובו; ࠔ ודור הרביעי ישוב (*cf.* 1,31; 2,3). Jer. 31,8 קהל גדול ישובו הנה favors 𝔐.

(17) ועלטה היה *and intense darkness* (Ezek. 12,6.7.12 only) *had set in*; or *it had become intensely dark*; *cf.* Arab. كان *c. accus.* 𝔊 φλὸξ ἐγένετο, misreading ולהט (3,24; ψ 104,4 πυρὸς φλέγα [*sic*]).
𝔐 תנור עָשָׁן; 𝔊 better κλίβανος καπνιζόμενος=ת׳ עָשֵׁן (Is. 7,4); so 𝔖𝔗^O𝔍.
לפיד אש only recurs, Zech. 12,6; Dan. 10,6. 𝔊 λαμπάδες πυρός here; because the sense is: *(a smoking baking-jar) with* (=ו) *flashes of fire* issuing from it; *cf.* Ex. 20,18 הלפידים *the flashes* of lightning.
לפיד is only accidentally like λαμπάς, being a form like אַפִּיר, צַדִּיק, אַבִּיר &c., derived from a root לפד, cognate with Assyr. *nabâṭu*, 'to shine' (*cf. nêšu*=ליש; נשכה, לשכה רבה=Aram. טבא &c.). [?].

18 𝔊 ἐκεῖ=שם; a corruption of ביום, due to partial effacement or fading of letters.
מנחל; so LAGARDE. *Cf.* 1 K. 8,65. 𝔐 מנהר, which could only mean the Nile.

21) 𝔐 הגרגשי; ࠔ + ואת החוי, so 10,16.17. 𝔊 καὶ τοὺς Εὐαίους κ. τοὺς Γεργεσαίους.

16 2 𝔐 אל אברם; 𝔊^C + ἐν γῇ Χανααν=בארץ כנען; a gloss anticipating v. 3^a.
𝔐 אבנה=𝔗 אתבני. 𝔖 ܐܬܒܪܐ is a mere scribal error for ܐܬܒܢܐ. The curious Heb. idiom *to build oneself up* or *be built up*, in the sense of *getting oneself a family* or *having a house* (*i. e.* a family) *made for one* (30,3; *cf.* Ex. 1,21; Deut. 25,9; Ruth 4,11; 1 Sam. 2,35) may be compared with the use of the same root in Assyrian, *banû=to build*, and *to create* or *procreate* offspring, *e. g. bânû'a, bânî'a, my Creator* (of a god), or *my father.* [*Cf.* HAUPT, *Bâtîm lô bĕnûyîm* in the *Johns Hopkins University Circulars*, vol. xiii, p. 114].

(5) חמסי עליך *my wrong* (*i. e.* the consequences of it) *be upon thee! Cf.* 27,13; 38,29. So 𝔖; but 𝔊 ἀδικοῦμαι ἐκ σοῦ, *I am wronged through thee*, in consequence of thy behavior; as if the Heb. meant *My wrong is owing to thee.* 𝔗^O דין לי עלך, *I have a quarrel with thee!* [*Cf.* Arab. دين لى عليك *dain lî ʿalêka*=thou owest me something].
𝔐 יהוה; 𝔊 ὁ θεός.
𝔐 בינֵיךָ; ࠔ the more usual בינך. The superlinear point calls attention to the anomaly as a doubtful reading; *cf.* 18,9; 19,23; 33,4; 37,12 for similar instances.

(6) 𝔐ࠔ𝔗^O בידך; nine MSS of ࠔ בידיך; so 𝔖𝔊 ἐναντίον σου=לפניך.

(7) 𝔐 יהוה; 𝔊 Κυρίου τοῦ θεοῦ=יהוה אלהים.
The second clause of the verse looks like a *doublet* from the parallel source.
𝔗^O𝔗^J explain שור by חגרא (so v. 14), for which 𝔄 حجاز *Ḥijâz* is a scribal error (ز for ر); 𝔖 גדר (*sic corrig.*).

(8) 𝔐ࠔ𝔗^O ויאמר; 𝔊 + αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου=לה מלאך יהוה, as in vv. 9.10.11. 𝔖𝔍 + לה only.

(9) 𝔐𝔊𝔗^O ידיה *plur.*; ࠔ𝔖𝔍 ידה *sing. Cf.* 1 Pet. 5,6.

(11) The anomalous punctuation וְיֹלַדְתְּ recurs Jud. 13,5.7 only, where, as here, וְיֹלַדְתְּ

15 (1) 𝔐 אנכי מָגֵן לך. 𝔊 ἐγὼ ὑπερασπίζω σου pointing מֵגֵן part. Hif. of גנן (Is. 31,5). So 𝔖; but *cf.* ψψ 3,3; 18,3; 84,11 &c. (*cf.* also מגן 14,20; Prov. 4,9).
𝔐 הרבה; ɯ ארבה *I will multiply.* But *cf.* 2 Sam. 8,8; 12,2. 𝔊𝔖𝔗^{O}𝔍 agree with 𝔐. — שכר implies *offspring*; 30,18 note; ψ 127,3.

(2) 𝔊 renders well ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι (=גוע Num. 20,29). *Cf.* ψ 37,13.
𝔐ɯ ובן משק ביתי הא דמשק אליעזר:. It is futile to stand by this text. Who does not see that the rendering *And the son* (!) *of the possession of my house is Eliezer's Damascus* (EWALD), or *is Damascus* (namely) *Eliezer* (DELITZSCH), is absolutely incongruous with the style of JE, besides being questionable Hebrew? The Versions give little help. 𝔖 is the most sensible: ܘܐܠܝܥܙܪ ܕܪܡܣܘܩܝܐ ܒܪ ܒܝܬܝ ܗܘ ܝܪܬ ܠܝ *and Eliezer, the Damascene, a son of my house*, i. e. a homeborn slave (Eccl. 2,7; v. 3) or one of my dependents, *is to inherit me* i. e. my wealth. 𝔊 ὁ δὲ υἱὸς Μασεκ τῆς οἰκογενοῦς μου οὗτος Δαμασκὸς Ελιεζερ=ובן משק [בת] ביתי הא דמשק אליעזר really confirms 𝔐; משק being treated as the name of Eliezer's mother, and the inserted word being a mere conjecture. HITZIG proposed to omit דמשק as a gloss on משק, and KAUTZSCH and SOCIN follow him with the rendering *and the heir of my wealth will be Eliezer.* This, no doubt, gives the general sense (*cf.* 𝔖); but it is difficult to believe that the characteristic play on the words דמשק — משק is not original. *Cf.* 2,23; 3,20; 4,1.25; 5,29; 9,25-27; 10,25; 11,9; and see Dr. I. M. CASANOWICZ's thesis on *Paronomasia in the OT*, Boston, 1894. Now it is clear that דמשק alone cannot mean the same as דמשקי (unless indeed we point דַּמֶּשֶׂק); but בן דמשק might (*cf.* Ezek. 23,15; Lam. 4,2). On the other hand, בן משק ביתי is a needless periphrasis for מֹשֵׁק ביתי; which is, in fact, implied by יוֹרֵשׁ אתי, v. 3^{b}, and by 𝔖 (V. 3 looks like a later recension of v. 2; an attempt to give the sense, and eliminate obscurity). Pointing thus, and transposing בן, we get ומשק ביתי הא בן דמשק אליעזר, *and he who will possess my house is a Damascene — Eliezer.* A root משק is sufficiently attested by ממשק (Zeph. 2,9; *cf.* Is. 14,23); and Eliezer's mother might have been a slave obtained from Damascus (if בן ביתי, v. 3, is right; Eccl. 2,7).

(3) 𝔐 יורש; ɯ יירש (*cf.* v. 4). But הנה *c. particip.* is usual (v. 12).

(4) 𝔐 והנה; 𝔊 καὶ εὐθὺς ... ἐγένετο. *Cf.* the usual phrase, so frequent in Jer., Ezek., and the later prophets, ויהי דבר י״י אל וגו׳. *Cf.* also 1 Sam. 15,10. Else, point דָּבָר.
𝔐 ממעיך; 𝔊 ἐκ σοῦ=ממך. So one MS of ɯ. *Cf.* 17,6.

(5) 𝔐ɯ𝔗 ויאמר; 𝔊𝔖𝔍 + לו
𝔐ɯ𝔖𝔗𝔍 ויאמר לו; 𝔊 ‸לו.

(6) ויאמן; instead of the ungrammatical והאמן of 𝔐ɯ. One ɯ MS makes this correction. See also 38,5; 21,25; 28,6. 𝔊 καὶ ἐπίστευσεν Αβραμ=ויאמן אברם. So 𝔖𝔍. In such cases, we see an ancient confusion of י with ה (𐤉, 𐤄). KLOSTERMANN's וְהִא האמין is, however, very attractive.
𝔐 ויחשבה לו צדקה; 𝔊 καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην (quoted Rom. 4,3; Gal. 3,6; Ja. 2,23)=וַתֵּחָשֶׁב לו לצדקה (ψ 106,31); so 𝔖𝔍. Correct לצדקה with 𝔗. 2 Sam. 19,19 is not quite parallel. — ביהוה, 𝔖𝔍 באלהים; *cf.* next note.

(7) 𝔐 יהוה; 𝔊 ὁ θεός; so again, v. 18.

(8) 𝔐 במה; 𝔊 κατὰ τί=כמה. But *cf.* 42,33 בזאת.

(10) 𝔐 הצפר; ɯ הצפרים=𝔊 τὰ ὄρνεα. The sing. is hardly collective in the sense that it is so in ψ 8,8, where all birds are meant, or as העיט is collective in v. 11, where the number is quite indefinite. Was הצפר׳ written in 𝔐's MS?

(11) 𝔐 הפגרים; 𝔊 + τὰ διχοτομήματα αὐτῶν=גזריהם (v. 17); an explanatory gloss; or perhaps a *conflate* reading (הבתרים, variant of הפגרים?).
𝔊 καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς=וַיֵּשֶׁב אִתָּם is an instance of mispointing. 𝔖𝔗^{O}𝔍 read rightly וַיַּשֵּׁב אתם.

(12) השמש is fem. here as in v. 17 (באה). Render therefore: *and it happened* (*when*) *the sun was about to set* or *near setting.*

14 𝔐 שמה; ࠌ שם. So 15,5 השמים for השמימה.
𝔐 הרה; ࠌ rightly ההרה=𝔊 εἰς τὴν ὀρινήν.

(11) רכֻשׁ. 𝔊 τὴν ἵππον=רְכֻשׁ 1 K. 5,8 *collective*. So also in vv. 16.21. But ࠌ rightly רכוש in all the places. [רכוש=Assyr. *rukûšu*, animal suitable for riding; *cf.* HAUPT, *Hebraica* iii, 110; DELITZSCH, *Neuer Commentar über die Genesis*, 1887, p. 251, n. 1; see also the note on Ezra 1,4].

(12) The words בן אחי אברם are unsuitably placed in 𝔐 (*cf.* 𝔊𝔖, where they are transposed to follow לוט), and appear to be an interpolation. The epithet העברי, v. 13, seems to indicate the first mention of Abram by name; and Lot is called אחיו, not בן אחיו, vv. 14.16. ࠌ𝔍𝔗^{O}𝔗' agree with 𝔐.
𝔐 רכשו; ࠌ כל רכושו.

(13) 𝔐 ענר; ࠌ ענרם=עֲנֹרָם or עֲנֵרָם, *Anu is high*; or possibly a corruption of עִמְרָם. But 𝔊 Αυναν=עונן, which might be a mistake for עינן (Num. 1,15). 𝔖 ܥܢܝܪ *ʿÂnîr*.

(14) 𝔐 וירק; ࠌ וידק, which can only be explained as an Aramaism (אדיק=*he looked to* or *inspected*), is probably due to the common confusion of ד, ר (v. 2). On the other hand, the use of הריק in the sense of *letting loose* or *drawing out* troops is without parallel in OT. Its only other occurrences in the Hexateuch are 42,35; Ex. 15,9; Lev. 26,33. In the two latter passages it is used of *drawing the sword*; *cf.* ψ 35,3 הרק חנית, which might almost suggest וירק את חניתו here. In that case the clause ילידי ..... מאות might be a later addition explaining the corrupt חניכיו. That word, however, though a ἅπ. λεγ., has sufficient warrant in the uses of חנך Prov. 22,6; حنك *to train, discipline, render expert or experienced* (strictly, *to put a rope in a horse's mouth*; see LANE *s. v.*). 𝔊 ἠρίθμησεν τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ (=ויפקד את ילידי ביתו) omits חניכיו, for τοὺς ἰδίους=ו — as elsewhere (*cf.* 15,13). ויפקד (=ἠρίθμησεν, 1 Chr. 21,9) is near enough to וירק — וידק to be possibly right. 𝔖𝔗' *he armed* (𝔗^{O} *girded*) *his young men* seems to depend partly on conjecture as to the meaning of וירק, partly on the term הנערים, v. 24.
𝔐(𝔗^{O}𝔗'𝔍) וירדף; 𝔊(𝔖𝔗')+ὀπίσω αὐτῶν=אחריהם; but $_{\wedge}$ 𝔖^{BM}.

(15) 𝔐 ויחלק; so 𝔖. *Plur.* 𝔗^{O}𝔗'𝔍 (*et divisis sociis*). 𝔊 καὶ ἐπέπεσεν=ויפל (confusion of ח, פ; ק lost). *Cf.* 1 K. 16,21; but ויחלק על is an unparalleled expression in OT. For וַיַּדְבֵּק, see 31,23, where also, as here, וירדף immediately precedes (ר=ל; ב=ח). Otherwise, וידלק (31,36) might suggest itself.

(17) 𝔐 שוה; ࠌ השוה=𝔊 τὴν Σαυήν. *The valley of the Level* (v. 5 only) is a strange designation, which the Targums render מישר מפנא *a leveled plain.*

(18) Verses 18-20 look like an interpolation. They interrupt the connection of vv. 17. 21 ff. in a surprising way; a difficulty which still presses, even if we suppose, with KUENEN, that the whole chapter is of very late origin. The mention of *the goods*, and *the women, and people* (v. 16) obviously prepares the way for the king of Sodom's request for the surrender of *the persons* (הנפש; v. 21). On the other hand, the mention of the *King's Dale* (v. 17), which was near Jerusalem (2 Sam. 18,18) may have suggested the introduction of the Melchizedek episode here in the form of a parenthesis. On the assumption, however, that the whole narrative is of a piece, Abram's giving tithe of the spoils to the priest-king of Salem is not perhaps in vital contradiction to his oath (v. 23) that he would reserve nothing for himself. It might be alleged that the king of Sodom's proposal (v. 21) was suggested by his having just been a witness to the tithing of the recovered goods. In any case, it is clear that the introduction of אל עליון קנה שמים וארץ into v. 22 belongs to the author of vv. 18-20.

(19) 𝔐 ויברכהו. So 𝔖𝔍𝔗^{O}𝔗'𝔄. But ࠌ𝔊 ויברך את אברם.

(22) The equation of יהוה with אל עליון looks like the work of a Redactor; *cf.* the יהוה אלהים of 2,4 ff. 𝔍𝔗^{O}𝔗' express יהוה, but 𝔊𝔖 omit it; while ࠌ substitutes האלהים.

(24) 𝔐 בִּלְעָדַי *Not I!* or *Without me!* *cf.* 41,16.44. But 𝔊𝔖𝔍𝔗^{O} imply בִּלְעֲדֵי or בִּלְעָדֵי=מבלעדי *praeter.*

14 (1) The Hebrew construction looks, at first sight, like an anacoluthon. ࠔ𝔖𝔗^{O}𝔗' present no variant; and 𝔊 simply violates the sense with ἐγένετο δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ (=בימי Is. 1,1) τῇ Αμαρφαλ βασιλέως Σεννααρ, Αριωχ βασιλεὺς κτλ. which would require a construction like 2 K. 15,29. A possible correction would be [ההם] ויהי בימי'=𝔍 *et factum est in illo tempore*; *cf.* 6,4. Or we might restore אברם after בימי (Le Clerc), supposing it to have fallen out owing to its likeness to אמרפל; *cf.* 26,15.18. We might get the same sense by the smaller change of reading בימו (=בְּיָמָו, בְּיָמָיו) *in his days* (10,25; 2 K. 8,20; 23,29). *Cf.* also 1 Chr. 5,10. But, after all, 𝔐 may be right; *cf.* Is. 7,1.

𝔐 תדעל. 𝔊^{B} Θαργαλ, 𝔊^{A} Θαλγαλ, Θαλγα, indicate תרעל (*r* being weakened in some cases to *l*, as in Βαλλα=ברע). So 𝔖 ܬܪܓܝܠ *Targîl* or ܬܪܓܠ *Targal* (𝔖^{BM}). [The cuneiform *Tu-ud-xul-a*=תדעל, found by Pinches on a Babylonian tablet, seems to me very doubtful. See, however, Schrader, *Über einen altorientalischen Herrschernamen* in *Sitzungsberichte* of the Berlin Academy, Oct. 24 '95. *Cf.* Pinches, *Transactions of the Victoria Society*, 1896. — P. H.].

𝔐 אלסר. 𝔗' תלסר, 𝔖 ܕܠܣܪ *Dallâsâr*=תלשר Is. 37,12. Sayce suggests a confusion of Assyr. *Larsa^{m}* with *âl šarri*=city of the king, by way of explaining the Hebrew אלסר. But why not *âl Larsa^{m}*=the city of Larsa? Moreover, Assyr. *š*=Heb. ש, not ס. [*Cf. Johns Hopkins University Circulars*, August 1887, p. 118].

𝔐 גוים=𝔊 ἐθνῶν; so 𝔗^{O} עממין; 𝔗' עממיא; 𝔍 *gentium.* The word must be corrupt, as the context implies a national name. 𝔖 ܓܠܝ̈ܐ (=גלים) *Gelanites* or *Gelaïtes*; see Payne Smith, *Thes. Syr. s. v.*

(2) 𝔗' puns very curiously on the personal names, vv. 1.2; *e. g.* תדעל was *crafty as a fox* (תעלא); ברע and ברשע were noted for *evil* (ברע=בביש) and *wicked* (ברשיעא) *deeds*; שנאב *hated* (שני) *his own father* (אבוי). ברע, however, may be compared with בריעה, 1 Chr. 7,23 (where also there is a play on ברעה *in ill fortune*); and ברשע should perhaps be בלשע (*cf.* 10,19 לשע). Friedrich Delitzsch has equated שנאב with *Sanibu* (*Parad.* 294); but 𝔊 Σενναaρ suggests سنّار *cat*, Aram. שונרא. 𝔐 שמאבר; 𝔊 Συμόβορ, 𝔖 ܫܡܐܝܪ (שמאיר), evidently a corruption of 𝔐. ࠔ שמאבד suggests a doubt whether this name may not have originated in a marginal gloss שם אבד *name lost!* The confusion of ד, ר, is, however, very common between 𝔐 and ࠔ.

𝔐 ומלך בלע היא צער. Bela is elsewhere a king's name (36,32); possibly, therefore, the original reading here and in v. 8 was ובלע מלך צער. The phrase may, of course, indicate a *lacuna* in the source.

The K^{e}thîb צְבִיִּים, Q^{e}rê צְבוֹיִם, appears as צבאים in ࠔ, as in Hos. 11,8.

(4) 𝔐 ושלש; ࠔ correctly ובשלש.

(5) 𝔐 רפאים; ࠔ 'הרפ; 𝔊 τοὺς γίγαντας, 15,19; Deut. 2,11.20; 3,11.

𝔐 ואת הזוזים בהם; 𝔊 καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς=בָּהֶם(!) ואֻמֹּת עזוזים (25,16; ψ 117,2). 𝔖𝔍 also point בָּהֶם; but 𝔗^{O}𝔗' have דבהמתא, *who were in* המתא. The name הם is probably corrupt. Seven MSS of ࠔ read חם (*cf.* 1 Chr. 4,40). That *Zuzim*=*Zamzummim* has long been inferred from Deut. 2,20 (*cf.* תַּמּוּז=Bab. *Dûzu*); and הם or המת (𝔗) may possibly be a disguise of רבת *Rabbath.* But Sayce's notion that הם points to a direct transcription of this chapter *from a cuneiform document* (*Higher Criticism*, p. 160f.) is utterly improbable. There is no evidence that Ammon was ever called *Am* or *Ammi*, or anything else but *Ammân*, عمّان (see Schrader, KAT² 141). And in OT the nation is always בני עמון.

(6) 𝔐 בהררם ࠔ בהררֵי (49,26). So 𝔊𝔖𝔍𝔄.

(7) 𝔐 שדה; 𝔊 τοὺς ἄρχοντας=שרי; and so 𝔖. — חצצן תמר; 𝔖𝔗^{O} *Engedi.*

(8) אתם; 𝔖 כֻּלָּם, an interesting variant.

(10) 𝔐𝔍𝔗^{O}𝔗' ועמרה; ࠔ𝔊𝔖𝔄 ומלך עמרה. But it seems better to omit the previous מלך as a gloss, and read וינסו סדם ועמרה (v. 11); the city names standing for their peoples.

12 (16) 𝔐 צאן ובקר; ɯ + מקנה כבד מאד (26,14; Ex. 12,38). In what follows, 𝔊 has the same order as 𝔐; but ɯ transposes וחמרים, and makes it precede ואתנת. 𝔖𝔍 agree with 𝔐𝔊.

(17) 𝔐 ואת ביתו is probably an early gloss, assimilating the passage to the parallel narrative 20,17.18. All the Versions express it, *e. g.* 𝔖 ܠܗ ܘܠܒܢܝ ܒܝܬܗ (= אתו ואת ביתו; an improvement). Yet we might refer to 14,12 for a similar halting addition.

𝔐 גדלים; 𝔊 + καὶ πονηροῖς = ורעים (Deut. 6,22).

(19) 𝔐 למה. So 𝔊𝔍𝔗^O; but ɯ𝔖𝔄 ולמה.

𝔐 אשתך; 𝔊 + ἐναντίον σου = לפניך (13,9).

(20) 𝔐 וַיְשלחו; 𝔊 συμπροπέμψαι = וִישלחו.

At the end of the verse ɯ adds ולוט עמו = 𝔊 καὶ Λωτ μετ' αὐτοῦ, an old gloss accounting for 13,5. The words recur immediately, 13,1.

13 (3) 𝔊 mistranslates, καὶ ἐπορεύθη ὅθεν ἦλθεν κτλ., and so 𝔍 *per iter quo venerat.* למסעיו means *by stages*; lit. *according to his removals*; *cf.* Ex. 17,1.

(5) 𝔐ɯ𝔍𝔗^{O}𝔗^{J}𝔖 צאן ובקר ואהלים; 𝔊^A πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη (+ καὶ σκηναί 𝔊^B) = צאן ובקר ומקנה (ואהלים); *cf.* 4,20. 𝔖 adds at the end ܣܓܝܐܐ ܛܒ = הרבה מאד (15,1; 2 Sam. 8,8).

(6) 𝔐 נשא; ɯ rightly נשאה *fem.* (36,7).

(7) 𝔐 ישב; ɯ ישבים = 𝔊 κατῴκουν.

(8) 𝔐 תהי; ɯ תהיה.

(9) 𝔐 הלא; 𝔊 καὶ ἰδού = והנה; and so 𝔖 ܗܐ.

השמאל and הימין might be pointed as *infin. abs.* thus, הַשְׂמְאֵל and הֵימֵן. ɯ, however, has השמאלה and הימינה, with local relation made explicit. *Cf.* 24,49; 2 Sam. 2,19 *infin. constr.*; Is. 30,21 *impf.*

(10) 𝔐 כלה; ɯ כלו, as if כֻּלֹּה. But ככר is of doubtful gender (Ex. 29,23 *fem.*; 1 Sam. 10,3 *masc.*). 𝔖 suggests ארץ instead of ככר; *cf.* ψ 42,7.

𝔐 יהוה *bis*; 𝔊 τὸν θεόν . . . τοῦ θεοῦ; so 𝔖. *Cf.* 19,29 and 18,1 𝔊. So again v. 13 ἐναντίον τοῦ θεοῦ for ליהוה, and v. 14 ὁ δὲ θεὸς for ויהוה.

The temporal determination לפני . . . . . . עמרה, which intervenes awkwardly between the two terms of the comparison, is probably an old gloss. באכה צער also is highly suspicious, following as it does upon a reference to the *land of Egypt*. We prefer the צען (*Zoan*) of 𝔖, with EBERS. (𝔖^{EM} צער, however). וכארץ, 𝔊𝔖; 𝔐 ‸ ו.

(11) 𝔐 בערי הככר, vaguely, *among the cities*. 𝔊 corrects ἐν πόλει τῶν περιχώρων, and continues καὶ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις, in order to harmonize the passage with 19,1 ff. where Lot lives in a house in Sodom itself.

(14) Verses 14-17 probably belong to a reviser. They interrupt the sequence of the narrative (vv. 13.18); and, besides, Abram's settling at Hebron, v. 18, cannot be be regarded as a natural sequel to the command of v. 17. Hence ɯ corrects ויאהל, v. 18, to וילך, so as to produce an appearance of agreement with the התהלך of v. 17.

(16) 𝔐 עפר הארץ; 𝔊 τὴν ἄμμον τῆς γῆς, an odd rendering, repeated at 28,14, due to reminiscence of the parallel simile כחול הים (32,12; 41,49; Hos. 1,10).

(17) Add at the end with 𝔊, καὶ τῷ σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα = ולזרעך עד עולם (v. 15).

(18) 𝔊 παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρήν, so also 14,13; 18,1; probably because a single tree was pointed out as the actual one in later times. Perhaps באלוֹנִי מ' was read, with the old ending of the genitive sing. (31,39; 49,11), instead of באלוֹנֵי מ'. For ב = *by, at*, see Ez. 10,15.

After ממרא 𝔖 adds האמרי (14,13).

11 of *m* is a well-known feature of Babylonian. But that *Iscah owes her existence to an error in reading a cuneiform character*, i. e. 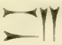 *iš, mil,* is a mere fancy. Nor is the name *without an etymology* in the Aramaic tongue to which it belongs. Bar Ali very naturally connects it with ܣܟܐ; see Payne Smith, *s. v.* ܐܣܟܐ (Against Sayce, *Higher Criticism and the Monuments*, p. 160).

(30) 𝔐 ולד; ࠔ ילד, *i. e.* יָלָד. The form וָלָד may be a genuine survival, and perhaps gives a better rhythm. The difficulty is that one would expect other instances of the kind; whereas ולד only occurs here and in 2 Sam. 6,23 Kᵉthîb, and is easily accounted for in both places by the common confusion of י and ו. Besides, וָוִים in a few passages of Exodus, and the obscure וָזָר Prov. 21,8, are the only instances of words with initial ו in OT Hebrew, apart from ולד and one or two, more or less doubtful, proper names. Is it a trace of the Aramaic origin of the story (*cf.* the Targumic ולד), like the names Terah, Nahor, Haran, Iscah?

(31) ࠔ strangely ואת שרי ואת מלכה כלותו אשת (*sic*) אברם ונחור בניו. The motive of this arbitrary and ungrammatical alteration was doubtless the previous mention of Nahor's death (v. 25 ࠔ𝔊).

𝔐 ויצאו אִתָּם can hardly be right after ויקח תרח. ࠔ ויוצא אתם=𝔊 καὶ ἐξήγαγεν αὐτούς (אֹתָם), or 𝔖 ܘܢܦܩ ܥܡܗܘܢ=ויצא אתם, is better. But it is perhaps simplest to correct אִתּוֹ; *cf.* 12,4.5.

(32) 𝔊's first ἐν Χαρραν, restricting the 205 years to Terah's residence at Haran, is clearly a blunder.

12 (2) 𝔐 ברכה; 𝔖𝔗𝔒𝔍 imply ברוך or מברך, an easier reading.

(3) 𝔐 rightly מברכיך; but some MSS מברכך *sing.*, like the following מקללך, which however must be corrected to מקלליך with one MS, ࠔ𝔊𝔖𝔍; *cf.* the use of the formula elsewhere (27,29; Num. 24,9).

After האדמה 𝔖 adds ܘܒܙܪܥܟ=ובזרעך, an ancient gloss, which recurs in 𝔐 at 28,14. *Cf.* 26,4; 22,18.

(4) 𝔐 וילך, from the the next clause; 𝔖 ויעש rightly.

(5) 𝔐 את הנפש; 𝔊 πᾶσαν ψυχήν. For ארצה in the second half of the verse, ࠔ ארץ; but *cf.* 31,18; 42,29; 46,28.

(6) 𝔐 בארץ. 𝔊 + εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς=לארכה (13,17).

𝔐 אלון מורה *Teacher's* (*i. e.* Priest's or Seer's, Is. 30,20) *Oak* or *Terebinth*; *cf.* Jud. 9,37 (Dillmann).

ࠔ אלון מורא; *cf.* 𝔖𝔄 *Oak of Mamre* (ממרא); but 𝔊 τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν, with which *cf.* Deut. 11,30 אלוני מרה (*leg.* אלון מורה, or perhaps אלון המרה), 𝔊 τῆς δρυὸς τῆς ὑψηλῆς; and 22,2 ארץ המריה, τὴν γῆν τὴν ὑψηλήν. In these three places 𝔊 appears to have misread מרה as מרם, *i. e.* מרום *height*; *cf.* Jud. 7,1 גבעת המורה.

𝔊 gives δρῦς for אֵלוֹן eight times, including 12,6; 13,8; 14,13; 18,1; for אֵלָה seven times; and for אַלּוֹן, probably pointing אֵלוֹן, thrice (Hos. 4,13; Is. 44,14; Zech. 11,2).

𝔐 is sometimes uncertain about אֵלוֹן—אַלּוֹן; *cf.* Jos. 19,33 with Jud. 4,11. In 35,4 and three other places אֵלָה is τερέβινθος (=בטנים in 43,11!); *cf.* איל τερέμινθος, 14,6. In 35,8 אַלּוֹן is βάλανος.

𝔐 אז, 𝔊 + κατῴκουν=יֹשֵׁב (13,7). So 𝔖.

(7) 𝔐 ויאמר; ࠔ + לו. So 𝔊𝔖𝔍; yet *cf.* v. 18.

(9) 𝔐 הנגבה, 𝔊 ἐν τῇ ἐρήμῳ. So in 13,1.3, and a few other passages. The rendering does not, however, imply any difference of reading.

(11) 𝔐 הקריב, 𝔊 + Αβραμ; *cf.* v. 14. So again after ויאמר.

𝔐 את. ࠔ אתי, and again in v. 13. A trace of the older text, which is also found in seven passages of 𝔐 Kᵉthîb, *e. g.* Jud. 17,2; Jer. 4,30.

(15) 𝔐 ותקח האשה בית (ࠔ ביתה) פרעה. 𝔊 paraphrases: καὶ εἰσήγαγον αὐτὴν πρὸς Φαραω=ויביאֻה ביתה פרעה. For πρὸς=בית, see also 44,14; Job 1,4.

11 In the cases of Nahor and Terah the divergence is greater, but may be accounted for partly by corruption, partly by systematic alteration. According to 𝔐, Nahor was 29 at the birth of Terah. This harmonizes well enough with Serug's 30, and the rest of the corresponding numbers. Nahor survived for another 119 years; or according to 𝔊^{A} 129. Which is right? The change of 𝔐's תשע עשרה to 𝔊's תשע ועשרים (or תשע ועשרם) was an easy corruption, ה and ם being not infrequently confused at the end of a word; and the fact that ɯ gives 148 as the sum of Nahor's years confirms 𝔐, and makes the corruption highly probable (29 + 119 = 148).

But, further, ɯ and 𝔊^{A} give 79 instead of 29 as Nahor's age at the birth of Terah. The change from עשרים to שבעים might possibly be due to corruption; but more probably it was an intentional substitution of a number more consonant with the corresponding ones in their lists. Having altered 29 to 79 in the first period, ɯ was obliged to alter 119 to 69 in the second, in order to avoid prolonging Nahor's life beyond the 148 years of 𝔐.

As to Terah, 𝔊 agrees with 𝔐 that he was 70 at the time of Abram's birth, and that his age at death was 205. ɯ agrees as to the 70, but makes his total age only 145; a correction or conjecture, inspired by the feeling that the son could not have attained to a greater age than the father.

Upon the whole, it is evident that the numbers of 𝔐 are generally preferable, *i. e.* more original, in this list.

𝔐 את שלח. So ɯ𝔖𝔗^{O}𝔍𝔄. But 𝔊 τὸν Καιναν=את קינן. So in v. 13, to which 𝔊 adds: καὶ ἔζησεν Καιναν ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη καὶ ἐγέννησεν τὸν Σαλα· καὶ ἔζησεν Καιναν μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Σαλα ἔτη τριακόσια τριάκοντα καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας καὶ ἀπέθανεν=וקינן חי שלשים שנה ומאת שנה ויולד את שלח: ויחי קינן אחרי הולידו את שלח שלשים שנה ושלש מאות שנה ויולד בנים ובנות וימת:. See note on 10,24. 𝔊's numbers being the same (130,330) for both Cainan and Shelah, may be thought suspicious; but the fact may only indicate conjectural restoration of a partially mutilated text. Possibly, the name of Cainan was cast out from the Hebrew list in order to give Abram the place of tenth patriarch, which in 𝔊's text belongs to Terah.

13 ɯ + ויהיו כל ימי ארפכשד שמנה ושלשים שנה וארבע מאות שנה וימת:, which agrees with the total of 𝔐 (35 + 403 = 438).

15 ɯ + ויהיו כל ימי שלח שלש ושלשים שנה וארבע מאות שנה וימ[ת]:, in agreement with the total of 𝔐 (30 + 403 = 433).

17 ɯ + ויהיו כל ימי עבר ארבע שנים וארבע מאות שנה וימת:, which agrees with the total of 𝔐's numbers as corrected above (34 + 370 = 404).

19 ɯ + ויהיו כל ימי פלג תשע ושלשים ומאתים שנה וימת:, in agreement with the total of 𝔐 (30 + 209 = 239).

21 ɯ + ויהיו כל ימי רעו תשע ושלשים ומאתים שנה וימת:, in agreement with the total of 𝔐's numbers (32 + 207 = 239).

23 ɯ + ויהיו כל ימי שרוג שלשים שנה ומאתים שנה וימת:, in agreement with 𝔐 (30 + 200 = 230).

25 ɯ + ויהיו כל ימי נחור שמנה וארבעים שנה ומאת שנה וימת:, in agreement with 𝔐 (29 + 119 = 148).

* * *

27 𝔐𝔖𝔊𝔗^{O} ואלה; ɯ אלה.

28 𝔐 באור כשדים; 𝔊 ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαλδαίων=בארץ כשדים (So 15,7: ἐκ χώρας Χαλδαίων). But 𝔗^{O} rightly באורא דכסדאי. So 𝔖 ܒܐܘܪ ܕܟܠܕܝܐ. Ur was *Uru* in Southern Babylonia, the seat of the worship of the Moon-god, long since identified with the mounds of *El-Muqaiyar.*

(29) מלכה and יסכה may possibly be phonetic or dialectic variants of the same (tribal or local) name; *cf.* כשדים=Assyrian *Kaldu.* The weakening and disappearance

11 (7) For נבלה 𝔖 has نفلي; *cf.* 10,25; ψ 55,10.
𝔐 שפתם; ࠔ, wrongly, שפתים dual; and afterwards ישמע איש את שפת.
(8) 𝔐 (and 𝔖𝔗ᴼ𝔍𝔄) העיר; ࠔ את העיר ואת המגדל = 𝔊 τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον.
(9) 𝔊 τὸ ὄνομα αὐτοῦ = שְׁמֹה.
ࠔ את שפת; but *cf.* v. 7.
For 𝔐 יהוה in the second half of the verse 𝔊 reads Κύριος ὁ θεός.
(10) 𝔐ࠔ𝔍𝔗ᴼ𝔖 אלה; two Heb. MSS, 𝔊 ואלה.
𝔐 ויולד; ࠔ ויוליד throughout the chapter.
𝔐 אחר; ࠔ אחרי.
(11) ࠔ + ויהיו כל ימי שם שש מאות שנה וימת׃ *So all the days of Shem came to six hundred years; then he died.* The same recension adds a similar summation in each case, down to Nahor inclusive; *cf.* 5,5 ff. 𝔊 is briefer with καὶ ἀπέθανεν = וימת׃. 𝔖𝔗ᴼ𝔍 follow 𝔐.

The framework of the narrative being otherwise identical with that of c. 5, it is perhaps more likely that some impatient reviser omitted the summations as statements of the self-evident, than that P curtailed his customary formulæ, or that ࠔ interpolated the summations.

(12) 𝔐 ושלשים; ࠔ𝔊 + ומאת. 𝔖𝔗ᴼ𝔍 follow 𝔐.
For the first name in this list of ten patriarchs from Shem to Terah or Abram the numbers of 𝔐ࠔ𝔊 agree. Shem lived 100 years before and 500 after the birth of Arphaxad. In the ensuing cases we note a systematic alteration such as we have already observed in 5,3 ff. The sudden drop from Shem's 100 years to the 35, 30, 34, 30, 32, 30, years respectively for the corresponding period in the lives of the six subsequent patriarchs, seemed improbable. Consequently, ࠔ𝔊 add 100 years in each case; so that, *e. g.*, Arphaxad lives 135 instead of 35 years before the birth of his successor; and so for the rest of the six names. In the case of Arphaxad, Shelah, Peleg, Reu, Serug, ࠔ subtracts the 100 years from the period following the birth of the successor, as 𝔊 has done in 5,3 ff. Thus ࠔ really corroborates 𝔐 in seven cases out of eight. The exception, Eber, may therefore be set down to textual corruption. According to 𝔐, Eber lived for 430 years after the birth of Peleg; according to ࠔ, not 330, as analogy would suggest, but 270. Now a glance at the corresponding numbers in 𝔐, from Shem to Nahor inclusive, shows a progressive diminution in every case but this of Eber, the numbers being 500; 403; 403 (𝔊 330); 430; 209; 207; 200; 119. This fact at once throws suspicion on Eber's number 430. 𝔊ᴬ has 370, which is confirmed by ࠔ 270 as the original reading of 𝔐. How then, it may be asked, did the שלשים שנה וארבע מאות שנה of 𝔐 originate? Beyond doubt, in the ארבע ושלשים שנה of the previous line (v. 16), to which a transcriber's eye had wandered.

According to 𝔊ᴬ, the years of Arphaxad and Shelah's second period were 430 and 330 respectively. Instead of the 30, 𝔐ࠔ both give 3, which is possibly right, as 30 occurs in each case in the previous line of the Hebrew (vv. 12.14), and might have been erroneously repeated in 𝔊's Heb. MS.

𝔊ᴮ gives τετρακόσια πεντήκοντα for Shelah's second period (v. 15). If we suppose that τετρακόσια τριάκοντα was the original reading of 𝔊, allowing for the error just noticed, we shall see that the three lists are in relative agreement as regards the first seven names:

	𝔐		𝔊		ࠔ	
SHEM	100	500	100	500	100	500
ARPHAXAD	35	403	135	403*	135	303
SHELAH	30	403	130	403*	130	303
EBER	34	370*	134	370	134	270
PELEG	30	209	130	209	130	109
REU	32	207	132	207	132	107
SERUG	30	200	130	200	130	100

10 1893, p. 108; *cf. Records of the Past*, New Series i, 46; [see also *op. cit.* pp. 75, col. ii, l. 2; 76, col. iii, l. 9 and SCHRADER's KB iii, 2 (1892) pp. 21.23].

𝔐 אֶרֶךְ. 𝔊 Ορεχ=אֹרֶךְ, which agrees with the native Babylonian *Uruk*, Greek Ὀρχοή, now *Warka*. [*Cf.*, however, the Assyr. *Arkâ'itu*, the Lady of Erech].

(13) 𝔐 לודים, 𝔊 Λουδιειμ=לודיים.

𝔐 ענמים; ࠔ עינמים, in partial agreement with 𝔊 Αινεμετιειμ. 𝔖 ܢܥܡܝܡ implies נְעָמִים.

𝔐ࠔ כסלחים; 𝔊 Χασμωνιειμ=כסמוניים.

14 𝔖 explains כפתרים by *Cappadocians*!

(17) 𝔐 הערקי=Assyr. *Arqâ'a*. But ࠔ הערוקי; 𝔊 τὸν Ἀρουκαῖον.

(18) 𝔐𝔊 נפצו; ࠔ נפצה (9,19) is due to reading משפחת as *singular*.

19 The bounds are specified in two directions, the limit in the one case being Gaza, in the other Lesha. (WELLH. לישה or לשם). The words ועמרה ואדמה וצבים are an interpolation. ࠔ has a different statement: ויהי גבול הכנעני מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת ועד הים האחרון׃. *Cf.* 15,18; Deut. 11,24.

20 𝔐 בגויהם; two MSS and ࠔ לגוי'. So 𝔐, ࠔ v. 31. But in v. 5 both have בגוי', while 𝔊 has ἐν τοῖς ἔθνεσιν in all three places.

21 𝔊 ἀδελφῷ Ιαφεθ τοῦ μείζονος; so the Heb. accents, against the fixed order of the names of Noah's sons, *viz.* Shem, Ham, and Japheth. Had it been meant that Shem was the younger brother (and so the youngest of the three) the natural mode of speech in a clause relating to Shem would rather have been אחי יפת הקטן, *Japheth's younger brother*. But, in fact, the sole reason for the reference to Shem's age in this place was to warn the reader against supposing that because he is dealt with last, he was therefore the youngest; and to affirm the racial superiority of the Bene Eber, from whom the Hebrews sprang.

23 𝔐𝔖 מש; ࠔ משא (v. 30); 𝔊 Μοσοχ=משך (v. 2); 1 Chr. 1,17. Perhaps the original was מישן; *cf.* Jos. *Ant.* i, 6,4 Μησαναῖοι.

24 𝔊 καὶ Αρφαξαδ ἐγέννησεν τὸν Καιναμ (var. Καιναν) καὶ Καιναμ ἐγέννησεν τὸν Σαλα κτλ. *Cf.* Luke 3,36. ࠔ𝔖𝔗^{O}𝔍𝔄 agree with 𝔐 וארפכשד ילד את שלח; but there is no reason to regard the inserted name as an interpolation, while its omission may be accounted for by a doubt about קינן as a name belonging to the earlier list, 5,9.

25 𝔐 ילד; ࠔ ילדו; 𝔊 ἐγεννήθησαν.

(26) 𝔐ࠔ𝔖 ירח; 𝔊 Ιαραδ or Ιαρεδ=ירד, 5,15. See SMITH's *Dictionary of the Bible*^{2} *s. v.* JERAH and JOKTAN.

(27) 𝔐 אוזל, ࠔ איזל=𝔊 Αιζηλ.

28 𝔐𝔖 עובל; ࠔ and 1 Chr. 1,22 עיבל. ‸ 𝔊.

30 𝔐ࠔ משא; 𝔊^{A} Μασσηε. 𝔊^{B} Μανασσῆ=𝔖 ܡܢܫܐ. The last two forms imply מישא misread מנשא. The other differences depend on pointing.

32 𝔐ࠔ בגויהם; 𝔊 κατὰ τὰ ἔθνη αὐτῶν=לגויהם. See on v. 20.

𝔐 ומאלה; ࠔ𝔊 מאלה, as v. 5.

𝔐 הגוים rightly. ࠔ prefixes איי (=𝔊 νῆσοι) from v. 5.

11 (1) 𝔐ࠔ ודבר' אחדים; 𝔊 καὶ φωνὴ μία πᾶσιν — a paraphrase.

(3) נשרפה לשרפה, *let us burn them unto burning,* i. e. *thoroughly*. The Heb. לבנה does duty for kiln-burnt bricks (Babylonian *agurrê*) as well as sun-dried ones (Bab. *libnâti*); *cf.* Ex. 1,14.

ࠔ החימר, *plene,* to mark the *e*-vowel, and לחימר (*leg.* לחומר), to mark the *o*. 𝔊 rightly ἄσφαλτος=Bab. *kupru*; see the inscriptions of Nebuchadnezzar, *passim.*

(6) 𝔐ࠔ החלם *infin. c. suff.* 𝔊 ἤρξαντο=החלו is preferable. 𝔖 as if חשבו (Jer. 18,11).

𝔐 יזמו, ࠔ יזמנו (corrupt). The impf. of זמם, like that of בלל v. 7, is only found here. The pointing יָזְמוּ, נָבְלָה, may possibly indicate the dialect of the original source[?], but is quite as probably a mistake or a caprice. *Cf.* the *perf.* נָפְצָה, 9,19.

9 except in 44,12 which is elliptic (ויחפש בגדול החל ובקטן כלה, *scil.* לחפש *bis*). — (*b*) The use of the OT generally, where החל occurs some fifty times besides, is against it. In 33 cases the construction is again ל *cum infin.*; in 5 (*viz.* Deut. 2,24.25.31 *bis*; Jos. 3,7; Hos. 8,10, probably), it is the bare *infin.*; in 3 cases the term is construed with ב (*viz.* Deut. 16,9; Ez. 9,6; 2 Chr. 20,22); and in the rest it is used absolutely; *e. g.* Num. 17,11.12; 2 Chr. 29,27; 1 Sam. 3,12 (*cf.* Gen. 44,12). In 1 Sam. 3,2 ועינו החלו כֵּהוֹת, which is usually rendered *his eyes began as dim ones* (GES.^{25} § 142,4; DRIVER, *Sam.*, *l. c.*), and alleged as a parallel, it is easier to point כְּהוֹת infin. (*cf.* Gen. 27,1; Zech. 11,17), with 𝔊 ἤρξαντο βαρύνεσθαι, bearing in mind the usual construction of החל, and the fact that כֵּהָה is not elsewhere used of the eyes in OT (in Is. 33,1 שודד is *infin.* Poel; *cf.* Hos. 10,2). Moreover, *And Noah began as a husbandman* would at least require ארמה rather than האדמה; *cf.* 25,27 ויהי . . . איש שדה.

On the other hand, SCHUMANN's *And Noah, the husbandman, began, and planted a vineyard* is objectionable: (*a*) because the expression *Noah, the husbandman,* is without parallel in the whole book, and could only imply a distinction from some other Noah who was not such; and (*b*) because, of all the OT instances of החל, Ezr. 3,8 is the only *possible* parallel for the construction *began and planted.* 𝔖 ܘܫܪܝ ܢܘܚ ܓܒܪܐ ܦܠܚܐ and 𝔍 *coepitque Noe agricola exercere terram* show that the want of a verb was felt in connection with ויחל. It is simplest to restore להיות, as in 10,8. The sense is that Noah was the first husbandman and vine-planter, like *Shin Nung* in China. To say that this would conflict with 4,2 is to forget that the two stories are quite independent of each other. *Cf.* 4,26. — May איש conceal אֲרֵשׁ=Assyr. *erêšu*, to till? *Cf.* Aram. ארים *cultor*, אריסות *cultura* [=Assyr. *errišu*, *errišûtu*, DELITZSCH, *Assyr. Handwörterbuch*, p. 140^{b}].

(21) 𝔐 אהלה. ш אהלו; a substitution of modern for ancient spelling (so 12,8; 13,3). The ה— suffix still occurs sporadically in OT, *e. g.* 49,11 *bis*. Its disappearance in other cases is doubtless due to transcribers. It is regular on the Moabite Stone (9th cent. B. C.).

(22) 𝔐 ויגד; 𝔊 καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλεν=ויצא ויגד. The term בחוץ (‸ 𝔖) implies a preceding ויצא (39,12).

(26) 𝔐 ברוך יהוה אלהי שם. So all the Versions. We should expect Shem rather than Shem's god to be the object of the blessing. Ham — as an undutiful son — is cursed in the person of Canaan, his son, and Japhet is virtually blessed; the context, therefore, requires something similar in the case of Shem. BUDDE accordingly has restored בְּרוּךְ יהוה שם. 𝔊^{B} omits ὁ θεός.

(29) 𝔐 ויהי. Some MSS, ш𝔊 ויהיו, as usual.

10 (2) 𝔐 מֶשֶׁךְ; but ш מושוך (nine MSS מושך), 𝔊 Μοσοχ=Μόσχοι (Herod.), Assyr. *Musku* or *Mušku*, all suggesting מֹשֶׁךְ. So SCHRADER, KAT^{2} 84 note, who thinks also that the pointing תֻּבַל is only a reminiscence of *Tubalcain*, and that the Assyr. *Tabalu* indicates תָּבָל.

(4) 𝔐𝔖 דדנים; some MSS, ш, 1 Chr. 1,7 רדנים=𝔊 Ῥόδιοι (=דדן in Ez. 27,15).

(5) As איי הגוים cannot include all the preceding names; and as, on the other hand, the words בארצתם . . . . . בגויהם are clearly of wider scope, and comprehend all the Bene Japheth before enumerated, ILGEN was certainly right in restoring אלה בני יפת to introduce בארצתם וגו'; the whole sentence forming the usual summary after the manner of P; *cf.* vv. 20.31.

(8) 𝔐 ילד, ш הוליד (P's word).

(9) An explanation of the term גבור (*mighty one=sovereign, despot*), which does not well harmonize with v. 10.

(10) Babylon was not a comparatively modern Semitic foundation, but an old Sumerian city, identical with Gudea's *Gishgalla* (PSBA, Nov. '92, p. 54; Jan.

8 In view of 9,7, the pointing of 𝔊, וְשָׁרְצוּ . . . וּפְרוּ וּרְבוּ, seems preferable to that of 𝔐 וְשָׁרְצוּ . . . וּפְרוּ וגו'.

(19) 𝔐 כל הרמש וכל העוף כל רומש על הארץ. The term הרמש, followed by רומש in a different sense, is suspicious. ࠔ, omitting כל הרמש, reads הָרֹמֵשׂ in the second place. So also 𝔖. But 𝔊 has: καὶ πάντα τὰ κτήνη καὶ πᾶν πετεινὸν καὶ πᾶν ἑρπετὸν κινούμενον ἐπὶ τῆς γῆς=וכל הבהמה וכל העוף וכל הרמש הָרֹמֵשׂ וגו'; and 𝔖 also read הבהמה for הרֶמֶשׂ. But 𝔖^{BM} agrees with 𝔐.

(20) 𝔐ࠔ ליהוה; 𝔊 τῷ θεῷ.

(21) 𝔐ࠔ יהוה; 𝔊 Κύριος ὁ θεός *bis.*

𝔐ࠔ𝔖 בעבור; 𝔊 διὰ τὰ ἔργα=בעבוד (wrongly; *cf.* 3,17).

(22) 𝔐 עֹד; ࠔ עד; 𝔊 ‸. Point עַד, and render *unto all the days of earth* (*i. e.* so long as the earth lasts); as if in answer to the question עד מתי, *How long?* *Cf.* also the phrase עד היום הזה, and 2 K. 9,22, for the use of עַד.

𝔐 וקר . . . וקיץ . . . ויום. ࠔ𝔊𝔖𝔗 ‸ the conjunction between the pairs.

9 (1) 𝔊 + καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς=וכבשֻׁהָ, 1,28.

(2) 𝔐 חתכם (Job 41,25 only); ࠔ חתתכם (35,5 only).

𝔐 בכל. Two 𝔐 and four ࠔ MSS as well as 𝔖𝔊 ובכל; a correction due to mistaking the idiom.

𝔐𝔖 נתנו; ࠔ נתתיו *I have given it*=𝔊 δέδωκα. *Cf.* 1,29.

(3) 𝔐 את כל. ࠔ את הכל=𝔊 τὰ πάντα.

(4) 𝔐ࠔ בנפשו דמו *along with its life,* i. e. *its blood* (a gloss). 𝔊 ἐν αἵματι ψυχῆς; 𝔖 ܕܒܢܦܫܗ ܕܡܗ *in whose life its blood is*; neither indicating a different reading.

(5) Instead of 𝔐 ואך את דמכם, ࠔ has the simpler ואת דמכם. The אך is strange, after its use in v. 4, and may have originated in a dittography of את. It is, however, attested by 𝔖 ܒܪܡ ܕܡܟܘܢ (*cf.* 34,22). A possible correction is ואף; *cf.* Deut. 15,17. Perhaps we may say that ואך implies that the verse is coordinate with v. 4, as stating a further exception (*cf.* the use of כי . . . וכי). The repetition of the particle is thus not really necessary to the sense.

𝔐 חיה; ࠔ חי.

𝔐𝔊 ומיד; ࠔ מיד (ו omitted after preceding ו).

𝔐𝔊 איש אחיו. Some MSS, ࠔ𝔖𝔗 איש ואחיו; but *cf.* 42,25.35; 15,10. The rendering of 𝔊 implies: ומיד איש אחיו אדרש את נפש האדם; a better balanced member than that of 𝔐.

(6) 𝔐 דם האדם; ࠔ𝔊 דם אדם.

For באדם (the reading of 𝔐ࠔ𝔖), 𝔊 strangely has ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ. If they read בדם, they must have omitted דמו. More probably they read בְּאֹדֹת דמו *on account of his blood*; *cf.* 21,11.25. מ and ת are often confused.

𝔐ࠔ עשה *impers.* is attested by 𝔖𝔗 *factus est.* 𝔊 ἐποίησα=עשיתי is probably a correction.

(7) 𝔐 שרצו; some MSS, ࠔ𝔊𝔖𝔗 ושרצו. — 𝔐 ורבו; so Versions. ורדו, NESTLE. *Cf.* 1,28.

(10) Some MSS, ࠔ𝔊𝔖𝔗' ובבהמה.

(11) 𝔐𝔊 מבול. 𝔊 + ὕδατος, *i. e.* מים, an old gloss in their MS as at 6,17. ࠔ המבול.

𝔐 לשחת; ࠔ להשחית. In v. 15 ࠔ has לשחית, or according to seven MSS להשחית.

𝔐 הארץ; 𝔊 πᾶσαν τὴν γῆν.

(12) 𝔐ࠔ ויאמר אלהים; 𝔊 καὶ εἶπεν Κύριος ὁ θεὸς πρὸς Νωε=ויאמר יהוה אלהים אל נח; *cf.* vv. 8.17. 𝔖 also + *to Noah.*

𝔐 חיה; ࠔ החיה as in v. 10. So again, vv. 15.16.

(15) 𝔐𝔊 חיה; ࠔ החיה אשר אתכם, as in v. 12. So 𝔖, but not 𝔊.

(19) 𝔐 ומאלה; ࠔ𝔊 מאלה.

(20) 𝔐ࠔ𝔊 ויחל נח איש האדמה; but this is doubtful Hebrew: (*a*) the use of החל in 4,26; 6,1; 10,8; 11,6; 41,54 (E); 44,12; is against it. In these six places, five of which belong to J, and establish his usage, the construction is ל *cum infin.*,

7 (16) 𝔊 καὶ ἔκλεισεν Κύριος ὁ θεὸς τὴν κιβωτὸν ἔξωθεν αὐτοῦ. ࠔ𝔖 agree with 𝔐. The object of ויסגר would rather be הדלת than התבה; *cf.* 19,6.10; 2 K. 4,4.

(17) 𝔊 + καὶ τεσσεράκοντα νύκτας, as in v. 12.

(19) 𝔐 ויְכֻסּוּ; 𝔊 ἐπεκάλυψεν = ויְכַסּוּ. So in v. 20.
𝔐ࠔ𝔖 כל השמים; 𝔊 ‸ כל; but *cf.* Deut. 4,19; Dan. 9,12; Job 28,24; 37,3; 41,3†.

(20) 𝔊^A𝔖 + הגבהים, as in v. 19. But 𝔊^B and Syr. Hex. ‸ τὰ ὑψηλά (NESTLE), as also 𝔖^BM.

(22) 𝔖 agrees with 𝔐; 𝔊 paraphrases. (One cod. has ἐν ῥώθωσιν αὐτοῦ = באפיו; and so Syr. Hex.).

(23) 𝔐 האדמה; 𝔊 + πάσης = כל.

8 (1) 𝔊 + καὶ πάντων τῶν πετεινῶν καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν. 𝔖 + *and all the birds* only (‸ 𝔖^BM). Harmonistic additions.

(3) 𝔐 מקצה (19,4; 23,9; 47,2.21); ࠔ מקץ (4,3; 6,13; 16,3; 41,1); v. 6.

(7) 𝔊 + τοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακεν τὸ ὕδωρ = לראות הקלו המים (v. 8). Ἀπὸ τῆς γῆς = מעל הארץ appears to have fallen out. The omission of the motive for sending out the bird is the more remarkable here, as it is specified afterwards in the case of the dove. 𝔊 felt this, and inserted the clause from v. 8. It is better to change the order of the verses, so that v. 7 should follow vv. 8.9. This arrangement has the additional advantage of agreement with the Chaldean account, in which the mission of the dove comes first. See HAUPT, *Nimrodepos*, p. 109, which may be transcribed and translated thus:

Sibâ ûma ina kašâdi ušesî-ma summatu umaššir. Illik summatu itûrá-ma manzazu ul ipášû-ma issaḫra. Ušeṣî-ma sinûntu umaššir. Illik sinûntu itûrá-ma manzazu ul ipášû-ma issaḫra. Ušeṣî-ma âribi umaššir. Illik âribi-ma qarûra ša me îmur-ma iqrib išáḫî itárî ul issaḫra = "When the seventh day came, I brought out the dove, and let it go. The dove went to and fro; found no resting-place; and returned. I brought out a swallow, and let it go. The swallow went to and fro; found no resting place; and returned. I brought out a raven, and let it go. The raven went; saw the bottom of the the water (*cf.* قرار *bottom of the sea*); made for it; waded about, croaking, returned not."

The expression עוד, v. 10, implies an interval of seven days betwen the mission of the two birds. I therefore supply ויחל שבעת ימים at the beginning of the verse.
𝔐 ויצא יצוא ושוב. But 𝔊 καὶ ἐξελθὼν οὐκ ὑπέστρεψεν; so 𝔖 ܘܢܦܩ (ܡܦܩ) ܘܠܐ ܗܦܟ [a paronomasia] = ויצא יצוא ולא שב. That this is right appears not only from its striking agreement with the Chaldean statement about the raven, but also from the motive it supplies for the (second) mission of the dove, v. 10.

(8) If the order of the verses in 𝔐 be preferred, ויחל שבעת ימים must be supplied here instead of at v. 7.
𝔐ࠔ מאתו is confirmed by אליו v. 9, מן התבה v. 10. 𝔊 ὀπίσω αὐτοῦ = מֵאַחֲרָיו *i. e.* after the raven. *Cf.* Ex. 14,19.

(12) 𝔐 וייחל. ࠔ ויחל, as in v. 10. A scribal error is more likely than such a variation in the same formula. *Cf.* Jud. 3,25.

(13) 𝔊 + ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Νωε = לחיי נח, as in 7,11. There is nothing else for the temporal datum to refer to.
𝔐 חרבו; 𝔊 ἐξέλειπεν (so in Is. 19,6 also), probably reading חדלו.

(15) 𝔐 אלהים; one MS יהוה; 𝔊 Κύριος ὁ θεός.

(16) 𝔐 ואשתך ובניך; two MSS, 𝔖 (but not 𝔖^BM), Copt. reversely, as in 7,7, and v. 18. Yet 𝔊 has the former order both here and in v. 18.

(17) 𝔐 כל; ࠔ𝔊𝔖 וכל.
𝔐 מכל בשר. So ࠔ𝔖; but 𝔊, wrongly, καὶ πᾶσα σάρξ.
𝔐 בעוף ... הרמש. So ࠔ. But 𝔊𝔖 mistook the idiom; *cf.* 𝔊 9,10.
𝔐 Kᵉthîb הוצא. The Qᵉrê הַיְצֵא (*cf.* הַיְשַׁר ψ 5,9) appears to be a mere fancy.

6 *Nimrodepos* 135,31), however, *çullilši* does not mean *provide it with a deck* (*çillu*=צֵל), but *launch it*, literally *cause it to be immersed*, from *çalâlu*=Geez *çalála* (*cf.* צָלֲלוּ כַּעֹפֶרֶת; see also Delitzsch, *Is.*^{4} 640,53; Nestle, *Marg.* x).—P. H.]
𝔐 ואל אמה תכלנה מלמעלה; so ࠔ and 𝔊 καὶ εἰς πῆχυν συντελέσεις αὐτὴν ἄνωθεν. There is evidently something wrong; for no satisfactory sense can be wrung out of the words, and we should expect some further direction about the צהר. The term אמה is suspicious. There is nothing corresponding to it here in the parallel Chaldean account, and the cubit measures of the פתח and the קנים are not given; why then that of the צהר? Besides, צהר is presumably masc., and the suffix of תכלנה most naturally refers to the תבה. Read אָרְכָּהּ for אמה, and all becomes clear. Then we have ואל ארכה תכלנה, *and for its* (the Ark's) *whole length thou shalt close it in* (pointing תְּכַלֶּנָּה=תכלאנה; *cf.* יכלה, 23,6). For אל, *cf.* לארכה, 13,17. But the term מכסה, 8,13, suggests the further correction תְּכַסֶּנָּה for תְּכַלֶּנָּה; and אל may be a corruption of כל, as in 30,40 and other places.

(17) 𝔐 המבול מים על הארץ. The antique המבול is explained by the gloss מים. The two following words are not part of the gloss, but depend on מביא; so 𝔊 ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν ὕδωρ ἐπὶ τὴν γῆν. *Cf.* 7,6 where 𝔊 omits מים, and 7,17.
The root of מבול is seen in the Babylonian *nabâlu* (PSBA, April '89, p. 197).
𝔐 לשחת; ࠔ לַשְׁחִית=לשחית (8 ࠔ MSS להשחית); *cf.* v. 13 משחית.

(19) 𝔐 ומכל החי מכל בשר. ࠔ ומכל החיה ומכל הבשר; and similarly 𝔊, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ πάσης σαρκός, with some Heb. MSS. For החיה, see 8,17. כל חי is used 3,20; 8,21, but in a wider sense. That 𝔐 is right with מכל בשר appears from 8,17. ࠔ𝔊 misunderstood the idiom. The addition in 𝔊, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν, is probably due to a reviser. 𝔊 according to Syr. Hex. καὶ ἀπὸ π. τῶν θηρίων κ. ἀπὸ π. τ. κτηνῶν κ. ἀ. π. τ. σαρκός (Nestle).
𝔐 שנים; 𝔊𝔖 δύο, δύο. So also in v. 20. *Cf.* 7,9.

(20) 𝔐 מכל רמש האדמה; ࠔ ומכל אשר רמש על האדמה; 𝔊 καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. רֶמֶשׂ הארמה is justified by 1,25; Hos. 2,20. But that ומכל of ࠔ𝔊𝔖𝔗𝔍 and some Heb. MSS is right, appears from the sense. רמש is here *contrasted* with other classes of animals, and does not include them as in 9,3.

7 (1) 𝔐 יהוה; 𝔊 Κύριος ὁ θεός. ࠔ𝔖 אלהים (but 𝔖^{BM} as 𝔐). See notes on 6,3.6. So 𝔊, v. 5.

(2) 𝔐 איש ואשתו. ࠔ זכר ונקבה (=𝔊 ἄρσεν καὶ θῆλυ), both times; thus obliterating the distinction between J's phrase and P's equivalent.
𝔐 שנים; ࠔ𝔖𝔊 שנים שנים. *Cf.* v. 9.

(3) 𝔐 גם; ࠔ𝔖 וגם. The ו was perhaps omitted after preceding ו.
ࠔ𝔊𝔖 + הטהור; ^ 𝔐, with which 𝔖^{BM} agrees.
After זכר ונקבה 𝔊 + καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν μὴ καθαρῶν δύο δύο ἄρσεν καὶ θῆλυ=ומכל העוף אשר לא טהור הוא שנים שנים זכר ונקבה. ࠔ𝔖𝔗 agree with 𝔐; but the omission may be due to the homœoteleuton of this and the previous clause.

(4) The interesting word היקום (v. 23; Deut. 11,6 only), *that which stands up, is erect*, and so *lives*, is an exact parallel to the very ancient Egyptian ☥ (*ānch*) *to stand* or *rise up; living.*

(8) 𝔐 וכל; ࠔ𝔊𝔖 better ומכל.

(9) 𝔐𝔖 אלהים. ࠔ יהוה; so 𝔊𝔗^{O}𝔍 rightly.

(11) 𝔐ࠔ𝔖𝔍 בשבעה עשר יום. 𝔊 ἑβδόμῃ καὶ εἰκάδι=בשבעה ועשרים (So also 𝔊𝔍 at 8,4.). *Cf.* 8,14.

(13) 𝔐ࠔ אתם; 𝔊 μετ' αὐτοῦ rightly. So 𝔖 (Urmia ed.); but 𝔖^{BM} ܥܡܗܘܢ.

(15) 𝔐 הבשר; ࠔ בשר. *Cf.* vv. 16.21.

5 את חם, but 𝔖 ואת ח'; in 9,18 𝔐 וחם, but ࠔ חם; in 10,1 𝔐ࠔ חם, but some MSS and 𝔖 וחם.

6 (3) 𝔐 יהוה; 𝔊 + ὁ θεός=אלהים, which probably stood in the Heb. text of 𝔊, here and in vv. 5.8, as also in v. 12 where 𝔊 has Κύριος ὁ θεός=𝔐 אלהים.
𝔐ࠔ ידון; 𝔊 οὐ μὴ καταμείνῃ *shall not abide* or *continue*. 𝔖 ܢܥܡܪ *shall dwell*=יָגֻר ψ 5,5; *cf.* Gen. 23,4. A Heb. root דון in such a sense is unknown; and יגור is too remote from the *ductus litterarum*. Read therefore יִכּוֹן, after Job 15,23 נכון=μένει, ψ 102,28 (=𝔊 101,29); נכון=Σ, διαμένει, Job 21,8. *Cf.* also the metaphorical רוח נכון, ψ 51,10. JHVH had originally *breathed into man's nostrils breath of life*, 2,7; *cf.* 6,17; 7,22. This *divinae particula aurae* was not henceforth to be *constant* or permanent in him.
We might also correct יִדֹּם, after Jos. 10,12.13, where this root is parallel to עמד. SOCIN refers to Egyptian Arab. دان *dâna*, to keep doing a thing, *Stud. und Krit.*, '94, p. 211; [GESENIUS-BUHL^{12}, p. 166^{b} below].
𝔐 בשגם הוא בשר. 𝔊𝔖𝔗^{O}𝔍 read בְּשַׁגָּם, which is also the best attested punctuation (see BÄR's *Genesis*). 𝔊 διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας; so 𝔗^{O}; 𝔖 *for that he is flesh*. All the Versions omit to render גַּם. The meaning might be supposed to be *for that he, too,* (like the other creatures) *is flesh*. But 'שׁ=אשר does not recur in Genesis, except in the doubtful שלה, 49,10, nor indeed in the Hexateuch. Moreover, the context shows that the writer intends to state not that man is by nature mortal (בשר; Is. 31,3), but that his life is to be cut short for his offenses. It is better to point בְּשַׁגָּם, with GESENIUS and DILLMANN, and to regard ָ־ם as a suffix. The rendering *through their* (mankind's) *erring* is, however, unsatisfactory: (*a*) because *error* is too mild a term both for the offense and the punishment (see שגג, שגגה, ψ 119,67; Lev. 5,18; Num. 15,29.31; Job 12,16); and (*b*) because the plur. suffix must refer to the בני אלהים; otherwise there will be no connection of thought between vv. 2.3. Read therefore בעונם (Lev. 26,39)=*owing to their guilt* (עו confused with שׁ, נ with ג).

(4) 𝔐 + וגם אחרי כן; a marginal gloss, intended to remind the reader of the better known בני ענק of later times.
𝔐 וילדו להם rightly. ࠔ ויולידו; but J does not use הוליד.
𝔐 המה; ࠔ הם; so in 7,14.

(6) 𝔐 יהוה; 𝔊 ὁ θεὸς, as also in v. 7. The change was due to religious scruple. Similarly, ויתעצב אל לבו, at the end of the verse, was rendered διενοήθη, owing to reluctance to reproduce the strong anthropomorphism of the Hebrew expression.

(7) The inserted clause מאדם ....., השמים (*cf.* 7,23) was added by R, to agree with the sequel from P (vv. 11.12f.). It interrupts the connection; for the plur. suffix in עשיתם (many MSS and ࠔ עשיתים) clearly refers to האדם.

(9) 𝔐 תמים, so 𝔊; ࠔ ותמים. But צדיק may be an interpolation from J's account, 7,1.

(13) 𝔐 והנני משחיתם את הארץ. OLSHAUSEN corrected מֵעַל; but the part. מַשְׁחִית is found nowhere else with a suffix, and the writer's usual style suggests משחית אִתָּם ואת הארץ; *cf.* 9,11 (19,14, J). — מלאה here suggests Qal in v. 11.

(14) 𝔐 עצי גפר; 𝔊 ἐκ ξύλων τετραγώνων, apparently reading רבע for גפר, by inversion and corruption of letters.
𝔐 קנים. LAGARDE (*Orientalia* 2,95) suggested the repetition of the term, which is supported by Philo (*loculos loculos*), as NESTLE reminds me.

(16) For the ἅπαξ λεγ. צהר 𝔊 gives ἐπισυνάγων, misreading צֹבֵר. But there is no reason to question the word. The context requires the sense of *roof* or *deck* (see the next clause); and ظهر *ẓahr* actually has this meaning in Arabic; see the description of a Chinese junk in Ibn Batuta (Paris edition), iv, 93. [*Cf.* HAUPT in SCHRADER's KAT^{2} p. 69, l. 8. In the Chaldean legend of the Flood (HAUPT,

4 *cf.* Gen. 17,1. ⅏ אז החל; 𝔊 οὗτος ἤλπισεν (pointing הֹחִל=הוחיל); 𝔍 rightly *iste coepit*=הא הֵחֵל. The statement אז הוחל is without parallel in Genesis, and the context requires the sense *he* (Enosh) *was the first to call upon the Name of JHVH*; there being no previous temporal determination to which אז might refer.
For הוא rather than זה (5,29=οὗτος), see v. 21 and 10,8 (הוא החל להיות).

5 (3) 𝔐⅏𝔖 מאת; 𝔊 διακόσια. For the first five and the seventh of the ten patriarchs, *viz.* Adam, Seth, Enos, Kenan, Mahalaleel, and Enoch, the numbers of 𝔐 and ⅏ agree. 𝔊 subtracts 100 in each case from the years lived after the birth of the successor, and adds them to the number of years lived previously; an arbitrary change made for the sake of symmetry. As to the sixth patriarch, Jared, 𝔊 agrees with 𝔐, as the actual numbers in his case already harmonized with the altered numbers preceding it. ⅏ omits 100 years, no doubt accidentally. In the tenth case, that of Noah, all three witnesses are at one. In the eighth case, that of Methuselah, 𝔐 and 𝔊 agree, ⅏ differs; while in the ninth, that of Lamech, all three disagree. Thus in eight cases out of ten we find agreement which warrants preference of the 𝔐 numbers; in the other two we must have recourse to textual emendation.

𝔐 ויולד. The word בן, the object of the transitive verb (vv. 4^b.28), and the necessary antecedent to which שמו refers here as elsewhere, has fallen out of the text before the similar letters בד.

𝔐 בדמותו כצלמו. Some MSS כדמותו; many MSS, and Jewish citations בצלמו. 𝔊 κατὰ . . . καὶ κατά . . . *Cf.* 1,26, according to which we correct, although the order is here reversed.

(4) 𝔐 ויהיו ימי אדם, read ויהי, following 𝔄. *Cf.* vv. 7.10.13.16 &c. The ordinary MSS and editions of 𝔖 support the new reading; but the oldest known codex, *viz.* Brit. Mus. Add. MSS 14425, dated A. D. 464 (see WRIGHT's *Catalogue*), which has been collated for the present work, here, as in many other instances, supports 𝔐. We cite this codex as $𝔖^{BM}$.

(18) ⅏ ‸ ומאת שנה; an easy omission after the preceding שנה, a transcriber's eye having passed unconsciously from the first to the second.

(22) 𝔊 εὐηρέστησε δὲ Ενωχ τῷ Θεῷ does not indicate a various reading, but is the usual anti-anthropomorphic paraphrase of the Hebrew expression, recurring in v. 24; 6,9; 17,1; 24,40; 48,15; ψψ 25,3; 34,17; 114,9. (Some MSS ‸ vv. 22.23.)

(23) 𝔐 ויהי; some MSS and ⅏ rightly ויהיו, as in vv. 5.8.11.31.

(25) 𝔐 שבע ושמנים שנה ומאת שנה. So 𝔊; but ⅏ שבע וששים שנה, where ששים is a corruption of שמנים (confusion of ࠌ and ࠔ), and ומאת שנה has been accidentally omitted for the same reason as in v. 18. This, of course, led to intentional changes of the numbers in vv. 26.27.

(28) 𝔐 שתים; 𝔊 ὀκτώ=שמנה, dittography of the following שמנים.
𝔐 ותשעים; 𝔊 καὶ ἑξήκοντα=וששים, confusing ע' with ש, as in other instances.
⅏ differs from 𝔐𝔊 in all-three numbers for Lamech; but the 595 years after the birth of Noah (v. 30) are confirmed by the round number (600) of ⅏. Upon the whole, it is clear that the three lists were originally one, and that 𝔐 deserves the preference.

(29) 𝔐 ינחמנו; 𝔊 διαναπαύσει, *cf.* Is. 14,3 ἀναπαύσει=הניח; Ex. 23,12 ἀναπαύσηται=ינוח; Pr. 29,17 ἀναπαύσει σε=יניחך. נֹחַ is nearer to נוח than to נחם in sound; and besides, the writer clearly meant to convey the idea of *rest* from toil (Ex. 23,12).
𝔐 ממעשנו; many MSS and ⅏ ממעשינו, which is attested also by 𝔖𝔊 ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν. The term is *sing.* (47,3). — 𝔐 מן הא'; 𝔖 ומן הא'.

(32) Some MSS and ⅏𝔖𝔗' ואת חם. Choice is hardly possible, for in 6,10 we have

4 in Berossus and cuneiform sources. עירד, written ירד, 5,15, [*cf.* Mandean עת=אית=יש, Nöld. MG §§ 5.55; عيسى=ישוע] answers to the Babylonian Δαως, *ap.* Berossus, *i. e. Damu, Dawu* (rather than *Dumu*), 'son;' *cf.* Σαως=*Samas.* In spite of 𝔊, the root may be seen in عرد, *it came forth and grew up*, said of plants and trees; so that עירד=*shoot, scion, soboles,* like Ass. *pirḫu*, Heb. חטר, נצר.

𝔐 מחויאל ומְחִיָּיאֵל, with a note on the second form יתיר י' *the yod is superfluous*; pronouncing therefore מְחִיָּאֵל, in spite of the preceding מְחוּיָאֵל — a triumph of absurdity. מהללאל, 𝔊 Μαλελεηλ, 5,12, is more original than either of these forms; as is shown by Berossus' Μεγάλαρος, a phonetic improvement of Μελάλαρος=*Amel-Aruru*, 'Aruru's Man' (Hommel). י and ל are sometimes confused.

𝔐 מתושאל has been modified to rhyme with מחויאל. 𝔊 Μαθουσαλα, as in 5,21 (=מתושלח). Methusael, *Man of El*, is less original than Methuselah, *Man of Selah*, where *Selah* is, perhaps, a modification of Bab. *Šarraḫu*, a title of Sin, the god of Ur Casdim whence Abraham migrated. Methuselah thus answers to Ἀμέμψινος=*Amel-Sin*, 'Sin's Man;' while Lamech seems to be an easy adaptation of Bab. *Lamga*, 'the Servant' (of Merodach), another title of Sin, synonymous with *Ubara*, in the name *Ubara-Tutu*, 'Vassal of Merodach,' the Ὠτιάρτης (or rather Ὠπάρτης) of Berossus, and father of Ξίσουθρος, the hero of the Flood, who corresponds to the Hebrew Noah.

(20) 𝔐 יָבָל; 𝔊^A Ιωβελ, 𝔊^B Ιωβηδ (=Ιωβηλ); *cf.* אוביל (1 Chr. 27,30) and أُبِل (*abil*) or آبِل (*âbil*) *one skilled in the care of camels and sheep or goats*, or perhaps rather the Phœnician יבל *he-goat*; *cf.* also הבל, the shepherd Abel, 4,2; whose name is evidently related to Syr. ܗܒܠܐ *grex*; ܗܰܒܳܠܐ *pastor* (see Payne Smith).

𝔐 אבי ישב אהל ומקנה. We supply כל, as in vv. 21.22. For אָהֳלֵי מקנה, see 2 Chr. 14,15 (𝔊^V σκηνὰς κτήσεων). 𝔊^A here: ὁ πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων (*cf.* 46,32). For the plur., see ישב אהלים, 25,27.

(21) 𝔐 יובל=𝔊 Ιουβαλ, doubtless connected with יֹבֵל, קרן היובל. Each name is thus significant of the art ascribed to its bearer. This does not prove its Hebrew origin, as it may be a translation or adaptation of some foreign name. The inventor of the harp and the (Pan's) pipe is naturally the brother of the *shepherd* Jabal.

(22) 𝔐 תובל קין, a strange mode of writing a Hebrew proper name. The Oriental or 'Babylonian' תּוּבַלְקַיִן is more natural. 𝔊 Θοβελ, not understanding the קין. (*Tu*)*balqain*, as the name of the inventor of metallurgy, may be compared with *Balgin, Bilgi*, the Sumerian Fire-god, whom an old hymn celebrates as melting and refining gold, silver, bronze, and lead, but not iron which was of later use; and as the brother of the goddess *Ningu-si* or *Nin-ka-si*, in whom we may recognize Tubalcain's sister נעמה, Noghmat, 𝔊 Νοεμα=נַעֲמָה. Nestle (*Marginalien*, p. 10) cites Νοεμιν ψάλλουσα φωνῇ οὐκ ἐν ὀργάνῳ, from Lagarde, and suggests a root נעם with $ע_2$, thus confirming our conjecture. *Cf.* PSBA, May '94, where it is shown that the Chinese *Fuh-hi* and his sister *Nü-kwa* (or *Nü-wa*) are parallel figures. It may be added that *Nü-kwa* is said to have invented a kind of harp.

𝔐 לטש כל חרש נחשת וברזל. One of the two participles appears superfluous in view of the strict parallelism of the other descriptions, vv. 20.21. לטש *hammerer*, 𝔊 ὁ σφυροκόπος (*cf.* Is. 41,7) is probably an old gloss on חרש which might mean *ploughman* (Am. 9,13). חֹרֵשׁ (1 K. 7,14 only) is used instead of the usual חָרָשׁ, חָרַשׁ which 𝔊 read here (χαλκεὺς=חָרָשׁ, Is. 54,16; 2 Chr. 24,12), because of the previous participles.

(23) 𝔐 שְׁמַעַן; but שְׁמַעְנָה=שְׁמַעְןָ (Is. 32,9; Jer. 9,19) is more likely.

(25) 𝔐 אדם. The aspirate fell out after ע. — 𝔊𝔖 + חוה before אשתו, *et post* + ותהר. — 𝔊 + λέγουσα after שת=לאמר. — 𝔐 ותקרא, ࠔࠌ ויקרא.

(26) 𝔐 אז הוּחַל; an attempt to soften the contradiction of P's statement, Ex. 6,3;

3 לגן עדן וישם את הכרבים. For וישם, *cf.* 2 Kings 10,24; 1 Sam. 22,7. Its likeness to וישכן may have caused its omission.

4 (1) 𝔐 את יהוה 𝔊 διὰ τοῦ θεοῦ; an intentional substitution. So 6,6.7. The meaning of קניתי is not *I have purchased* or *procured,* which would require מאת of the source (17,27; 23,20; *cf.* Jos. 11,20); but *I have forged, formed,* or *wrought* (14,19; Pr. 8,22; Deut. 32,6; ψ 139,13). את, therefore, is strictly *along with*, of co-operation; or else *by help of*, like the Greek σὺν θεῷ. Διὰ=את, 40,14.

(4) 𝔐 מֵחֶלְבֵהֶן, intending the *plur.* So ࠔ מחלביהן, with *scriptio plena*; and 𝔊 ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. *Cf.* Lev. 6,5; 8,26. The *plur.* is preferable, as the meaning is *the fat portions* of the victims. Otherwise, we might refer to חֶלְבְּהֶן, Lev. 8,16.25.

(6) 𝔐 יהוה; 𝔊 Κύριος ὁ θεός=יהוה אלהים. So again, 𝔊^{B} and Syr. Hexapl. in vv. 9.13.

(7) 𝔐 הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ, which yields no adequate sense. Cain is sullen, because his sacrifice is rejected. The Deity remonstrates with a reminder that a sacrifice must be regular to be acceptable. In other words, it is suggested that there was something wrong with Cain's sacrifice, and he had no right to be angry at the normal consequence. This sense, which agrees with the context and with ancient ideas far better than any which can be wrested out of the doubtful Hebrew of 𝔐, is actually given by 𝔊: οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες; ἡσύχασον.

For שאת (*leg.* לשאת), *to bring an offering*, *cf.* Ez. 20,31; for לְבַתֵּר=διελεῖν, *to divide the victims*, Gen. 15,10.

𝔐 תשוקתו, 𝔊 ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, *cf.* 𝔖; see on 3,16. The meaning is: *thy brother's return* (*i. e.* recourse, deference, and submission) *will be to thee, and thou wilt enjoy the natural authority of the elder.*

(8) ࠔ + נלכה השדה=𝔊 διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον=𝔖 ܢܐܙܠ ܠܦܩܥܬܐ. The sequel ויהי בהיותם וגו' almost implies the added words. *Cf.* 27,5. BÖTTCHER's correction וישמר for ויאמר in rendered improbable by Cain's question השמֵר אחי וגו' (v. 9), as by the immediate sequel.

𝔐 אל, a common scribal error for על; 𝔊 ἐπί. *Cf.* Deut. 19,11.

(9) 𝔐 אי, ࠔ איה; *cf.* 18,9. The ה has fallen out before הבל.

(10) After ויאמר 𝔊 + ὁ θεός=אלהים, which might be a substitute for יהוה, or else for יהוה אלהים as in 2,5.7.9.19.21; though the subject is unnecessary here: *cf.* 3,14.16.17. In 4,6.15 *bis* 𝔊 has Κύριος ὁ θεός=יהוה אלהים for the simple and probably original יהוה (so also 𝔊^{B} and Syr. Hex. in vv. 9.13); but in 4,16 τοῦ θεοῦ for יהוה. As the narrative is consecutive to 4,25, there seems no reason for the sudden disappearance of the composite expression from the Hebrew text; and 𝔊 may therefore preserve the relatively older reading in 4,6.15; 5,29; and similar instances.

𝔐 דמי *plur.* is more vivid and dramatic than the *sing.* (ࠔ𝔊; 9,4-6). The outcry is loud; for קול דמי suggests multitude. The same applies to v. 11.

(15) 𝔐ࠔ𝔗^{O}𝔄 לכן. 𝔊𝔖ΣΘ𝔍 imply לא כן; but then כי or כי אם should follow.

(16) 𝔐 נוד, ࠔ נד defectively. 𝔊 Ναιδ, with variants Ναυδ, Ναιν, Ναινα, Νηδ (NESTLE). The context demands a local name; and the repeated נע ונד (vv. 12.14.) seems intended as a play on the name of Cain's country. נוד, 𝔖 ܢܘܕ, originally doubtless נד, will therefore be correct; and Ναιδ is simply due to reading ו as י (ניד). 𝔍 *habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden*=וישב בְּאֶרֶץ נָד קדמת עדן is bad Hebrew and bad sense.

(17) 𝔐 כשם (so only Jos. 19,47; *cf.* Jud. 18,29). Some MSS, בשם; so 𝔊𝔖.

(18) 𝔐 עירד; 𝔊 Γαιδαδ (corr. Γαιραδ). HOMMEL has shown (PSBA, March '93) that the two lists of antediluvian patriarchs were originally identical, and that the Hebrew names are either adaptations or translations of the Babylonian as found

2 (23) 𝔐 מאיש; ࠔ מאישה; so 𝔊.
(24) 𝔐 והיו. So 𝔗^{O}𝔄. But 𝔊𝔖𝔍𝔗', NT, Philo + שניהם.
ࠔ והיה משניהם = *and there shall become of them twain*; for משנה cannot mean *a pair.*

3 (1) 𝔊𝔖 + הנחש after ויאמר.
(2) 𝔐ࠔ מפרי עץ; 𝔊 ἀπὸ παντὸς ξύλου (v. 1); 𝔖 implies מפרי כל עץ, which gives a better rhythm.
(3) 𝔐 העץ. ࠔ + הזה, as the context demands, the tree being before them (v. 6).
(6) 𝔐𝔖 ויאכל; ࠔ𝔊 *plur.* But the point is that the Man also ate. The reading of ࠔ𝔊 was due to dittography of the following ו. — 𝔐 ותתן גם לאישה עמה ויאכל, but 𝔄 واعطت بعلها فاكل معها.
(7) 𝔐 עלה. Some Heb. MSS ࠔ𝔖𝔊𝔗^{O}𝔗' &c. read עלי (Job 30,4; Neh. 8,15). But עלה is usually collective (Is. 1,30). Even in 8,11 ࠔ writes עלי ungrammatically.
(9) 𝔊 Αδαμ, ποῦ εἶ; *cf.* 𝔖. If this were original, the Hebrew would be האדם איכה *Man, where art thou?* for *Adam* does not appear as a proper name until 4,25.
(16) 𝔐 אל; ࠔ𝔊 ואל, as in v. 17.
ࠔ עצבוניך; 𝔊 τὰς λύπας σου; but the term (here, v. 17, and 5,29 only) is *sing.* as in 5,29.
𝔐 הרונך, as if from הֵרוֹן, ἅπ. λεγόμ., as GESEN.[12] states. But ࠔ הריונך, from הֵרָיוֹן (Hos. 9,11; Ru. 4,13) is preferable.
𝔐 בעצב; ࠔ בעצבון rightly, as the term is repeated for the sake of emphasis. עצב, moreover, is not used in the required sense elsewhere; while עצבון recurs, v. 17; 5,29.
𝔐 תשוקתך. The word is only found besides in 4,7 and Cant. 7,11. The reference of this suspicious term to שוק = شاق is unphilological. 𝔊 ἡ ἀποστροφή σου = תשובתך; *cf.* 𝔖 ܬܬܦܢܝܢ *thou shalt return.* In Cant. *l. c.* 𝔊 has the similar ἡ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ. The true reading of 2 Sam. 17,3 (*as the bride*, כלה, *returns to her husband*) illustrates the meaning. The penalties of man and wife are parallel (vv. 16.19): each is *to return* to the source of each, the woman to the man, the man to the dust (see NESTLE, *Marginalien*, p. 6).

With this the old Babylonian ideogram E-GIA *bride* (Assyr. *kallâtu*), strictly *the home-returning,* strangely agrees; and ZIMMERN's supposition that the ideogram is an artificial Semitic coinage disappears (*Busspsalmen*, pp. 7, n.; 50). In Chinese also 歸 *kwei* 'to return' involves a contraction of the character 婦 *wife*, and is used of a woman's marriage, and of returning to dust (*kwei yu t'u*), *i. e.* dying.
(17) 𝔐 וּלְאָדָם; 𝔊 τῷ δὲ Αδαμ. The sense and parallelism (*cf.* vv. 14.16) require וְלָאָדָם, *and to the Man.*
𝔐 בעבורך is confirmed by 8,21 *curse the ground for man's sake. Cf.* also 1 Sam. 23,10 for this use of בעבור (NESTLE).
(20) 𝔐 האדם; but ࠔ אדם, 𝔊 Αδαμ, as a proper name. The verse evidently refers us back to v. 16. The man called his wife *Chawwah*, because she was to become the mother of all living (*chay*), according to the sentence of JHVH concerning her. It does not immediately follow that verse, because the writer preferred to give the triple judgment of God without interruption.
(21) 𝔐 לְאָדָם *for Adam*, inconsistently after האדם, v. 20. 𝔊 τῷ Αδαμ. The verse looks original, naturally following on the Divine sentence, and preceding the expulsion. We may, therefore, point לָאָדָם *for the Man.*
(24) 𝔐 וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים. Something seems to be omitted. וישכן, *he caused to dwell*, hardly suits in connection with the Cherubim and the Whirling Sword; but we expect to be told where the Man dwelt after his expulsion from the Garden, as in the case of Cain (4,16). We correct after 𝔊 καὶ κατῴκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς καὶ ἔταξεν τὰ χερουβιν = וישכן אתו מקדם

1 further, as 𝔊 indicates ובכל הבהמה ובכל [חית] הארץ ובכל הָרמשׂ הרֹמשׂ על הארץ for the close of the verse, like v. 26.

(30) 𝔐 ולכל רומש. 𝔊 καὶ παντὶ ἑρπετῷ τῷ ἕρποντι; *cf.* v. 26.
𝔐 את כל ירק, without regimen. Some MSS and 𝔊 ואת, which hardly improves matters. We supply נתתי, with Ewald; *cf.* 9,3.

2 (2) 𝔐 השביעי. ɯ𝔊𝔖, Book of Jubilees, Bereshith Rabbah: הששי, as the context requires. ויכל is not the same as ויכל מן, but means *finished, completed*, as is clear from v. 1. Logically, *He finished His work on the seventh day* cannot mean *He did nothing but rest and refresh Himself* (Ex. 31,17) *on the seventh day*. Besides, there is an intentional antithesis between ביום הששי and ביום השביעי. Else why not וישבת בו in the second clause (*cf.* v. 3)?

(4) 𝔐 אלה תולדות. So ɯ𝔖; but 𝔊 αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως as at 5,1; and so Philo. As אלה תולדות always refers to what follows, never to a preceding narrative, R or some early transcriber may have substituted it here in place of P's זה ספר תולדות; perhaps objecting to the latter on account of its recurrence at 5,1. See Nestle, *Marginalien*, p. 4. Whether this formula originally stood also, or only, at the head of c. 1, cannot now be determined. — 𝔐 בהבראם; perhaps originally בבראם.
𝔐 ארץ ושמים, which recurs ψ 148,13 only. ɯ𝔊𝔖 reversely; *cf.* 14,19.

(6) אד (Job 36,27 only) is rendered *mist* by AV; *cf.* 𝔗^{O} ענגא *cloud*, 𝔄 بُخَار *vapor*; and Job *l. c.* 𝔊 νεφέλη. Here 𝔊 has πηγή *fountain*, and so 𝔖𝔍; Ἀ, ἐπιβλυσμός, *a welling forth* (of waters). We might think of the old Egyptian *ȧad* 'dew;' but there can be little doubt that the Assyrian *edû*, 'flow, tide, highwater,' of the sea and rivers, and *idîtu*, 'flooding for irrigation' are nearer the mark. [*Cf.* Delitzsch, *Wörterbuch*, p. 125 below. — P. H.] The ultimate source of the term, therefore, is the Sumerian DE, irrigation of a field; A-DE-A or EDEA, *id.* See 2 R 30,13.15^{ab}. The Arabic إِيَاد *air* (Qâmûs), which is compared by Gesen.-Buhl^{12}, has nothing to do with אד, for it seems to mean *inaccessible height*; and R. Levi's 'Aramaic' איד is simply taken from this passage of Gen.

(11) 𝔐 החוילה; ɯ חוילה, as 𝔐 everywhere else (10,7.29; 25,18; 1 Sam. 15,7 &c.). The ה may be due to dittography of ח.

(12) 𝔐 ההוא, ɯ ההיא; and so throughout the book. The supposed הוא fem. is contradicted (*a*) by philology, (*b*) by the general use of the OT. The Pentateuch itself is not quite uniform in the matter. In the older mode of writing — the so called *scriptio defectiva* — הא would be read הוא or היא according to the sense (Stade). Hence we have to do, not with a genuine archaism, but with the consecration of a blunder or, at best, a caprice. [*Cf.* Driver's note on Levit. 1,13].
𝔐 טוב, ɯ + מאד; *cf.* 𝔍 *optimum.*

(18) 𝔐 אעשה, 𝔊𝔍 imply נעשה, harmonizing with 1,26. — The term *help*, applied to the woman, is remarkable, being used only of God elsewhere (ψψ 70,5; 115,9; Deut. 33,26†), and that with reference to warfare. It looks as if the woman were made to be the man's help in keeping the Garden against enemies. And possibly the name *Chawwah* (3,20) was connected in the original form of the story with the Babylonian *ḫamât* or *chawat*, 'help, support, aid in warfare.' [*Cf.* Delitzsch, *Handwörterbuch*, 281^{a} below].

(19) ɯ𝔊 + עוד, with reference to v. 7. ɯ + את, which is implied by the following coordinate phrase.
𝔐 נפש חיה; a marginal gloss which has crept into the text, where it is out of construction.

(20) 𝔐 ולעוף. 𝔊 καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς = ולכל עוף, as symmetry demands. So 𝔖𝔍.
𝔐 וּלְאָדָם, 𝔊 τῷ τε Αδαμ; but, just before, καὶ ἐκάλεσεν Αδαμ. The three contrasted expressions have the article, which would be required here also, even if the sense were *für einen Menschen*, as Kautzsch-Socin render. *Cf.* 3,9.17.

Critical Notes on Genesis

1 (6) ויהי כן, so 𝔊; 𝔐 at the end of v. 7. The formal symmetry of the chapter justifies the transposition; *cf.* vv. 9.11.15.24.30.

(8) 𝔊 + וירא אלהים כי טוב after שמים; *cf.* vv. 3.10.12.18.21.25. But the clause would read better at the end of v. 7. Was it omitted by some scribe, who remembered that שמים was a title of God Himself? (*cf.* Dan. 4,23; Luke 15,18; and the common Rabbinical use). The Jews of Origen's time were puzzled by the omission (see Orig. *ad Africanum* 4); *cf.* LAGARDE, *Ankündigung einer neuen Ausgabe der griech. Übersetzung des AT* (1882).

(9) 𝔐 מקום, but 𝔊 συναγωγή = מקוה, which is, in fact, implied by מקוה המים (*cum artic.*!), v. 10. We retain יקוו and מקוה, on the ground of Jer. 3,17; Ex. 7,19; Lev. 11,36. A root קוה *gather together* is further attested by the mistaken use of συνάγω, συναγωγή, 𝔊 Jer. 8,15; 50,7; Zech. 9,12. See also on 37,35; 49,10.

At the end of the verse 𝔊 adds: καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά = וַיקוו המים מתחת השמים אל מקויהם וַתרא היבשה. *Cf.* vv. 7.12.16.21.25. The term מקויהם (*sing.* not *plur.*, as 𝔊) looks original; and the clause may have been omitted by some editor who sacrificed symmetry to his dislike of monotony. The additions of 𝔊 are often mere harmonistic interpolations; but sometimes they indicate a different Hebrew text, and occasionally old glosses imbedded in that text.

(11) למינהו *bis*; so 𝔊; *cf.* v. 12; ‸ 𝔐.

𝔐 עץ, but the sense requires ועץ; so ɯ𝔊𝔖𝔍𝔗', 3 Heb. MSS and v. 12. פרי follows in 𝔐𝔊, but seems needless; see v. 12. עץ פרי only recurs ψ 148,9; *cf.* Eccl. 2,5.

(12) ותדשא is suggested by v. 11, and the uniform style of the chapter. Moreover, יצא Hif'il is rare in the sense required (Num. 17,24; Is. 61,11; Hag. 1,11; ψ 104,14); and v. 24 is not quite parallel. 𝔐 ותוצא, and so the Versions (𝔖 even in v. 11).

(20) ויהי כן, so 𝔊, as required by analogy. ‸ 𝔐.

(21) ɯ למיניהם *plene*; *cf.* 𝔊 κατὰ γένη αὐτῶν, 𝔍 *in species suas.* See on 4,4.

(26) 𝔐 כדמותנו. ɯ𝔊 prefix ו, which is often omitted after a preceding ו or similar letter (י, ן). That כ', not ב' (some MSS; 𝔗'), is right, appears from 5,1.3; ψ 58,5; Dan. 10,16. [כדמותנו may be an explanatory gloss on בצלמנו — P. H.]; *cf.* v. 27; but see also 5,1.3.

חית, so 𝔖; rightly, as the classification of the earth with animals is incongruous; ‸ 𝔐.

(28) ובבהמה, so 𝔊𝔖; *cf.* v. 26; ‸ 𝔐.

𝔐 חיה, ɯ החיה, as grammar requires. Possibly corruption or revision has gone

אשר בעֲבר הירדן ויספדו שם מִסְפֵּד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אֵבל שבעת **50**
ימים: וירא יושב הארץ הכנַעני את האֵבל בגֹרן האָטָד ויאמרו אבל כבד זה 11
למצרים על כן קרא שמהּ אָבֵל מצרַים אשר בעבר הירדן: ויעשו בניו לו כן 12
כאשר צִוָּם: וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפֵּלה 13
·[על פני ממרֵא]· אשר קנה אברהם את השדה לאחֻזת קבר מאֵת עפרֹן החִתִּי [ ]:
וישב יוסף מצרְיְמה הא ואחיו וכל העֹלים אתּו לקבר את אביו אחרי קברו 14
את אביו:

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והָשֵׁב ישיב לנו את טו
כל הרעה אשר גמלנו אתו: וי·בא·ו אל יוסף לאמר אביך צִוה לפני מותו לאמר: 16
כה תאמרו ליוסף אנא שׂא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שׂא 17
נא לפשע עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברם אליו: וי·ב·כו גם אחיו ויפלו לפניו 18
ויאמרו הננו לך לעבדים: ויאמר אלהם יוסף אל תיראו כי הֲתחת אלהים אני: 19
ואתם חשבתם עלי רעה ·וה·אלהים חשבהּ לטֹבה למַען עשׂה כיום הזה להחיֹת כ
עם רב: ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם ויְנַחם אותם וידַבר 21
על לבם:

וישב יוסף במצרים הא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: וירא יוסף 23.22
לאפרַים בני·ם· שִׁלֵּשים גם בני מכיר בן מנַשה יֻלדו על ברכי יוסף: ויאמר יוסף 24
אל אחיו אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל
הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: ויַשבע יוסף את בני ישראל לאמר כה
פקד יפקד אלהים אתכם והעלִתם את עצמֹתי מזה ·אתכם·: וימת יוסף בן מאה 26
ועשר שנים ויחנטו אתו וישימ·ו· בארון במצרים:

* * *

49,14 יששכר חמר גרם
רבץ בין המשפתים:
טו וירא מנחה כי טוב
ואת הארץ כי ‹ש›מנה
ויט שכמו לסבל
ויהי למס עבד:

16 דן ידין עמו
כאחד שבטי ישראל:
17 יהי דן נחש עלי דרך
שפיפן עלי ארח
הנשך עקבי סוס
‹ו›יפל רכבו אחור:(α)

19 גד גדוד יגודנו
והא יגד עקב‹ם›:

כ ‹מ›אשר שמנה ‹נ›חל‹ת›ו
והא יתן מעדני מלך:

21 נפתלי ‹פ›רת שלחה
הנתנ‹ה› ‹פ›רי שפר:

49,22 בן אילה יוסף
בן ‹א›ילה‹› עלי עין
ב‹מ›צעדי‹ו› על‹ו› שור:
23 וימררהו ‹ו›‹י›רב‹ה›‹ו›
וישטמהו בעלי חצים:
24 ותשב‹ר› באיתן קשת‹ם›
ויפז‹ר›ו זרעי יד‹ם›
מידי אביר יעקב
מ‹זרעי› ע‹ז›ר ישראל:
כה מאל אביך ויעזרך
וא‹ל› שדי ויברכך
ברכת שמים מעל
ברכת תהום רבצת תחת
ברכת שדים ורחם:
26 ברכת אביך גברו
על ‹מ›ר‹ו›ם ‹ה›ר‹ר›י עד
תא‹ו›ת גבעת עולם
תהיין לראש יוסף
ולקדקד נזיר אחיו:

27 בנימין זאב יטרף
בבקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל:

28 כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם

29 ויברך אותם איש א‹י›ש כברכתו ברך אתם: ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף
ל אל ע‹מ›י קברו אתי א‹ת› אבתי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי: במערה
אשר בשדה המכפלה אשר על פני ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את
31 השדה מאת עפרן החתי לאחזת קבר: שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו
32 שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את לאה: ‹מ›קנה השדה
33 והמערה אשר בו מאת בני חת: ויכל יעקב לצות את בניו ויאסף רגליו אל
המטה ויגוע ויאסף אל עמיו:

50,2.א ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו: ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים
3 לחנט את אביו ויחנטו הרפאים את ישראל: וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו
4 ימי החנטים ויבכו אתו מצרים שבעים יום: ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל
ה בית פרעה לאמר אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר: אבי
השביעני ‹לפני מותו› לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען
שמה תקברני ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ‹כאשר השביעני› ואשובה:
6 ויאמר פרעה עלה וקבר את אביך כאשר השביעך:
7 ויעל יוסף לקבר את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו וכל זקני
8 ארץ מצרים: וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצאנם ובקרם עזבו בארץ
9.י גשן: ויעל עמו גם רכב גם פרשים ויהי המחנה כבד מאד: ויבאו עד גרן האטד

(α) 49,18 לישועתך קויתי יהוה:

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה ‹לך›: ויאמר יוסף אל אביו בני 48,9.8
הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קָחֶם נא אלי ואֲבָרְכֵם: ועיני ישראל כבדו י
מזקנ·ה· לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישַּׁק להם ויחַבֵּק להם: ויאמר ישראל 11
אל יוסף ראה פניך לא ‹פללתי› והנה הֶרְאָה אתי אלהים גם את זרעך: ויוצא 12
יוסף אתם מֵעִם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה: ויקח יוסף את שניהם את אפרַיִם 13
בימינו משמאל ישראל ואת מנַשה בשמאלו מימין ישראל ויַּגֵּשׁ ‹אתם› אליו:
וישלח ישראל את ‹יד› ימינו וַיָּשֶׁת על ראש אפרַיִם והא הצעיר ואת שמאלו על 14
ראש מנַשה שִׂכֵּל את ידיו כי מנַשה הבכור: ויְבָרֶךְ את·ם· ויאמר האלהים אשר טו
התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרֹעה אתי מֵעודי עד היום הזה:
המלאך הגֹּאל אתי מכל רע יְבָרֵךְ את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי 16
אברהם ויצחק וי‹רב›ו לרֹב בקרב הארץ:

וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרַיִם וַיֵּרַע בעיניו ויתמך יד 17
אביו להסיר אתה מֵעל ראש אפרַיִם על ראש מנַשה: ויאמר יוסף אל אביו לא 18
כן אבי כי זה הבכֹר שים ימינך על ראשו: וימָאֵן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי 19
גם הא יהיה לעם וגם הא יגדל ואולם אחיו הקטֹן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא
הגוים: ויְבָרְכֵם ביום ההוא לאמור בכ·ם· יְבָרֵךְ ישראל לאמר יְשִׂמְךָ אלהים כאפרַיִם כ
וכמנַשה וישֶׂם את אפרַיִם לפני מנַשה:

ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עִמָּכם והשיב אתכם אל 21
ארץ אבֹתיכם: ואני נתתי לך שְׁכֶם אַחַד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי 22
בחרבי ובקשתי:

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר הֵאספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם 49,א
באחרית הימים: הקבצו ושמעו בני יעקב ו‹הקשיבו› אל ישראל אביכם: 2

49,3 ראובן בכֹרי אתה
כֹּחי וראשית אוני
יתר שְׂאֵת ויתר עז:
4 ‹פֹּחַז› כמַּים אל ‹תוֹתִר›
כי עלית משכבי אביך
אז חללת יצוּ‹עֵי› ‹יוֹלִדךְ›:

ה שמעון ולוי אחים
‹כלו› חמס מְכֹרֹתָ‹ם›:
6 בסֹדָם אל תבא נפשי
בקהלם אל ‹יֵחַד› כ‹בֵדי›
כי באַפָּם הרגו איש
וב‹עברת›ם עקרו שור:
7 ארור אַפָּם כי עז
ועברתם כי קשתה
אחלקֵם ביעקב
ואפיצם בישראל:

8 יהודה אתה יודוך אחיך
49 ידך ‹תאחז› בערף איביך
ישתחוו לך בני אביך:
9 גור ארְיֵה יהודה
‹מטרף› בני עלית
כרע רבץ כאריֵה
וכלביא מי יקימנו:
י לא יסור שֵׁבט מיהודה
ומחֹקק מבין רגליו
עד כי יבא ‹שֶׁלֹּה›
ולו יקהַת עמים:
11 אסרי לגפן עירֹה
ולשֹׂרֵקה בני אתֹנו
כבס ביין לבֻשו
ובדם ענבים ‹כ›סותֹה:
12 חכלילי עינַים מיין
ולבן שנַּים מֵחלב:

13 זבולֻן לחוף ימים ישכן
והא ‹ג›ו‹ר› אנִית[α]:

(α) 49,13 וירכתו על צידן

47,י השׂיגו את ימי שני חיי אבֹתי בימי מגוריהם: ויברך יעקב את פרעה ויצא מלפני
11 פרעה: ויושב יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם אחזה בארץ מצרים במיטב
12 הארץ בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה: ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת
כל בית אביו לחם לפי הטף:

13 ולחם אין בכל הארץ כי כבד הרעב מאד ותֵל‹א› ארץ מצרים וארץ
14 כנען מפני הרעב: וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען
טו בשבר אשר הם שׁברים ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה: ויתם הכסף מארץ
מצרים ומארץ כנען ויבאו כל מצרים אל יוסף לאמר הבה לנו לחם ולמה נמות
16 נגדך כי אפס ‹ה›כסף: ויאמר יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם ‹לחם› במקניכם
17 אם אפס ‹ה›כסף: ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים
ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וי‹כלכ›לם בלחם בכל מקנהם בשנה ההא:
18 ותתם השנה ההא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי
אם תם הכסף ומקנה הבהמה ‹בא› אל אדני לא נשאר לפני אדני בלתי אם
19 גויתנו ואדמתנו: למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אתנו ואת
אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות
כ והאדמה לא תשם: ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש
21 שדהו כי חזק עלהם הרעב ותהי הארץ לפרעה: ואת העם העבי‹ד› אתו לע‹בד›ים
22 מקצה גבול מצרים ועד קצהו: רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת
23 פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמתם: ויאמר
יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעתם
24 את האדמה: והיה בתבואת‹ה› ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידת יהיה לכם
כה לזרע השדה ‹ו›לאכל ‹ל›כם ולאשר בבתיכם ‹ו›לאכל לטפכם: ויאמרו החיתנו
26 נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה: וישם אתה יוסף לחק עד היום הזה
על אדמת מצרים[α] רק אדמת הכהנים לבד‹ה› לא היתה לפרעה:

28.27 וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד: ויחי
יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי‹ו› ימי יעקב שני חייו שבע שנים
29 וארבעים ומאת שנה: ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם
נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא
48,7 תקברני במצרים: ‹[ואני בבאי מ‹ח›רן מתה עלי רחל ‹אמך› בארץ כנען בדרך
בעוד כברת הארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הא בית לחם:]›
47,ל ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברת‹ה› ויאמר אנכי אעשה
31 כדברך: ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה:
48,א ויהי אחר‹› הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני
2 בניו עמו את מנשה ואת אפרים ‹ויבא אל יעקב›: ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך
יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה:
3 ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי:
4 ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת
ה לזרעך אחריך אחזת עולם: ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי
6 אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי: ומולדתך אשר
הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: []

(α) 47,26 לפרעה לחמש

אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן אֲרָם ואת דינה בתּו כל נפש בניו ובנותיו טו,46
שלשים ושלש׃

ובני גד צפ‹י›ון וחַגִּי שוני אצב‹ע›ן עֵרי וארודי וארֵאלי׃ 16
ובני אשֵׁר יִמְנה ויִשְׁוה וי‹ע›ו‹אל› ובריעה ושֶׂרח אחֹתם ובני בריעה חבר ומלכיאל׃ 17
אלה בני זִלְפּה אשר נתן לבן ללאה בתּו ותלד את אלה ליעקב שש עשרה נפש׃ 18

בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימן׃ 19
ויִוָּלֵד ליוסף בארץ מצרים אשר ילדה לו אָסְנת בת פוטי פרע כהן אֹן את מנַשה כ
ואת אפרים׃
11 97 8 6 532 14
ובני בנימן בֶּלע ובֶכר ואַשְׁבֵּל ‹ויהיו בני בלע› גֵּרא ונעֲמן ‹וא›חיר‹ם ו›שפ‹ו›פָם 21
וחֻפים ואֲרְדְּ׃
אלה בני רחל אשר ‹ילד›ה› ליעקב כל נפש ארבעה עשר׃ 22

ובני דן חֻשים׃ 23
ובני נפתלי יַחְצְאל וגוני ויֵצר ו‹ש›לֵּ‹ם׃ 24
אלה בני בלהה אשר נתן לבן לרחל בתּו ותלד את אלה ליעקב כל נפש שבעה׃ כה

כל הנפש ‹›ליעקב ‹ה›באה מצרְימה יצאי ירֵכו מלְבד נשי בני יעקב כל נפש ששים 26
ושש׃
ובני יוסף אשר יֻלּד‹ו› לו במצרַים נפש שנים 27
כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרְימה שבעים׃

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף לה‹ק›רֹת לפניו גשְׁנה ויבאו ארצה גשן׃ 28
ויֶאְסֹר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וי‹ק›רא אליו ויפל על 29
צוָּאריו ויבך ‹על צוָּאריו עוד›׃ ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי ל
את פניך ‹בני› כי עודך חי׃
ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואֹמרה אליו אחי 31
ובית אבי אשר ‹היו› בארץ כנַען באו אלי׃ והאנשים רֹעי צאן כי אנשי מקנה 32
היו וצאנם ובקרם וכל אשר להם הביאו׃ והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה 33
מעשיכם׃ ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם 34
אבֹתינו בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רֹעה צאן׃
ויבא יוסף ויגד לפרעה ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקרם וכל אשר להם באו א,47
מארץ כנען והנם בארץ גשן׃ ומקצֵה אחיו לקח ‹עמו› חמשה אנשים ויצִּגם לפני 2
פרעה׃ ויאמר פרעה אל את‹י› יו‹סף› מה מעשיכם ויאמרו אל פרעה רע‹י› צאן 3
עבדיך גם אנחנו גם אבותינו׃ * * * * * * ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו 4
כי אין מרעֶה לצאן אשר לעבדיך כי כבֵד הרעָב בארץ כנען ועתה ישבו נא
עבדיך בארץ גשן׃ ויאמר פרעה אל יוסף לאמר || ישבו בארץ גשן ואם ידעת ה
‹הֲ›יש בם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי׃
‹ויבאו יעקב ובניו אל יוסף מצרְימה וישמע פרעה מלך מצרים׃ ויאמר פרעה
אל יוסף לאמר› ‹[אביך ואחיך באו אליך׃ ארץ מצרים לפניך הא במֵיטַב הארץ 6.ה
הושב את אביך ואת אחיך]›׃ ויבֵא יוסף את יעקב אביו ויעמִדֵהו לפני פרעה 7
ויְבָרך יעקב את פרעה׃ ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך׃ ויאמר יעקב 9.8
אל פרעה ימי שני מגורַי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא

45,7 ועוד חָמש שנים אשר אין חריש וקציר: וישלחֵני אלהים לפניכם לשום לכם
8 שאֵרית בארץ ולהחֲיות לכם ‹›פלֵיטה גדלה: ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי
9 האלהים וישימֵני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשֵׁל בכל ארץ מצרים: מַהרו
ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמַני אלהים לאדון לכל מצרים
י רדה אלי אל תעמד: וישבת בארץ גֹשֶן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך
11 וצאנך ובקרך וכל אשר לך: וכלכלתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעָב פן תוָּרש
12 אתה וביתך וכל אשר לך: והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדַבר
13 אליכם: והגדתם לאבי את כל כבודי במצרַים ואת כל אשר ראיתם ומִהרתם
14 והורדתם את אבי הנה: ויפל על צוְּארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צוָּאריו:
טו וינַשק לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן דבּרו אחיו אתו:
16 והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני
17 עבדיו: ויאמר פרעה אל יוסף אמֹר אל אחיך זאת עשו טַענו את בעירכם ולכו[α]
18 ארצה כנען: וקחו את אביכם ואת בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את טוב ארץ
19 מצרים ואכלו את חֵלב הארץ: ואת‹ם› ‹צַ›וֵּה ‹א›ת זאת[β] קחו לכם מֵארץ מצרים
כ עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם: ועינכם אל תחס על כליכם
21 כי טוּב כל ארץ מצרים לכם הא: ויעשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות
22 על פי פרעה ויתן להם צֵדה לדרך: לכֻלם נתן לאיש חלִפות שמלת ולבנימן נתן
23 שלש מֵאות כסף וחמש חלִפת שמלת: ולאביו שלח ‹כְ›זאת עשָׂרה חמרים נשאים
24 מטוּב מצרים ועשר אתֹנת נשאת בר וחמ‹ר› ומזון לאביו לדרך: וישלח את אחיו
וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך:
כה.26 ויעלו ממצרים ויבאו ארצ‹ה› כנַען אל יעקב אביהם: ויגִדו לו לאמר עוד יוסף
27 חי וכי הא משֵל בכל ארץ מצרים ויפָג לבו כי לא האמין להם: וידַברו אליו את
כל דברי יוסף אשר דבּר אלהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשֵׂאת אתו
28 ותחי רוח יעקב אביהם: ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו
בטרם אמות:
46,א ויסע ישראל ‹הא› וכל אשר לו ויבא באֵרה שבע ויזבח ‹שם› זבחים לאלהי
2 אביו יצחק: ויאמר אלהים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר
3 הנני: ויאמר אנכי האל אלהי אביך אל תירא מֵרדה מצרְימה כי לגוי גדול
4 אשימך שם: אנכי ארד עמך מצרְימה ואנכי אעלְך גם עלֹה ויוסף ישית ידו על
ה עיניך: ויקם יעקב מבאֵר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם
6 ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פרעה לשֵׂאת את‹ם›: ויקחו את מקניהם ואת
7 רכושם אשר רכשו בארץ כנַען ויבאו מצרְימה יעקב וכל זרעו אתו: בניו ובני
בניו אתו בנתיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרְימה:

8 ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו
9 בכֹר יעקב ראובן: ובני ראובן חנוך ופלוא וחצרן וכרמי:
י ובני שמעון ימואל וימין ואהַד ויכין וצֹחר ושאול בן הכנַענית:
11 ובני לוי גֵרשון קהָת ומרָרי:
12 ובני יהודה עֵר ואונן ושֵלה ופרץ וזרח וימת עֵר ואונן בארץ כנען ויהיו בני פרץ
13 ובני ישָׂ‹›כר תולע ופֻוָה וי‹ש›וב ושמרן: [חצרן וחמו‹א›ל:
14 ובני זבֻלון סרד ואֵלון ויחלְאל:

(α) 45,17 באו * (β) 19 עשו

בצעִרתו ויתמהו האנשים איש אל רעֵהו: ⸢וַיִּשָּׂא⸣ משאֹת מאֵת פניו אלהם ותֵרב **43**,34
משְׂאת בנימן ממשאֹת כֻּלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו:

ויצַו את אשר על ביתו לאמר מלא את אמתחֹת האנשים אכל כאשר יוכלו **44**,א
⸢ל⸣שאֵת ושים כסף איש בפי אמתחתו: ואת גביעי גביע הכסף תשים בפי אמתַּחת 2
הקטֹן ואת כסף שִׁבְרו ויעש כדבר יוסף אשר דבר: הבקר אור והאנשים שֻׁלחו 3
המה וחמֹריהם: הם יצאו את העיר לא הרחיקו ויוסף אמר לאשר על ביתו קום 4
רדף אחרי האנשים והשגתם ואמרת אלהם למה שלמתם רעה תחת טובה: הֲלוא ה
זה אשר ישתה אדני בו והא נַחש ינַחש בו הרֵעֹתם אשר עשיתם:

וישִּׂגם וידַבר אלהם את הדברים האלה: ויאמרו אליו למה ידַבר אדני 7.6
כדברים האלה חלילה לעבדיך מַעשות כדבר הזה: הן ⸢ה⸣כסף אשר מצאנו בפי 8
אמתחֹתינו השיבֹנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב: אשר 9
ימצא אתו מֵעבדיך וָמת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים: ויאמר גם עתה כדבריכם י
כן הא אשר ימצא אתו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקִים: וימַהרו ויורִדו איש את 11
אמתַּחתו ארצה ויפתחו איש אמתחתו: ויחַפש בגדול ⸢הֵחֵל⸣ ובקטֹן ⸢כַּלֵּה⸣ וימצא 12
הגביע באמתַּחת בנימן: ויקרעו שמלתם ויעמס⸢ו⸣ איש על חמרו וישֻׁבו העירה: 13

ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה: ויאמר טו.14
להם יוסף מה המעשה הזה אשר עשיתם הֲלוא ידעתם כי נַחש ינַחש איש אשר
כמֹני: ויאמר יהודה מה נאמר לאדני ⸢ו⸣מה נדַבר ומה נצטַדק האלהים מצא את 16
עֲון עבדיך הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו: ויאמר 17
חלילה לי מַעשות זאת האיש אשר נמצא הגביע בידו הא יהיה לי עבד ואתם
עלו לשלום אל אביכם:

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידַבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יִחר 18
אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: אדני שאל את עבדיו לאמר הֲיש לכם אב או 19
אח: ונאמר אל אדני יש לנו אב זקֵן וילד זקֻנים קטֹן ואחיו מת ויוָתר הא לבַדו כ
לאמו ואביו אהֵבו: ותאמר אל עבדיך הורִדֻהו אלי ואשימה עיני עליו: ונאמר 22.21
אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת: ותאמר אל עבדיך 23
אם לא יֵרד אחיכם הקטֹן אתכם לא תֹסִפון לראות פני: ויהי כי עלינו אל עבדך 24
אבי⸢נו⸣ ונגד לו את דברי אדני: ויאמר אבינו שֻׁבו שברו לנו מעט אכל: ונאמר 26.כה
לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטֹן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש
ואחינו הקטֹן איננו אתנו: ויאמר עבדך אבי⸢נו⸣ אלינו אתם ידעתם כי שנַים 27
ילדה לי אשתי: ויצא האחד מאתי ואֹמר אך טרֹף טֹרף ולא ראיתיו עד הנה: 28
ולקחתם גם את זה מֵעם פני וקרָהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה: ועתה ל.29
כבֹאי אל עבדך אבי⸢נו⸣ והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו: והיה כראותו 31
כי אין הנער ⸢אתנו⸣ וָמת והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה:
כי עבדך ערב את הנער מֵעם אבי⸢ו⸣ לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי 32
כל הימים: ועתה יֵשב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם 33
אחיו: כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברָע אשר ימצא 34
את אבי:

ולא יכֹל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מֵעלי ולא **45**,א
עמד איש אתו בהתוַדע יוסף אל אחיו: ויתֵּן את קלו בבכי וישמעו מצרַים וישמע 2
בית פרעה: ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף הַעוד אבי חי ולא יָכלו אחיו לענות 3
אתו כי נבהלו מפניו: ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף 4
אחיכם אשר מכרתם אתי מצרְימה: ועתה אל תֵּעצבו ואל יִחר בעיניכם כי מכרתם ה
אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם: כי זה שנתַים הרָעב בקרב הארץ 6

42,36 כספיהם המה ואביהם וייראו: ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי שכלתם יוסף
37 איננו ושמעון איננו ואת בנימן תקחו עלי היו כֻלָּנָה: ויאמר ראובן אל אביו
לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו
38 אליך: ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והא לבַדו נשאר וקרָאהו אסון
בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון שאולה:

43,2.א והרָעב כבֵד בארץ: ויהי כאשר כלו לאכל את השבר אשר הביאו ממצרים
3 ויאמר אליהם אביהם שֻבו שברו לנו מעט אכל: ויאמר אליו יהודה לאמר הָעֵד
4 הֵעִד בנו האיש לאמר לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם: אם ישך משלח את
ה אחינו אתנו נֵרדה ונשברה לך אכל: ואם אינך משלח לא נֵרד כי האיש אמר
6 אֵלינו לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם: ויאמר ישראל למה הֲרֵעֹתם לי להגיד
7 לאיש העוד לכם אח: ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר הַעוד
אביכם חי הֲיש לכם אח ונגד לו על פי הדברים האלה הֲידוע נדע כי יאמר
8 הורידו את אחיכם: ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה
9 ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו: אנכי אערבנו מידי תבַקשנו
י אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים: כי לולֵא התמהמהנו
כי עתה שבנו זה פעמִים:

11 ויאמר אלהם ישראל אביהם אם כן אֵפוא זאת עשו קחו מזמ·ר·ת הארץ בכליכם
12 והורידו לאיש מנחה מעט צֳרי ומעט דבַש נכאת ולט בָטְנים ושקֵדים: וכסף
משנֶה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחתיכם תשיבו בידכם אולי
14.13 משגֶה הא: ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש: ואל שדַי יתן לכם רחמים
לפני האיש ושלח לכם את אחיכם ˟ה˟אח˟ד˟ ואת בנימין ואני כאשר שכלתי
שכלתי:

טו ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנֶה כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקֻמו
16 וירדו מצרַימ‹ה› ויעמדו לפני יוסף: וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על
ביתו הבֵא את האנשים הביְתה וטבֹח טבח והכֵן כי אתי יאכלו האנשים בצהֳרים:
17 ויעש האיש כאשר אמר יוסף ויבֵא האיש את האנשים ביתה יוסף:

18 וייראו האנשים כי הובאו בית˟ה˟ יוסף ויאמרו על דבר הכסף ה‹מו›שב
באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקַחת אתנו
19 לעבדים ואת חמרינו: ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף וידַברו אליו פתח
21.כ הבית: ויאמרו בי אדני ירֹד ירדנו בתחלה לשבר אכל: ויהי כי באנו אל המלון
ונפתחה את אמתחתינו והנה כסף איש בפי אמתחתו כספנו במשקלו ונָשֶב אתו
22 בידנו: וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר אכל לא ידענו מי שם כספנו באמתחתינו:
23 ויאמר שלום לכם אל תיראו אלהיכם ואלהי אביכם נתן לכם מטמון באמתחתיכם
24 כספכם בא אלי ויוצא אלהם את שמעון: ויבֵא האיש את האנשים ביתה יוסף
כה ויתן מים וירחצו רגליהם ויתן מספוא לחמריהם: ויכינו את המנחה עד בוא יוסף
בצהֳרים כי שמעו כי שם יאכלו לחם:

26 ויבא יוסף הביְתה ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביְתה וישתחֲוו לו
27 ‹אפַים› ארצה: וישאל להם לשלום ויאמר הֲשלום אביכם הזקֵן אשר אמרתם
29.28 הַעודנו חי: ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי ויקדו וישתחו‹ו›: וישא עיניו
וירא את בנימין אחיו בן אמו ויאמר הֲזה אחיכם הקטֹן אשר אמרתם אלי ויאמר
ל אלהים יָחְנְך בני: וימַהר יוסף כי נכמרו רחמיו ˟ע˟ל אחיו ויבַקש לבכות ויבא
32.31 החדרה ויבך שמה: וירחַץ פניו ויצא ויתאפַק ויאמר שימו לחם: וישימו לו לבַדו
ולהם לבַדם ולמצרים האכלים אתו לבדם כי לא יוכלון המצרים לאכל את
33 העברים לחם כי תועֵבה הא ‹ל›מצ‹ר›ים: וישבו לפניו הבכֹר כבכֹרתו והצעיר

אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו‹ן›: והרָעָב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף 41.56
את כל א‹וצ›ר‹ות› הבָּר‹ ו‹י›שְׁבֹּר למצרים ויֶּחֱזק הרעב בארץ מצרים: וכל הארץ 57
באו מצרָיְמה לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו: ויאמר הנה 42,2.א
שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו מ‹עט אכל› ונחיה ולא נמות:
וירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר ממצרים: ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב 4.3
את אחיו כי אמר פן יקרָאֶנּו אסון:

ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים כי היה הרעב בארץ כנען: ויוסף 6.ה
הא השַׁלִּיט על הארץ הא המשביר לכל עם הארץ ויבאו אחי יוסף וישתַּחֲוו לו
אפַּים ארצה: וירא יוסף את אחיו ויכִּרֵם ויתנכר אליהם [] ויאמר אלהם מֵאַין 7
באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אכל: ויכֵּר יוסף את אחיו והם לא הכִּרֻהו: 8
ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם ‹[וידַבֵּר אתם קשות]› ויאמר אלהם 9
מרַגלים אתם לראות את ערוַת הארץ באתם: ויאמרו אליו לא אדני ‹עבדיך י
באו לשבר אכל: כֻּלָּנו בני איש אחד אנחנו כֵּנים אנחנו לא היו עבדיך מרַגלים: 11
ויאמר אלַהם לא כי ערוַת הארץ באתם לראות: ויאמרו שנים עשר ‹²›אחים 13.12
³אנחנו ¹עבדיך בני איש אחד בארץ כנען והנה הקטֹן את אבינו היום והאחד
איננו: ויאמר אלהם יוסף הא ‹הדבר› אשר דברתי אלכם לאמר מרַגלים אתם: 14
בזאת תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבוא אחיכם הקטֹן הנה: שלחו 16.טו
מכם אחד ויקח את אחיכם ואתם הֵאסרו ויבחנו דבריכם הַאמת אתכם ואם לא
חי פרעה כי מרַגלים אתם: ויאסף אתם אל משמר שלשת ימים: 17

ויאמר אלהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו את האלהים אני ירֵא: אם 19.18
כֵּנים אתם אחיכם אחד יֵאסר בבית משמרכם ואתם לכו ‹ו›הביאו שבר רעבון
בתיכם: ואת אחיכם הקטֹן תביאו אלי ויֵאמנו דבריכם ולא תמותו[α]: ויאמרו איש 21.כ
אל אחיו אֲבָל אשֵׁמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צָרת נפשו בהתחננו אלינו
ולא שמענו על כן באה ‹ע›לינו הצרה הזאת: ויען ראובן אתם לאמר הֲלוא 22
אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש: והם 23
לא ידעו כי שֹׁמע יוסף כי המֵּלִיץ בינֹתם: ויסֹּב מֵעליהם ויבך וישב אלהם וידַבר 24
אלהם ויקח מֵאִתּם את שמעון ויאסר אתו לעיניהם:

ויצַו יוסף ‹למַלֹּאו›ת› כליהם בר ולהשיב כספיהם איש אל שׂקו ולתת להם כה
צֵדה לדרך ויעש‹ו› כן: וישאו את שִׁבְרם על חמֹריהם וילכו משם: ויפתח האחד 27.26
את שׂקו לתת מספוא לחמרו במלון וירא את כספו והנה הא בפי אמתַּחתו:
ויאמר אל אחיו הושב ‹לי› כספי וגם הנה באמתַּחתי ויצא לבם ויחרדו איש אל 28
אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו:

ויבאו אל יעקב אביהם ארצה כנען ויגידו לו את כל הקֹרֹת אתם לאמר: 29
דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו ‹במשמר› כמרַגלים את הארץ: ל
ונאמר אליו כֵּנים אנחנו לא היינו מרַגלים: שנים עשר ‹²›אחים ¹אנחנו בני אבינו 32.31
האחד איננו והקטֹן היום את אבינו בארץ כנען: ויאמר אלינו האיש אדני הארץ 33
בזאת אדע כי כֵנים אתם אחיכם האחד הניחו אתי ואת ‹שבר› רעבון בתיכם
קחו ולכו: והביאו את אחיכם הקטֹן אלי ואדעה כי לא מרַגלים אתם כי כנים 34
אתם ‹ו›את אחיכם אתן לכם ואת הארץ תסחרו:

ויהי הם מריקים שׂקיהם והנה איש צרור כספו בשקו ויראו את צרֹרות לה

(α) 42,כ ויעשו כן

41,כ ראיתי כהנה בכל ארץ מצרַים לרֹע: ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את ‹שְׁ›בע
21 הפרות הראשֹׁנות הבריאֹת: ותבאנה אל קרבֶּנה ולא נודע כי באו אל קרבנה
22 ומראיהן רע כאשר בתחלּה ואיקץ: ‹ואישן› ואֵרא בחלמי והנה שבע שבֳּלים עֹלֹת
23 בקנה אחד מלֵאֹת וטבות: והנה שֶׁבע שבֳּלים[a] דקות ‹ו›שדֻפות קדים צֹמחות
24 אחריה‹ן›: ותבלען השבֳּלים הדקֹת את ‹שְׁ›בע השבֳּלים הטֹּבות ואֹמר אל החרטֻמים
ואין מגיד לי:

כה ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הא את אשר האלהים עֹשׂה הגִּיד
26 לפרעה: שבע ‹ה›פרֹת הטֹּבֹת שבע שנים הנה ‹ו›שְׁבע השבֳּלים הטֹּבֹת שבע שנים
27 הנה חלום אחד הא: ושבע הפרות הרקות והרעֹת העֹלֹת אחריהן שבע שנים
הנה ושבע השבֳּלים ה‹ד›קות ‹ו›שדֻפות הקדים ‹שבע שנים הנה› ‹ו›היו שבע שני
28 רעָב: הא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עֹשׂה הֶראה את פרעה:
ל.29 הנה שבע שנים באות שָׂבָע גדול בכל ארץ מצרים: וקמו שבע שני רעָב אחריהן
31 ונשכח כל השָּׂבע בארץ מצרים וכלּה הרעב את הארץ: ולא יִוָּדע השָּׂבע בארץ
32 מפני הרעָב ההא אחרי כן כי כבֵד הא מאד: ועל הִשנות החלום אל פרעה
פעמִים כי נכון הדבר מֵעם האלהים וממַהר האלהים לעשתו:

34.33 ועתה יֵרא פרעה איש נבון וחכם וישיתֵהו על ארץ מצרים: יעשה פרעה
לה ויַפקד פקִדים על הארץ ו‹י›חמש‹ו› את ארץ מצרים בשבע שני השָּׂבע: ויקבצו
את כל אֹכל השנים הטֹּבות הבאֹת האלה ויצברו בר תחת יד פרעה ‹ויתנו› אֹכל
36 בעָרים ושמרו: והיה האֹכל לפִקדון לארץ לשבע שני הרעב אשד תהיין בארץ
מצרים ולא תכּרת הארץ ברעב:

38.37 וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו: ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא
39 כזה איש אשר רוח אלהים בו: ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלהים אותך
מ את כל זאת אין נבון וחכם כמוך: אתה תהיה על ביתי ועל פיך ‹יִשַּׁק› כל עמי
41 רק הכסֵּא אגדַּל ממךָּ: ויאמר פרעה אל יוסף ראה נתתי אתך על כל ארץ
42 מצרים: ויָּסַר פרעה את טבַּעְתו מֵעל ידו ויתּן אתה על יד יוסף ויַּלבש אתו בגדי
43 שֵׁש וישׂם רבִד ‹ה›זהב על צוָּארו: ויַּרכב אתו במרכבת המִשְׁנֶה אשר לו ויקרא‹ו›
44 לפניו ‹ל›א‹מ›ר$^{9\,7\,6}$ ‹כי›$^{8\,5}$ ‹נתן›$^{3\,4\,1\,2}$ אתו על כל ארץ מצרים: ויאמר פרעה אל יוסף אני
מה פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים: ויקרא פרעה
שם יוסף צָפְנַת פענֵח ויתּן לו את אָסְנַת בת פוטי פֶרע כהן אֹן לאשה ‹ו›י‹שֶׁת›
46 ‹את› יוסף על ארץ מצרים: ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים
ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל ארץ מצרים:

48.47 ותעש הארץ בשבע שני השָּׂבע לקמצים: ויקבץ את כל אֹכל שבע ‹ה›שנים
אשר הי‹ו› השׂבע‹› בארץ מצרַים ויתּן אֹכל בערים אכל שדה העיר אשר סביבֹתיהָ
49 נתן בתוכהּ: ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לספר כי אין
מספר:

נ וליוסף יֻלּד‹ו› שני בנים בטרם תבוא שנת הרעָב אשר ילדה לו אָסְנַת בת
51 פוטי פרע כהן און: ויקרא יוסף את שם הבכור מנַשה כי ‹נ›שני אלהים את כל
52 עמלי ואת כל בית אבי: ואת שם השני קרא אפרָים כי הפרַני אלהים בארץ
עָניי:

54.53 ותכלינה שבע שני השׂבע אשר היה בארץ מצרים: ותחִלינה שבע שני הרעָב
לבוא כאשר אמר יוסף ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מצרים היה לחם:
נה ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו

---

[a] 41,23 צְנֻמות

ויחלמו חלום שניהם איש חלֹמו בלַיְלה אחד איש כפִתְרון חלֹמו המשקה 40,ה
והאפה אשר למלך מצרים אשר אסורים בבית הסהר׃ ויבא אליהם יוסף בבקר 6
וירא אתם והנָם זֹעפים׃ וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמַר בית אדניו 7
לאמר מדוע פניכם רעים היום׃ ויאמרו אליו חלום חלמנו ופֹתר אין אתו ויאמר 8
אלהם יוסף הֲלוא לאלהים פתרֹנים ספרו נא לי׃

ויסַפֵּר שר המשקים את חלֹמו ליוסף ויאמר לו בחלומי והנה גפן לפני׃ 9
ובגפן שלשה שׂריגם והא ‹מ›פֹרחת עלתה נִצ‹הּ› הבשילו אשכלֹתיהָ ענבים׃ וכוס 11.י
פרעה בידי ואקח את הענבים ואשחט אתם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על
כף פרעה׃ ויאמר לו יוסף זה פתרֹנו שלשת השׂרִגים שלשת ימים הם׃ בעוד 13.12
שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כַּנֶּך ונתת כוס פרעה בידו
כמשפט הראשון אשר היית משקהו׃ ‹אך[1][2] אם זכרתני אתך כאשר ייטב לך ועשית 14
נא עמדי חסד והזכרתני אל פרעה והוצאתני מן הבית הזה׃ כי גֻנֹּב גֻּנבתי טו
מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אתי בבור׃

וירא שר האפים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי והנה שלשה 16
סַלֵּי חֹרי על ראשי׃ ובסל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אֹכל אתם 17
מן הסל מֵעל ראשי׃ ויען יוסף ויאמר זה פתרֹנו שלשת הסלים שלשת ימים הם׃ 18
בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך ‹› ותלה אותך על עץ ואכל העוף את 19
בשרך מֵעליך׃

ויהי ביום השלישי יום הֻלֶּדת את פרעה ויעש משתה לכל עבדיו וישא את כ
ראש שר המשקים ואת ראש שר האפים בתוך עבדיו׃ וַיָּשֶׁב את שר המשקים 21
על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה׃ ואת שר האפים תלה כאשר פתר להם 22
יוסף׃ ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכָּחֵהו׃ 23

ויהי מקֵּץ שנתַים ימים ופרעה חֹלם והנה עֹמד על היאֹר׃ והנה מן היאר 41,2.א
עֹלֹת שבע פרות יפות מראה ובריאֹת בשר ותרעינה באָחו׃ והנה שבע פרות 3
אחֵרות עֹלות אחריהן מן היאֹר רעות מראה ו‹ר›קות בשר ותעמדנה אֵצל הפרות
על שפת היאר׃ ותאכלנה הפרות רעות המראה ו‹ר›קֹת הבשר את ‹שְׁ›בע הפרות 4
יפֹת המראה והבריאֹת וייקַץ פרעה׃ ויישָׁן ויחלם שנית והנה שבע שִׁבֳּלים עֹלות ה
בקנה אחד בריאות וטֹבות׃ והנה שבע שִׁבֳּלים דַּקּות ושדופֹת קדים צֹמחות 6
אחריהן׃ ותבלענה השבֳּלים הדקות את ‹שְׁ›בע השבֳּלים הבריאות והמלֵאות וייקַץ 7
פרעה והנה חלום׃

ויהי בבקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את כל חרטֻמי מצרַים ואת כל חכמיהָ 8
ויסַפֵּר פרעה להם את חלֹמו ואין פותר אות‹ו› לפרעה׃ וידַבֵּר שר המשקים א‹ל› 9
פרעה לאמר את חטָאַי אני מזכיר היום׃ פרעה קצף על עבדיו ויתן את‹ם› י
במשמַר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים׃ ונחלמה חלום בלילה אחד אני 11
והא איש כפִתְרון חלֹמו חלמנו׃ ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונסַפֶּר 12
לו ויפתר לנו את חלֹמֹתינו איש כחלֹמו פתר׃ ויהי כאשר פתר לנו כן היה אתי 13
השיב ‹פרעה› על כַּני ואתו תלה׃

וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצֻהו מן הבור וי‹ת›גלח וַיְּחַלֵּף שמלֹתיו 14
ויבא אל פרעה׃ ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופֹתר אין אתו ואני שמעתי טו
עליך לאמר תשמע חלום לפתר אתו׃ ויען יוסף את פרעה לאמר בִּלְ‹עָדַי› אלהים 16
יענה את שלום פרעה׃ וידַבֵּר פרעה אל יוסף ‹לאמר› בחלֹמי ‹ו›הנני עֹמד על שפת 17
היאר׃ והנה מן היאר עֹלֹת שבע פרות בריאות בשר ויפֹת תֹאר ותרעינה באָחו׃ 18
והנה שבע פרות אחֵרות עֹלות אחריהן דלות ורעות תֹאר מאד ורקות בשר לא 19

כה,38 לזנונים ויאמר יהודה הוציאוהָ ותשרף: הא מוצֵאת והא שלחה אל חמיהָ לאמר
‹לְ›איש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכֶר נא למי החתמת והפתילים והמטֶה
26 האלה: ויכֵר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיהָ לשֵלה בני ‹לאשה›
ולא יסף עוד לדעתה:
28.27 ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה: ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת
29 ותקשר על ידו ‹חוט› שָני לאמר זה יצא ראשנה: ויהי כמ‹ו› ה‹שיב ידו והנה יצא אחיו
ל ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ: ואחר יצא אחיו אשר על ידו
‹חוט› השָני ויקרא שמו זרח:

א,39 ויוסף הורד מצרְימה ויקנֵהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי
2 מיד הישמעֵאלים אשר הורדֻהו שמה: ויהי יהוה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי
3 בבית אדניו המצרי: וירא אדניו כי יהוה אתו וכל אשר הא עשה יהוה מצליח
4 בידו: וימצא יוסף חן בעי‹ני אד›ניו וישָרת אתו ויפקִדהו על ביתו וכל ‹אשר›
ה יש לו נתן בידו: ויהי מֵאז הפקיד אתו ‹על› ביתו ועל כל אשר יש לו ויבָרך
יהוה את בית המצרי בגלַל יוסף ויהי ברכת יהוה ‹על› כל אשר יש לו בבית
6 ובשדה: ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר
הא אוכל
7 ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה: ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת
8 אדניו את עיניהָ אל יוסף ותאמר שִכבה עמי: וימָאן ויאמר אל אשת אדניו הן
9 אדני לא ידע אתי מ‹אומ›ה בבית‹ו› וכל אשר יש לו נתן בידי: איננו גדול בבית
הזה ממני ולא חשך ממני מאומה כי אם אותָך באשר את אשתו ואיך אעשה
י הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים: ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע
11 אליהָ לשכַב אצלה[α]: ויהי כהיום הזה ויבא הביְתה לעשות מלאכתו ואין איש
12 מֵאנשי הבית שם בבית: ותתפשֵהו בבגדו לאמר שִכבה עמי ויעזב בגדו בידה
וינס ויצא החוצה:
14.13 ויהי כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה: ותקרא לאנשי ‹הבית› ותאמר
להם לאמר ראו הביא לנו איש עברי לצַחק בנו בא אלַי לשכַב עמי ואקרא
טו בקול גדול: ויהי כשמעו כי הרימֹתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס ויצא
החוצה:
17.16 ותנח בגדו אצלה עד בוא אדניו אל ביתו: ותדַבר אליו כדברים האלה
18 לאמר בא אלי העבד העברי אשר הבֵאת לנו לצַחק בי: ויהי כהֲרימי קולי ואקרא
19 ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה: ויהי כשמֹע אדניו את דברי אשתו אשר דברה
כ אליו לאמר כדברים האלה עשה לי עבדך ויִחר אפו: ויקח אדני יוסף אתו
ויתנֵהו אל בית הסֹהר מקום אשר אס‹י›רי המלך אסורים ויהי שם בבית הסֹהר:
22.21 ויהי יהוה את יוסף ויֵט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסֹהר: ויתן שר
בית הסֹהר ביד יוסף את כל האסירִם אשר בבית הסֹהר ואת כל אשר עֹשים
23 שם הא היה עֹשה: אין שר בית הסהר ראה את כל מאומה בידו באשר יהוה
אתו ו‹כל› אשר הא עשה יהוה מצליח:
א,40 ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרַים והאפה לאדניהם למלך
3.2 מצרים: ויקצף פרעה על שני סָריסיו על שר המשקים ועל שר האופים: ויתן אתם
4 ‹בַ›מש‹מָ›ר בית שר הטבחים אל בית הסֹהר מקום אשר יוסף אסור שם: ויפקד שר
הטִבחים את יוסף אתם וישָרת אתם ויהיו ימים ‹בַ›משמר:

(α) 39,10 להיות עמה

37,23 ויד אל תשלחו בו לְמַעַן הציל אתו מידם להשיבו אל אביו: ויהי כאשר בא יוסף
24 אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כֻּתָּנְתּו את כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אשר עליו: ויקחהו
וישלכו אתו הברה והבור רַק אין בו מים:

כה וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה אֹרְחַת ישמעֵאלים באה מִגִּלְעד
26 וגמליהם נֹשאים נְכֹאת וּצְרִי ולט הולכים להוריד מצרימה: ויאמר יהודה אל אחיו
27 מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: לכו ונמכרנו לישמעֵאלים וְיָדנו אל
תהי בו כי אחינו ‹ו›בְשָׂרנו הא וישמעו אחיו:

28 ויעברו אנשים מדיָנים סחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את
יוסף לישמעֵאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה:

ל.29 וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו: וישב אל
אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא:

32.31 ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכֻּתֹּנת בדם: וישלחו
את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הַכֶּר נא הכתנת בנך
33 הא אם לא: ויכירה ויאמר כתנת בני ‹הא› חיה רעה אכלתהו טרֹף טֹרף יוסף:
לה.34 ויקרע יעקב שמלתיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים: ויקֻמו כל
בניו וכל בנֹתיו ‹ויבאו› לנַחמו וימָאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבֵל שאלה
ויבך אתו אביו:

36 והמד‹י›ָנים מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר סרים פרעה שר הטבחים:

38,א ויהי בעֵת ההא וירד יהודה מאֵת אחיו ויֵּט ‹אל› איש עדֻלמי ושמו חירה:
3.2 וירא שם יהודה בת איש כנַעני ושמו שוע ויקחֶהָ ויבא אליהָ: ותהר ותלד בן
ה.4 ו‹ת›קרא את שמו עֵר: ותהר עוד ותלד בן ותקרא את שמו אונן: ותֹסף עוד
ותלד בן ותקרא את שמו שֵׁלה וה‹א› ‹בכזב›‹ה› בלדתה אתו:

7.6 ויקח יהודה אשה לעֵר בכורו ושמה תמר: ויהי ער בכור יהודה רע בעיני
8 יהוה וימִתֵהו יהוה: ויאמר יהודה לאונן בא אל אשת אחיך ויבם אתה והקֵם זרע
9 לאחיך: ויֵּדע אונן כי לא לו יהיה הזרע והיה אם בא אל אשת אחיו ושחת
11.י ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו: ויֵּרע בעיני יהוה אשר עשה וימֶת גם אתו: ויאמר
יהודה לתמר כלתו ‹שְׁבי› אלמנה בית אביך עד יגדַל שֵׁלה בני כי אמר פן ימות
גם הא כאחיו ותלך תמר ו‹תֵּשֶׁב› בית אביהָ:

12 וירבו הימים ותמת בת שוע אשת יהודה וינחם יהודה ויעל ‹לגזז› את
13 צאנו הא וחירה רעֵהו העדֻלמי תִּמְנתה: ויֻגד לתמר לאמר הנה חמיך עֹלה תמנתה
14 ‹לגזז› את‹ צאנו: ותָסַר בגדי אלמנותה מֵעליהָ ות‹ת›כס בצעיף ותִתעלָּף ותשב
בפתח עינַים אשר על דרך תִּמְנתה כי ראתה כי גדַל שֵׁלה והא לא נתנה לו
16.טו לאשה: ויראהָ יהודה ויחשבהָ לזונה כי כסתה פניהָ ‹ולא הכירה›: ויֵּט אליהָ
‹ע›ל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אלַיך כי לא ידע כי כלתו הא ותאמר מה
17 תתן לי כי תבוא אלי: ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר אם תתן
18 ‹לי› ערבון עד שלחך: ויאמר מה הערָבון אשר אתן לך ותאמר חֹתָמך ופתיל‹י›ך
19 ומטך אשר בידך ויתן לה ויבא אליהָ ותהר לו: ותקם ותלך ותָסַר צעיפה מֵעליהָ
כ ותלבַּש בגדי אלמנותה: וישלח יהודה את גדי העזים ביד רעֵהו העדֻלמי לקַחת
21 הערבון מיד האשה ולא מצאה: וישאל את אנשי ‹המ›קֹ‹ם› לאמר אַיֵּה הקדֵשה
22 ‹ה›הא בעינַים על הדרך ויאמרו לא היתה בָזֶה קדֵשה: וישב אל יהודה ויאמר
23 לא מצאתיהָ וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדֵשה: ויאמר יהודה תקח
לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה:

24 ויהי כמשלש‹ת› חדשים ויֻגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה

36,לה.34 יובב בן זרח מבָּצְרה׃ וימת יובב וימלך תחתיו חֻשם מארץ התימני׃ וימת חשם
36 וימלך תחתיו הדד בן בְּדד המכה את מִדין בשדה מואב ושם עירו עֲוִית׃ וימת
37 הדד וימלך תחתיו שַׂמְלה ממַּשְׂרֵקה׃ וימת שמלה וימלך תחתיו שאול מֵרחֹבות
39.38 הנהר׃ וימת שאול וימלך תחתיו בעלחנן בן עכבור׃ וימת בעלחנן בן עכבור
וימלך תחתיו הד‹ד› ושם עירו פְּע‹ר› ושם אשתו מהֵיטַבאל בת מַטְרֵד ב‹ן›
מי זהב׃

מ ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם למקמתם בשמתם
41 אלוף תמנע אלוף עלְוה אלוף יתֵת׃ אלוף אהליבמה אלוף אֵלה אלוף פינֹן׃
43.42 אלוף קנַז אלוף תימן אלוף מִבצר׃ אלוף מגדיאל אלוף עִירָם ‹אלוף צפו›
אלה אלופי ‹עשו› למשבֹתם בארץ אחֻזתם עֵשו הֻא אבי אדום׃
37,א וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען׃

* * *

2 אלה תֹלדות יעקב
יוסף בן שבע עשרה שנה היה רֹעה את אחיו בצאן והא נער^α^ ויבֵא יוסף את
3 דִּבּתם רעה אל אביהם׃ וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקֻנים הא לו
4 ו‹י›עשׂ לו כתנת פסים׃ ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל ‹בנ›יו וישנאו אתו
ולא יכלו דברו לשלֹם׃
ה.6 ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוסִפו עוד שנֹא אתו׃ ויאמר אליהם שמעו
7 נא החלום הזה אשר חלמתי׃ והנה אנחנו מאַלמים אלֻמים בתוך השדה והנה
8 קמה אלֻמתי וגם נצבה והנה תסֻבינה אלמֹתיכם ותשתחֲוין לאלמתי׃ ויאמרו לו
אחיו הֲמלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו ויוסִפו עוד שנֹא אתו על חלמֹתיו
ועל דבריו׃
9 ויחלם עוד חלום אחר ויסַפר אתו ‹לאביו ו›לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום
י עוד והנה השמש והירֵח ואחד עשר כוכבים משתחֲוים לי׃ ^β^ויגער בו אביו ויאמר
לו מה החלום הזה אשר חלמת הֲבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחֲות לך
11 ארצה׃ ויקַנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר׃
13.12 וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם׃ ויאמר ישראל אל יוסף הֲלוא
14 אחיך רֹעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני׃ ויאמר לו לך נא ראה
את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשִׁבני דבר וישלחהו מעֵמק חברון ויבא
טו.16 שכֶמה׃ וימצאֵהו איש והנה תֹעה בשדה וישאלֵהו האיש לאמר מה תבַקש׃ ויאמר
17 את אחי אנכי מבַקש הגידה נא לי איפֹה הם רֹעים׃ ויאמר האיש נסעו מזה כי
18 שמעתי אמרים נלכה דֹתיְנה וילך יוסף אחר אחיו וימצאֵם בדֹתָן׃ ויראו אתו
19 מֵרחֹק ובטרם יקרַב אליהם ויתנכלו אתו להמיתו׃ ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל
כ החלֹמות הלָזה בא׃ ועתה לכו ונהרגֵהו ונשלִכהו באחד הבֹרות ואמרנו חיה רעה
21 אכלתהו ונראה מה יהיו חלמֹתיו׃ וישמע ראובן ויצִּלֵהו מידם ויאמר לא
נַכֶּנוּ נפש׃
22 ויאמר אלֵהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר

(α) 37,2 את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו
(β) 10^a^ ויסַפר אל אביו ואל אחיו

ויגוַע יצחק וימת וַיֵאסף אל עמיו זקן ושְׂבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב 35.29
בניו ‹בקבר אשר קנה אברהם אביו›:

ואלה תֹלדות עשו ‹עשו› הא אדום: 36,א

עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עָדה בת אילון החִתי ואת אהֳליבמה בת 2
עֲנה ב·ן· צִבְעון החִ·ר·י: ואת ·מחל·ת בת ישמעאל אחות נבָיות: ותלד עָדה לעשו 4.3
את אליפז ו‹מחל›ת ילדה את רעואל: ואהליבמה ילדה את יע·ו·ש ואת יַעְלָם ה
ואת קֹרח אלה בני עשו אשר יֻלדו לו בארץ כנען:

ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנֹתיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנֵהו 6
ואת כל בהמתו ואת כל קנְיָנו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ ‹שעיר›
מפני יעקב אחיו: כי היה רכושם רב משבת יחדָו ולא יכלה ארץ מגוריהם 7
לשֵׂאת אתם מפני מקניהם: וישב עשו בהר שֵׂעיר עשו הא אדום: 8

ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר: 9

‹ו›אלה שמות בני עשו אליפַז בן עָדה אשת עשו ‹ו›רעואל בן ‹מחל›ת אשת י
עשו: ויהיו בני אליפז תימן ‹ו›אומָר ‹ו›צְפו וגַעְתָּם וקְנַז: ותִמְנע היתה פילגש 12.11
לאליפַז בן עשו ותלד לאליפז את עמָלֵק

אלה בני עָדה אשת עשו: ואלה בני רעואל נַחת וזֶרח שַׁמה ומִזה אלה היו 13
בני ‹מחל›ת אשת עשו: ואלה היו בני אהליבמה בת עֲנה ב·ן· צִבְעון אשת עשו 14
ותלד לעשו את יע·ו·ש ואת יַעְלם ואת קֹרח:

אלה אלופי בני עשו טו

בני אליפז בכור עשו אלוף תימן אלוף אומָר אלוף צְפו [אלוף גַעְתָּם]· אלוף
קְנַז:[א]|| אלוף עמָלק אלה אלופי אליפז בארץ אדום אלה בני עדה: ואלה בני 17.16
רעואל בן עשו אלוף נחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל
בארץ אדום אלה בני ‹מחל›ת אשת עשו: ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף 18
יעוש אלוף יעלם אלוף קרח אלה אלופי אהליבמה בת ענה אשת עשו:
אלה בני עשו ואלה אלופיהם ‹עשו› הא אדום: 19

אלה בני שעיר החֹרי ישבי הארץ כ

לוטָן ושובל וצִבעון וענה: ודִשון ואֵצר ו·ר·י·שָׁן אלה אלופי החרי בני שעיר בארץ 21
אדום: ויהיו בני לוטן חֹרי והֵימם ואחות לוטן תמנע: ואלה בני שובל עַלְוָן 23.22
ומָנַחת ועיבל ‹ו›שפו ואונם: ואלה בני צבעון ‹איה ועֲנה הא ענה אשר מצא 24
את המים במדבר ברעֹתו את החמרים לצבעון אביו: ואלה בני עֲנה דִשֹׁן כה
ואהליבמה בת ענה: ואלה בני די·שֹׁן חֶמדן ואֶשבן ויִתרן וכְרן: ‹ו›אלה בני אֵצר 27.26
בִלהן וזַעֲון ו·י·עֲקן: ‹ו›אלה בני ·ר·י·שָׁן עוץ וארָן: אלה אלופי החרי אלוף לוטן 29.28
אלוף שובל אלוף צבעון אלוף ענה: אלוף דִשֹׁן אלוף אצר אלוף ‹ר›ישן ל
אלה אלופי החרי ‹לְאַלֻפֵיהֶם› בארץ שעיר:

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל: 31
וימלך באדום בלע·ם· בן בעור ושם עירו דִנהבה: וימת בלע·ם· וימלך תחתיו 33.32

(א) 36,16 אלוף קרח

34,26 דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר: ואת חמור ואת שכם בנו
27 הרגו לפי חרב ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו: בני יעקב באו על החללים
28 ויבֹזו העיר אשר טמאו אחותם: את צאנם ואת בקָרם ואת חמֹריהם ואת אשר
29 בעיר ואת אשר בשדה לקחו: ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שׁ‹ב›ו
ויבֹזו ‹›את כל אשר בבית:

ל ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אתי להבאישֵׁני בישב הארץ בכנַעני
31 ובפרִזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי: ויאמרו הֲכזונה
יעשה את אחותנו:

35,א ויאמר אלהים אל יעקב קום עלֵה ביתאל ושב שם ועשֵׂה שם מזבֵּח לאל
2 הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך: ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו
3 הסִרו את אלהי הנֵּכָר אשר בתֹככם והטהרו והחליפו שמלֹתיכם: ונקומה ונעלה
ביתאל ואעשה שם מזבֵּח לאל העֹנה אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר
4 הלכתי: ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנֵּכָר אשר בידם ואת הנזמים אשר
באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת האֵלה אשר עם שכם:

ה ויסעו ויהי חִתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני
6 יעקב: ויבא יעקב לוזה אשר בארץ כנַען הא ביתאל הא וכל העם אשר עמו:
7 ויִבן שם מזבֵּח ויקרא למקום ‹הה›א ביתאל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו מפני
8 ‹עשו› אחיו: ותמת דבֹרה מינֶקת רבקה ותקבר מתחת לביתאל תחת האַלון
ויקרא שמו אַלון בָכות:

9 ויֵרא אלהים אל יעקב עוד ‹בלוז› בבֹאו מפדַן ארם ויבָרך אתו ‹אלהים›:
י ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך
11 ויקרא את שמו ישראל: ויאמר לו אלהים אני אל שדַי פרֵה ורבֵה גוי וקהַל גוים
12 יהיה ממךָ ומלכים מֵחלציך יצאו: ואת הארץ אשר נ‹שבע›תי לאברהם וליצחק
13 לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ: ויעל מֵעליו אלהים ‹כ›אשר ‹כלה
14 ל›דבר אתו: ויצֵּב יעקב מצֵּבה במקום אשר דבר אתו מצֶּבת אבן ויסֵּך עליהָ
טו נסך ויצֹק עליהָ שמן: ויקרא יעקב את שם המקום אשר דבר אתו שם אלהים
ביתאל:

16 ויסעו מביתאל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרתה ותלד רחל ו‹ת›קַשׁ
17 בלדתהּ: ויהי בהקשֹׁתהּ בלדתהּ ותאמר להּ המילדת אל תיראי כי גם זה לך
19.18 בן: ויהי בצאת נפשהּ כי מֵתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בִנימין: ותמת
כ רחל ותקבר בדרך אפרתה הא בית לחם: ויצֵּב יעקב מצֵּבה על קבֻרָתהּ הא
מצֶּבת קבֻרת רחל עד היום:

22.21 ויסע ישראל ו‹י›ט אהלה מֵהלאה למגדל עֵדר: ויהי בשכן ישראל בארץ
ההא וילך ראובן וישכַּב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל * * * * * * * *

ויהיו בני יעקב שנים עשר:
23 בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויש‹›כר וזבֻלון:
24 בני רחל יוסף ובנימן:
כה ובני בִלְהה שפחת רחל דן ונפתלי:
26 ובני זִלְפה שפחת לאה גד ואשֵׁר
אלה בני יעקב אשר יֻלד‹ו› לו בפדן ארם:

27 ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרֵא קִרית הארבע הא חברון ‹בארץ כנען›
28 אשר גר שם אברהם ויצחק: ויהיו ימי יצחק ‹אשר חי› מאת שנה ושמנים שנה:

ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך׃ ויאמר יעקב אל נא אם נא מצאתי 33.י.9
חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראת פני אלהים ותרצני׃
קח נא את ברכתי אשר הֻבָאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו 11
ויקח׃

ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך׃ ויאמר אליו אדני ידע כי הילדים רכים 13.12
והצאן והבקר עלות[α] ודפקום יום אחד ומתו כל ה‹מק›נ‹ה›׃ יעבר נא אדני לפני 14
עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר
אבא אל אדני שעירה׃ ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר טו
למה זה אמצא חן בעיני אדני׃ וישב ביום ההוא עשו ‹וילך› לדרכו שעירה׃ ויעקב 17.16
נסע סכתה ויבן לו ‹שם› בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום
סכות׃

ויבא יעקב ‹ב›שָׁ‹ל›ם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את 18
פני העיר׃ ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור[β] במאה 19
ק‹ש›יטה׃ ויצב שם ‹מצבה ויבן› מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל׃ כ

ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ׃ וירא אתה 34.2.א
שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה ‹3›ויענה 1וישכב 2את‹ה›׃ ותדבק נפשו 3
בדינה בת יעקב ויאהב את הנער וידבר על לב הנער׃ ויאמר שכם אל חמור 4
אביו לאמר קח לי את הילדה הזאת לאשה׃ ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ה
ובניו היו את מקנהו בשדה ו‹י›חר‹›ש יעקב עד באם׃

ויצא חמור אבי שכם אל יעקב לדבר אתו׃ ובני יעקב באו מן השדה 7.6
כשמעם ויתעצבו האנשים ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את
בת יעקב וכן לא יעשה׃ וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם 8·
תנו נא אתה לו לאשה׃ והתחתנו ‹את›נו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו 9
לכם׃ ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה׃ ויאמר שכם 11.י
אל אביה ואל אחיה אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן׃ הרבו עלי מאד 12
מהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי את הנער לאשה׃

ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו 1ב‹3›דברי‹2›מרמה אשר טמא‹ו› 13
את דינה אחתם׃ ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחתנו 14
לאיש אשר לו ערלה כי חרפה הא לנו׃ אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמנו טו
להמל לכם כל זכר ‹כאשר אנחנו נמלים›׃ ונתנו את בנתינו לכם ואת בנתיכם 16
נקח לנו וישבנו אתכם והיינו לעם אחד׃ ואם לא תשמעו אלינו להמול ולקחנו 17
את בתנו והלכנו׃

וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור׃ ולא אחר הנער לעשות 19.18
הדבר כי חפץ בבת יעקב והא נכבד מכל בית אביו׃

ויבא חמור ושכם בנו אל שער עירם וידברו אל אנשי עירם לאמר׃ האנשים 21.כ
האלה שלמים הם אתנו ‹ישבו בארץ ויסחרו אתה והארץ הנה רחבת ידים
לפניהם את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם׃ אך בזאת יאתו לנו 22
האנשים לשבת אתנו ‹ו›להיות לעם אחד בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמלים׃
מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו׃ וישמעו 24.23
אל חמור ואל שכם בנו כל יצאי שער עירו וימלו ‹את בשר ערלתם› כל זכר[γ]׃

ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי כה

(α) 33,13 עלי * (β) 33,19 אבי שכם * (γ) 34,24 כל יצאי שער עירו

32,6 עד עתּה׃ ויהי לי שור וחמור ‹ו›צאן ועֹבד ושִׁפְחה ואשלחה להגיד לאדני למצא
חן בעיניך׃

7 וישֻׁבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הֹלך לקראתך
8 וארבע מאות איש עמּו׃ ויירא יעקב מאד ויֵּצר לו ויַּחץ את העם אשר אתּו ואת
9 הצאן ואת הבקר[α] לשני מחנות׃ ויאמר אם יבוא עשו «ע»ל המחנה האח«ד» והכָּהו
והיה המחנה הנשאר לפליטה׃

י ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק יהוה האֹמר אלַי שוב
11 לארצך ולמולדתך ואיטיבה עִמּך׃ קטֹנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית
12 את עבדך כי במקלי עברתי את הירדֵּן הזה ועתּה הייתי לשני מחנות׃ הצילני נא
13 מיד אחי מיד עשו כי ירֵא אנכי אתו פן יבוא והכַּני אם על בנים׃ ואתה אמרת
14 היטֵב איטיב עמּך ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מֵרב׃ וילֶן שם
בלילה ההא

טו ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו׃ עזים מאתַים ותיָשים עשרים רחֵלים
16 מאתַים ואילים עשרים׃ גמלים מיניקות ובניה«ם» שלשים פרות ארבעים ופרים
17 עשרה אתֹנֹת עשרים ועיָרם עשָׂרה׃ ויתּן ביד עבדיו עֵדר עדר לבַדּו ויאמר אל
18 עבדיו עברו לפני ורֶוח תשימו בין עדר ובין עדר׃ ויצַו את הראשון לאמר כי
19 יפגָשְׁך עשו אחי ושאֵלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך׃ ואמרת
כ לעבדך ליעקב מנחה הא שלוחה לאדני לעשו והנה גם הא אחרינו׃ ויצַו גם
את השני גם את השלישי גם את כל ההֹלכים אחרי העדרים לאמר כדבר הזה
21 תדַברון אל עשו במֹצַאכם אתו׃ ואמרתם גם הנה עבדך יעקב ‹בא› אחרינו כי
אמר אכַפרה «א»פ«י»ו במנחה ההֹלכת לפני ואחרי כן אראה פניו אולַי ישׂא פני׃
22 ותעבר המנחה על פניו והא לן בלילה ההא במחנ«י»ם׃

23 ויקם בלילה ‹ה›הא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחֹתיו ואת אחד עשר
24 ילדיו ויעבר את מעבר יַבֹּק׃ ויקחֵם ויעבִרם את הנחל ויעבֵר את ‹כל› אשר לו׃
כה.26 ויוָּתר יעקב לבַדּו ויֵּאבק איש עמּו עד עלות השחר׃ וירא כי לא יכֹל לו ויגע
27 בכף ירֵכו ותֵּקע כף ירך יעקב בהֵאבקו עמּו׃ ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר
29.28 לא אשלחך כי אם בֵּרכתני׃ ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב׃ ויאמר לא יעקב
ל יֵאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל׃ וישאל
יעקב ויאמר הגידה נא ‹לי› שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי ויבָרך אתו שם׃
31 ויקרא יעקב שם המקום פנ«ו»אל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי׃
33.32 ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והא צֹלע על ירֵכו׃ על כן לא יאכלו
בני ישראל את גיד הנָשֶׁה אשר על כף הירֵך עד היום הזה כי נגע בכף ירך
יעקב בגיד הנשה׃

33,א וישׂא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמּו ארבע מאות איש ויַּחץ את
2 הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות׃ וישם את השפחות ואת ילדיהן
3 ראשֹנ«ים» ואת לאה וילדיהָ אחרֹנים ואת רחל ואת יוסף אחרֹנים׃ והא עבר
4 לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו׃ וירץ עשו לקראתו
ה ויחַבקהו [4]וישקהו [1]ויפל [2]על [3]צוָארו ויבכ«ו»׃ וישׂא את עיניו וירא את הנשים
ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך׃
7.6 ותגשןָ השפחות הנה וילדיהן ותשתחֲוין׃ ותגש גם לאה וילדיהָ וישתחֲוו ואחר
נגש יוסף ורחל וישתחֲוו׃

8 ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי ויאמר למצא חן בעיני אדני׃

(α) 32,8 והגמלים

וישַׂג לבן את יעקב ויעקב תקע את אהלו ‹בְּהַר ‹המצפה› ולבן תקע את אהלו 31,כה
בהר הגלעד: ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנַהג את בנֹתַי 26
כשבֻיות חרב: למה נחבֵאת לברח ותגנב אתי ולא הגדת לי ואשלחך בשמחה 27
ובשִׁרים בתֹף ובכנור: ולא נטשתני לנשק לבני ולבנֹתי עתה הסכלת עשׂו: יש לאל 29.28
ידי לעשות עמ‹ך› רע ואלהי אבי‹ך› אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדַּבר עם
יעקב מטוב עד רע: ועתה הלך הלכת כי נכסף נכספתה לבית אביך ‹ו›למה ל
גנבת את אלהי:

ויען יעקב ויאמר ללבן כי יָרֵאתי כי אמרתי פן תגזל את בנותיך מעמי ‹ואת 31
כל אשר לי›: ‹ויאמר לו יעקב› עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו 32
הכר ^{2}מה ‹^{1}לך עמדי וקח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתַם: ויבא לבן ‹ויחַפש› 33
באהל יעקב ^{3}ובאהל ^{4}שתי ^{5}האמהת ‹^{1}ובאהל ^{2}לאה ולא מצא ויצא מאהל לאה
ויבא באהל רחל: ורחל לקחה את התרפים ותשִׂמם בכַר הגמל ותשב עליהם 34
וימַשש לבן את כל האהל ולא מצא: ותאמר אל אביהָ אל יִחר בעיני אדני כי לה
לוא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ויחַפש ולא מצא את התרפים:

ויִחר ליעקב ויָּרֶב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי ‹ו›מה חטאתי כי 36
דלקת אחרי | ‹ו›כי מששת את כל כֵּלָי‹:› מה מצאת מכל כלי ביתך שים כה נגד 37
אחי ואחיך ויוכיחו בין שנינו: זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועזיך לא שכלו 38
ואילי צאנך לא אכלתי: טרֵפה לא הבֵאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבַקשנה 39
גנֻבתי יום וגנֻבתי לילה: [] ביום אכלני חֹרֶב וקֶרח בלילה ותדַּד שנתי מעיני: מ
זה לי עשרים שנה ‹[הייתי]› בביתך עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנֹתיך ושש 41
שנים בצאנך ותחלֵף את משכֻּרתי עשרת מֹנים: לולי אלהי אבי אלהי אברהם 42
ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתני את עניִי ואת יגיע כפי ראה אלהים
ויוכח אמש:

ויען לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנֹתי והבנים בנַי והצאן צאני וכל אשר 43
אתה רֹאה לי הא ולבנֹתי מה אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: ועתה 44
לכה נכרתה ברית אני ואתה ‹ונעשה גל› והיה לעֵד ביני ובינך: ויקח[α] אבן מה
וירימהָ מצֵּבה: ויאמר[α] לאחיו לקטו אבנים וי‹ל›ק‹ט›ו אבנים ויעשו גל 46
ויאכלו שם על הגל: ויקרא לו לבן יְגַר שָׂהדותא ויעקב קרא לו גַּלְעֵד: ויאמר 48.47
לבן הגל הזה עֵד ביני ובינך היום על כן קרא שמו גלעד: והמצ‹ב›ה אשר ‹הרים 49
קרא המצפה כי› אמר יִצֶף יהוה ביני ובינך כי נסתר איש מֵרֵעֵהו: אם תענה נ
את בנֹתי ואם תקח נשים על בנֹתי אין איש עמנו ראֵה אלהים עד ביני ובינך:
ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצֵּבה אשר ‹הֲ›רי‹מ›תי ביני ובינך: עד 52.51
הגל הזה ועֵדה המצֵּבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא
תעבר אלַי את הגל הזה ואת המצֵּבה הזאת לרעה: אלהי אברהם ואלהי נחור 53
ישפטו בינינו[β] וישבע יעקב בפחד אביו יצחק: ויזבח יעקב זבח בהר ויקרא 54
לאחיו לאכל לחם ויאכלו לחם וילינו בהר: ויַּשכם לבן בבקר וינַשק לבניו ולבנותיו 32,א
ויבָרך אתהם וילך וישב לבן למקֹמו:

ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים: ויאמר יעקב כאשר ראָם מחנה 3.2
אלהים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנָים:

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שֵׂעיר שדה אדום: ויצַו ה.4
אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואֵחר

(α) 31,46.מה יעקב * (β) 31,53 אלהי אביהם

30 לפני ויפרץ לרב ויבָרך יהוה אתך לרג‹ל›ִי ועתה מתַי אעשה גם אנכי לביתי:
31 ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה
32 אשובה ארעה צאנך[α]: ‹›עבר בכל צאנך היום ‹ו›הָסֵר משם כל [1]שה ‹6›חום
33 [7]בכשבים [4]וכל [5]שה [2]נקֹד ‹3›וטלוא ‹› בעזים והיה שכָרי: וענתה בי צדקתי
‹לפניך› ביום מחר כי תבוא ‹א›ל שכרי [] כל אשר איננו נקֹד וטלוא בעזים
34.לה וחום בכשבים גנוב הא אתי: ויאמר לבן הֵן לוּ יהי כדברך: ויסר ביום ההא את
התְיָשים ה‹נ›קֻדים והטלֻאים ואת כל העזים הנקֻדות והטלֻאת כל אשר לבן בו וכל
36 חום בכשבים ויתן ביד בניו: וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רֹעה
את צאן לבן הנותרֹת:
37 ויקח לו יעקב מקַל לִבְנֶה לח ולוז וערמון ויפַצל בהן פצלות לבנות ‹ל›חשף
38 הלבן אשר על המקלות: ויצֵג את המקלות אשר פצל ברהטים בשִׁקתות המים
אשר תבאן הצאן לשתות לנכח הצאן ו‹ת›חמנה בבֹאָן לשתות ׀ [β]אל המקלות‹:›
39.מ ותלדן הצאן[γ] נקֻדים וטלֻאים: והכשבים הפריד יעקב ויתן ‹ל›פני הצאן ‹כ›ל עקֹד
41 וכל חום ‹בכשבים› וישֶׁת לו עדרים לבַדו ולא שתם על צאן לבן: והיה בכל ‹עת›
יחם הצאן המקֻשרות ושׂם יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהטים ליַחמנה
43.42 במקלות: ובהעטיף הצאן לא ישים והיה העטֻפים ללבן והקשֻׁרים ליעקב: ויפרץ
האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמרים:
31,א וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר
2 לאבינו עשה את כל הכבֹד הזה: וירא יעקב את פני לבן והנה איננו עמו כתמול
3 שלשום: ויאמר יהוה אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ו‹א›ל מולדתך ואהיה עמך:
4.ה וישלח יעקב ויקרא לרחל וללֵאה השדה אל צאנו: ויאמר להן רֹאה אנכי
6 את פני אביכן כי איננו אלַי כתמל שלשם ואלהי אבי היה עמדי: ואתֵנה ידעתן
7 כי בכל כחי עבדתי את אביכן: ואביכן הֵתֶל בי ו‹ה›חלף את משכֻרתי עשרת
8 מֹנים ולא נתנו אלהים להָרַע עמדי: אם כה יאמר נקֻדים יהיה שכרך וילדו כל
9 הצאן נקֻדים ואם כה יאמר עקֻדים יהיה שכָרך וילדו כל הצאן עקֻדים: ויצֵּל
י אלהים את מקנה אביכ‹ן› ויתן לי: ויהי בעת יַחֵם הצאן ואשׂא עינַי וארא בחלום
11 והנה העתֻדים העֹלים על הצאן עקֻדים נקֻדים וברֻדים: ויאמר אלַי מלאך האלהים
12 בחלום יעקב ואֹמר הנני: ויאמר שא נא עיניך וראה כל העתֻדים העֹלים על
13 הצאן עקֻדים נקֻדים וברֻדים כי ראיתי את כל אשר לבן עשֶׂה לך: אנכי האל
‹הנראה אליך במקום› אשר משחת ‹לי› שם מצֵּבה ‹ו›אשר נדרת לי שם נדר ‹ו›עתה
קום צֵא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך:
14.טו ותען רחל ולאה ותאמרנה לו הַעוד לנו חֵלק ונחלה בבית אבינו: הֲלוא
16 ‹כ›נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכול את כספנו: כי כל העֹשר אשר
הצִיל אלהים מאבינו לנו הא ולבנינו ועתה כל אשר אמר אלהים אליך עשֵׂה:
18.17 ויקם יעקב וישׂא את בניו ואת נשיו על הגמלים: וינהַג את כל מקנֵהו
ואת כל רכֻשו אשר רכש מקנה‹ו› ‹ו›קנְיָנו אשר רכש בפדַן ארָם לבוא אל יצחק
19 אביו ארצה כנען: ולבן הלך לגזז את צאנו ותגנב רחל את התרפים אשר לאביהָ:
21.כ ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי בֹרח הא: ויברח הא וכל
אשר לו ויקם ויעבר את הנהר וישם את פניו ‹אל› הר הגלעד:
23.22 ויֻגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב: ויקח את אחיו עמו וירדף אחריו
24 דרך שבעת ימים וידבק אתו בהר הגלעד: ויבא אלהים אל לבן הארַמי בחלם
הלילה ויאמר לו השמר לך פן תדַבר עם יעקב מטוב עד רע:

(α) 30,31 אשמר * (β) 30,39 ויחֱמו הצאן * (γ) 30,39 עקֻדים

ויהי בבקר והנה הא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי 29.כה
עמך ולמה רמיתני: ויאמר לבן לא יֵעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני 26
הבכירה: מלא שְׁבֻע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבֹדה אשר תעבד עמדי עוד 27
שבע שנים אחֵרות: ויעש יעקב כן וימלא שבֻע זאת ויתן לו את רחל בתו לו כח
לאשה: ויתן לבן לרחל בתו את בִּלְהה שפחתו לה לשפחה: ויבא גם אל רחל 29.ל
ויאהַב ‹› את רחל מִלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחֵרות:

וירא יהוה כי שנואה לאה ויפתח את רחמהּ ורחל עקָרה: ותהר לאה ותלד 32.31
בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה יהוה בענְיי כי עתה יאה‹ב›ני אישי:
ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע יהוה כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה 33
ותקרא שמו שמעון: ותהר עוד ותלד בן ותאמר עַתָּה הפעם יִלָּוֶה אישי אלַי כי 34
ילדתי לו שלשה בנים על כן קרא‹ה› שמו לוי: ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם לה
אודה את יהוה על כן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקַנא רחל באחֹתהּ ותאמר אל יעקב הבה 30.א
לי בנים ואם אין מֵתה אנכי: ויִחר אף יעקב ברחל ויאמר הֲתחת אלהים אנכי 2
אשר מנע ממך פרי בטן: ותאמר הנה אמתי בִלְהה בא אליהָ ותלד על ברכַּי 3
ואבנה גם אנכי ממנה: ותתן לו את בלהה שפחתהּ לאשה ויבא אליהָ יעקב: 4
ותהר בלהה ותלד ליעקב בן: ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן לי 6.ה
בן על כן קראה שמו דן: ותהר עוד ותלד בלהה שפחת רחל בן שני ליעקב: 7
ותאמר רחל נפתולי אלהים נפתלתי עם אחֹתי ‹ו›גם יכלתי ותקרא שמו נפתלי: ח

ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את זִלְפה שפחתהּ ותתן אתהּ ליעקב 9
לאשה: ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן: ותאמר לאה בְּ‹א›גד ותקרא את 11.י
שמו גד: ותלד זלפה שפחת לאה בן שני ליעקב: ותאמר לאה בְּאָשְׁר‹ה› כי 13.12
אשרוני בנות ותקרא את שמו אשֵׁר:

וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דוּדָאים בשדה ויבֵא אתם אל לאה אמו 14
ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנֵך: ותאמר ל‹א›ה הַמעט קחתֵּך את טו
אישי ולקח‹ת› גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן ישכַּב עמָּך הלילה תחת דודאי
בנֵך: ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלַי תבוא כי שכֹר 16
שכרתיך בדודאי בני וישכב עמהּ בלילה ‹ה›הא:

וישמע אלהים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: ותאמר לאה נתן 18.17
אלהים שכָרי אשר נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששָׂ‹שׂ›כר: ותהר עוד לאה 19
ותלד בן ששי ליעקב: ותאמר לאה זבדני אלהים אתי זבד טוב הפעם יזבלני כ
אישי כי ילדתי לו ששה בנים ותקרא את שמו זבֻלון: ואחר ילדה בת ותקרא את 21
שמהּ דינה:

ויזכר אלהים את רחל וישמע אליהָ אלהים ויפתח את רחמהּ: ותהר ותלד 23.22
בן ותאמר אסף אלהים את חֶרפתי: ותקרא את שמו יוסף לאמר יֹסף יהוה לי 24
בן אחֵר:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל כה
מקומי ו‹א›ל ארצי: תנה את נשַׁי[a] אשר עבדתי אתך בהן ואלכה כי אתה ידעת 26
את עבדתי אשר עבדתיך: ויאמר אליו לבן אם נא מצאתי חן בעיניך ‹ישבה עמדי 27
כי› נחשתי ויברכני יהוה בגללך: ויאמר נָקְבה שכָרך עלי ואתנה: ויאמר אליו אתה 29.28
ידעת את ‹עבֹדתי› אשר עבדתיך ואת אשר היה מקנך אתי: כי מעט אשר היה לך ל

(a) 30,26 ואת ילָדי

28,13 ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו: והנה יהוה
נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה
14 שכב עליה לך אתננה ולזרעך: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה
טו וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה[α]: והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל
אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את
16 ‹כל› אשר דברתי לך: וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש יהוה במקום הזה ואנכי
17 לא ידעתי: ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה
שער השמים:

18 וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה
19 ויצק שמן על ראשה: ויקרא את שם המקום ההוא ביתאל ואולם לוז שם העיר
כ בראשנה: וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר
21 אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש: ושבתי בשלום אל בית אבי והיה
22 יהוה לי לאלהים: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה ‹לי› בית אלהים וכל
אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

29,2.א וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם: וירא והנה באר בשדה והנה שם
שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים ו◦אבן גדלה על
3 פי הבאר: ונאספו שמה כל הר‹ו›עים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את
הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה:

ה.4 ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם
6 את לבן בן נחור ויאמרו ידענו: ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל
7 בתו באה עם הצאן: ויאמר ‹להם› הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה
8 השקו הצאן ולכו רעו: ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל הר‹ו›עים וגללו את
האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן:

י.9 עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רעה הא: ויהי
כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב
11 ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב לרחל
12 וישא את קלו ויבך: ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הא וכי בן רבקה הא ותרץ
ותגד לאביה:

13 ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו
14 ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את כל הדברים האלה: ויאמר לו לבן אך עצמי
ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים:

טו ויאמר לבן ליעקב הכי אחי אתה ועבדתני חנם הגידה לי מה משכרתך:
17.16 וללבן שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה רחל: ועיני לאה רכות ורחל
18 היתה יפת תאר ויפת מראה: ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים
19 ברחל בתך הקטנה: ויאמר לבן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר שבה
כ עמדי: ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו
אתה:

22.21 ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה: ויאסף
23 לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה: ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא
24 אתה אליו ויבא ‹יעקב› אליה: ויתן לבן[β] את זלפה שפחתו ללאה בתו ‹ל›שפחה:

(α) 28,14 ובזרעך

(β) 29,24 לה

עשו אם לא׃ ויגש יעקב אל יצחק אביו וימֻשֵׁהו ויאמר הקֹל קול יעקב והידַים 27,22
ידי עשו׃ ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעִרֹת ויבָרכֵהו׃ ויאמר אתה 24.23
זה בני עשו ויאמר אני׃ ויאמר הגִשה לי ואֹכלה מציד·ך· בני למען תברכך נפשי כה
ויַּגש לו ויאכל ויבֵא לו יין וישת׃ ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושְׁקָה לי בני׃ 26
ויגש וישַׁק לו ויָרַח את רֵיח בגדיו ויברכהו ויאמר ראֵה רֵיח בני כריח שדה ‹מלא› 27
‹עדשים› אשר בֵּרכו יהוה׃ ויתּן לך האלהים מטל השמים ומשמַני הארץ ורֹב דגן 28
ותירש׃ יעבדוך עמים וישתחֻו·ו· לך לאֻמים הו·ה גביר לאחיך וישתחֲוו לך בני 29
אמך אֹרריך ארור ומבָרכיך ברוך׃

ויהי כאשר כלה יצחק לבָרך את יעקב ויהי אך יצֹא יצא יעקב מאֵת פני ל
יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו׃ ויעש גם הא מטעַמים ויבֵא לאביו ויאמר 31
לאביו יקֻם אבי ויאכל מציד בנו בעבֻר תברכני נפשך׃ ויאמר לו יצחק אביו מי 32
אתה ויאמר אני בנך בכרך עשו׃ ויחרַד יצחק חרָדה גדלה עד מאד ויאמר מי 33
אֵפוא הא הצַּד ציד ויבֵא לי ואֹכל ‹ג›ם ‹א›כֹל בטרם תבוא ואבָרכהו גם ברו·ך׃
‹ו›יהי כשמֹע עשו את דברי אביו ויצעק צעָקה גדלה ומָרה עד מאד ויאמר 34
לאביו בָּרכני גם אני אבי׃ ויאמר בא אחיך במִרמה ויקח ברכתך׃ ויאמר הֲכי 36.לה
קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמַים את בכרתי לקח והנה עתה לקח ברכתי
ויאמר הלא אצלת לי ברָכה ‹אבי›׃ ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך 37
ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו ולך·· אֵפוא מה אעשה בני׃
ויאמר עשו אל אביו הברָכה אחת הא לך אבי בָּרכני גם אני אבי ‹וידֹם יצחק› 38
וישׂא עשו קלו ויֵּבך׃

ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמַני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים 39
מֵעל׃ ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר ·ת‹א›דר· ופרקת עֻלו מֵעל מ
צוָארך׃

וישׂטם עשו את יעקב על הברָכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו 41
ימי אֵבל אבי ואהרגה את יעקב אחי׃ ויֻּגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל 42
ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטָן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך׃
ועתה בני שמע בקלי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה׃ וישבת עמו ימים אחדים 44.43
עד אשר תשוב חמת אחיך׃ עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו מה
ושלחתי ולקחתיך משם למה אשכַּל גם שניכם יום אחד׃

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לֹקח יעקב אשה 46
מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים׃

ויקרא יצחק אל יעקב ויבָרך אתו ויצַוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות 28,א
כנען׃ קום לך פדֶּנה ארָם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות 2
לבן אחי אמך׃ ואל שדַּי יבָרך אתך ויַפרך וירבך והיית לקהַל עמים׃ ויתן לך 4.3
את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגֻריך אשר נתן אלהים
לאברהם׃ וישלח יצחק את יעקב וילך פדֶּנה ארם אל לבן בן בתואל הארמי אחי ה
רבקה אם יעקב ועשו׃

וירא עשו כי בֵרַך יצחק את יעקב ו·י·שלח אתו פדֶּנה ארם לקַחת לו משם 6
אשה בברכו אתו ויצַו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען׃ וישמע יעקב אל 7
אביו ואל אמו וילך פדֶּנה ארם׃ וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו׃ 8
וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחֲלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נבָיות על 9
נשיו לו לאשה׃

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה׃ ויפגע במקום וילֶן שם כי בא·ה· השמש 11.י
ויקח מֵאבני המקום וישֶׂם מראשׁתיו וישכַּב במקום ההא׃ ויחלם והנה סֻלָּם מֻצב 12

26 גְרָר עם רעי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עֵשֶׂק כי התעשקו עמו׃
22.21 ‹וַיַּעתק משם› ויחפר‹› באר אחרת ויריבו גם עליהָ ויקרא שמהּ שִׂטְנה׃ וַיַּעתק
משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליהָ ויקרא שמהּ רחֹבות ויאמר כי עתה הרחיב
יהוה לנו ופרינו בארץ׃
24.23 ויעל משם באר שבע׃ וַיֵּרא אליו יהוה בלַיְלה ההִא ויאמר אנכי אלהי
אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וּבֵרכתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם
כה עבדי׃ וַיִּבן שם מזבֵּח ויקרא בשם יהוה ויט שם אהלו ויכרו שם עבדי יצחק
באר׃
27.26 ואבימלך הלך אליו מגרָר ואחֻזת מֵרֵעֵהו ופיכֹל שר צבאו׃ ויאמר אלהם יצחק
28 מדּוע באתם אלי ואתם שנֵאתם אתי ותשלחוני מאִתכם׃ ויאמרו ראוֹ ראינו כי
29 היה יהוה עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו[a] ובינך ונכרתה ברית עמך׃ אם
תעשה עמנו רעה כאשר לא נגַענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשַׁלֵחך בשלום
ל.31 ‹ו›[2]עתה ‹[1]›אתה ברוך יהוה׃ ויעש להם משתה ויאכלו וישתו׃ וישכימו בבקר
32 וישבעו איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו מאִתו בשלום׃ ויהי ביום ההִא ויבאו עבדי
33 יצחק ויגִּדו לו על אֹדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים׃ ויקרא ‹שמ›ה
שבע‹› על כן ‹קרא› שם העיר באר שבע עד היום הזה׃
34 ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית בת ‹בארי› החִתי ואת
לה בָשמת בת אילן הח‹ו›י׃ ותהיין מֹרת רוח ליצחק ולרבקה׃

* * *

27,א ויהי כי זקֵן יצחק ותכהין עיניו מֵראֹת ויקרא את עשו בנו הגדֹל ויאמר
3.2 אליו בני ויאמר אליו הנני׃ ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי׃ ועתה
4 שא נא כֵליך תֶלְיְך וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה׃ ועשֵׂה לי מטעַמים כאשר
אהבתי והביאה לי ואֹכלה בעבור תבָרכך נפשי בטרם אמות׃
ה ורבקה שֹמעת בדַבר יצחק אל עשו בנו וילך עשו השדה לצוד ציד להביא׃
6 ורבקה אמרה אל יעקב בנהּ ‹הקטָן› לאמר הנה שמעתי את אביך מדַבר אל עשו
7 אחיך לאמר׃ הביאה לי ציד ועשֵׂה לי מטעַמים ואֹכלה ואבָרככה לפני יהוה לפני
9.8 מותי׃ ועתה בני שמע בקלי לאשר אני מצַוה אתך׃ לך נא אל הצאן וקח לי
י משם שני גדָיֵי עזים טבים ואעשה אתם מטעַמים לאביך כאשר אהֵב׃ והֵבאת
11 לאביך ואכל בעבֻר אשר יבָרכך לפני מותו׃ ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו
12 אחי איש שעִר ואנכי איש חָלָק׃ אולי ימֻשני אבי והייתי בעיניו כמתַעְתֵּע והֵבאתי
13 עלי קלָלה ולא בְרָכה׃ ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך
קַח לי׃
טו.14 וילך ויקח ויבֵא לאמו ותעש אמו מטעַמים כאשר אהֵב אביו׃ ותקח רבקה
את בגדי עשו בנהּ הגדל החמֻדת אשר אתהּ בבית ותַלבש את יעקב בנהּ הקטָן׃
17.16 ואת עֹרת גדָיֵי העזים הלבישה על ידיו ועל חלקת צוָּאריו׃ ותתן את המטעַמים
ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנהּ׃
19.18 ויבא אל אביו ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני׃ ויאמר יעקב אל אביו
אנכי עשו בכֹרך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצידי בעבור
כ תבָרכַני נפשך׃ ויאמר יצחק אל בנו מה זה מִהרת למצא בני ויאמר כי הקרה
21 יהוה אלהיך לפני׃ ויאמר יצחק אל יעקב גשה נא ואמֻשך בני הַאתה זה בני

(α) 26,28 בינינו

ואלה תולדת יצחק בן אברהם **25**,19
אברהם הוליד את יצחק: ויהי יצחק בן ארבעים שנה בְּקַחתו את רבקה בת כ
בתואל הארמי מִפַּדַּן אֲרָם אחות לבן הארמי לו לאשה: ויעתַּר יצחק ליהוה לנֹכח 21
אשתו כי עֲקָרה הא ויֵּעתר לו יהוה ותהר רבקה אשתו: ויתרֹצצו הבנים בקרבהּ 22
ותאמר אם כן למה ‹חי›ה אנכי ותלך לדרש את יהוה: ויאמר יהוה להּ 23

שני גיים בבטנֵך
ושני לְאֻמים מִמֵּעַיִך יפרדו
ולאֹם מלאֹם יֶאֱמָץ
ורב יעבד צעיר:

וימלאו ימיהָ ללדת והנה ת‹א›מם בבטנהּ: ויצא הראשון ‹אדמוני כֻּלו כאדֶּרת כה.24
שֵׂעָר ויקרא› שמו עֵשָׂו: ואחרי כן יצא אחיו וידו אֹחזת בעקֵב עשָׂו ויקרא שמו 26
יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם: ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד 27
איש שדה ויעקב איש תם ישֵׁב אהלים: ויאֱהב יצחק את עשו כי ציד‹ו› ‹ל›פיו 28
ורבקה אֹהבת את יעקב:
ויָּזֶד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והא עיֵף: ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני ל.29
נא מן ה‹נָּזִ›ד האדֹם הזה כי עיֵף אנכי על כן קרא שמו אדום: ויאמר יעקב 31
מִכְרה כיום את בכֹרתך לי: ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכֹרה: 32
ויאמר יעקב השָּׁבעה לי כיום וישבע לו וימכר את בכֹרתו ליעקב: ויעקב נתן 34·33
לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילַך ויִּבֶז עשו את הבכֹרה:

ויהי רָעָב בארץ מִלְּבַד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק **26**,א
אל אבימלך מלך פלשתים גְּרָרה: ויֵּרא אליו יהוה ויאמר אל תרד מצרָימה שכֹן 2
בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואֲבָרכך כי לך ולזרעך 3
אתן את כל הארצֹת הא‹לֵּ› והקִמתי את השבֻעה אשר נשבעתי לאברהם אביך:
והרבֵּיתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצֹת הא‹לֵּ› והתברכו 4
בזרעך כל גויי הארץ: עֵקב אשר שמע אברהם ‹אביך› בקלי וישמר משמרתי ה
מִצְוֹתי חֻקּוֹתי ותורתי: וישב יצחק בגְרָר: 6
וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחֹתי הא כי יָרֵא לאמר אשתי ‹הא› 7
פן יהרגֻני אנשי המקום על רבקה כי טובת מראה הא:
ויהי כי ארכו לו שם הימים ויַּשקף אבימלך מלך פלשתים בעַד החלֹון וירא 8
והנה יצחק מצַחק את רבקה אשתו: ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר אך הנה אשתך 9
הא ואיך אמרת אחֹתי הא ויאמר אליו יצחק כי אמרתי פן אמות עליהָ: ויאמר י
אבימלך מה זאת עשית לנו כִּמעט שכב אחד העם את אשתך והֵבֵאת עלינו
אָשָׁם: ויצַו אבימלך את כל ‹עַמֹּה› לאמר הנֹגע באיש הזה ובאשתו מוֹת יומת: 11
ויזרע יצחק בארץ ההא וימצא בשנה ההא מאה שערים ויבָרכהו יהוה: 12
ויגדל האיש וילך הלוך וגָ‹ד›ל עד כי גדל מאד: ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר 14.13
ועֲבֻדּה רבה ויקַנאו אתו פלשתים: וכל הבארֹת אשר חפרו עבדי אביו בימי טו
אברהם אביו סִתמום פלשתים וימַלאום עפר: ויאמר אבימלך אל יצחק לך מֵעִמּנו 16
כי עצמת ממנו מאד: וילך משם יצחק ויִּחן בנחל גְּרָר וישב שם: וישב יצחק 18.17
ויחפר את בארֹת המים אשר חפרו ‹עבדי אביו› בימי אברהם אביו ויסַתמום
פלשתים אחרי מות אברהם ‹אביו› ויקרא להן שמות כַּשמֹת אשר קרא להן
‹אברהם› אביו: ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים: ויריבו רֹעֵי כ.19

24 העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיהָ ולאמהּ׃
54 ויאכלו וישתו הא והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו בבקר ויאמר שלחֻני לאדני׃
נה.56 ויאמר אחיהָ ואמהּ תשב הנערָ אתנו ‹חדש› ימים או עשור אחר תלך׃ ויאמר
57 אלהם אל תאַחרו אתי ויהוה הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני׃ ויאמרו נקרא
58 לנערָ ונשאלה את פיהָ׃ ויקראו לרבקה ויאמרו אליהָ הֲתלכי עם האיש הזה
59 ותאמר אלך׃ וישלחו את רבקה אחתם ואת מֵנִקְתהּ ואת עבד אברהם ואת
ס אנשיו׃ ויבָרכו את רבקה ויאמרו להּ

אחתנו את היי לאלפי רבָב‹ת›
ויירש זרעֵך את שער שנאיו׃

61 ותקם רבקה ונערתיהָ ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש * * * * *
ויקח העבד את רבקה וילַך׃
63.62 ויצחק בא מב‹א›ר שבע אל› באר לחַי ראי והא יושב בארץ הנגב׃ ויצא
64 יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה ‹ה›גמלים באים׃ ותשא
סה רבקה את עיניהָ ותרא את יצחק ותפל מֵעל הגמל׃ ותאמר אל העבד מי האיש
66 הלזה ההלך בשדה לקראתֵנו ויאמר העבד הא אדני ותקח הצעיף ותתכס׃ ויסַפר
67 העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה׃ ויבִאהָ יצחק האהלה[α] ויקח את רבקה
ותהי לו לאשה ויאהבהָ וינחם יצחק אחרי ‹מות› אמו׃

א.25,2 ויסף אברהם ויקח אשה ושמהּ קטורה׃ ותלד לו את זִמְרָן ואת יָקְשָׁן[β] ואת
3 מְדָין ואת יִשְׁבָּק ואת שוח׃ וְיָקְשָׁן ילד את שְׁבָא ‹ואת תימא› ואת דְּדָן ובני דדן
4 היו ‹רעואל ואַדְבְּאל ו›אשורִם ולטושִׁם ולאֻמִּים׃ ובני מְדְין עיפה ועֵפר וחנֹך ואבידע
ה.6 ואֶלְדָּעָה כל אלה בני קטורה׃ ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ‹בנו›׃ ולבני
הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי
קֵדמה אל ארץ קדם׃
7 ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים׃
9.8 ויגוַע וימת אברהם בשיבה טובה זקֵן ושְׂבַע ‹ימים› ויֵאסף אל עמיו׃ ויקברו אתו
יצחק וישמעאל בניו אל מְעָרת המכפֵלה אל שדה עפרן בן צחר החתי אשר על
י פני ממרֵא׃ השדה אשר קנה אברהם מאֵת בני חת שמה קֻבר אברהם ושרה
11 אשתו׃ ויהי אחרי מות אברהם ויבָרך אלהים את יצחק בנו וישב יצחק עם באר
לחי ראי׃

12 ואלה תלדת ישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה
13 לאברהם׃ ואלה שמות בני ישמעאל בשמתם לתולדתם בכר ישמעאל נבית וקֵדר
16-14 ואַדְבְאל ומִבְשָׂם׃ ומִשְׁמָע ודומה ומשא׃ חֲדַד ותימא יטור נפיש ונודבי׃ אלה הם
בני ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם ובטירתם שנים עשר נשיאם לאֻמתם׃
17 ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים ויגוַע וימת
18 ויֵאסף אל עמיו׃ וישכן› מֵחוילה עד שור אשר על פני מצרַים[γ] על פני כל
אחיו ‹שכ›ן׃

(α) 24,67 שרה אמו

(β) 25,2 ואת מְדָן

(γ) 18 באכה אשורה

בן מִלכה אשת נחור אחי אברהם וכדּה על שכמה: והנעךָ טֹבת מראה מאד **24**,16
בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדּה ותעל: וירץ העבד לקראתה 17
ויאמר הגמיאיני נא מעט מים מכדֵּך: ותאמר שתֵה אדני ותמַהר ותֹּרד כדּה על 18
ידה ותשקהו: ותכַל להשקֹתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתֹּת: 19
ותמַהר ותְּער כדּה אל השֹׁקת ותרץ עוד אל הבאר לשאֹב ותשאַב לכל גמליו: כ
והאיש משת‹ע›ה לה[α] לדעת ההצליח יהוה דרכו אם לא: 21

ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות ויאמר בת מי את הגידי נא לי: ותאמר 24.23a.22a
אליו בת בתואל אנכי בן מִלכה אשר ילדה לנחור: ‹ויאמר› הֲיש בית אביך מקום 23b
לנו ללין: ותאמר אליו גם תֶּבן גם מספוא רב עִמנו גם מקום ללון: ויקח האיש כה.22b
נזם זהב בֶּקע משקלו ‹וישם על אפה› ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם:
ויקֹּד האיש וישתחו ליהוה: ויאמר ברוך יהוה אלהי אדני אברהם אשר לא עזב 27.26
חסדו ואמִתו מעם אדני כי ‹א›ם בדרך נחני יהוה בית אחֵי אדני:

ותרץ הנערָ ותגד לבית אמה כדברים האלה: ולרִבקה אח ושמו לָבָן: ויהי ל.29a.28
כראֹת‹ו› את הנזם ואת הצמִדים על ידי אחֹתו וכשמעו את דברי רבקה אחֹתו
לאמר כה דבר אלי האיש וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין ויבא אל האיש 29b
והנה עֹמד על הגמלים על העין: ויאמר בוא בְּרוך יהוה למה תעמד בחוץ ואנכי 31
פניתי הבית ומקום לגמלים: ויבא האיש הביתה ויפַתח הגמלים ויתֵן תבן ומספוא 32
לגמלים ומים לרחֹץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו: וי‹ו›שם לפניו לאכל ויאמר 33
לא אֹכל עד אם דברתי דברָי ויאמר‹ו› דבר:

ויאמר עבד אברהם אנכי: ויהוה בֵּרך את אדני ‹2›ויגדל [1]מאד ויתֵן לו צאן לה.34
ובקר וכסף וזהב ועבדם ושפחֹת וגמלים וחמֹרים: ותלד שרה אֵשת אדני בן 36
לאדני אחרי זִקְנתה ויתֶן לו את כל אשר לו: וישבִּעני אדני לאמר לא תקח אשה 37
לבני מבנות הכנַעני אשר אנכי ישֵׁב בארצו: ‹2›כי [1]אם אל בית אבי תלך ואל 38
משפחתי ולקחת אשה לבני: ואֹמר אל אדני אֻלַי לא תלך האשה אחרי: ויאמר מ.39
אלי יהוה אשר התהלכתי לפניו ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך ולקחת אשה
לבני ממשפחתי ומבית אבי: אז תנקה מאָלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא 41
יתנו לך והיית נקי מאָלתי: ואבא היום אל העין ואֹמר יהוה אלהי אדני אברהם 42
אם יֶשְׁךָ נא מצליח דרכי אשר אנכי הֹלך עליהָ: הנה אנכי נצב על עין המים 43
והיה העלמה היֹּצֵאת לשאֹב ואמרתי אליהָ השקיני נא מעט מים מכדֵּך: ואמרה 44
אלַי גם אתה שתֵה וגם לגמליך אשאב הא האשה אשר ‹הכי›ן יהוה לבן אדני:
אני טרם אכלה לדַבר אל לבי והנה רבקה יֹצאת וכדּה על שכמה ותרד העינה מה
ותשאב ואֹמר אליהָ השקיני נא: ותמַהר ותורד כדּה מֵעליהָ ותאמר שתֵה וגם 46
גמליך אשקה ואֵשת וגם הגמלים השקתה: ואשאל אתה ואֹמר בת מי את ותאמר 47
בת בתואל בן נחור אשר ילדה לו מִלכה ואשִׂם הנזם על אפה והצמידים על
ידיהָ: ואקֹּד ואשתחֲוה ליהוה ואבָרך את יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחַני 48
בדרך אמת לקַחת את בת אחי אדני לבנו: ועתה אם ישכם עֹשים חסד ואמת 49
את אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה ‹א›ל ימין או ‹א›ל שמֹאל:

ויען לבן[β] ויאמר‹ו› מיהוה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב: הנה נ.51
רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדניך כאשר דבר יהוה:

ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה ליהוה: ויוצא 53.52

(α) 24,21 מחריש

(β) נ ובתואל (ויאמר)ו

23 שרה בקִרְית ארבע הִא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה
ולבכתהּ:

4.3 ויקם אברהם מעל פני מֵתו וידבר ‹אברהם› אל בני חֵת לאמר: גר ותושב
ה אנכי עִמכם תנו לי אחֻזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני: ויענו בני חת את
6 אברהם לאמר‹:› ל‹ו› | שמָענו אדנִי נשיא אלהים אתה בתוכנו במבחר קברינו קבֹר
7 את מתך ‹כי› איש ממנו את קברו לא יכלה ממךָ מקבר מתך: ויקם אברהם וישתחו
8 לעם הארץ לבני חת: וידבר אתּם לאמר אם יש את נפשכם לקבר את מתי
9 מלפני שמעוני ופגעו לי בעֶפְרון בן צֹחר: ויתן לי את מְעָרת המכפֵלה אשר לו
י אשר בקצה שדהו בכסף מלֵא יתננה לי בתוככם לאחֻזת קבר: ועפרון ישֵׁב בתוך
בני חת ויען עפרון החִתי את אברהם באזני בני חת ‹ב›כל באי שער עירו לאמר:
11 ‹לֻא› אדני שמָעֵני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיהָ לעיני בני עמי
13.12 נתתיהָ לך קבֹר מתך: וישתחו אברהם לפני עם הארץ: וידבר אל עפרון באזני
עם הארץ לאמר אך אם ‹נת›תה ל‹י› שמָעֵני נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה
14.טו את מתי שמה: ויען עפרון את אברהם לאמר‹:› ל‹ו› | אדני שמָעֵני[α] ארבע מאת
16 שקל כסף ביני ובינך מה הא ואת מתך קבֹר: וישמע אברהם אל עפרון וישקל
אברהם לעפרֹן את הכסף אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עֹבר
לסֹחר:

17 ויקם שדה עפרון אשר במכפֵלה אשר ‹ע›ל פני ממרֵא השדה והמְעָרה אשר
18 בו וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבֻלו סביב: לאברהם למקנָה לעיני בני חת
19 בכל באי שער עירו: ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מְעָרת שדה
כ המכפֵלה על פני ממרֵא הִא חברון בארץ כנען: ויקם השדה והמְעָרה אשר בו
לאברהם לאחֻזת קבר מאת בני חת:

24,2.א ואברהם זקֵן בא בימים ויהוה בֵּרך את אברהם בכל: ויאמר אברהם אל
3 עבדו זקַן ביתו המֹשֵׁל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירֵכִי: ואשביעך ביהוה
אלהי השמים[β] אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו:
4.ה כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: ויאמר אליו העבד אולי
לא תאבה האשה ללכת אחרַי אל הארץ הזאת הֶהָשֵׁב אשיב את בנך אל הארץ
7.6 אשר יצאת משם: ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה: יהוה
אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע
לי לאמר לזרעך אתּן את הארץ הזאת הא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני
8 משם: ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבֻעתי זאת רק את בני לא
9 תָשֵׁב שמה: וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדניו וישבע לו על הדבר
הזה:

י ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך ו‹מ›כל טוב אדניו בידו ויקם
11 וילך אל ארם נהרַים אל עיר נחור: ויַברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים
12 לעת ערב לעת צאת השֹׁאבֹת: ויאמַר יהוה אלהי אדני אברהם הקרֵה נא לפני
13 היום ועשֵׂה חסד עם אדני אברהם: הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי
14 העיר יֹצאֹת לשאֹב מים: והיה הנערָ אשר אֹמר אליהָ הַטי נא כדֵּך ואשתה ואמרה
שתֵה וגם גמליך אשקה אתהּ הכ‹ינ›ת לעבדך ליצחק ובהּ אדע כי עשית חסד
עם אדני ‹אברהם›:
טו ויהי הא טרם כלה לדַבר ‹אל לבו› והנה רִבְקה יֹצֵאת אשר יֻלדה לבתואל

(α) 23,טו ארץ* * (β) 24,3 ואלהי הארץ

הצאן לבַדְּהן: ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע ⸢ה⸣כבשת האלה אשר 21,29
הצבת לבַדְּנה: ויאמר כי את שבע ⸢ה⸣כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעֵדה ל
כי חפרתי את הבאר הזאת: על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו 31
שניהם: ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ⸢ואחזת מֵרֵעֵהוּ⸣ ופיכל שר צבאו 32
וישֻבו אל ארץ פלשתים: ויטע ⸢אברהם⸣ אֶשל בבאר שבע ויקרא שם בשם יהוה 33
אל עולם: ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: 34

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם 22,א
⸢אברהם⸣ ויאמר הנני: ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק 2
ולך לך אל ארץ ⸢ה⸣אֹמרי⸣ והעלֵהו שם לעֹלה על אחד ההרים אשר אֹמר אליך:
ויַשכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקַח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו 3
ויבקע עצי עלה וַיקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים:
ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחֹק: ויאמר אברהם 4.ה
אל נעריו שבו לכם פֹּה עם החמור ואני והנער נֵלכה עד כה ונשתחֲוה ונשובה
אליכם: ויקח אברהם את עצי העֹלה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש 6
ואת המאכֶלת וילכו שניהם יחדָו:
ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנֶּנִּי בני ויאמר הנה האש 7
והעצים ואַיֵּה השה לעֹלה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני וילכו 8
שניהם יחדָו:
ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויִּבן שם אברהם את המזבֵּח ויערך 9
את העצים ויעקד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים: וישלח י
אברהם את ידו ויקח את המאכֶלת לשחט את בנו:
ויקרא אליו מלאך יהוה מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: 11
ויאמר אל תשלח ידך ⸢על⸣ הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירֵא 12
אלהים אתה ולא חשׂכת את בנך את יחידך ממני:
וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל ⸢אחד⸣ נאחז בַּסְּבַךְ בקרניו וילך 13
אברהם ויקח את האיל ויעלֵהו לעלה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא 14
יהוה יראה אשר יֵאמר היום ⸢להר⸣ יהוה יֵרָאה:
ויקרא מלאך יהוה אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נְאֻם 16.טו
יהוה כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשׂכת את בנך את יחידך ⸢ממני⸣:
כי בָרֵךְ אֲבָרכך והרבָּה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת 17
הים וְירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עֵקב אשר שמעת 18
בקלי: וישב אברהם אל נעריו ויקֻמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם 19
בבאר שבע:

ויהי ⸢אחר⸣ הדברים האלה ויֻּגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם הִא בנים כ
לנחור אחיך: את עוץ בכֹרו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי ארם: ואת כשד ואת 22.21
חזו ואת פִּלְדָּשׁ ואת יִדְלָף ואת בתואל: ובתואל ילד את רִבְקה שמֹנה אלה ילדה 23
מִלְכּה לנחור אחי אברהם: ופילגשׁו ושמהּ ראומה ותלד גם הִא את טֶבח ואת 24
גַּחם ואת תַּחש ואת מַעֲכה:

ויהיו ⸢שני⸣ חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים[α]: ותמת 23,2.א

(α) 23,א שני חיי שרה

20,11 ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר
13.12 אשתי: וגם אמנ‹ם› אחתי בת אבי הא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה: ויהי
כאשר התעו אתי ‹ה›אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל
כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הא:
14 ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחת ויתן לאברהם וישב לו את שרה
16.טו אשתו: ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב: ולשרה אמר הנה
נתתי אלף כסף לאחיך הנה הא לך כסות עינים לכל אשר אתך ו‹א›ת כל‹י›
‹ת›כ‹י›ח‹ת›:
17 ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהתיו
18 וילדו: כי עצר עצר יהוה בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת
אברהם:

21,2.א ויהוה פקד את שרה כאשר אמר ויעש יהוה לשרה כאשר דבר: ותהר ותלד
3 שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר דבר אתו אלהים: ויקרא אברהם את שם
4 בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק: וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת
ה ימים כאשר צוה אתו אלהים: ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו:
7.6 ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים כל השמע יצחק לי: ותאמר מי מלל לאברהם
הניקה בנים שרה כי ילדתי ‹לו› בן לזקניו:
9.8 ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק: ותרא
י שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק ‹את יצחק בנה›: ותאמר
לאברהם גרש ‹את› האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני
11 עם יצחק: וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו:
12 ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר
13 תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע: וגם את בן האמה לגוי
‹גדול› אשימנו כי זרעך הא:
14 וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר ‹^{4}›ואת ^{5}הילד ^{1}שם ^{2}על
טו ^{3}שכמה וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע: ויכלו המים מן החמת ותשלך
16 את הילד תחת אחד השיחם: ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי
אמרה אל אראה במות הילד ותשב מנגד ו‹י›שא את קלה ו‹י›בך:
17 וישמע אלהים את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים ויאמר
לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים א‹ת› קול הנער באשר הא שם:
19.18 קומי שאי את הנער והחזיקי את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו: ויפקח אלהים
את עיניה ותרא באר מים ‹חיים› ותלך ותמלא את החמת מים ותשק את
הנער:
21.כ ויהי אלהים את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי ר‹מ›ה ‹י›קשת: וישב במדבר
פארן ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים:

22 ויהי בעת ההוא ו‹י›בא אבימלך ‹ואחזת מרעהו› ופיכל שר צבאו אל אברהם
23 לאמר אלהים עמך בכל אשר אתה עשה: ועתה השבעה לי באלהים הנה אם
תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר
24.כה גרתה בה: ויאמר אברהם אנכי אשבע: ו‹י›וכח אברהם את אבימלך על אדות
26 באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך: ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את
27 הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום: ויקח אברהם
28 צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית: ויצב אברהם את שבע כבשת

בנֹתיך הנמצאת ‹וצא› פן תספה בעֲון העיר: ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו 19,16
וביד אשתו וביד שתי בנֹתיו בחֶמלת יהוה עליו ויֹצִאֻהו וינִחֻהו מחוץ לעיר:
ויהי כהוציאם אתם החוצה ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריך ואל 17
תעמד בכל הככר ההרה המלט פן תספה: ויאמר לוט אלהם אל נא אדני: הנה 19.18
נא מצא עבדך חן בעיניך ותַגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי
ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן ‹תדבקני› הרעה ומַתי: הנה נא העיר הזאת כ
קרבה לנוס שמה והא מִצְער אמלטה נא שמה הלא מצער הא ותחי נפשי:
ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הָפכי את העיר אשר דברת: 21
מַהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד בֹאך שמה על כן קרא שם 22
העיר צוער:
השמש יצא‹ה› על הארץ ולוט בא צֹערה: ויהוה המטיר על סדם ועל עמרה 24.23
גָפְרית ואש מאת יהוה מן השמים: ויהפך את הערים האֵל ואת כל הככר ואת כה
כל ישבי הערים וצמח האדמה:
ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח: 26
ויַשכם אברהם בבקר ‹וילך› אל המקום אשר עמד שם את פני יהוה: ויַשקף 28.27
על פני סדם ועמרה ועל ‹²›פני ‹כל› הככר וירא והנה עלה קיטֹר הארץ כקיטֹר
הכִבְשָן:
ויהי בשַחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם וישלח את לוט 29
מתוך ההפֵכה בהפך את הערים אשר ישב בהן לוט:
ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנֹתיו עמו כי ירֵא לשבת בצוער וישב ל
במְערה הא ושתי בנֹתיו ‹עמו›: ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקֵן ואיש אין 31
בארץ לבוא ‹אלינו› כדרך כל הארץ: לכ‹י› נַשקה את אבינו יין ונשכבה עמו 32
ונחיה מאבינו זרע: ותשקין את אביהן יין בלילה ‹הוא› ותבא הבכירה ותשכב 33
את אביהָ ולא ידע בשִכבה ובקומה: ויהי ממחֳרת ותאמר הבכירה אל הצעירה 34
הן שכבתי אמש את אבי‹נו› נשקנו יין גם הלילה ובֹאי שכבי עמו ונחיה מאבינו
זרע: ותשקין גם בלילה ההא את אביהן יין ותקם הצעירה ‹ותבא› ותשכב עמו לה
ולא ידע בשכבה ובקמה: ותהרין שתי בנות לוט מאביהן: ותלד הבכירה בן 37.36
ותקרא שמו מואב ‹לאמר מֵאבי› ‹הא› הא אבי מואב עד היום ‹הזה›: והצעירה 38
גם הא ילדה בן ותקרא שמו ‹עמון› ‹לאמר› בן עמי ‹הא› הא אבי בני עמון עד
היום ‹הזה›:

ויסַע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדֵש ובין שור ויגר בגְרָר: ויאמר 20,2.א
אברהם אל שרה אשתו אחֹתי הא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה:
ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על ‹אדות› 3
האשה אשר לקחת והא בְעֻלת בעל: ואבימלך לא קרב אליהָ ויאמר אדני הֲגוי 4
גם צדיק תהרג: הלא הא אמר לי אחֹתי הא והא גם הא אמרה אחי הא בתָם ה
לבבי ובנקין כפַי עשיתי זאת: ויאמר אליו האלהים בחלֹם גם אנכי ידעתי כי 6
בתָם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מֵחטו לי על כן לא נתתיך לנגֹע
אליהָ: ועתה השֵב אשת האיש כי נביא הא ויתפלל בעדך וחיֵה ואם אינך משיב 7
דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך:
ויַשכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה 8
באזניהם וייראו האנשים מאד: ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית‹ה› 9
ל‹ך› ומה חטאתי לך כי הֵבאת עלי ועל ממלכתי חטָאה גדלה מעשים אשר לא
יֵעשו עשית עמדי: ויאמר אבימלך אל אברהם מה $^{2\,1\,3}$יראת כי עשית את הדבר הזה: י

טו,18 למועד ‹הזה› אשוב אליך כָּעֵת חיה ולשרה בן: ותכַחש שרה לאמר לא צחקתי
כי יראה ויאמר לא כי צחקת:

16 ויקֻמו משם האנשים וישקִפו על פני סדם ואברהם הלך עִמם לשלְּחם:

18.17 ויהוה אמר המכַסה אני מאברהם ‹עבדי› אשר אני עשה: ואברהם היֹו יהיה לגוי
19 גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו למען אשר יצַוה את בניו ואת
ביתו אחריו ושמרו דרך יהוה לעשות צדָקה ומשפט למען הביא יהוה על אברהם
כ את ‹כל› אשר דבר עליו: ויאמר יהוה *צ*עקת סדם ועמֹרה כי רבה וחטאתם כי
21 כבדה מאד: ארדה נא ואראה הכְּצעקת‹ם› הבאה אלי עשו ‹כלָ›ם› ואם לא אדעה:
22 ויפנו ‹שני› האנשים וילכו סדמה ‹ו›6יהוה 3עודנו 4עֹמד 5לפני 2אברהם:

24.23 ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע ‹והיה כצדיק כרשע›: אולַי
יש חמשים צדיקם בתוך העיר האף תספה ‹אתם› ולא תשא למקום למען חמשים
כה הצדיקם אשר בקרבה: חלִלה לך מעשת כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה
26 כצדיק כרשע חלִלה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט: ויאמר יהוה אם
27 אמצא בסדם חמשים צדיקם בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם: ויען
28 אברהם ויאמר הנה נא הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר ואֵפר: אולי יחסרון
חמשים הצדיקם חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם
29 אמצא שם ארבעים וחמשה: ויסף עוד לדבר אליו ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים
ל ויאמר לא אעשה בעבור הארבעים: ויאמר אל נא יִחר לאדני ואדבֵרה אולי
31 ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אם אמצא שם שלשים: ויאמר הנה נא
הואלתי לדבר אל אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור
32 העשרים: ויאמר אל נא יִחר לאדני ואדַברה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה
33 ויאמר לא אשחית בעבור העשרה: וילך יהוה כאשר כלה לדַבר אל אברהם
ואברהם שב למקֹמו:

א,19 ויבאו שני הא‹נ›שים סדמה בערב ולוט ישֵב בשער סדם וירא לוט ויקם
2 לקראתם וישתחו אפַים ארצה: ויאמר הנֶה נא אדנַי סורו נא אל בית עבדכם
3 ולינו ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרככם ויאמרו לא כי ברחוב נלין: ויפצר
בם מאד ויסֻרו אליו ויבאו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו:

4 טרם ישכבו ואנשי העיר[α] נסַבו על הבית מנער ועד זקן כל העָם
ה מקָצֶה: ויקראו אל לוט ויאמרו לו איֵה האנשים אשר באו אליך הלילה הוציאם
7.6 אלינו ונדעה אתם: ויצא אלהם לוט הפֶתחה והדלת סגר אחריו: ויאמר אל נא
8 אחי תרֵעו: הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאה נא אתהן אליכם
ועשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים הא‹לֶ› אל תעשו דבר כי על כן באו בצל
9 קֹרתי: ויאמרו גש הלאה ויאמרו האחד בא לגור וישפט ‹גם› שפוט עתה נרַע לך
י מהם ויפצרו באיש[β] מאד ויגשו לשבר הדלת: וישלחו האנשים את ידם ויביאו
11 את לוט אליהם הביתה ואת הדלת סגרו: ואת האנשים אשר פתח הבית הכו
בסנוֵרים מקטֹן ועד גדול וילאו למצא ה‹דל›ת:

12 ויאמרו האנשים אל לוט עֹד מי לך פה[γ] בניך ובנֹתיך וכל אשר לך בעיר
13 הוצֵא מן המקום ‹הזה›: כי משחִתים אנחנו את המקום הזה כי גדלה צעקתם
14 את פני יהוה וישלחנו יהוה לשַחת‹ם›: ויצא לוט וידבר אל חתניו לקחי בנֹתיו
ויאמר קומו צאו מן המקום הזה כי משחית יהוה את העיר ויהי כמצַחק בעיני
חתניו:

טו וכמו השחר עלה ויאיצו הא‹נ›שים בלוט לאמר קום קח את אשתך ואת שתי

(α) 19,4 אנשי סדם * (β) 10 בלוט * (γ) 12 חתן ו(בניך)

ולזרעך אחריך: ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגֻריך את כל ארץ כנַען **17**,8
לאחֻזת עולם והייתי להם לאלהים:

ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך 9
לדרֹתם: זאת ‹אות› בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם[α] המּוֹל לכם כל זכר: ונמלתם 11.י
את בשר ערלתכם והית·ה לאות ברית ביני וביניכם: ובן שמנת ימים ימּוֹל לכם 12
כל זכר לדרֹתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נֵכָר אשר לא מזרעך הא: המּוֹל 13
ימּוֹל יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם: וערל זכר 14
אשר לא ימּוֹל את בשר ערלתו ·ביום השמיני· ונכרתה הנפש ההא מעמיהָ את
בריתי הֵפַר:

ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמהּ שרי כי שרה טו
שמהּ: וּבֵרכתי אתהּ וגם נתתי ממנה לך בן וּבֵרכתיהָ והיתה לגוים מלכי עמּים 16
ממנה יהיו:

ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלְּבן מאה שנה יוָּלד ואם שרה 17
הבת תשעים שנה תלד: ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: 18

ויאמר אלהים אֲבָל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקִמֹתי את 19
בריתי אתּו לברית עולם ·להיות לו לאלהים ו·לזרעו אחריו: ולישמעאל שמעתיך כ
הנה בֵּרכתי אתו והפְרֵיתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד
ונתתיו לגוי גדול: ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה 21
בשנה האחֶרת: וַיְכַל לדבר אתּו ויעל אלהים מעל אברהם: 22

ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל 23
זכר באנשי בית אברהם וימָל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתּו
אלהים: ואברהם בן תשעים ‹שנה› ותשע שנ·ים› בהִמֹּלו ‹את› בשר ערלתו: 24
וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהִמֹּלו את בשר ערלתו: בעצם היום הזה 26.כה
נִמּוֹל אברהם וישמעאל בנו: וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נֵכָר 27
נִמֹּלו אתּו:

וַיֵּרא אליו יהוה באֵלֹני ממרֵא והא ישֵׁב פתח האהל כחֹם היום: וישׂא עיניו **18**,2.א
וירא והנה שלשה אנשים נִצּבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו
ארצה: ויאמַר אדֹנ·י אם נא מצאתי חן בעיניכ·ם· אל נא תעבר·ו· מעל עבדכ·ם·: 3
יֻקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה פת לחם וסעדו 4.ה
לב·ב·כם אחר תעברו כי על כן ·ס·רתם ·א·ל עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר
דברת:

וימַהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח[β] לושי ועשי 6
עֻגֹות: ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימַהר לעשות 7
אתו: ויקח חמאה וחָלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והא עֹמד עליהם 8
תחת העץ ויאכלו:

ויאמר· אליו אַיֵּה שרה אשתך ‹ויען› ויאמר הנה באהל: ויאמר שׁוב אשוב 9.ט
אליך כָּעֵת חיה והי·ה בן לשרה אשתך ושרה שֹׁמעת פתח האהל והא אחריו:
ואברהם ושרה זקֵנים באים בימים חדל להיות לשרה ‹ב·ארח נשים: ותצחק שרה 12.11
בקרבהּ לאמר אחרי בלֹתי היתה לי עֶדנה ואדני זקֵן: ויאמר יהוה אל אברהם 13
למה זה צחקה שרה לאמר האף אֻמנם אלד ואני זקנתי: היפלא מיהוה דבר 14

* * *

(α) 17.י ובין זרעך אחריך

(β) 18.6 סלת

15,7 ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מֵאוּר כשדים לתת לך את הארץ
9.8 הזאת לרשתהּ: ויאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה: ויאמר אליו קחה לי
י עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת ועז מְשֻׁלֶּשֶׁת ואיל מְשֻׁלָּשׁ ותֹר וגוזל: ויקח לו את כל אלה ויבַתר
11 אתם בַּתָּוֶךְ ויתן איש בִּתְרוֹ לקראת רֵעֵהוּ ואת הצִפֹּר לא בתר: ויֵּרד העַיִט על
הפגרים ויַּשֵּׁב אתם אברם:
12 ויהי השמש לבוא ותרדֵּמה נפלה על אברם והנה אימה חֲשֵׁכָה גדלה נֹפלת
13 עליו: ויאמר לאברם ידע תדע כי גֵר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וְעִנּוּ
14 אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברְכֻשׁ
16.טו גדול: ואתה תא‹סף› אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה: ודור רביעי ישובו
הנה כי לא שָׁלֵם עֲוֹן האמרי עד הנה:
17 ויהי השמש באה ועֲלָטָה היה והנה תנור עָשָׁן ולפיד אש אשר עבר בין
18 הגזרים האלה: ביום ההוא כרת יהוה את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את
19 הארץ הזאת מנ‹חל› מצרַים עד הנהר הגדל נהר פרת: את הקיני ואת הקנִזי ואת
21.כ הקדמֹני: ואת החִתי ואת הפרִזי ואת הרפָאים: ואת האמֹרי ואת הכנַעני ואת
הגרגשי ‹ואת החִוִי› ואת היבוסי:

16,2.א ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולהּ שִׁפְחָה מצרית ושמהּ הָגָר: ותאמר שרי
אל אברם הנה נא עצרני יהוה מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה
3 וישמע אברם לקול שרי: ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתהּ מקֵּץ
4 עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתהּ לאברם אישהּ לו לאשה: ויבא
אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותֵּקַל גברתהּ בעיניהָ:
ה ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי
6 הרתה ואֵקַל בעיניהָ ישפט יהוה ביני וביניך: ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתֵךְ
בידֵךְ עשי להּ הטוב בעיניך ותעַנֶּהָ שרי ותברח מפניהָ:
8.7 וימצָאָהּ מלאך יהוה על עין המים במדבר על העין בדרך שור: ויאמר הגר
שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בֹּרחת:
9.י ויאמר להּ מלאך יהוה שובי אל גברתֵּךְ והתעני תחת ידיהָ: ויאמר להּ מלאך
11 יהוה הרבָּה ארבה את זרעֵךְ ולא יִסָּפֵר מֵרֹב: ויאמר להּ מלאך יהוה הִנָּךְ הרה
12 ויֹלַדְתְּ בן וקראת שמו ישמעֵאל כי שמע יהוה אל עניֵךְ: והוא יהיה פֶּרֶא אדם
13 ידו בכל ויד כל בו ועל פני כל אחיו ישכן: ותקרא שם יהוה הדֹּבר[α] אַתָּה אל
14 רֳאִי כי אמרה הֲגם ‹את› האלהים ראיתי ‹ואח›‹›: על כן קרא לבאֵר באר לְחַי
רֳאִי הנה בין קדֵשׁ ובין ברד:
טו ותלד הגר לאברם בן ויקרא אברם שם בנו ‹הנולד לו› אשר ילדה ‹לו›
16 הגר ישמעאל: ואברם בן שמנים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל
לאברם:
17,א ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים ויֵּרא יהוה אל אברם ויאמר אליו
2 אני אל שַׁדַּי התהלך לפני והיֵה תמים: ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך
במאד מאד:
4.3 ויפֹּל אברם על פניו וידַבר אתו אלהים לאמר: אני הנה בריתי אתך והיית
ה לאב המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון
7.6 גוים נתתיך: והפרֵתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו: והקִמֹתי
את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרֹתם לברית עולם להיות לך לאלהים

(α) 16,13 אליה

ויהי בימי אמְרָפל מלך שנער אריוך מלך אלסר כדרלעֹמר מלך עילם 14,א
ותדעל מלך גוים: עשו מלחמה את בֶּרע מלך סדֹם ואת ב‹ל›שע מלך עמֹרה 2
שִׁנְאָב מלך אדְמה ושמאֵבר מלך צבֹיים ומלך בֶּלע הא צֹער: כל אלה חברו אל 3
עֵמק השִׂדים הא ים המלח: שתים עשׂרה שנה עבדו את כדרלעֹמר ו‹ב›שלש 4
עשרה שנה מרדו:

ובארבע עשרה שנה בא כדרלעֹמר והמלכים אשר אתו ויַּכּו את ‹ה›רפָאים ה
בעשתְּרֹת קרנַים ואת הזוזים בהָם ואת האימים בשָׁוֵה קריָתִים: ואת החֹרי בהרר‹י› 6
שֵׂעיר עד איל פָּארָן אשר על המדבר: וישֻׁבו ויבאו אל עין משפט הא קדֵשׁ ויַּכּו 7
את כל שדה העמלֵקי וגם את האמֹרי הישֵׁב בחַצצֹן תָּמָר:

ויצא מלך סדם ומלך עמֹרה ומלך אדְמה ומלך צבֹיים ומלך בֶּלע הא צֹער 8
ויערכו אתם מלחמה בעֵמק השִׂדים: את כדרלעֹמר מלך עילם ותדעל מלך גוים 9
ואמרָפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים את החמשה: ועֵמק השִׂדים י
בֶּאֱרֹת בארֹת חֵמר וינֻסו[α] סדֹם ועמֹרה ויפלו שמה והנשארים ‹ה›הרה נסו: ויקחו 11
את כל רכֻשׁ סדֹם ועמֹרה ואת כל אכלם וילכו: ויקחו את לוט ואת ‹כל› רכֻשׁו[β] 12
וילכו והא ישֵׁב בסדם:

ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והא שֹׁכן באֵלֹני ממרֵא האמֹרי אחי אֶשְׁכֹּל 13
ואחי ‹עָנֵר›ם‹ והם בעלי ברית אברם: וישמע אברם כי נשבה אחיו וי‹פ›ק‹ד› 14
את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן: וַיּ‹ד›בּ‹ק עליהם טו
לַיְלָה הא ועבדיו ויַּכֵּם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק: ויָשֶׁב את כל 16
הרכֻשׁ וגם את לוט אחיו ורכֻשׁו השיב וגם את הנשים ואת העם:

ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכּות את כדרלעֹמר ואת המלכים אשר 17
אתו אל עֵמק שָׁוֵה הא עמק המלך: ומלכי צדק מלך שׁלֵם הוציא לחם ויין והא 18
כהן לאל עליון: ויבָרכהו ויאמר 19

ברוך אברם לאל עליון
קֹנה שמים וארץ:
וברוך אל עליון כ
‹ש›מגן צריך בידך

ויתן לו מעשׂר מכל: ויאמר מלך סדם אל אברם תן לי הנפש והרכֻשׁ קח לך: 21
ויאמר אברם אל מלך סדם הרמֹתי ידי אל יהוה אל עליון קֹנה שמים וארץ: 22
אם מחוט ועד שׂרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשׁרתי 23
את אברם: בל‹ע›דַי רק אשר אכלו הנערים וחֵלק האנשים אשר הלכו אתי 24
ענר‹ם› אשכל וממרֵא הם יקחו חלקם:

אחר הדברים האלה היה דבר יהוה אל אברם בַּמחזה לאמר אל תירא 15,א
אבְרם אנכי מגֵן לך שׂכרך הרבֵּה מאד: ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי 2
ואנכי הולך ערירי [1]ו[3]משֶׁק [4]ביתי [5]הא ‹[2]›בן דמשק אליעֶזר: ויאמר אברם הן לי 3
לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי: ו‹י›ה‹י› דבר יהוה אליו לאמר לא יירשך 4
זה כי אם אשר יצא ממֵּעיך הא יירשך: ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא ה
השמַיְמה וספֹר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך: ו‹י›אמן 6
‹אברם› ביהוה ויחשבֶהָ לו ‹ל›צדָקה:

(α) 14,י מלך * (β) 12 בן אחי אברם

12,ה ושבעים שנה בצאתו מחָרן׃ ויקח אברם את שׂרַי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת
כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחָרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו
ארצה כנען׃

6 ויעבר אברם בארץ עד מקום שְׁכֶם עד אֵלון מורה והכנַעני אז ‹יֹשֵׁב› בארץ׃
7 וַיֵּרא יהוה אל אברם ויאמר ‹לו› לזרעך אתּן את הארץ הזאת וַיִּבן שם מזבֵּח
ליהוה הנראה אליו׃
8 וַיַּעתק משם ההָרה מקדם לביתאל וַיֵּט אהלֹה ביתאל מים והעַי מקדם וַיִּבן
שם מזבֵּח ליהוה ויקרא בשם יהוה׃
9.· ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה׃ ויהי רָעָב בארץ וַיֵּרד אברם מצרְימה לגור
11 שם כי כבד הרעב בארץ׃ ויהי כאשר הקריב לבוא מצרְימה ויאמר אל שרי אשתו
12 הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את׃ והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו
13 אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו׃ אמרי נא אחֹתי את למען ייטב לי בעבורֵך
וחיתה נפשי בגללֵך׃
14 ויהי כבוא אברם מצרְימה ויראו המצרים את האשה כי יפה הא מאד׃
טו ויראו אתהּ שרי פרעה ויהַללו אתהּ אל פרעה ותֻּקח האשה בית·ה* פרעה׃
16 ולאברם היטיב בעבורהּ ויהי לו צאן ובקר ‹מקנה כבד מאד›[2]ועבדים[3]ושפחֹת
‹[1]›וחמרים ואתֹנת וגמלים׃
18.17 וינַגע יהוה את פרעה נגעים גדלים[α] על דבר שרי אשת אברם׃ ויקרא
19 פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך הא׃ למה
כ אמרת אחֹתי הא ואקח אתהּ לי לאשה ועתה הנה אשתך ‹לפניך› קח ולך׃ ויצַו
13,א עליו פרעה אנשים וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל אשר לו׃ ויעל אברם ממצרַים
הא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה׃

3.2 ואברם כבד מאד בַּמקנה בכסף ובזהב׃ וילך למסעיו מנגב ועד ביתאל עד
4 המקום אשר היה שם אהלֹה בתחִלה בין ביתאל ובין העי׃ אל מקום המזבח
אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם אברם בשם יהוה׃
6.ה וגם ללוט ההֹלך את אברם היה צאן ובקר ואהלים׃ ולא נשא·ה* אֹתם
7 הארץ לשבת יחדו כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו׃ ויהי ריב בין רֹעי
8 מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט והכנַעני והפרִזי אז ישב בארץ׃ ויאמר אברם
אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רֹעי ובין רעיך כי אנשים אחים
9 אנחנו׃ הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימִנה ואם הימין
ואשמְאילה׃
י וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלֹּה משקה[β] כגן יהוה ‹ו›כארץ
11 מצרַים באכה צֹע‹ן›׃ ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן ויסע לוט מקדם ויפרדו
12 איש מעל אחיו׃ אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הככר ויאהַל עד סדֹם׃
13 ואנשי סדם רעים וחטאים ליהוה מאד׃
14 ויהוה אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום
טו אשר אתה שם צפֹנה ונגבה וקֵדמה וימה׃ כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך
16 אתננה ולזרעך עד עולם׃ ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש
17 למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה׃ קום התהלך בארץ לארכהּ ולרחבהּ כי
18 לך אתננה ‹ולזרעך עד עולם›׃ ויאהַל אברם ויבא וישב באֵלֹני ממרֵא אשר
בחברון וַיִּבן שם מזבח ליהוה׃

[α] 12,17 ואת ביתו * [β] 13,10 לפני שַׁחת יהוה את סדֹם ואת עמרה

לשַׂרפה ותהי להם הלבנה לאבן והחֵמר היה להם לַחֹמר: ויאמרו הבה נבנה 11,4
לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ:

וירד יהוה לראֹת את העיר[α] אשר בנו בני האדם: ויאמר יהוה הן עם אחד 6.ה
ושפה אחת לכֻלם וזה החל‹ו› לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יָזמו לעשות:
הבה נֵרדה ונָבְלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רֵעֵהו: ויָפֶץ יהוה אתם 8.7
משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנֹת העיר: על כן קרא שמהּ בָבֶל כי שם בלל 9
יהוה שפת כל הארץ ומשם הפיצם יהוה על פני כל הארץ:

אלה תולדת שם י

שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנָתים אחר המבּול: ויחי שם אחרי 11
הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות:

וארפכשד חי חמש ושלשים שנה ויולד את שלח: ויחי ארפכשד אחרי הולידו 13.12
את שלח שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות:

ושלח חי שלשים שנה ויולד את עֵבר: ויחי שלח אחרי הולידו את עבר 14.טו
שלש שנים וארבע מאות שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי עבר ארבע ושלשים שנה ויולד את פלג: ויחי עבר אחרי הולידו את 17.16
פלג ש‹בע›ים שנה ו‹שלש› מאות שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי פלג שלשים שנה ויולד את רְעוּ: ויחי פלג אחרי הולידו את רעו תשע 19.18
שנים ומאתַים שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי רעו שתַּים ושלשים שנה ויולד את שְׂרוּג: ויחי רעו אחרי הולידו את 21.כ
שרוג שבע שנים ומאתַים שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי שרוג שלשים שנה ויולד את נחור: ויחי שרוג אחרי הולידו את נחור 23.22
מאתַים שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי נחור תשע ועשרים שנה ויולד את תרח: ויחי נחור אחרי הולידו את 24.כה
תרח תשע עשרֵה שנה ומאת שנה ויולד בנים ובנות:

ויחי תרח שבעים שנה ויולד את אברם את נחור ואת הרן: 26

* * *

ואלה תולדת תרח 27

תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן והרן הוליד את לוט: וימת הרן 28
על פני תרח אביו בארץ מולדתו בְאוּר כשדים: ויקח אברם ונחור להם נשים 29
שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה:
ותהי שרי עֲקָרה אין להּ ‹ו›לד: ל

ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שָׂרַי כלתו אשת 31
אברם בנו ויצאו את‹ו› מֵאוּר כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חָרָן וישבו שם:
ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתַים שנה וימת תרח בחרן: 32

ויאמר יהוה אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ 12,א
אשר אראךָ: ואעשְׂךָ לגוי גדול ואבָרכך ואגַדלה שמך והיֵה בְרָכה: ואבָרכה מבָרכיך 3.2
ומקלל‹י›ך אאֹר ונברכו בך כל משפחֹת האדָמה:
וי‹עש› אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן חמש שנים 4

(α) 11,5 ואת המגדל

9,29.28 ויתי נח אחר המבּול שלש מאות שנה וחמשים שנה׃ ויהי·ו· כל ימי נח
תשע מאות שנה וחמשים שנה וימת׃

10,א ואלה תולדת בני נח שם חם ויפת
ויִוָּלדו להם בנים אחר המבּול׃
2 בני יפת
גֹּמר ומגוג ומדי ויָוָן ותֻבל ו‹מ›שֶׁךְ ותירס׃
3 ובני גֹּמר אשכנז וריפת ותֹגרמה׃
4 ובני יָוָן אלישה ותרשיש כִּתּים ו‹ר›דנים׃
ה מאלה נפרדו איי הגוים ‹אלה בני יפת› בארצֹתם איש ללשֹׁנו למשפחֹתם בגויֵהם׃

6 ובני חם
כוש ומצרַים ופוט וכנען׃
7 ובני כוש סבא וחוילה וסבתה ורעמה וסבתכא
ובני רעמה שבא ודדן׃
9.8 וכוש ילד את נמרד הא הֵחֵל להיות גבֹּר בארץ׃ הא היה גבֹּר ציד לִפני
י יהוה על כן יֵאמר כנמרד גבּור ציד לִפני יהוה׃ ותהי ראשית ממלכתו בבל ו‹א›רך
11 ואכַּד וכַלְנֵה בארץ שִׁנְעָר׃ מן הארץ ההא יצא אשור ויִּבן את נינוֵה ואת רחֹבֹת
12 עיר ואת כלח׃ ואת רֶסן בין נינוֵה ובין כלח הא העיר הגדלה׃
14.13 ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים ואת נפתֻּחים׃ ואת פתרֻסים
ואת כסלֻחים ‹[ואת כפתֹּרים]› אשר יצאו משם פלשתים []׃
16.טו וכנען ילד את צידֹן בכֹרו ואת חֵת׃ ואת היבוסי ואת האמֹרי ואת הגרגשי׃
18.17 ואת החִוי ואת הערקי ואת הסיני׃ ואת הארְודי ואת הצמרי ואת החמתי
19 ואחר נפֹצו משפחות הכנעני׃ ויהי גבול הכנעני מצידן בֹּאכה גְרָרה עד עזּה
בֹּאכה סדמה[α] עד לשע׃
כ אלה בני חם למשפחתם ללשנתם בארצתם בגויהם׃

21 ולשם יֻלַּד גם הא אבי כל בני עֵבר אחי יֶפת הגדול׃
22 בני שם
עילם ואשור וארפכשד ולוד וארָם׃
23 ובני ארם עוץ וחול וגתר ומַשׁ׃
24 וארפכשד ילד את שלַח ושלח ילד את עֵבר׃
כה ולעבר ילד·ו· שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ ושם אחיו יקטן׃
27.26 ויקטן ילד את אלמודד ואת שלף ואת חצרמות ואת ירח׃ ואת הדורם ואת
29.28 אוזל ואת דִּקְלה׃ ואת עובל ואת אבימאל ואת שְׁבא׃ ואת אופִר ואת חוילה
ואת יובב כל אלה בני יקטן׃
ל ויהי מושבם ממֵּשא בֹּאכה ספָרה הר הקדם׃
31 אלה בני שם למשפחֹתם ללשֹׁנתם בארצֹתם ‹ב›גויֵהם׃
32 אלה משפחת בני נח לתולדֹתם בגויֵהם ומאלה נפרדו הגוֹים בארץ אחר המבּול׃

11,2.א ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים׃ ויהי בנָסעם מקדם וימצאו בִקְעה
3 בארץ שִׁנְעָר וישבו שם׃ ויאמרו איש אל רעֵהו הבה נלבנה לבֵנים ונשרפה

(α) 10,19 ועמֹרה ואדְמה וצבֹים

הארץ הוצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ: ויצא נח ובניו ואשתו ונשי 8,18
בניו אתו: כל החיה כל ה·בה·מ·ה· וכל העוף כל ·ה·ר··מש על הארץ למשפחתיהם 19
יצאו מן התבה:

וי·בן נח מזבֵּח ליהוה ויקח מכל הבהמה הטהֹרה ומכל העוף הטהור ויעל כ
עֹלת במזבֵּח: וַיָּרַח יהוה את רֵיח הניחח ויאמר יהוה אל לבו לא אֹסִף לקלֵּל 21
עוד את האדמה בעבור האדם כי יֵצֶר לב האדם רע מנְעֻריו ולא אֹסִף עוד
להכּות את כל חי כאשר עשיתי: ·יַע·ד כל ימי הארץ זרע וקציר וקֹר וחֹם וקַיִץ 22
וחֹרף ויום ולַיְלה לא ישבתו:

ויְבָרך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ: 9,א
ומוראֲכם וחִתְּכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש 2
האדמה ובכל דגי הים בידכם נתּנו: כל רמש אשר הא חי לכם יהיה לאכלה 3
כירק עשב נתתי לכם את כל: אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: ואך את דמכם 4.ה
לנפשׁתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשׁנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את
נפש האדם: שֹׁפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם: 6
ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ור·ד·ו בה: 7

ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אתו לאמר: ואני הנני מקים את בריתי 9.8
אתכם ואת זרעכם אחריכם: ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל י
חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ: והקמֹתי את בריתי אתכם 11
ולא יכּרת כל בשר עוד ממי המבּול ולא יהיה עוד מבּול לשַׁחת הארץ: ויאמר 12
אלהים זאת אות הברית אשר אני נֹתן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה אשר
אתכם לדֹרֹת עולם: את קשתי נתתי בעָנָן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ: 13
והיה בעַנני עָנָן על הארץ ונראתה הקשת בענן: וזכרתי את בריתי אשר ביני 14.טו
וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר ולא יהיה עוד המים למבּול לשַׁחת כל
בשר: והיתה הקשת בענן וראיתיהָ לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל נפש 16
חיה בכל בשר אשר על הארץ: ויאמר אלהים אל נח זאת אות הברית אשר 17
הקִמֹתי ביני ובין כל בשר אשר על הארץ:

ויהיו בני נח ה·יֹצאים מן התבה שם וחם ויפת וחם הא אבי כנען: שלשה 19.18
אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ:

ויָּחל נח ·להיות· איש האדמה ויטע כרם: וישת מן היין וישכר ויתגַּל בתוך 21.כ
אהלה: וירא חם אבי כנַען את ערְות אביו ·ויצא· ויגּד לשני אחיו בחוץ: ויקח 23.22
שם ויפת את השִׂמְלה וישימו על שְׁכֶם שניהם וילכו אחֹרַנית ויכסו את ערְות
אביהם ופניהם אחֹרנית וערְות אביהם לא ראו: וייקץ נח מיינו וידע את אשר 24
עשה לו בנו הקטָן: ויאמר

ארור כנען כה
עבד עבדים יהיה לאחיו:

26

·יבְּ·רוך יהוה[β] שם[α]
ויהי כנען עבד למו:
יַפְתְּ אלהים ליפת 27
וישכן באהלי שם
ויהי כנען עבד למו:

(α) 9,26 ויאמר * (β) אלהי

7 ארבעים יום וארבעים לילה ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני
האדמה׃
6.ה ויעש נח ככל אשר צִוהו יהוה׃ ונח בן שש מאות שנה והמבול היה[a] על
8.7 הארץ׃ ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התבה מפני מי המבול׃ מן
הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה ומן העוף ו‹מ›כל אשר רֹמֵשׂ על
9 האדמה׃ שְׁנַיִם שְׁנַיִם באו אל נח אל התבה זכר ונקֵבה כאשר צִוה ‹יהוה›
את נח׃
11.י ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ׃ בשנת שש מאות שנה לחיי
נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעְינות תהום
12 רבה וארֻבֹּת השמים נפתחו׃ ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה׃
13 בעצם היום הזה בא נח ושם וחם ויפת בני נח ואשת נח ושלשת נשי בניו
14 את‹ו› אל התבה׃ המה וכל החיה למינהּ וכל הבהמה למינהּ וכל הרֹמש הרֹמש
טו על הארץ למינהו וכל העוף למינהו כל צפור כל כנף׃ ויבאו אל נח אל התבה
16 שְׁנַיִם שְׁנַיִם מכל ‹ה›בשר אשר בו רוח חיים׃ והבאים זכר ונקֵבה מכל בשר באו
17 כאשר צִוה אתו אלהים ויסגר יהוה בעֲדו׃ ויהי המבול ארבעים יום על הארץ
18 וירבו המים וישאו את התבה ותרם מעל הארץ׃ ויגברו המים וירבו מאד על
הארץ ותלך התבה על פני המים׃
19 והמים גברו מאד מאד על הארץ ויְכֻסו כל ההרים הגבֹהים אשר תחת כל
כ השמים׃ חמש עשרה אמה מלמַעלה גברו המים ויְכֻסו ההרים׃
21 ויגוַע כל בשר הרֹמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השֹרץ על
22 הארץ וכל האדם׃ כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחָרָבה מתו׃
23 וימַח את כל היקום אשר על פני האדָמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף
24 השמים וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה׃ ויגברו המים על הארץ
חמשים ומאת יום׃
א,8 ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבֵר
2 אלהים רוח על הארץ וישֹכו המים׃ ויסכרו מעְינֹת תהום וארֻבֹּת השמים ויכלא
3 הגשם מן השמים׃ וישֻׁבו המים מעל הארץ הלוך ושוב ויחסרו המים מק‹ץ›
4 חמשים ומאת יום׃ ותָּנַח התבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי
ה אֲרָרָט׃ והמים היו הלוך וחסור עד החדש העשירי בעשירי באחד לחדש נראו
ראשי ההרים׃
8.6 ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את חלון התבה אשר עשה׃ [] וישלח
9 את היונה מאתו לראות הֲקלו המים מעל פני האדמה׃ ולא מצאה היונה מנוח
לכף רגלהּ ותשב אליו אל התבה כי מים על פני כל הארץ וישלח ידו ויקחהָ
7 ויבֵא^{4}^{2} אתהּ אליו אל התבה׃ ‹ויָּחֶל שבעת ימים› ‹[וישלח את הערב ויצא ו^{1}‹לא› שב
י עד יְבֹשֶׁת המים מעל הארץ]›׃ וַיָּחֶל עוד שבעת ימים אחֵרים ויֹסף שלח את
11 היונה מן התבה׃ ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלֵה זַית טָרָף בפיהָ וידע
12 נח כי קלו המים מעל הארץ׃ ו‹י›חל עוד שבעת ימים אחֵרים וישלח את היונה
13 ולא יספה שוב אליו עוד׃ ויהי באחת ושש מאות שנה ‹לחיי נח› בראשון באחד
לחדש חרבו המים מעל הארץ ויָּסַר נח את מכסה התבה וירא והנה חרבו פני
14 האדמה׃ ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ׃
16.טו וידבר אלהים אל נח לאמר׃ צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך
17 אתך׃ כל החיה אשר אתך מכל בשר בעוף ובבהמה ובכל הרֹמש הרֹמש על

---

[a] 7,6 מים

ויתי למך שתים ושמנים שנה ומאת שנה ויולד בן: ויקרא את שמו נח 5,29.28
לאמר זה ינ‹י›חנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה יהוה ‹אלהים›:
ויחי למך אחרי הולידו את נח חמש ותשעים שנה וחמש מאת שנה ויולד בנים ל
ובנות: ויהי‹ו› כל ימי למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת: 31
ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת: 32

ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם: ויראו בני 6,2.א
האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו: ויאמר 3
יהוה לא י‹כ›ון רוחי באדם לעלם ב‹עונ›ם הא בשר והיו ימיו מאה ועשרים
שנה:

הנפלים היו בארץ בימים ההם[α] אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם 4
וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם:

וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל ה
היום: וינחם יהוה כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר יהוה 7.6
אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד
עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ונח מצא חן בעיני יהוה: 8

אלה תולדת נח 9

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח: ויולד נח שלשה י
בנים את שם את חם ואת יפת: ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ 11
חמס:

וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על 12
הארץ: ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם 13
והנני משחית‹ם› א‹ת›ם ‹ו›את הארץ: עשה לך תבת עצי גפר קנים ‹קנים› תעשה את 14
התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בכפר: וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה טו
ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה: צהר תעשה לתבה ואל 16
‹א›רכ‹ה› תכ‹ס›נה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים
תעשה:

ואני הנני מביא את המבול[β] על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים 17
מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע: והקמתי את בריתי אתך ובאת אל התבה 18
אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך: ומכל החי‹ה› מכל בשר שנים מכל תביא 19
אל התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו: מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה כ
‹ו›מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות: ואתה קח לך מכל 21
מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה: ויעש נח ככל אשר צוה 22
אתו אלהים כן עשה:

ויאמר יהוה לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אתך ראיתי צדיק לפני 7,א
בדור הזה: מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן 2
הבהמה אשר לא טהרה הא שנים ‹שנים› איש ואשתו: גם מעוף השמים ‹הטהור› 3
שבעה שבעה זכר ונקבה ‹ומכל העוף אשר לא טהור הא שנים שנים זכר ונקבה›
ל‹ה›חיות זרע על פני כל הארץ: כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ 4

(α) 6,4 ונם אחרי כן

(β) 17 מים

4,22 תּפש כנור ועוגב׃ וצִלה גם הא ילדה את תובל קין(α) ‹הא היה אבי› כל חֹרש
23 נחשת וברזל ואחות תובל קין נעֲמה׃ ויאמר למך לנשיו

עָדה וצִלה שמַען קולי
נשי למך האזֵנה אמרתי
כי איש הרגתי לפצעי
וילד לחבֻרתי׃
24 כי שבעתַים יֻקם קין
ולמך שבעים ושבעה׃

כה. וידע ⁎ה⁎אדם עוד את ⁎חוה⁎ אשתו ⁎ותהר⁎ ותלד בן ותקרא את שמו שֵת כי
26 שָת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין׃ ולשת גם הא יֻלד בן ויקרא
את שמו אנוש ‹ה›ו‹א הֵחֵ›ל לקרא בשם יהוה׃

5,א זה ספר תולדת אדם
2 ביום ברֹא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו׃ זכר ונקֵבה בראם ויבָרך
אתם ויקרא את שמם אדם ביום הבָּראם׃
3 ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד ‹בן› ‹3›כ2דמותו 1ב4צלמו ויקרא את שמו
4 שת׃ וי⁎ח⁎י⁎ אדם אחרי הולידו את שת שמנה מאֹת שנה ויולד בנים ובנות׃
ה ויהיו כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימת׃
7.6 ויחי שת חמש שנים ומאת שנה ויולד את אנוש׃ ויחי שת אחרי הולידו
8 את אנוש שבע שנים ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי שת
שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת׃
י.9 ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את קינן׃ ויחי אנוש אחרי הולידו את קינן
11 חמש עשרה שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי אנוש חמש
שנים ותשע מאות שנה וימת׃
13.12 ויחי קינן שבעים שנה ויולד את מהלַלְאל׃ ויחי קינן אחרי הולידו את
14 מהללאל ארבעים שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי קינן
עשר שנים ותשע מאות שנה וימת׃
טו.16 ויחי מהלַלְאל חמש שנים וששים שנה ויולד את ירד׃ ויחי מהללאל אחרי
17 הולידו את ירד שלשים שנה ושמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי
מהללאל חמש ותשעים שנה ושמנה מאות שנה וימת׃
19.18 ויחי ירד שתַּים וששים שנה ומאת שנה ויולד את חנוך׃ ויחי ירד אחרי
כ הולידו את חנוך שמנה מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהיו כל ימי ירד שתַּים
וששים שנה ותשע מאות שנה וימת׃
22.21 ויחי חנוך חמש וששים שנה ויולד את מתושלח׃ ויתהלך חנוך את האלהים
23 אחרי הולידו את מתושלח שלש מאות שנה ויולד בנים ובנות׃ ויהי⁎ו⁎ כל ימי
24 חנוך חמש וששים שנה ושלש מאות שנה׃ ויתהלך חנוך את האלהים ואיננו כי
לקח אתו אלהים׃
כה.26 ויחי מתושלח שבע ושמנים שנה ומאת שנה ויולד את למך׃ ויחי מתושלח
אחרי הולידו את למך שתַּים ושמונים שנה ושבע מאות שנה ויולד בנים ובנות׃
27 ויהיו כל ימי מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה וימת׃

(α) 4,22 לטש

3,7 העין להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישהּ ‹2›ויאכל ˈעמהּ: ותפקחנה עיני
שניהם ויֵדעו כי עירֻמם הם ויתפרו עלֵה תאֵנה ויעשו להם חגֹרת:

8 וישמעו את קול יהוה אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו
9 מפני יהוה אלהים בתוך עץ הגן: ויקרא יהוה אלהים אל האדם ויאמר לו איֶכּה:
11.י ויאמר את קֹלך שמעתי בגן ואירא כי עירֹם אנכי ואֵחבא: ויאמר מי הגיד לך
12 כי עירם אתה המן העץ אשר צִויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת: ויאמר האדם
13 האשה אשר נתתה עמדי הא נתנה לי מן העץ ואֹכל: ויאמר יהוה אלהים לאשה
מה זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני ואֹכל:

14 ויאמר יהוה אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל
טו חית השדה על גחֹנך תלך ועפר תאכל כל ימי חייך: ואיבה אשית בינך ובין
16 האשה ובין זרעך ובין זרעהּ הא ישופך ראש ואתה תשופנו עקֵב: ‹ו›אל האשה
אמר הרבָּה ארבה עצְבונך ו‹הֵרֹ›ינֵך בעצב‹ון› תלדי בנים ואל אישֵך תשו‹ב›תֵך
17 והא ימשל בך: ˈולְאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר
צִויתיך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך בעצָבון תאכלנה כל ימי
19.18 חייך: וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה: בזֵעת אפיך תאכל לחם
עד שובך אל האדמה כי ממנה לֻקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב:

21.כ ויקרא האדם שם אשתו חוָה כי הא היתה אם כל חי: ויעש יהוה אלהים
ˈלְאדם ולאשתו כָתְנות עור ויַלבִּשם:

22 ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן
23 ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וָחי לעלם: וישלחהו יהוה אלהים מגן עדן
24 לעבד את האדמה אשר לֻקח משם: ויגָרש את האדם ויַשכן ‹אתו› מקדם לגן
עדן ‹וישם› את הכרֻבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים:

4,א והאדם ידע את חַוה אשתו ותהר ותלד את קַין ותאמר קניתי איש את
2 יהוה: ותֹסף ללדת את אחיו את הבל ‹ותאמר * * * * * * * * * *› ויהי הבל
רֹעה צאן וקין היה עֹבד אדמה:

4.3 ויהי מקץ ימים ויבֵא קין מפרי האדמה מנחה ליהוה: והבל הביא גם הא
ה מבכֹרות צאנו ומחלב‹י›הן וישע יהוה אל הבל ואל מנחתו: ואל קין ואל מנחתו
6 לא שעה ויִחר לקין מאד ויפלו פניו: ויאמר יהוה אל קין למה חרה לך ולמה
נפלו פניך: הלוא אם תיטיב ‹ל›שאת ואם לא תיטיב ‹לְ›‹בַ›‹תֵ›‹ר› ˈחַטֵאת רֹבֵ‹ץ›
ואליך תשו‹ב›תו ואתה תמשל בו:

8 ויאמר קין אל הבל אחיו ‹נלכה השדה› ויהי בהיותם בשדה ויקם קין ‹ע›ל
9 הבל אחיו ויהרגֵהו: ויאמר יהוה אל קין אי‹ה› הבל אחיך ויאמר לא ידעתי הֲשמר
11.י אחי אנכי: ויאמר מֶה עשית קול דמי אחיך צֹעקים אלי מן האדמה: ועתה ארור
12 אתה מן האדמה אשר פצתה את פיהָ לקַחת את דמי אחיך מידך: כי תעבד
13 את האדמה לא תֹסֵף תת כֹּחהּ לך נָע וָנָד תהיה בארץ: ויאמר קין אל יהוה
14 גדול עֲוני מנשוא: הן גֵרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר והייתי
טו נע ונד בארץ והיה כל מֹצאי יהרגֵני: ויאמר לו יהוה לכן כל הֹרג קין שבעתַים
יֻקם וישם יהוה לקין אות לבלתי הכות אתו כל מֹצאו:

17.16 ויצא קין מלפני יהוה וישב בארץ נוד קדמת עדן: וידע קין את אשתו ותהר
18 ותלד את חנוך ויהי בֹנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: ויוָּלד לחנוך את
עירד ועירד ילד את מחויָאל ומח‹ו›יאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד
את למך:

כ.19 ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עָדה ושם השנית צִלה: ותלד עָדה את
21 יָבָל הא היה אבי ‹כל› ישב אהל‹י› ‹מקנה›: ושם אחיו יובל הא היה אבי כל

1 ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשֻׁה ורדו בדגת הים ובעוף
השמים ‹ובבהמה› ובכל ‹ה›חיה הרֹמשת על הארץ:
29 ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ
ל ואת כל העץ אשר בו פרי[α] זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ולכל חית הארץ ולכל
עוף השמים ולכל ‹הרמש ה›רומש על הארץ אשר בו נפש חיה ‹נתתי› את כל
31 ירק עשב לאכלה ויהי כן: וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי
ערב ויהי בקר יום הששי:
2,2.א ויכֻלו השמים והארץ וכל צבָאם: ויכַל אלהים ביום הש‹ש›י מלַאכתו אשר
3 עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויבָרך אלהים את יום
השביעי ויקַדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

4 ‹זה ספר› תולדות השמים והארץ בהבראם
ה ביום עשות יהוה אלהים ‹3›שמים [2]ו[1]ארץ: וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל
עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין לעבד
6 את האדמה: ואֵד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:
7 וייצר יהוה אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי
8 האדם לנפש חיה: ויטע יהוה אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר
9 יצר: ויַצמח יהוה אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ
י החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם
11 יפרד והיה לארבעה ראשים: שם האחד פישון הא הסֹבב את כל ארץ ‹ה›חוילה
13.12 אשר שם הזהב: וזהב הארץ ההא טוב ‹מאד› שם הבדלח ואבן השהם: ושם
14 הנהר השני גיחון הא הסובב את כל ארץ כוש: ושם הנהר השלישי חדקל הוא
טו ההלך קדמת אשור והנהר הרביעי הא פרָת: ויקח יהוה אלהים את האדם
וינִחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה:
17.16 ויצַו יהוה אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכֵל: ומעץ הדעת
טוב ורע לא תאכַל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות:
19.18 ויאמר יהוה אלהים לא טוב היות האדם לבַדו אעשה לו עזר כנגדו: ויִצר
יהוה אלהים ‹עוד› מן האדמה ‹את› כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבֵא
כ אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם[β] הא שמו: ויקרא האדם
שמות לכל הבהמה ול‹כל› עוף השמים ולכל חית השדה ‹ו›לָאדם לא מצא עזר
21 כנגדו: ויפֵל יהוה אלהים תרדֵמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעֹתיו ויסגר בשר
22 תחתנה: ויִבן יהוה אלהים את הצֵלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבִאֶהָ אל
23 האדם: ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמַי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה
24 כי מאיש‹ה› לֻקֳחה זאת: על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו
כה ‹שניהם› לבשר אחד: ויהיו שניהם ‹ע›רומים האדם ואשתו ולא יתבששו:
3,א והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה יהוה אלהים ויאמר ‹הנחש›
2 אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן: ותאמר האשה אל
3 הנחש מפרי ‹כל› עץ הגן נאכל: ומפרי העץ ‹הזה› אשר בתוך הגן אמר אלהים
4 לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמֻתון: ויאמר הנחש אל האשה לא מות
ה תמֻתון: כי ידע אלהים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם וִהייתם כאלהים
6 ידעי טוב ורע: ותֵרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאֲוה הא לעינַים ונחמד

(α) 1,29 עץ
*
(β) 2,19 נפש חיה

בראשית

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה תֹהו I,2.א
ובֹהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרַחפת על פני המים:
ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: וירא אלהים את האור כי טוב 4.3
ויַבדל אלהים בין האור ובין החשך: ויקרא אלהים לאור יום ולחשך ה
קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים 6
‹ויהי כן›: ויעש אלהים את הרקיע ויַבדל בין המים אשר מתחת 7
לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע [] ויקרא אלהים לרקיע שמים 8
ויהי ערב ויהי בקר יום שני:

ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקו‹ה› אחד ותֵראה 9
היבשה ויהי כן: ‹ויקוו המים מתחת השמים אל מקויהם ותרא היבשה› ויקרא י
אלהים ליבשה ארץ ולמקוֵה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב:

ויאמר אלהים תַדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע ‹למינהו ו‹עין›[β] עשה פרי[α] 11
אשר זרעו בו ‹למינהו› על הארץ ויהי כן: ות‹ד›ש‹א הארץ דשא עשב מזריע זרע 12
למינהו ועין עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב: ויהי ערב ויהי 13
בקר יום שלישי:

ויאמר אלהים יהי מאֹרֹת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו 14
לאֹתֹת ולמועדים ולימים ושנים: והיו למאוֹרֹת ברקיע השמים להאיר על הארץ טו
ויהי כן: ויעש אלהים את שני המאֹרֹת הגדֹלים את המאור הגדל לממשלת היום 16
ואת המאור הקטֹן לממשלת הלילה ואת הכוכבים: ויתֵּן אתם אלהים ברקיע 17
השמים להאיר על הארץ: ולמשל ביום ובלילה ולֲהבדיל בין האור ובין החשך 18
וירא אלהים כי טוב: ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי: 19

ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על כ
פני רקיע השמים ‹ויהי כן›: ויברא אלהים את התנינם הגדלים ואת כל נפש 21
החיה הרֹמשׂת אשר שרצו המים למינֵהם ואת כל עוף כנף למינהו וירא אלהים
כי טוב: ויבָרך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף יִרב 22
בארץ: ויהי ערב ויהי בקר יום חמישי: 23

ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינהּ בהֵמה ורמש וחיְתו ארץ למינהּ 24
ויהי כן: ויעש אלהים את חית הארץ למינהּ ואת הבהמה למינהּ ואת כל רמש כה
האדמה למינהו וירא אלהים כי טוב:

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו ‹ו›כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים 26
ובבהמה ובכל ‹חית› הארץ ובכל הרֹמש הרֹמש על הארץ: ויברא אלהים את 27
האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקֵבה ברא אתם: ויבָרך אתם אלהים 28

(α) I,11 פרי * (β) למינו

5v0

BS 1232 1896

Bible. O.T. Genesis. Hebrew. 1896

The book of Genesis

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Explanation of Colors

THE combination of *red* and *blue*: PURPLE (*e. g.* **15**, 13) indicates the composite document (JE), commonly known as the *Prophetic Narrative* of the Hexateuch, compiled by an editor or redactor (R^{JE}) about 640 from two independent sources: *viz.* (1) the *Judaic* document (J) whose various strata seem to have originated in the Southern Kingdom after 850 B. C., and (2) the *Ephraimitic* document (E), written by a native of the Northern Kingdom prior to 650 B. C. The older strata of J (J^1, about 850 B. C.) are printed in DARK RED (*e. g.* **6**, 1), and the later strata (J^2, about 650) in LIGHT RED (*e. g.* **7**, 1). E is printed in BLUE (*e. g.* **20**, 1). GREEN (*e. g.* **26**, 5) is used for the *Deuteronomistic* expansions (D^2) which were added to JE during the second half of the Exile (560—540), while BROWN (*e. g.* **46**, 8) marks later strata (440—400) of the *Priestly Code* (P), the main body of which (compiled in Babylonia about 500 B. C.) is printed black without any additional coloring. C. **14**, which seems to be derived from what might be termed an Exilic Midrash, has been printed in ORANGE. In the passages printed at the bottom of the pages (*e. g.* p. 29) the colors do not exactly indicate the source from which these glosses are derived, but simply call attention to the sections to which they were added. OVERLINED PASSAGES represent redactional additions. OVERLINING has also been used to mark tertiary strata of J (J^3, about B. C. 640, *e. g.* **2**, 10) in distinction from J^2. The arguments for these distinctions are given in the introductory remarks prefixed to the explanatory notes on the English translation of the Book.

List of Contributors

Genesis: C. J. Ball (London).
Exodus: Herbert E. Ryle (Cambridge).
Leviticus: S. R. Driver and H. A. White (Oxford).
Numbers: J. A. Paterson (Edinburgh).
5 Deuteronomy: Geo. A. Smith (Glasgow).
Joshua: W. H. Bennett (London).
Judges: Geo. F. Moore (Andover).
Samuel: K. Budde (Strassburg).
Kings: B. Stade (Giessen) and F. Schwally (Strassburg).
10 Isaiah: T. K. Cheyne (Oxford).
Jeremiah: C. H. Cornill (Königsberg).
Ezekiel: C. H. Toy (Cambridge, Mass.).
Hosea: A. Socin (Leipzig).
Joel: Francis Brown (New York).
15 Amos: John Taylor (Winchcombe).
Obadiah: Andrew Harper (Melbourne).
Jonah: Friedrich Delitzsch (Breslau).
Micah: J. F. McCurdy (Toronto).
Nahum: Alfred Jeremias (Leipzig).
Habakkuk: W. H. Ward (New York). 20
Zephaniah: E. L. Curtis (New Haven).
Haggai: G. A. Cooke (Oxford).
Zechariah: W. R. Harper (Chicago).
Malachi: C. G. Montefiore and I. Abrahams (London).
Psalms: J. Wellhausen (Göttingen). 25
Proverbs: A. Müller* and E. Kautzsch (Halle).
Job: C. Siegfried (Jena).
Song of Songs: Russell Martineau (London).
Ruth: C. A. Briggs (New York).
Lamentations: M. Jastrow, Jr. (Philadelphia).† 30
Ecclesiastes: Paul Haupt (Baltimore).
Esther: T. K. Abbott (Dublin).
Daniel: A. Kamphausen (Bonn).
Ezra: } H. Guthe (Leipzig).
Nehemiah: } 35
Chronicles: R. Kittel (Breslau).

---

* Died September 12th 1892.

† **Professor A. Kuenen who had agreed to do the Book died December 10th 1891.**